

Нацыянальная акадэмія навук Беларусі
Інстытут гісторыі

Міндаў кароль Літвій

у дакументах і съведчаньнях

Укладаньне, падрыхтоўка да выдання, пераклад
Алеся Жлуткі

Рэцэнзыты:
доктар гістарычных навук *Георгі Галенчанка*,
доктар гістарычных навук *Юрась Бохан*,
кандыдат гістарычных навук *Алесь Груша*

Менск
"Тэхналогія"
2005

Academia Scientiarum Nationalis Alborutheniae
Institutum Historiae

Mindowe rex Lithowiae

in litteris et testimoniis

Ad edendum praeparavit
Alieš Žlutka

R ecensuerunt:
dr. hab. Georgius Halienčanka
dr. hab. Juraj Bochan
dr. Alieš Hruša

Miensi
in aedibus «Technalohija»
MMV

УДК 94(476)(093.2) «12/13»

ББК 63.3(4Бел)

М 61

*Рэканструкцыю выявы пячаці Міндава (на супэрвокладцы),
зрабіў Віталь Катовіч;
навуковае кансультаваньне Алеся Жлуткі*

*Фотавыявы дакументаў з Ватыканскага таемнага архіву (ASV)
публікуюцца з ласкавага дазволу вялебнага айца Ігара Лашука*

M 61 **Міндаў, кароль Літоўскі, у дакумэнтах і съведчаннях = Mindowe, rex Lithowiae, in litteris et testimoniis / НАН Беларусі, Ін-т гісторыі; уклад., пер. на бел. мову, камэнт. А.Жлуткі. — Мн.: Тэхналогія, 2005. — 135 с., [16] арк. іл.**

ISBN 985-458-113-6.

У кодэксе лацінскіх дакумэнтальных крыніцаў, падрыхтаваных да выдання клясычным філёлягам Алемесем Жлуткам, які займаецца даследваннем лацінамоўных гісторычных крыніцаў, упершыню найбольш поўна пададзеныя лісты і съведчанні XIII – пачатку XIV стагодзьдзя, якія датычаць караля Міндава. Адэкатнае ўзнаўленыне лацінскіх тэкстаў, навуковы апарат да іх, заснаваны на сучасных выдавецкіх нормах, камэнтары і факсыміле, беларускі пераклад робіцца гэтых тэксты даступнымі не толькі для гісторыкаў і мовазнаўцаў, але і для паспалітага чытача, які цікавіцца роднай гісторыяй ды хоча сам сягнуць у загадкавы съвет беларускай даўніны.

УДК 94(476)(093.2) «12/13»

ББК 63.3(4Бел)

ISBN 985-458-113-6

© Жлутка А., укладаньне, пераклад, камэнтары, 2005
© Катовіч В., рэканструкцыя пячаці Міндава, 2005
© Афарыменне. “Тэхналогія”, 2005

Index

Зъмест

Praefatio	9	Прадмова
Abbreviationes	15	Скароты
Pars I. Litterae a rege Mindowe datae	21	Частка I. Лісты караля Міндава
Pars II. Litterae a pontificibus Romanis datae	49	Частка II. Лісты Рымскіх папаў
Pars III. Testimonia posteriora	83	Частка III. Пазънейшыя сьведчаныні
Commentarii	100	Камэнтары
Appendices	116	Дадаткі
Padsumavahnie	121	Précis
Index nominum	123	Паказальнік

Deo et Patriae

PRAEFATIO

Rex Mindowe, cuius coronationis anniversario DCCL. haec editio dedicatur, etiamsi fontibus illius temporis alienus non fuerat, mentes tamen historicorum domesticorum nuper tantum incitare incepit. Operam conditoris reipublicae novae, cuius basim territorialem, politicam, ethnicam terrae Alboruthenicae constituebant primumque caput vetus Novogrodecum factum est, viri medii aevi periti student hodie non ex opinionibus praeiudicatis schematisbusve ideologicis aestimare sed ex nova conversione ad fontes, qui, dolendum est, saepe accessu non faciles sunt.

Admirabiles eiusdem regis res gestae plus minusve fideliter a chronicorum scriptoribus annalibusque cyrillicis traditae sunt. Quarum mentionum fides ex distantia scriptorum a rerum exponendarum tempore vel loco pendebat, sive ex statu bellico politicoque illius momenti, sive ex aliis factoribus subiectivis et obiectivis. Evenit, ut omnes has mentiones invenirentur in fontibus narratoriis extraneis et praecipue in regionibus, quae bellum cum rege memorato gererent, orientur.

Minus ex eiusdem generis circumstantiis fontes documentales pendent. Pervenerunt adhuc tantum documenta Latine scripta, quae ad regem Mindowe attinebant, etsi dubium non est, quin ab ipso etiam litterae cyrillicae dari debuerint. Maior pars litterarum huic editioni inclusarum datae sunt rege vivente ab ipso vel ex cancellaria papali praecipueque in relationibus a parte regis vel a suis subditis proximisque provenientibus nixa erant. Singulis exceptis fides eiusdem materiae in dubio non ponitur. Quae documenta factorum data nominaque actorum accurate notant satisque recte enuntiationem nominum personarum, locorum et gentium tradunt. Comparata quidem cum fontibus narratoriis eadem magni momenti ad diversa studia historica sunt.

Litterarum actorumque materia in hac editione excepta plerumque in archivis extraneis, id est in Archivo Secreto Vaticano (Archivio Segreto Vaticano) – sectione Registrorum Vaticanorum, Secreto Archivo Publico Hereditatis Prussicae Culturalis (Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz) – sectione Rerum Livonicarum, Publico Archivo Historico Latviae (Latvijas Valsts vēstures arhīvs) – sectione VIII “Archivum Magistratus Rigenensis Internum” asservatur.

Inter primas editiones documentorum Latine scriptorum et ad regem Mindowe spectantium seriei “Acta Borussica” (aa. 1730–1732) mentionem facere oportet, cuius volumine tertio tria tantum regis eiusdem diplomata inveniuntur. In “Codice diplomatico...” (a. 1748) a Friderico Dreger collecto praeterea tria alia necnon privilegium Christiani episcopi et sex chartas papales, quorum copiae et chirographa in Regiomontano Archivo Publico asservabantur, publicata sunt. In volumine septimo “Chronici Prussiae” a David Lucas scripti Ernestus Hennig, qui idem opus edidit (aa. 1812–1817), ex postea desperatis transsumptis tres nondum notas chartas regis Mindowe publicavit. Eduardus Raczyński, qui de novo materiam in Archivo Regiomontano perscrutaverat, documenta iam a Dreger publicata necnon chirographum litterarum Innocentii IV papae ad archiepiscopum Livoniae ac Prussiae et transsumptum donationis terrae Seloniae a Mindowe factae confirmataeque ab Alexandro IV papa in suum “Codicem diplomaticum Lithuaniae” (a. 1845) inclusit. Certiore textus litterarum transcriptione et loci servandi signaturaque tabulariae notatione haec editio inter omnia diplomataria anteriora nonnullaque posteriora excellit. Omnia decem diplomata regia in volumine primo seriei documentorum a Friderico Georgio Bunge editae (a. 1853), qui ad novem iam nota etiam privilegium civibus Rigenibus et mercatoribus Theutonicis variantumque descriptionis Seloniae alterum addidit, publicata sunt. Litteras summorum pontificum Romanorum ad regem Mindowe attinentes et in registra Archivo Secreto Vaticano asservata exceptas Alexander Turgenev (a. 1841) publicare coepit. Dolendum est in sua editione multa menda inveniri. Multo plenior correctiorque est editio (a. 1860) Augustini Theiner, etiamsi illic singuli loci incerti et omissi occurrunt. Maxime accurate

documenta regia edere conati sunt confectores “Seriei actorum Prussicae”, praincipueque in parte secunda voluminis primi, quae ab Augusto Seraphim praeparata erat (a. 1909). In ea editione describuntur chirographa et copiae litterarum appensaque sigilla, adduntur apparatus auxiliaris et varianta.

Omnes vero hae editiones iam non satisfaciunt temporis nostri postulatis. Nulla earum satis plena maiorque pars omnino sine apparatu auxiliari vel quadam lectionum variarum additione aliisque elementis necessariis confectae sunt.

In re nostra materiam regem Mindowe tangentem quam maximam universam praesentare conamur. Inducunt omnia documenta data rege vivente litteraeque posteriores necnon testimonia seculorum XIII. exeuntis ineuntisque XIV. Textus actorum ex chirographis vel ex fidei dignis copiis cum additione variantorum publicantur.

Schema cuiusque documenti edendi haec elementa complectitur, scilicet numerum currentem, datum, regestum, explanationem traditionis documenti, textum cum adnotationum variantorumque additione. Personae nominaque propria, quae maximi momenti sunt, in commentariis fine editionis plenius explicantur. Ad textus litterarum quam maxime perspicuos usui investigatorum domesticorum reddendos omnia documenta versione Alboruthenica instructa sunt, imagines vero chirographorum copiarumque photographicae facultatem verificationis offerunt. In parte apparatus post regestum posita exponuntur ea, quae ad traditionem documenti spectant: propositio et brevis descriptio chirographi sigillique (Ap.), propositio copiarum (Kon.), editiones documenti (Выд.), facsimilia imaginesque photographicae documenti (Факс.), editiones regestorum (Pr.), opera scientifica, in quibus idem documentum tractatur (Лит.). Quodque chirographum littera Latina maiuscula – *A*, copiaeque litteris sequentibus – *B, C, D, E...* ordine chronologico de vetustioribus incipiendo, registra vero littera *R* designantur. Singulae documenti editiones litteris Latinis minusculis – *a, b, c, d, e...* ordine chronologico imprimuntur. In documentis edendis rationem “reverentiae textus” sequimur, menda in adnotationibus tantum corrigimus. Transcriptio textuum iuxta “Normas internationales Latinorum medii aevi documentorum edendorum”¹ perficitur. In documentis transcribendis scriptura digraphorum *æ, œ* sicut *e* simplex servatur. Non mutatur cum *t* littera *c* in coniunctione *ci* cum sequente vocali, quod coniunctioni *ti* cum vocali in orthographia Latina classica respondet. Sed littera *u*, quando sonum consonantem exprimit, mutatur cum *v*. Duo puncta, quae non solum nomen more omittendum designabant, sed etiam naturam officialem documenti, quod nisi a recipiente ipso, a plenipotente seu vicegerente impleri debebatur, indicabant. Servatur eadem ac in documento scriptura dati. Uncinae quadratae ad textus restitutos designandum, uncinae vero rotundae ad nomina abbreviata reddenda reservantur.

In documentis vertendis studebamus maxime vere summam eorum reddere, etiam cum possibilius detrimentis styli. Versio Alboruthenica interdum longior fit quam textus Latinus, quia textum integrum reddere conati sumus, restituendo quoque totum protocollum inchoativum et eschatocollum omnesque locos omissos. Loci restituti in versione in uncinas quadratas ponuntur. Nomina regis et eius regni in titulo editionis et versione textuum redduntur Alboruthenice in formis, quam maxime Latinis proximis, cum respectu ad ambiguae interpretationis philologicae possibilitatem (v. comm. ad doc. I.2).

Nostro opere ad finem feliciter peracto officio nostro pergrato tenemur omnibus institutionibus et personis, que in studiis nostris quolibet aderant auxilio gratiam exprimere sincerissimam. Ante omnia liceat nobis commemorare Centrum Conventuum Studiorumque Europaeorum (Centro Incontri e Studi Europei) eiusque Secretarium generalem d. Vandam Gawrońska atque prof. Universitatis Romanae “La Sapienza” Sante Graciotti, prof. quoque Adam Maldzis, quorum auxilio anno 1992 facultas nobis

¹ Normes internationales pour l'édition des documents médiévaux // Folia Caesaraugustana. I. Diplomatica et sigillografia. Zaragoza, 1984.

oblata erat Archivi Secreti Vaticani investigandi. Gratiam quoque quam maximam debemus Concilio Americano Societatum Studiorum (American Council of Learned Societies), quod nobis in litteris chartisque Latinis perscrutandis opem suam tulit.

Gratias eximias liceat nobis exprimere personis addictissimis, qui nos in imaginibus documentorum ex archivis extraneis accipiendis valde adiuverunt. Ante omnia commemorationis digni sunt reverendus pater Ihar Lašuk, Legatus Germaniae Extraordinarius Plenipotentiariusque in Alboruthenia dr. Helmut Frick, Moderator Musaei Historico-Ethnologici Novogrodenensis d. Tamara Viarsyckaja, Secretarius prior Legationis Alborutheniae in Germania d. Demetrius Mirončyk, Procurator Sectionis Consularis Legationis Alborutheniae in Latvia d. Alexander Slabadčuk, Superior Administrationis Consularis Reipublicae Alborutheniae d. Basilius Žlukta et ceteri quam plures.

Gratias agimus quam maximas quoque moderatoribus et sociis archivorum extraneorum, ante omnia Praefecto Archivi Secreti Vaticani reverendissimo patri Sergio Pagano et Secretario Praefecture eiusdem Archivi d. Marco Maiorino, Moderatori Publici Archivi Hereditatis Prussicae Culturalis dr. Iurgen Kloosterhuis necnon Moderatori Publici Archivi Historici Latviae d. Nicolao Ryzov, qui nobis in copiis photographicis documentorum opportune optimeque conficiendis multum tulerant et permissionem eas typis edere concesserunt.

Valde grati sumus Moderatori generali Societatis Negotiorum “Ostkom-plus” d. Basilio Astroŭski et Administratori Curationis Negotiorum Consocietatis “Tranex” d. Alieh Hiert, sine ope quorum hanc editionem in publicum proponere haud possibile nobis fuerit.

*Mense iulio, anno Domini MMIII
Alieš Žlukta*

ПРАДМОВА

Кароль Міндаў, 750-годзьдзю каранаць якога прысьвячаецца гэтае выданье, ня быў абыдзены ўвагаю тагачасных гісторычных крыніцаў. Але толькі нядаўна яго асоба пачала пасапрауднаму абуджаць цікавасць айчынных гісторыкаў. Мэдыяйвісты спрабуюць сёняння пановаму асэнсоўваць дзеянасць стваральніка новай дзяржавы, тэртыярыйным, палітычным і этнічным ядром якой сталіся беларускія землі, а першай сталіцю – старажытны Наваградак. Асэнсоўваць, зыходзячы не з апрыёрных ссыльвяджэнняў ці ідэалагічных установак, а на аснове новага вяртання да крыніцаў, на жаль, даволі часта недаступных.

Выдатны падзеі незвычайнага жыцця караля асьветленыя (больш ці менш праудзіва) заходнімі кронікамі і ўсходнеславянскімі летапісамі. Ступень праудзівасці гэтых паведамленьняў вагалася ў залежнасці ад часавай ці прасторавай аддаленасці аўтараў ад апісанай імі рэальнасці, ад ваенна-палітычнай сітуацыі таго часу, калі ў тэкст уносиліся адпаведныя запісы, ды ад шэрагу іншых аб'ектыўных і суб'ектыўных фактараў. Складася так, што ўсе гэтыя звесткі паходзяць з вонкавых крыніцаў, якія ствараліся пераважна ў тых краёх, што былі з каралём у стане вайны.

Значна менш залежныя ад падобных акалічнасцяў дакумэнтальныя крыніцы. Дакумэнты, датычныя Міндава, захаваліся толькі на лацінскай мове, хоць не выпадае сумнівацца ў tym, што кароль выдаваў і кірылічныя лісты. Большасць зъмешчаных тут лацінскіх актаў выйшлі пры жыцці караля ад яго самога ці з папскай канцылярыі, дзе яны, як правіла, ствараліся на аснове рэляцыяў, што зыходзілі ці ад самога караля, ці зь яго атачэння. З адзінкавымі выняткамі аўтэнтычнасць гэтых матэрыяляў не падлягае сумневу. Яны дакладна фіксуюць даты падзеяў і імёны галоўных дзеячоў, даволі карэктна перадаюць гучаньне асабовых імянаў, мясцовыя і этнічныя назовы. Таму, асабліва ў супастаўленыі з наратыўнымі крыніцамі, лацінскія дакумэнты, датычныя Міндава, маюць велізарную каштоўнасць для навуковых даследванняў розных гісторычных кірункаў.

Дакумэнтальныя матэрыялы, пададзенныя ў публікацыі, захоўваюцца пераважна ў замежных архівах: Ватыканскім таемным архіве (Archivio Segreto Vaticano) – фонд Ватыканскіх рэгістраў, Таенным дзяржаўным архіве Прускай культурнай спадчыны (Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz) – фонд Лівонскіх справаў і ў Латвійскім дзяржаўным гісторычным архіве (Latvijas Valsts vēstures arhīvs) – фонд 8 “Нутраны архіў Рыскага магістрату”.

Сярод першых публікацыяў лацінскіх дакументаў, што датычаць караля Міндава, варта назваць збор “Acta Borussica” (1730–1732 гг.), у трэці том якога ўрайшлі тры каралеўскія лісты, і “Кодэкс дакумэнтаў...” Фрыдрыха Дрэгера (1748 г.), дзе апрача гэтых былі зъмешчаныя яшчэ тры дакумэнты караля, прывілей біскупа Хрысьціяна і шэсць папскіх лістоў, копіі ці арыгіналы якіх захоўваліся ў Кёнігсберскім таемным архіве Нямецкага ордэну. Эрнст Геніг у сёмым томе апублікаванай ім “Кронікі Пруссіі” Давіда Лукаша (1815 г.) надрукаваў з страчаных пазней транскумптаў яшчэ тры невядомыя лісты Міндава. Эдуард Рачынскі, які наноў вывучаў матэрыялы Кёнігсберскага архіву, улучыў у свой “Кодэкс дакумэнтаў Літвы” (1845 г.) акты, ужо друкаваныя Дрэгерам, а таксама арыгінал ліста папы Іннокэнція IV да арцыбіскупа Лівоніі і Пруссіі і транскумпта зацьверджанага Аляксандрам IV дарэння Міндавам Селёніі. Для выданья Рачынскага харектэрная большая дакладнасць перадачы тэксту дакументаў, а таксама паказанье месца іх захавання з тагачасным архіўным шыфрам, што выгадна адкрывае яго ад усіх папярэдніх і некаторых пазнейшых публікацыяў. Усе дзеяць каралеўскіх дакументаў былі апублікаваныя ў першым томе выдання Фрыдрыха Георгія Бунгэ (1853 г.), які

дадаў да дзевяці ўжо вядомых прывілей рыскім грамадзянам і німецкім купцом, а таксама другі варыант апісаньня межаў Селёні. Лісты палаў, датычныя Міндава і ўнесеныя ў рэгістры, якія захоўваюцца ў Ватыканскім таемным архіве, пачаў друкаваць Аляксандар Тургенеў (1841 г.). На жаль, у ягоным выданыні шмат памылак. Значна большай паунатой і карэктнасцю вызначаецца збор Аўгустына Тайнэра (1860 г.), хоць і ў ім трапляюцца асобныя недакладнасці і пропускі. Найбольш грунтоўна падышлі да публікацыі дакумэнтаў, якія захоўваліся ў тагачасным Кёнігсберскім таемным архіве Німецкага ордэну, выдаўцы “Прускага збору актаў”, асабліва ў другой частцы першага тому, падрыхтаванай Аўгустам Сэрафімам (1909 г.). Тут падаецца апісанье актаў і прывешаных да іх пячацяў, харктарыстыка арыгіналаў і копіяў, крэтычны апарат і варыянты.

На жаль, усе гэтыя выданыні ўжо не адпавядаюць сёньняшнім патрабаваньням. Ніводнае з іх не зьяўляецца дастатковая поўным. У большасці адсутнічаюць гэткія неабходныя элементы, як легенда, крэтычны апарат, розначаныні ды інш.

У нашым выданыні мы імкнемся як мага падаць дакумэнтальныя матэрыялы, якія датычаць асобы караля Міндава. У збор увайшлі ўсе вядомыя лацінскія дакумэнты, якія паўсталі пры ягоным жыцці, а таксама пазнейшыя лісты і съведчаныні другой паловы XIII – пачатку XIV ст. Тэксты актаў друкуюцца з арыгіналаў або ўзнаўляюцца на падставе найбольш дакладных копіяў з даданынем розначаньняў.

Публікацыя кожнага дакумэнту ўключае яго парадкавы нумар, дату, рэгест, тэкст дакумэнту і навуковы апарат да яго. Некаторыя ключавыя пэрсанажы і асабовыя назовы больш поўна асьвятляюцца ў камэнтарох, пададзеных у канцы выданьня. Каб зрабіць тэксты дакумэнтаў як мага даступнайшымі для айчынных дасыльднікаў, мы перакладлі іх на беларускую мову. Факсымільнае ж узнаўленыне арыгіналаў і копіяў, пакладзеных у аснову выданьня, дае магчымасць спраўдзіць гэтыя тэксты. У легендзе падаецца наступныя звесткі пра дакумэнт: наяўнасць і харктарыстыка арыгіналу і пячачі (Ap.), наяўнасць і харктарыстыка копіі (Коп.), выданыні дакумэнту (Выд.), факсыміле і фатаграфіі дакумэнту (Факс.), выданыні рэгестаў (Рг.) і літаратура пра дакумэнт (Літ.). Арыгінал пазначаецца першай вялікай літарай лацінскага алфабету – *A*, а копіі – наступнымі літарамі ў хранялагічным парадку – *B, C, D, E...*, пачынаючы ад больш ранніх, рэгістры – літарай *R*, выданыні – малымі лацінскімі літарамі ў хранялагічным парадку – *a, b, c, d...*. Пры публікацыі тэкстаў мы кіраваліся прынцыпам “павагі да тэксту”: памылковыя напісаньні выпраўлялі толькі ў заувагах. Транскрыпцыя зробленая ў адпаведнасці з “Міжнароднымі правіламі публікацыі лацінскіх сярэднявечных дакумэнтаў”¹. Захоўваецца гэткае ж, як у самых дакумэнтах, напісаныне дыграфаў *ae* і *oe* праз звычайнае *e*. Не замяняецца на *t* літара *c* у спалучэннях *ci* + галосная, якія адпавядаюць спалучэнням *ti* + галосная ў клясычнай лацінскай артаграфіі. Але літара *u*, калі ёю перадаецца зыгчы, замяняецца літараю *v*. Захоўваюцца дзве кропкі перад тытуламі, якія азначалі ня толькі пропуск імя, але таксама паказвалі на афіцыйны харктарап дакумэнту, на ававязковасць яго выканання калі не самымі адресатам, дык ягонымі паўнамоцнікамі ці намеснікамі. Застаецца гэткае ж, як у тэксьце, напісаныне даты. Квадратныя дужкі рэзэрвуюцца для рэканструяванага тэксту, круглыя – для скарочаных імёнаў.

Перакладаючы дакумэнты, мы імкнуліся да як мага большай дакладнасці ў перадачы зьместу, нават за кошт магчымых стратаў у стылі. Беларуская вэрсія часам большая памерам за лацінскі арыгінал, бо ў перакладзе мы палічылі патрэбным узнавіць тэкст цалкам: з пачатковым і канцавым пратаколам, а таксама з усімі прапушчанымі часткамі. Усе ўзноўленыя

¹ Normes internationales pour l'édition des documents médiévaux // Folia Caesaraugustana. I. Diplomatica et sigillographia. Zaragoza, 1984.

месцы ўзятыя ў квадратныя дужкі. У назове выданьня і ў перакладзе тэкстаў з увагі на рознасць формата і неадназначнасць філягічнай інтэрпрэтацыі выкарыстаныя больш ужываныя і бліжэйшыя да лацінскага напісаньня беларускія адпаведнікі імя караля і назову дзяржавы (гл. кам. да dak. I.2).

Пасля заканчэння працы над выданьнем застаецца прыемны абавязак выказаць шчыную падзяку ўсім установам і асобам, якія дапамаглі нам у гэтым. Перш за ўсё хочацца згадаць Цэнтар эўрапейскіх дасьледваньняў і контактаў (Centro Incontri e Studi Europei), яго генэральнаага сакратара п. Ванду Гавроньскую, праф. рымскага ўніверсітэтu “La Sapienza” Сантэ Грачыёці і праф. Адама Мальдзіса, дзяякочыя якім мы атрымалі магчымасць папрацаваць у Ватыканскім таемным архіве ў 1992 г., а таксама Амерыканскую раду дасьледніцкіх таварыстваў (American Council of Learned Societies), з падтрымкай якой вялася праца над лацінскімі дакумэнтамі.

Асаблівай падзякі заслугоўваюць ахвярныя людзі, якія дапамаглі атрымаць высакаякасныя фагакопіі дакумэнтаў з замежных архіваў. Перадусім вялебны айцец Ігар Лашук, надзвычайны і паўнамоцны Пасол ФРГ у Беларусі д-р Гельмут Фрык, дырэктар Наваградзкага гістарычна-краязнаўчага музею п. Тамара Вяршыцкая, першы сакратар Пасольства Беларусі ў Германіі п. Дзьмітры Мірончык, загадчык консульскага аддзелу Пасольства Беларусі ў Латвіі п. Аляксандар Слабадчук і начальнік консульскага ўпраўлення Рэспублікі Беларусь п. Васіль Жлутка.

Шчыры дзякую таксама кіраунікам і супрацоўнікам архіўных установаў, перш за ўсё прэфектуру Ватыканскага таемнага архіву правялебнаму айцу Сэрджо Пагана і сакратару прэфектуры п. Марко Маёрына, дырэктару Дзяржаўнага таемнага архіву Прускай культурнай спадчыны д-ру Юргену Клестэргузу, дырэктару Латвійскага дзяржаўнага гістарычнага архіву п. Мікалаю Рыжкову за ўчастнае і якаснае выкананыне копіяў, дазвол на іх факсымільнае ўзнаўленыне.

Надзвычай удзячны генэральному дырэктару ТАА “Остком-Плюс” п. Васілю Астроўскаму і кірауніку прадстаўніцтва кампаніі “Tranex” п. Алегу Герту, без матэрыяльнай і організацыйнай падтрымкі якіх не змагло б ажыццяўіцца гэтае выданьне.

*Ліпень 2003 году
Алесь Жлутка*

ABBREVIATIONES СКАРОТЫ

Archiva et bibliothecae

Архіви і бібліятэкі

НГАБ – Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Менску.

ASV – Archivio Segreto Vaticano – Ватыканскі таёмы архіў.

GStAPK – Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz – Таёмы дзяржаўны архіў Прускай культурнай спадчыны ў Бэрліне (Далем).

KStA – Königsberger Staatsarchiv – Кёнігсберскі дзяржаўны архіў (былы). Сёньня – у фондах GStAPK.

LVVA – Latvijas Valsts Vēstures Arhīvs – Латвійскі дзяржаўны гістарычны архіў у Рызе.

BCz – Muzeum Narodowe. Biblioteka Czartoryskich – Нацыянальны музэй. Бібліятэка Чартарыскіх у Кракаве.

LAB – Latvijas Akadēmiskā Bibliotēka – Латвійская акадэмічная бібліятэка ў Рызе.

Editiones

Выданьні

Бірыла. – Бірыла М.В. Беларуская антрапанімія. 2: Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі. Мн., 1969.

Веселовский. – Веселовский С.Б. Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии. М., 1974.

Грковіћ. – Грковіћ М. Речник личных имен код Срба. Београд, 1977.

Заимов. – Заимов Й. Български именник. София, 1988.

Морошкин. – Морошкин М. Славянский именослов, или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке. Спб., 1867.

НПЛ. – Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов / Приг. к печати А.Насонов. М.; Л., 1950.

Пачичъ. – Именслово или речник личны имена разны народа славенски / Скупъо И. Пачичъ. Будим, 1828.

ПЛ. – Псковские летописи. Вып. 1–2 / Приг. к печати А. Насонов. М.; Л., 1941–1955.

ПСРЛ. – Полное собрание русских летописей. Т. 1–. М., 1841–.

Т. 2. Ипатьевская летопись. Прибавление к Ипатьевской летописи (Густинская летопись). М., 1843.

Т. 2. Ипатьевская летопись. М., 1962.

Т. 3. Новгородские летописи. Спб., 1841.

Т. 4. Новгородские и псковские летописи. Спб., 1848.

Т. 4. Ч. 1. Новгородская пятая летопись. Пг., 1915.

Т. 4. Ч. 2. Новгородская пятая летопись. Пг., 1917.

Т. 5. Псковские и софийские летописи. Спб., 1851.

Т. 6. Софийские летописи. Спб., 1853.

Т. 7. Летопись по Воскресенскому списку. Спб., 1856.

Т. 8. Продолжение летописи по Воскресенскому списку. СПб., 1859.

Т. 24. Типографская летопись. Пг., 1921.

Т. 27. Никаноровская летопись. Сокращенные летописные своды конца XV века. М., 1962.

Т. 32. Белорусско-литовские летописи. М., 1975.

СНМР. – Списки населенных мест Российской Империи. Т. 1–65. Спб., 1861–1885.

Тупиков. – Тупиков Н.М. Словарь древне-русских личных собственных имен. Спб., 1903.

- Acta Borussica.* – Acta Borussica ecclesiastica, civilia, literaria oder sorgfältige Sammlung allerhand zur Geschichte des Landes Preussen gehöriger Nachrichten, Uhrkunden, Schriften und Documenten. 3 Bde. Königsberg und Leipzig, 1730–1732.
- Abraham.* – Abraham W. Powstanie organizacyjne kościoła łacińskiego na Rusi. T. I. Lwów, 1904.
- Balbinus.* – Balbinus B. Miscellanea historica regni Bohemiae. 9 vol. Pragae, 1679–1780.
- Bender.* – Bender I. De Livoniae, Estoniae, Prussiae vicinarumque terrarum episcopis sec. XIII apud Germaniae ordinarios peregrinantibus commentatio. Brunsberga, 1866.
- Berger.* – Les registres d'Innocent IV: Recueil des bulles de ce pape publiées d'après les manuscrits originaux du Vatican et de la Bibliothèque nationale par É. Berger. 4 vol. 1884–1900.
- Bielenstein.* – Bielenstein A. Die Grenzen des lettischen Volksstamms und der lettischen Sprache im 13 Jahrhundert und in der Gegenwart. St. Petersburg, 1892.
- Boczek.* – Boczek A. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. 15 t. Olomucii, 1836–1903.
- Bogala.* – Bogala L. Najstarsze czeskie imiona osobowe (dwuczłonowe). Warszawa, 1970.
- Bonnell.* – Russisch-Livländische Chronographie von der Mitte des neunten Jahrhunderts bis zum Jahre 1410 / Verfasst von Bonnell E. St. Petersburg, 1862.
- Bonnell. Ereignisse.* – Bonnell E. Ueber einige Ereignisse aus der Regierungszeit Mindowg's von Litthauen // Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Esth- und Kurlands. Hrsg. von der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der russischen Ostsee-Provinzen. Bd. 9. Heft 2. Riga, 1859.
- Bourel.* – Les registres d'Alexandre IV: recueil des bulles de ce pape / Publ. ou analysées d'après les manuscrits originaux du Vatican par C. Bourel. 3 vol. Paris, 1895–1959.
- Bunge.* – Liv-, Esth-, und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten / Hrsg. von F.G. von Bunge. [Abt. 1] Reval, Riga. Bd. I. 1853; Bd. II. 1855; Bd. III. 1857; Bd. VI. 1873.
- Caro.* – Caro J. Geschichte Polens. T. 2–5. 1300–1506. Gotha, 1863–1888.
- CDB.* – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. T. I–V. Pragae, 1904–1996.
- Daniłowicz.* – Skarbiec dyplomatów papieskich, królewskich, książęcych... posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi litewskiej i osiennych im krajów. T. 1–2 / Zebr. i w treści opisał I.Daniłowicz. Wilno, 1860–1862.
- Długosz.* – Ioannis Długossii seu Longini, canonici Cracoviensis, Historiae Polonicae libri XII. T. III. Libri IX. X. Cracoviae, 1876. (Ioannis Długosz Senioris, canonici Cracoviensis, Opera omnia / Cura A. Przedzieckie. T. XII.)
- Dogiel.* – Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae in quo pacta, foedera, tractatus pacis... nunc primum ex archivis publicis eruta ac in lucem protracta exhibuntur / Ed. M. Dogiel. T. I, 4, 5. Vilnae, 1758–1759.
- Dreger.* – Codex diplomaticus oder Uhrkunden so die Pommersch-Rugianisch- und Caminische auch andere benachbarte Lande angehen... / Hsgb. von F. von Dreger. T. I. Stettin, 1748.
- Emler.* – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae / Ed. J. Emler. Pars II. Pragae, 1882.
- DRH.* – Documenta Romaniae historica. Vol. I–. Bucuresti, 1966–.
- Erben.* – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae / Ed. C.J. Erben. Pars I. Pragae, 1855.
- Ewald.* – Ewald L. Die Eroberung Preussens durch die Deutschen. Bücher I–III. Halle, 1872–1884.
- Friedrich.* – Friedrich W. Der Deutsche Ritterorden und die Kurie in den Jahren 1300–1330. Diss. phil. Königsberg, 1915.
- Haller.* – Haller J. Die Verschwörung von Segewold (1316) // Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands. 20. 1907/10. S. 131.
- Hein-Maschke.* – Preussisches Urkundenbuch. Politische (Allgemeine) Abteilung. Bd. 2 / Hrsg. von M. Hein und E. Maschke. Gräfe und Unzer, 1939.
- Hennig.* – Preussische Chronik von G. Lukas David... mit Beifügung historischer und etymologischer Anmerkungen / Hrsg. von Ernst Hennig und Daniel Fridrich Schütz. Bd. I–VIII. Königsberg, 1812–1817.
- Hosák-Šrámek.* – Hosák L., Šrámek R. Místní jména na Moravě a ve Slezsku. T. I. Praha, 1970.
- Joachim-Hubatsch.* – Regesta historicoo-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum. 1198–1525 / Hrsg. von E. Joachim, W. Hubatsch. Pars I–II. Göttingen, 1948–1950. Pars I: Index Tabularii Ordinis S. Mariae

- Theutonicorum. Regesten zum Ordensbriefarchiv.** Vol. 1: 1198–1454. 1948. Halbbd. 1: 1198–1432; Halbbd. 2: 1433–1454. Vol. 2: 1455–1510. 1950. Pars II: *Regesta Privilegiorum Ordinis S. Mariae Theutonicorum. Regesten der Pergament-Urkunden aus der Zeit des Deutschen Ordens.* 1948.
- Jordan.** – *Les registres d'Clément IV (1265–1268): Recueil des bulles de ce pape publiées d'après les manuscrits originaux du Vatican et de la Bibliothèque nationale par Éduard Jordan.* 1 tome en 6 fascicules. Paris, 1893–1945.
- Kallmeyer.** – Kallmeyer Th. *Versuch einer Chronologie der Meister deutschen Ordens in Livland während des dreizehnten Jahrhunderts // Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands.* 3. 1845.
- Kętrzyński.** – Kętrzyński W. O dokumentach Mendoga króla litewskiego † 1263 // *Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział historyczno-filozoficzny. Ser. II. T. XXV (50).* 1907.
- Kielar.** – Kielar P. OP. Wit // *Hagiografia polska. Słownik bio-bibliograficzny / Pod red. O.R.Gustawa OFM.* T. 2. Poznań, 1972.
- Kienitz.** – Vierundzwanzig Bücher der Geschichte Livlands / Von Kienitz O. 2 Bd. Riga, 1847–1849.
- Klymenko.** – Klymenko P. Die Urkunden Mindowes für den livländischen Orden // *Altpreussische Forschungen.* VI. 1929.
- Kotzebue.** – Kotzebue A., von. Preußens ältere Geschichte. 4 Bde. Riga, 1808.
- Lambacher.** – Lambacher Ph. *Oesterreichisches Interregnum oder Staatsgeschichte...* Wien, 1773.
- Latkowski.** – Latkowski J. Mendog, król Litewski. Kraków, 1892.
- Lemmens. Franziskanerkustodie.** – Lemmens L. *Die Franziskanerkustodie Livland und Preußen. Beitrag zur Kirchengeschichte der Gebiete des Deutschen Ordens.* Düsseldorf, 1912.
- Lemmens. Geschichte.** – Lemmens L. *Aus der Geschichte der deutschen Franziskaner im Ordenslande Preußen // Mitteilungen des Copernicus-Vereins.* 20. 1912.
- Lites.** – Lites ac res gestae inter Polonus ordinemque cruciferorum / Ed. Działyński T., comes. 3 t. et suppl. Posnaniae, 1855–1880.
- Lites (2).** – Lites ac res gestae inter Polonus ordinemque cruciferorum / Ed. Celichowski Z. Wyd. 2. T. 1–2. Posnaniae, 1890–1892.
- Łowmiański.** – Łowmiański H. *Studja nad początkami społeczeństwa i państwa Litewskiego.* 2 t. Wilno, 1931–1932.
- LR.** – *Livländische Reimchronik mit Anmerkungen, Namenverzeichniss und Glossar / Hrsg. von L.Meyer. Paderborn, 1876.*
- Lutz.-Militzer.** – Lutz F., Militzer K. *Ritterbruder im Livländischen Zweig des Deutschen Ordens.* Köln; Weimar, Wien, 1993.
- Malec.** – Malec M. *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych // PAN. Prace instytutu języka Polskiego.* Nr. 42. 1982.
- Maleczyński.** – Maleczyński K. W sprawie autentyczności dokumentów Mendoga z lat 1253–1261 // *Ateneum Wileński.* R. 11. 1936.
- Marsina.** – *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae.* T. I. (805–1235) / Ed. Marsina R. Bratislavae, 1971.
- MPH.** – *Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski.* T. I–VI. Lwów, 1864–1893.
- Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. Seria 2. T. I–. Warszawa, 1946–.
- MSM.** – *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium.* 43 vol. Zagrabiae, 1868–1918.
- Muka.** – Muka E. *Słownik dolnoserbskeje rěcy a jeje narěcow.* III. Praha, 1928.
- Napiersky.** – Napiersky C.E. *Index corporis historico-diplomatici Livoniae, Estoniae, Curoniae oder Kurzer Auszug aus derjenigen Urkunden-Sammlung, welche für die Geschichte und das alte Staatsrecht Liv-, Est- und Kurland's... aufbewahrt wird.* 2 Teile. (Erster Theil, vom Jahre 1198 bis zum Jahre 1449 incl.). Riga und Dorpat, 1833–1835.
- Napiersky. Commentarius.** – *Livoniae commentarius ab Antonio Possevino, S.J., scriptus. Nunc primum editus e codice Bibliothecae Vaticanae, addito prooemio et adspersis nonnullis annotationibus / Ed. Napiersky C.E. Rigae,* 1852.
- Narbott. Dzieje.** – Narbott T. *Dzieje narodu Litewskiego.* T. I–IX. Wilno, 1835–1841.
- Narbott. Pisma.** – Narbott T. *Pomniejsze pisma historyczne szczególnie do historii Litwy odnoszące się.* Wilno, 1856.

- Naruszewicz.* – Naruszewicz A. Historya narodu Polskiego od początku chrześcianstwa. T. V. Warszawa, 1784.
- Palacky.* – Palacky F. Literarische Reise nach Italien im Jahre 1837. Prag, 1838.
- Paszkiewicz.* – Regesta Lithuaniae ab origine usque ad Magni Ducatus cum Regno Polonie unionem. T. 1: Tempora usque ad annum 1315 complectens / Recensuit H. Paszkiewicz. Varsoviae, 1930.
- Perlbach.* – Perlbach M. Preussische Regesten bis zum Ausgange des dreizehnten Jahrhunderts. Königsberg, 1876.
- Perlbach. Pommerellisches Urkundenbuch.* – Pommerellisches Urkundenbuch / Hrsg. von M. Perlbach. Danzig, 1881.
- Perlbach. Vorgeschichte.* – Perlbach M. Zur Vorgeschichte des Bischofs Johannes I. Clare von Samland (1310–1320) // Altpreußische Monatsschrift. 38. 1901.
- Philippi. Brief.* – Philippi R. Ein Brief an den Secretair // Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1876. Riga, 1877.
- Philippi-Woelky.* – Preussisches Urkundenbuch. Politische (Allgemeine) Abteilung. Bd. I. Die Bildung des Ordensstaats. Hälften 1 / Hrsg. von R. Philippi in Verbindung mit [Carl Peter] Woelky. Königsberg, 1882.
- Pothast.* – Regesta Pontificum Romanorum inde ab anno post Christum natum MCXCVIII ad annum MCCCIV / Ed. A. Pothast Huxariensis Westfalus. Opus ab Academia litterarum Berolinensi... editum. Vol. 1–2. Berolini, 1874–1875.
- Pothast. Wegweiser.* – Pothast A. Wegweiser durch die Geschichtswerke des Europäischen Mittelalters von 375–1500. Supplement nebst einer Zeitfolge der Römischen Päpste, der Deutschen Kaiser und Könige sowie sämtlicher Deutschen Bischöfe. Berlin, 1868.
- Prochaska.* – Prochaska A. Dwa objaśnienia do dziejów Litwy // Kwartalnik historyczny. XX. 1906.
- Prokop.* – Prokop K.R. Biskupi pomocniczy w diecezjach polskich w dobie przedtrydenckiej (2. poł. XIII – 1. poł. XVI w.). Kraków, 2003.
- Ptaśnik.* – Analecta Vaticana 1202–1366 / Ed. I. Ptasnik. Cracoviae, 1914 (Monumenta Poloniae Vaticana. T. 3).
- Raczyński.* – Kodex dyplomatyczny Litwy / Wyd. E. Raczyński, Wrocław, 1845.
- Raynaldus.* – Annales ecclesiastici, quos post Caesarem S.R.E. Card. Baronium, Odericum Raynaldum ac Iacobum Laderchium, presbyteros congregationis oratorii de urbe ab anno MDLXXII ad nostra usque tempora continuavit A.... T. 1–37. Parisiis, 1864–1883.
- Regestum Clementis V.* – Regestum Clementis papae V ex vaticanis archetypis sanctissimi domini nostri Leonis XIII pontificis maximi iussu et munificentia nunc primum editum cura et studio monachorum ordinis s. Benedicti. 10 t. Romae, 1885–1892.
- Ripoll.* – Ripoll T. Bullarium Ordinis Fratrum Praedicatorum. 8 vol. Romae, 1729–1740.
- Roth.* – Roth W. Die Dominikaner und Franziskaner im Deutsch-Ordensland Preußen bis zum Jahre 1466. Diss. phil. Königsberg, 1919.
- Schlümpert.* – Schlümpert G. Slawische Personennamen in mittelalterlichen Quellen Deutschlands. Berlin, 1964.
- Schwartz.* – Schwartz Ph. Kurland im dreizehnten Jahrhundert bis zum Regierungsantritt Bischof Emund's von Werd. Leipzig, 1875.
- Seraphim.* – Preussisches Urkundenbuch. Politische (Allgemeine) Abteilung. Bd. I. Die Bildung des Ordensstaats. Hälften 2 / Bearb. von A. Seraphim. Königsberg, 1909.
- Seraphim. Zeugenverhör.* – Seraphim A. Das Zeugenverhör des Franciscus von Moliano (1312) (Quellen zur Geschichte des Deutschen Ordens o.N.). Königsberg, 1912.
- SGKP.* — Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. 1–15. Warszawa, 1880–1902.
- Simson.* – Simson P. Geschichte der Stadt Danzig. 4 Bde. Danzig, 1913–1918.
- Sjögren.* – Sjögren A. Über die Wohnsitze und die Verhältnisse der Jatwagen. St. Petersburg, 1858.
- SRL.* – Scriptores rerum Livonicarum. Sammlung der wichtigsten Chroniken und Geschichtsdenkmäle von Liv.-Ehst.- und Kurland... T. 1–2 . Riga, Leipzig, 1848–1853.
- SRP.* – Scriptores rerum Prussicarum. Die Geschichtsquellen der preußischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft. 6 Bde / Hrsg. von Th. Hirsch u.a. Leipzig und Frankfurt, 1861–1968.

- SSNO.* – Słownik staropolskich nazw osobowych / Pod red. W. Taszyckiego. T. 1–7. Wrocław, 1965–1983.
- Strehlke.* – Strehlke E. Regesten zur Geschichte Mindowe's von Littauen // Scriptores rerum Prussicarum. T. 2. Leipzig, 1863.
- Svoboda.* – Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha, 1964.
- Šimundić.* – Šimundić M. Rječnik osobnih imena. Zagreb, 1988.
- Theiner.* – Vetera monumenta Poloniae et Lituaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta, collecta ac serie chronologica disposita ab A. Theiner. T. 1. Romae, 1860.
- Toeppen.* – Toeppen M. Historisch-comparative Geographie von Preussen. Gotha, 1858.
- Toll.-Schwartz.* – Esth- und Livländische Brieflade. Dritter Theil. Chronologie der Ordensmeister über Livland, der Erzbischöfe von Riga und der Bischöfe von Leal, Oesel-Wick, Reval und Dorpat. Aus dem Nachlasse von R. von Toll, herausgegeben von Ph. Schwartz. Riga, Moskau, Odessa, 1879.
- Totorajtis.* – Totorajtis J. Die Litauer unter dem König Mindow. Freiburg, 1905.
- Transehe-Roseneck.* – Transehe-Roseneck A. Die ritterlichen Livlandfahrer des 13. Jahrhunderts: eine genealogische Untersuchung. Würzburg, 1960.
- Turgenev.* – Turgenev A. Historica Russiae monumenta. Vol. 1 (1075–1584). Petropoli, 1841.
- Tymieniecki.* – Tymieniecki K. Proces polsko-krzyżacki z lat 1320–1321 // Przegląd historyczny. 21. (Ser. II. T. 1.) 1917/18. S. 77–148.
- Varsik.* – Varsik B. Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Mad'armi v 10.–12. storočí. Bratislava, 1990.
- Vlastivedný slovník.* – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. T. 2. Bratislava, 1977.
- Voigt.* – Codex diplomaticus Prussicus. Urkunden-Sammlung zur ältern Geschichte Preussens aus dem Königl. Geheimen Archiv zu Königsberg nebst Regesten / Hrsg. von J. Voigt. 6 Bd. Königsberg, 1836–1861.
- Voigt. Geschichte.* – Voigt J. Geschichte Preußens von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens. 9 Bde. Königsberg, 1827–1839.
- Wadding.* – Wadding L. Annales minorum seu trium ordinum a S. Francisco institutorum. 32 v. Quaracchi, 1931–1964.
- Will.* – Will C. Ueber den Verfasser des Chronicon Moguntinum (Liber de calamitate ecclesiae Moguntinae) // Historisches Jahrbuch. Bd. 2. Heft. 3. Münster, 1881.
- Woelky.* – Urkundenbuch des Bisthums Culm. 2 Teile. Bearb. von Woelky C.P. (Neues Preußisches Urkundenbuch. Abtheilung 2: Urkunden der Bisthümer, Kirchen und Klöster. Westpreußischer Theil 1–2). Danzig und Leipzig, 1884–1887.
- Wojtecki.* – Wojtecki D. Studien zur Personengeschichte des Deutschen Ordens im 13. Jahrhundert. Wiesbaden, 1971. (Quellen und Studien zur Geschichte des Östlichen Europa. Bd. III.)
- Zajaczkowski.* – Zajaczkowski S. Studja nad dziejami Żmudzi w XIII w. // Archiwum towarzystwa naukowego we Lwowie. Dz. II. Historyczno-filozoficzny. T. III. Zesz. 2. Lwów, 1925.

Termini**Тэрміны**

адг. – адгорт
 адс. – адсутнічае
 апошн. – апошні
 арк. – аркуш
 атр. – атрамант
 выпр. – выпраўлена
 гл. – глядзі
 дак. – дакумэнт
 дуж. – дужкі
 зак. – закрэсьлены
 заўв. – заўвага
 кам. – камэнтар
 кв. – квадратны
 коп. – копія

лев. – левы
 нап. – напісана
 неразб. – неразборліва
 пап. – папера, папяровы
 пар. – параўнай
 пачатк. – пачатковы
 пэрг. – пэргамін, пэргамінаўы
 поч. – почырк
 прав. – правы
 рдк. – радок
 рэг. – рэгістар, рэгістры – адмысловыя съпісы
 папскіх лістоў
 скар. – скарот, скарочаны
 станд. – стандартны
 сяр. – сярэдзіна
 транс. – трансесумпт – натарыяльна завераная
 копія дакумэнту

Pars I
Litterae a rege Mindowie datae

Частька I
Листы каратая Міндава

1.

1253

Міндаў, кароль Летовії, дае рыскім грамадзянам і ўсім нямецкім купцом прывілей на вольны гандаль у межах свайго каралеўства.

Ар.: — Коп.: Пэрг. каля сяр. XIV ст.? з А (паводле Maleczyński. s. 6), Рыга, LVVA, 8. f., 3. apr., kaps. A, 41. l. (B); Пап. зробленая Рыскім маістрамі у XVIII ст., з В, Рыга, LVVA, 8. f., 3. apr., kaps. A, 41. l. (C); Пап. у 10-тамовым рукапісным зборы I.K.Бротцэ "Sylloge diplomatum Livoniam illustrantium". I. p. 16, апошн. чацвртъ XVIII ст., з В, Рыга, LAB (D); Пап. у 4-тамовым рукапісным зборы "Diplomata Rigensia, descripta a I.Ch.Brotze". I. нач. XIX ст., з В, Рыга, LVVA, 8. f., 1. apr., 42. l., 99 lp. (E) — Выд.: a) SRL. I. s. 752; b) Bunge. I. sp. 312, nr. 243; c) Woelky. I. s. 20, nr. 31; d) Maleczyński. tab., kol. I (з б) — **Факс.:** Факс. з В у 10-тамовым рукапісным зборы I.K.Бротцэ "Sylloge diplomatum Livoniam illustrantium". II. p. 272, апошн. чацвртъ XVIII ст., Рыга, LAB; **Факс.** з В у 4-тамовым рукапісным зборы "Diplomata Rigensia, descripta a I.Ch.Brotze". I. нач. XIX ст., Рыга, LVVA, 8. f., 1. apr., 42. l., 99 lp.; **Фатагд.** з В у часоніce Latvijas Arhīvi. 2003. Nr. 2, 8 lp. — **Рр.:** Napiersky. I. s. 29, nr. 114; Bunge. I. Reg. s. 68, nr. 273; Bonnell. s. 67; Strehlke. s. 136; Perlbach. s. 124, nr. 422; Paszkiewicz. I. p. 56, nr. 280 — **Літ.:** Bonnell. Ereignisse. s. 299; Sjögren. s. 47 (207); Daniłowicz. I. s. 84, nr. 134; Latkowski. s. 152 (451)—153 (452); Kętrzyński. s. 189; Maleczyński. s. 5—7, 49—50.

В на асобным пэрг. аркушы 21,5 × 19,0 зь съядамі складвання ў форме ліста, безь пячаці і яе съядоу, што дала падставу некаторым дасьледнікам (Napiersky, Daniłowicz, Bunge, Perlbach ды інш.) лічыць яе арыгіналам ці праектам акту, які на быў зацверджаны каралём. Апісаныне В у Maleczyński. s. 5—6, які на аснове палеографічнага аналізу дазвей, што эта пазнейшая копія зробленая, на ягоную думку, з прычыны зношавання арыгіналу, які коксна разу даводзіліся паказаць пры мытым даглядзе. Ён лічыў, што няма ніякіх падставаў сумнявачца ў аутэнтычнасці акту. Так. не выяўляе падабенства ў фармуляры зь іншымі актамі Міндава, але асобны звароты маюць адпаведнікі ў тагачасных папскіх лістах.

Тэкст з В

Myndowe¹, Dei gracia rex Letthowie², omnibus presentes litteras inspecturis, perpetuam salutem.

Ad decus regni ac regie dignitatis honorem id potissimum pertinere dinoscitur, si contra impios gladius debite animadversionis semper invigilet, ut quietis et pacis tranquillitas inviolabilis iugiter observetur. In die igitur, qua per ministerium venerabilis patris domini H(eidenrici)³, Culmensis episcopi, auctoritate sanctissimi patris nostri et domini Innocencii⁴, summi pontificis, in regem Lettowie oleo sacrato peruncti, regni suscepimus dyadema, caris nostris civibus Rigensibus et omnibus mercatoribus Theutonicis plenam et perpetuam donamus libertatem et pacem per universas partes regni nostri, tam in terris quam in aquis veniendi, morandi, recedendi, absque theloneo et omni exactionis genere, quocunque nomine censeatur. Quod si aliquos ipsorum in aquis nostre dominacionis pati naufragium forte contigerit, decernimus et volumus, ut a nemine impediantur, nec in rebus suis, sive in navi fuerint, sive in agris, aliquatenus molestentur, sed liberum eis sit de ipsis rebus suis pacifice prout voluerint ordinare. Hoc itaque nostre concessionis privilegium⁵ sic volumus esse perpetuum et a nobis et successoribus nostris irrefragabiliter observari, ut, quicunque ausu temerario presumpserit contraire, nostre distinctionem ulcionis per penam condignam debeat non immerito formidare.

Datum anno dominice incarnationis M^oCC^oLIII^o.

1. ⁴⁾ так у В, трэбза чытаць privilegium

¹⁾ Міндаў, кароль Літвії (1253—1263). Гл. кам. ²⁾ Гл. кам. ³⁾ Гайдэнрык з Ордэну дамініканцаў, Кульмскі (Хэлмінскі) біскуп (1245—1263 — Potthast. Wegweiser. s. 307) ⁴⁾ Інаэнт IV, Рымскі папа (1243—1254)

Міндау⁹, з ласкі Божае кароль Летовії, усім, хто будзе бачыць гэты ліст, вечнае збаўле́ньне.

Вядома, што найболыш надае славы каралеўству і гонару каралеўскай годнасці, калі супроць нягодных няспынна ўздымаецца меч належнай адплаты, дзеля таго каб заўсёды захоўваліся ў непарушнай мір і супакой. У дзень, калі праз паслугу вялебнага айца, пана Г(айдэнрыка), Кульмскага біскупа, уладаю найсьвяцейшага айца нашага і пана Інацэнта, найвышэйшага пантыфіка, мы, памазаныя асьвячаным алеем на карала Летовії, прынялі каралеўскую карону, даруем нашым дарагім рыскім грамадзянам і ўсім нямецкім купцом поўную і вячыстую вольнасць і мір ва ўсіх частках нашага каралеўства, як на зямлі, так і на водах, [свабоду] прыходзіць, заставацца і адыхадзіць бяз мыта і ўсялякіх спагнанніяў, як бы яны ні называліся. Калі ж нехта зь іх выпадкам пашарпей бы караблекрушэнне ў водах нашага гаспадарства, мы наказываем і жадаем, каб ніхто і нідзе не перашкаджаў ім ды не чыніў цяжкасцяў у дачыненіні да іхных рэчаў: будуть яны на караблі ці на зямлі, але няхай вольна і мірна распарараджаюцца гэтымі сваімі рэчамі, як пажадаюць. Мы хочам, каб прывілей з гэтым нашым дазволам быў вячыстым ды непарушна захоўваўся намі і нашымі наступнікамі, а калі б хто зь легкаважнай зухваласцю наважыўся яму супрацьдзейнічаць, то ня без падставы павінен баяцца нашай суворай і заслужанай кары.

Дадзена ў год уцелаўлення Пана MCCLIII.

2.

1253 ліп. — Летовія

Міндау⁹, кароль Летовії, даруе Нямецкаму ордэну ў Лівоніі розныя замельнія ўладаныні.

Ар.: — Коп.: У стражданым транс. імпэратора Карла IV, які захоўваўся ў KStA [B]; Кол. транс. імпэратора Карла IV⁷, якая захоўвалася ў Рызе (Ritterschaftsarchiv — паводле Seraphim. I.2. s. 39, nr. 39) [C] — Выйд.: a) Hennig. VII. s. 137 (у скароце з [B]); b) Narbutt. Dzieje. IV. Dodatki. s. 18 (з a); c) Bunge. I. sp. 333, nr. 252 (з [C]); c) Kętrzyński. s. 190 (з a i c); d) Seraphim. I.2. s. 33, nr. 39 (з a i c); e) Maleczyński. tab., kol. 2 (з a i c) — Рг.: Bunge. I. Reg. s. 72, nr. 285. VI. Reg. s. 15; Srehlike. s. 135; Perlbach. s. 124, nr. 421; Paszkiewicz. I. p. 53, nr. 270; Joachim.-Hubatsch. II. s. 18, nr. 133 — Літ.: Voigt. Geschichte. III. s. 176; Toepper. s. 33; Sjögren. s. 43 (203), 46 (206); Bonnell. Ereignisse. s. 295, 301; Daniłowicz. I. s. 83, nr. 131; Schwartz. s. 89; Ewald. III. s. 127; Latkowski. s. 130 (429)—132 (431); Totoratis. s. 89; Prochaska. s. 65; Kętrzyński. s. 189—199; Seraphim. I.2. s. 36—39, nr. 39; Zajączkowski. s. 68—73; Klymenko. s. 203—205; Maleczyński. s. 16—20.

Паводле Hennig. VII. s. 137, зацвярджэнніе імпэратора Карла IV зъмянчала апрача гэтага яшчэ трэй іншыя дарэвныя Міндау Нямецкаму ордэну ў Лівоніі. З гэтым дарэльнем часта блытали да. I.б з 1257, які мае падобны фармуляр. Заўважныя таксама падабенствы ў пратаколе зь лістамі Інацэнта IV ад 17 ліп. 1251 Міндау (дак. II.2) і Кульмскому біскупу (дак. II.4). Аўтэнтычнасць акту прызнавалася пераважнай большасцю даследнікаў.

Тэкст з a, c

Mindowe, Dei gratia rex Lettowie [universis, presentes litteras inspecturis, salutem in nomine Iesu Cristi]^{a)}.

Quoniam inspirationis divine gratia faciente per consilium [dilectorum nobis in Christo, magistri et]^{b)} fratrum [domus Theutonicae]^{b)} in Livonia, de tenebris gentium in ecclesie Iesu Christi lumen sumus vocati ac renati [per unde gratiam baptismatis, ac sanctissimus pater ac

dominus noster, Innocentius papa quartus, personam, regnum et omnia bona nostra iurisdictioni ac protectioni apostolice sedis subiiciens, auctoritate sua nos fecit coronari in regem totius Lettowie ac terrarum omnium, quas divine virtutis auxilio iam eripuimus de infidelium manibus, vel eripere poterimus in futurum, ut fini laudabili valeat consumari, quod in nobis inchoatum est, fideique rebelles et turbatores regni nostri manu potenti reprimere valeamus]^{b)}, necessarium nobis vidimus [magistri et fratrum auxilium predictorum, quod et ipsi nobis ferendum, ut in eorum litteris, super hoc confectis, plenius continetur, sub iureiurando firmiter promiserunt. Quamvis autem militia eorundem fratrum ordinis instituta noscatur contra fidei et ecclesie turbatores, et ipsi nobis plus, quam ceteris christianis, auxilium suum ferre essent parati ad resistendum inimicis fidei, absque obligationis vinculo speciali vitam eternam sufficiens sibi stipendum representarent, tamen ut suam obligationem nobis in hac novitate maxime necessariam efficacius in auxilio nobis ferendo valeant observare]^{b)}, terras inferius nominandas domui eorum de consensu heredum nostrorum contulimus, [libere ac quiete perpetuo possidendas]^{b)}, ea conditione interposita, ut ipsi fratres per se ac suos in expensis propriis maceriali gladio, auxilio et consilio nobis ac regni nostri legitimis successoribus assistant perpetuo contra nostros et fidei inimicos. Econtra nos et successores nostros^{c)} eodem modo et per omnia fratribus eisdem obligamus. Nomina autem terrarum sunt hec: Rasseyne medietatem, Lukowe medietatem, Betegalle medietatem, Eregalle medietatem, Deynowe medietatem, Kulene totum, Karsowe totum, Crase totum, Nederowe totum, Weyze totum, aliud Weyse totum, Wange¹ totum. In huius rei testimonium presentes litteras sigillo nostro fecimus roborari. Presentes fuerunt, cum hec fierent, dominus Culmensis episcopus², magister Andreas³ fratrum predictorum et fratres sui Andreas, Iohannes pincerna, Sitherus dapifer et Theodericus de Hassendorp, de fratribus predictoribus Sinderamus, de fratribus minoribus frater Adolfus⁴ et sui socii et alii quamplures.

Datum in Lettowia in curia nostra, anno Domini M^oCC^oLIII^o, mense iulio.

2.)^{a)} тэкст, скарочаны Генігам праz etc., узноўлены паводле дак. б з 1257 г., які мае падобны фармульяр, гэтак як у Кётрзынскі. с. 190, і ўзяты ў кв. дуж. ^{b)} часткі дак. у кв. дуж. былі скарочаныя Генігам праz etc. і узноўленыя паводле [C]? (Seraphim. I.2. s. 39, nr. 39) у публікацыі Бунэз ^{c)} так у а, с

¹⁾ частку гэтых зямельных уладаньняў лякалізујуць у Жамойці на заход ад г. Коўні (Kaunas), на правым (пажоўчым) баку Немана, сёняня – у заходній Летуве. Некаторыя зь іх, відаць, адпавядалі воласцюм Жамойцкай зямлі, згадваным пазней у кірылічных пісьмовых крыніцах. Дасыледнікі дакумэнтаў Міндава (Sjögren. s. 46 (206), 70 (230); Latkowski. s. 56 (355); Köttrzynski. s. 194–195; Seraphim. I.2. s. 33; Zajączkowski. s. 71–73 ды інш.) звязвалі іх назовы з вядомымі пазней тапонімамі, адпаведна: Ergalle – Ejragola, Erigola, сёняня – Ariogala, г. Расійнянскага р-ну; Betegalle – Betygola, Betigola, сёняня – Betygala, м. Расійнянскага р-ну; Crase – Krozy, сёняня – Kražiai, м. Кельмескага р-ну; Rasseyne – Rossienie, Rossieni, сёняня – Raseiniai, г. ч. р-ну; Lukowe – Ławków над р. Юраю, сёняня – Laukuva, м. Шылальскага р-ну (Köttrzynski падае личн адну магчымую прывязку – Laków над р. Дубісак); Kulene – Kolajne, Colayne, Kolniany на Немане каля г. Юрбарку (Jurbarkas), сёняня – Kalnenai, в. Юрбарскага р-ну; Karsowe, відаць, адпавядала воласці Коршово, якую звязваюць з сёнянняшній в. Karšūva Таўрскага р-ну. Тры іншыя назовы судносяць з населенымі пунктамі, размешчанымі на поўдні і паўднёвым заходзе ад Коўні: Weyze – магчыма, Wizajnyя ля мяжы Польшчы з Летувой, сёняня – Wizajny, в. Сувалкаўскага пав. Падляскага в-ва У Польшчы; Weyse, хутчэй за ўсё Wiejsieje, на поўдзен ад Коўні (Kaunas), сёняня – Veisiejai, г. Лазьдзяйскага р-ну; Wange – магчыма, Wangi між Прэнай (Prienai) і Дарсунішкамі (Darsuniškis) – Köttrzynski. s. 195, сёняня – Vangai, в. Прэнайскага р-ну. Астатнія два уладаньні судносяць з бытлымі прускімі землямі на заход ад плыні Нёмана (сёняня тэррыторыя паўднёва-заходній Летувы і пажоўчна-ўсходній Польшчы): Deynowe супастаўляюць з тапонімам Dejnowiszki (Latkowski. s. 56 (355)), сёняня – Dainavaiškiai, в. Лазьдзяйскага р-ну (Toeppen. s. 33 звязвае назоў з тапонімам Danowo), але магчыма, мелася на ўзвеёўся пруская зямля Дайнова ці Судовія, цэнтральныя абшары якой ляжали на тэррыторыі пажоўчна-ўсходній Польшчы ў раёне Сувалак, Элку, Алецку, Аўгустава (Suwałki, Elk, Olecko, Augustów). Nederowe – відаць, трэба

суаднесьці з назовам былог прускай зямлі Надровії, якая займала прыкладна верхнюю і сярэднюю частку басейну р. Прэголі, сёньня гэта тэрыторыя Калініградскай вобл. *Rasei*²⁾ Гайдэнрык, Кульмскі (Хэлмінскі) біскуп³⁾ *Andreas von Felben (Velven), von Stirland – Андрэй фон Вельбен (Штырлянд)*, Лівонскі майстар (1241, 1248 – канец 1253 – *Kallmeyer* s. 30; *Toll-Schwartz* s. 15–16; *Lutz-Militzer* s. 221)⁴⁾ гэтую асобу атасамляючъ з графам Адольфам IV фон Шаффенбург (Гольштайн), які ў 1227 г. удзельнічаў у крыжовай выпраўе ў Лівонію, а ў 1239 г. згодна з дадзеным на полі бітвы абязчаннем уступіў у Ордэн меншых братоў (францішканцаў) і як брат гэтага Ордэну фігуруе ў дак. з 1251 г. разам з сваімі сынамі Ёганам і Герардам (*Bunge. I. sp. 286, nr. 227*). У 1253 г. ён зноў апінуўся ў Лівоніі, прысутнічаў на каранацыі Міндаава, а 20 ліп. 1253 яго імя (Alef) згадаецца ў ліку сьведкаў у акце падзелу курляндскіх земляў між Курляндскім біскупам і Нямецкім ордэнам (*Bunge. I. sp. 334, nr. 253*). Апошняя акалічнасьць дазваляе зазіць храналягічны рамкі каранацыі Міндаава да прамежкі прынамсі паміж 1 і 20 ліп. 1253 (*Bonnell. s. 83 (Komm.); Latkowski. s. 53 (352), 131 (430); Transehe-Rosenbeck. s. 80, nr. 63*)

Міндау, з ласкі Божае кароль Летовії, [усім, хто будзе бачыць гэты ліст, збаўленыне ў імя Езуса Хрыста].

Паколькі з ласкі Божага натхнення і парады [любых нам у Хрысьце майстра і братоў Нямецкага дому ў Лівоніі] мы былі пакліканыя зь цемры паганства да съвятла Касьцёлу Езуса Хрыста і адроджаныя праз [ласку хроснай купелі, а найсьвяцейшы айцец і пан наш папа Інацэнт чацверты, беручы нашу асобу, каралеўства і ўсе ўладанні пад юрысдыкцыю і абарону апостальскага пасаду, сваёю ўладаю наказаў каранаваць нас на караля ўсіх земляў, якія з дапамогаю Божае моцы мы ўжо вырвалі або зможам вырваць у будучыні з рук няверных, то дзеля таго каб хвалебна магло завяршыцца начатае ў нас і каб моцнай рукою мы маглі стрымліваць бунтаўнікоў веры і парушальнікаў нашага каралеўства], нам неабходная, як мы ўбачылі, [дапамога раней памянёных майстра і братоў, якую яны і самы цвёрда, пад прысягаю, паабяцалі даваць нам, як больш поўна выкладзена ў іхным лісьце, складзеным дзеля гэтага. І хоць войска Ордэну тых жа братоў, як вядома, створанае супроць парушальнікаў веры і Касьцёлу, дый самы браты гатовыя былі б несьці сваю дапамогу нам больш, чым іншым хрысьціянам, дзеля адпору ворагам веры і, нават на будучы звязаныя пэўным абавязкам, лічылі б вечнае жыццё дастатковай платою для сябе, але дзеля таго каб гэты свой абавязак у дапамозе нам яны маглі выконваць больш дзеясна, што вельмі патрэбна для нас у гэтих новых абставінах], мы з згоды нашых дзедзічаў перадалі іхнаму дому [на вечнае, вольнае і бясьпечнае валоданыне] ніжэй названыя землі. Пры гэтым была пастаўленая ўмова, каб самы браты празь сябе і сваіх [людзей] уласным коштам заўсёды дапамагалі нам і законным наступнікам нашага каралеўства матэрыйальным мечам, падтрымкаю і парадаю супроць нашых ворагаў і непрыяцеляў веры. З свайго боку мы і нашыя наступнікі гэткім жа чынам і ва ўсім абавязваемся дапамагаць тым жа братом. Назовы ж земляў гэткія: Ресейнаў палова, Лукава палова, Бетыголы палова, Айраголы палова, Дэйновы палова, Кулені ўсе, Коршава ўсе, Крохы ўсе, Недэрова ўся, Вейжы ўсе, іншыя Вейсі ўсе, Вангі ўсе. На съвядчаныне пра гэтую справу мы далі зацвердзіць гэты ліст нашай пячацьцю. Былі прысутні, капі дзеялася гэта, пан Кульмскі біскуп, Андрэй, майстар памянёных братоў, і яго браты Андрэй, Ян чашикі, Сігэр столінік і Тэадорык з Гасэндорпу, ад братоў прапаведнікаў Сіндэрам, ад братоў меншых Адольф і яго паплечнікі ды многія іншыя.

Дадзена ў Летовії, на нашым двары, у год Пана MCCLIII, у месяцы ліпені.

3.

1254 сак. 12

Міндау, кароль Летовії, уводзіць у дзяржаныне замельнымі ўладаньнямі ў Жамойці і ўпасажвае біскупа Хрысъціяна.

Ар.: — Кон.: У транс., зробленым 31 сак. 1352 у Рызе клерыкам Падэрборнскай дыяцэзіі натарыем Вульфардам фон Бурэн на запатрабаванье Лівонскага майстра Нямецкага ордэну Госвіна фон Герыкэ, з А. Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 8 (B); У транс., зробленым 26 тр. 1388 у Рызе клерыкам Вармийской дыяцэзіі натарыем Мікалаем Глеңэрэ на запатрабаванье Лівонскага майстра Нямецкага ордэну Робіна фон Эльч, з А. Бэрлін, GStAPK (былы KStA), Schiebl. 17, nr. 18 (C); У кон. гэтага транс. (ад 26 тр. 1388) у *Ordensfoliantz* назовам "Grentzbuch und Handlung derselben" (Grenzbuch B), які быў складзены ў XV—XVI стст., з А. Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 270a, f. 43v (D) — Выд.: а) Dreger. I. s. 352, nr. 243 (D); б) Raczyński. p. 5, nr. 2 (з B), с) Bunge. I. sp. 345, nr. 263 (з b); д) Narbutt. Pisma. s. 40; е) Maleczynski. tab., kol. 3 (з с) — Рг.: Napiersky. I. s. 101, nr. 394. s. 116, nr. 454; Bunge. I. Reg. s. 75, nr. 298; Strehlke. s. 136; Paszkiewicz. I. p. 57, nr. 285; Joachim.-Hubatsch. II. s. 19, nr. 140 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 84, nr. 136; Philippo.-Woelky. I.I. s. 215, nr. 284; Latkowski. s. 153 (452)—154 (453); Kętrzyński. s. 199; Maleczynski. s. 35—38.

Транс. ад 31 сак. 1352 (L.S. Schiebl. XI, nr. 8) змяшчае толькі В. Пашкоджаны падцекамі і дзіркамі, адна зь якіх закрунага канец акту і знак натарыя на ніжнім левым разжку. У транс. ад 26 тр. 1388 (Schiebl. 17, nr. 18) дадзеца апісаныне пячачі Міндаава: *Littera... est sigillata cum sigillo pendente in pressula pergamene et cum cera alba antiqua rotunde figure in cuius circumferentia sculpta sunt hec verba: "Mindowe dei gracia Rex Lettowie" et in medio eiusdem sigilli sculpta est umago regis sedentis in solio habens coronam in capite et in dextera manu tenens sceptrum regium ac in sinistra manu habens figuram pomii tenentis pedes super scabellum indutus pallio regali et in figura pomii in superficie signum crucis est impressum* (Ліст... апячатаны пячачыю, прывешанай на стужцы пэргаміну, зь белага старажытнага воску круглай формы, па акурыжыне якой выціснутыя такія слова: "Mindowe dei gracia Rex Lettowie", а ў сярэдзіне той жа пячачі выціснутая выява карала, які сядзіць на пасадзе з каронам на галаве, каралеўскім жазлом у правай руці і выявай яблыка ў левай, ногі ён трымает на падстаўцы і апрануты ў каралеўскі плащ, на выяве яблыка над верхнім яго паверхнія выціснуты знак крыва). *Фармуляр даک. выйяляе стылёвия падабенствы з актамі біскупа Хрысъціяна ад 6 крас. 1254 (дал. I.II).* Аўтэнтычнасць даک. ня ставілася под сумнёў.

Тэкст з В

Myndowe^{a)}, Dei gracia rex Lettowie^{b)}, omnibus Cristi fidelibus, ad quos presens scriptum pervenerit, salutem in Domino Iesu.

Universitatem vestram scire volumus, quod nos, de maturo consilio nostrorum, receperimus venerabilem patrem, dominum Cristianum¹⁾, quem consecrari postulavimus in episcopum regni nostri, mittentes ipsum in corporalem possessionem, assignantes eciam eidem pro dote Rossegene medietatem, Betegallen medietatem, Lokowe medietatem²⁾. In cuius rei perhennem memoriam presentem paginam sigillo nostro fecimus communiri.

Acta sunt hec presentibus et consencientibus filiis nostris Replen³⁾ et Gerstuthen⁴⁾, Parbsen⁵⁾, fideli nostro, anno Domini millesimo^{c)} CC^{d)} LIII^{e)}, quarto ydus^{d)} m[arcii]^{f)}.

3. ^{a)} Mindowe C ^{b)} Lettovie C ^{c)} наступныя лічбы гадавой даты выпісаны ў С прописам і ў большай частцы неразб. ^{d)} idus C ^{e)} дзірка; у кв. дуж. з С

¹⁾ Хрысъціян з Нямецкага ордэну, біскуп Літавії (1253—1270), магчыма, паходзіць з роду графаў фон Кірхберг (Wojecki. s. 151). Гл. кам. ²⁾ наконт лякализации этых земляў гл. заф. I даک. I.2 ³⁾ несумнеўна, гэта сын Міндаава, забіты разам з ім і згаданы ў Галіцка-Валынскім летапісе пад імем у форме Репекья (1263. ПСРЛ. II, стб. 860). Гл. кам. ⁴⁾ паводле меркавання Latkowski. s. 154 (453), гэта вельмі моцнае скажэнне

імя другога сына Міндава, згаданага ў Галіцка-Валынскім летапісі под 1263 г. у форме Роукля (ПСРЛ. II, стб. 860), але хутчэй за ўсё тут мы маєм дачыненне зь іншым імем. Гл. кам. ³⁾) Latkowski. s. 154 (453) атаясаміяле гэтую асобу з давераным Міндава, які ўзначаліў яго пасольства да папы і які выступае ў Лівонскай рыфмаванай кроніцы под імем Partus (LR. s. 81, v. 3509). Гл. кам.

Міндаў, з ласкі Божае кароль Летовії, усім верным Хрыстовым, да якіх дойдзе гэты ліст, збаўленыне ў Пане Езусе.

Жадаем, каб усе вы ведалі, што мы, добра параішыся з сваімі, прынялі вялебнага айца пана Хрысьціяна, якога папрасілі высьвяціць на біскупа нашага каралеўства, уводзячы яго ў дзяржаныне, а таксама прызначаючы яму ж у пасаг палову Расейнаў, палову Бетыголы, палову Локава. На вечную памяць пра гэтую справу мы далі зацвердзіць гэты ліст нашай пячацьцю.

Учынена гэта ў прысутнасці і згоды нашых сыноў Рэйлі і Герстуга ды нашага вернага Парб(у)ся ў год Пана тысяча CCLIII, у чацьверты [дзень перад] сакавіцкім ідамі.

4.

1255 каст.

Міндаў, кароль Летовії, даруе Німецкаму ордэну ў Лівоніі Селенію.

Ар.: Пэр. 26,8 × 13,0 + 1,8, круглая пячаць на жоўтым воску, прывешаная на ліньяных белых і блакітных ніцях, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 9 (A) — Коп.: У транс. папскага кунцыя Яна Габрыэлі, біскупа Масы, зробленым італьскім натарыем Хрыстафорам Еганіні з Манфредыніс з Пармы ў Торуні 18 тр. 1393 на запатрабаванье пракуратару Німецкага ордэну ў Лівоніі Мікалая Грапіна і Марквартада фон Суворстэн, з А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 10 (B); Кон. у *Ordensfoliant "Prussie compositio"* (1413) транс., зробленага (натарыем Вульфардам фон Бурэн) на запатрабаванье майстра Німецкага ордэну ў Лівоніі Гасвіна фон Герыкз ў Рызе 7 сак. 1352, з А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 7, р. 40 (C); Кон. у *Ordensfoliant 11b (Aktenstücke betr. den Streit zwischen den Polen und dem D'Orden 1339–1420)* маю ж транс. (ад 7 сак. 1352), Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 11b, f. 52 (D); У кнізе коніку (XV см.?) у *Ordensbriefarchiv*, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), XI, 2 L.S. OBA 1, 14a (E) — Выйд.: a) Dreger. I. s. 382, nr. 271 (з E); b) Hennig. VII. s. 138 (з А, у скароце); c) Raczyński. p. 11, nr. 7 (з А); d) Narbutt. Dzieje. IV. Dodatki. s. 19 (з А, у скароце); e) Bunge. I. sp. 371, nr. 286 (з c); f) Lites. I.2. p. 39; g) Lites (2). II. p. 111 (з А); h) Kętrzyński. s. 200 (з А); i) Maleczynski. tab., kol. 4 (з фатазд. у h) — Факс.: Фатазд. у: Kętrzyński. tab. I — Пр.: Napiersky. I. s. 31, nr. 121. s. 125, nr. 497; Bunge. I. Reg. s. 81, nr. 322. VI. Reg. s. 17; Bonnell. s. 70; Strehlke. s. 138; Paszkiewicz. I. p. 62, nr. 313; Joachim.-Hubatsch. II. s. 19, nr. 145 — Літ.: Philippi. Brief. s. 2; Daniłowicz. I. s. 91, nr. 154; Sjögren. s. 57 (217); Philippi.-Woelky. I.I. s. 236, nr. 324; Latkowski. s. 132 (431)–143 (442); Kętrzyński. s. 199–206; Klymenko. s. 212–215; Łowmiański. II. s. 67–69, 325; Maleczynski. s. 7–10, 38–44.

А напісаны прыгожым і выразным гатычным курсівам. На адг. пазнака: Нос privilegium portavit dominus Syfidus Lander, preceptor Lyvonia, feria quarta ante dominicam Reminiscere anno XXII, у канцы якой, верагодна іншай рукою, дададзена: de anno 1255. Яшчэ іншаю рукою ніжэй напісана: Ave Maria. Да сярэдзіны загіну пэраграміну прывешаная круглая аднабаковая маестатичная пячаць. Д – 8,5. Ніці для прывешвання пячaci ўціснутыя ў жалабок для іх на яе левым баку іншым напісаны: Ave Maria. Да пярэднім баку выява караля, апранутага ў каралеўскія шаты, які сядзіць і трymае ў правай руці, абапёртай на правым сцягні, жазло, увенчанае ліліямі; узятыята левая рука трymае каралеўскі яблык з крыжам на ім. На галаве караля карона, з-пад якой выйбаюцца кучары. Тло выявы аздобленое лінейным арнаментам. Надпіс, які быў па акружыне, ablаманы. Літара М пасля крыжыка, якою пачынаўся надпіс і наяўнасць якой або яе рэштак аздначалася ў: Philippi.-Woelky,

Kętrzyński i Maleczyński, ужо не праглядаецца. Захаваўся толькі крыжык перад ёю. Апісаньне A і пячаці на даеца ў: Philippi.-Woelky. I.I. s. 236, nr. 324; Kętrzyński. s. 200–202; Maleczyński. s. 7–10. Фатагазд. пячаці ў: Kętrzyński. tab. 2. Транс. ад 18 mp. 1393 (L.S. Schiebl. XI, nr. 10) дае апісаньне пячаці: privilegium originale... eius sigillo rotundo, ut prima facie apparebat in cera alba et cordula de fillis (!) albis et flaviis (!) lineis impendente sigillatum... in cuius quidem sigilli caractere erat sculpta umago regis sedentis cum sceptro in manu dextra et in manu sinistra cum pomo et una cruce super dicto pomo et in eius circumferentiis erant scripta verba, que secuntur post quandam crucem videlicet: "Myndouwe dei gra Rex Litowie" (арыгінальны прывілей... апічатаны ягоан круглай, як на першы погляд здавалася, пячацьцо на белым воску і прывешанай на шнурку зь белых і жоўтых (?) ільняных ніціяў... на адбітку гэтай пячаці была вышіснутая выява караля, што сядзіць з жазлом у правай руці і з яблыкам, на якім зьмешчаны адзінарны крыж, а па яе акружыне пасыля крыжа напісаныя слова, а менавіта: "Myndouwe dei gra Rex Litowie". Як мяркую Maleczyński, пячаць пасыля 1393 г. зь невядомых прычынай была адчэпленая, а затым іншою прывешаная, прычым бела-жоўтая ніці была замененая на бела-блакітная (Maleczyński. s. 8). Сумневы ў яе аўтэнтычнасці паўставалі перадусім у суязі з абламаным надпісам (Kętrzyński. s. 201). Выказваліся сумневы і наконці аўтэнтычнасці самога прывілею, але без разгляду яго палеаграфічных і дыпламатычных асаблівасцей (Hennig. VII. s. 138; Latkowski. s. 137 (436)–141 (440); Kętrzyński. s. 202–203). Сапраўднасць акту пацвердзі Maleczyński (s. 44) на падставе палеаграфічнага і дыпламатычнага аналізу, супастаўлення юрыдычных і гістарычных рэзулітатоў, палітычных падставаў выдання дакументу. Фармуляр прывілею выяўляе шэраг агульных рысаў з дак. 2 з 1253 г. і з прывілеем біскupa Хрысьціяна ад 6 крас. 1254.

Тэкст з A

Myndowe, Dei gracia primus rex Lettowie^{a)}, universis Christi fidelibus, ad quos presens scriptum pervenerit, salutem in filio Dei vivi.

Cum dilecti nobis in Christo magister, et fratres domus sancte Marie Theutonicorum^{b)} in Lyvonia^{c)}, sua fidei ac diligentie persuasione de tenebris gencium nos vocarint, ut cum ceteris Christi fidelibus veritatis lumen eo levius agnoscere valeamus, et, eorum auxilio mediante, dominus apostolicus^{d)} nos renasci fecerit per unde graciam baptismalis, et de sua solita clemencia nos in regem tocius Lettowie^{e)} fecerit coronari. Cum itaque vigilanti sollicitudine meditaremur, quid ad eiusdem regi^{f)} conservationem et protectionem nobis expediret, fide conspeximus oculata, nobis fore valde necessarium, ac proficuum fidei christiane, quatinus circa memoratos magistrum et fratres de Lyvonia^{g)} donationes regias faceremus. Licet tamen eorumdem perutilis ordo ad huiusmodi ecclesie singulare subsidium a Domino sit feliciter institutus, ut ipsi in assistendo nobis eo fore valeant forciores, et nos eo liberius ac potencius impugnatoribus regni nostri fidei quoque rebellibus resistere valeamus; et cum eciam nemo cogetur suis stipendiis militare, de consensu heredum nostrorum, predictis magistro et fratribus in Lyvonia^{h)} terram, que Selen dicitur, videlicet Meddene, Pelone, Maleysine, Thovraxeⁱ⁾^{j)}, cum suis attinenciis, duximus assignandam, perpetuo libere possidentiam. In cuius itaque facti perhennem memoriam presentem paginam sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Datum anno Domini M^oCC^oLV^o, mense octobris.

^{a)} Littowie ^{b)} Theutonicorum ^{c)} Livonia ^{d)} так у A, трэба чытаць regni, як у B ^{e)} Thowraxe ^{f)} B ^{g)} millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto B

^{h)} Інцынт IV, Рымскі пана (1243–1254) ⁱ⁾ зямельныя ўладаньні, якія лякализуюць на паўднёвым, левым баку Дзвіні южнай Даўгірпілі (Daugavpils), на ўзбярэжжы, акрэсленых з поўдня і заходу верхнай плынню р. Святої (Sventoji), прытокамі р. Земгальской Аа – Лавенаю (Leivio) і Мушаю (Muša), з поўначы і ўсходу р. Дзвінію (Sjögen. s. 57 (217); Latkowski. s. 135 (434)–136 (435); Kętrzyński. s. 202–204), сёньня – трэтыяровая паўночна-ўсходній Летувы і паўднёва-ўсходній Латвіі. Дакладная іх лякализация выклікае пазнанія цяжкасці, але, відаць, іх можна звязаць зь вядомымі пазней населенымі пунктамі, адпаведна: Meddene – магчыма, Medeikiai, в. Біржайскага р-ну; Maleysine – магчыма, Melejszy на поўдзень ад Біржай (Kętrzyński), сёньня – Mielešiai,

в. Біржайскага р-ну; Thontrage – магчыма, *Tauroginie* (*Latkowski, Kętrzynski*), сёньня –*Tauragnai*, м. Уцянскага р-ну (*Sjögren* звязвае назоў з тапонімам *Tauerkaln*). Pelone – магчыма, разъмяшчалася над р. Земгальскай Аа і, напэўна, межавала з *Meddene* (*Latkowski*)

Міндаў, з ласкі Божае першы кароль Летовіі, усім верным Хрыстовым, да якіх дойдзе гэты ліст, збаўленьне ў Сыне Бога жывога.

Некалі любыя нам у Хрысьце майстар і браты Нямецкага дому сьвятой Марыі ў Лівоніі, пераконваючы шчыра і настойліва, паклікалі нас зь цемры паганства, каб разам зь іншымі вернымі Хрыстовымі мы маглі лягчэй спазнаць съвятыню прауды, і дзякуючы іхнай дапамозе пан апастолік пажадаў адрадзіцца нас праз ласку хроснай купелі ды з уласцівай яму зычлівасцю наказаў каранаваць на карала ўсеяе Летовіі. І калі зь неаслабнай заклапочанасцю мы разважалі, што дапамагло б нам захаваць і абараніць гэтае самае каралеўства, то з усёй відавочнасцю ўбачылі, што вельмі неабходным для нас і карысным для хрысціянскай веры будзе зрабіць для памянёных братоў каралеўскія дарэнныі. І хоць іхны надзвычай патрэбны ордэн быў шчасліва ўстаноўлены Панам для такой адмысловай падтрымкі Касцёлу, але каб яны больш дзейсна маглі дапамагаць нам, а мы больш рашуча і магутна здолелі даць адпор нападнікам на нашае каралеўства і бунтаўніком веры, дый таму, што ніхто не абавязаны ваяваць сваім коштам, мы з згоды наших дзедзічаў пастановілі прызначаць на вечнае і вольнае валоданье памянёным майстру і братом зь Лівоніі зямлю, якая называецца Селы, а менавіта Медэн, Пелён, Малейшы, Тоўраг і [усім да] іх належным. На вечную памяць пра гэты чын мы далі зацьвердзіць гэты ліст моцаю нашай пячаці.

Дадзена ў год Пана MCCLV, у месяцы каstryчніку.

5.

1255 каст.

Міндаў, кароль Літovii, просіць папу Аляксандра IV зацьвердзіць дарэнъне Селенії, учыненае ім Ордэну!

Ар.: — Кон.: У лісце папы Аляксандра IV майстру і братом Нямецкага ордэну ад 13 ліп. 1257 (гл. дак. II.19), з А?, Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), Schiebl. IV, nr. 38 (B); У кнізе копіі (XV ст.?) у *Ordensbriefarchiv*, з А, Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), XI, 2 L.S. OBA I, 14b (C) — Выд.: а) Dreyer. I. s. 381, nr. 270 (з C?); b) Bunge. I. sp. 372, nr. 287; c) Maleczyński. tab., kol. 5 (з b) — Рг.: Bunge. I. Reg. s. 81, nr. 323; Bonnell. s. 70; Strehlke. s. 138; Paszkiewicz. I. p. 63, nr. 314; Joachim.-Hubatsch. I.I. s. 2, nr. 22 — Літ.: Sjögren. s. 58 (218); Philippo-Woelky. I.I. s. 236, nr. 324; Maleczyński. s. 38–44.

Папскі ліст, у які ўключаная копія гэтай суплікі Міндава, захаваўся на толькі ў арыгінале, але і ў некалькіх транс. (гл. дак. II.19). Мочнае падабенства ў фармуляры дак. I.5 з дак. I.4 дазваляе меркаваць, што аборода яны былы складзены адной асобай. Апрача таго, акт мае шэраг агульных рысаў з дак. I.2 (1253) і з прывілем біскупа Хрысціяна ад б крас. 1254 (дак. I.11). Аўтэнтычнасць ліста на раз ставілася пад сумнёў (пар.: Hennig. VII. s. 138; Kętrzynski. s. 206), але Maleczyński. s. 38–44 на падставе дыпламатычнага аналізу пераканаўча сцьвердзіў яго сапраўднасць.

Тэкст з В

Sanctissimo patri ac domino sacrosancte Romane sedis, summo pontifici Alexandro², Mindowe³, Dei gratia rex Lettowie⁴, filialem obedientiam et constantissimam in Domino caritatem ac⁵ devota pedum oscula beatorum.

Cum dilecti nobis in Christo .. magister et fratres domus sancte Marie Theutonicorum in Livonia⁴⁾ sua fideli ac diligent persuatione de tenebris gentium nos vocarint, ut cum ceteris Christi fidelibus veritatis lumen eo levius agnoscere⁵⁾ valeamus, ut⁶⁾, eorum auxilio mediante, apostolicus I(nnocentius) IIII⁷⁾, predecessor vester felicis memorie, nos renasci fecerit per unde gratiam baptismalis, et de sua solita clementia nos in regem totius Lettowie⁸⁾ fecerit coronari, ut idem regnum⁹⁾ a nobis et nostris successoribus pacifice valeat gubernari, vidimus nobis fore valde necessarium ac proficuum fidei christiane, ut circa quoslibet donationes regias faceremus. Cum itaque memorati magister et fratres in Lyvonia, nostri constantissimi cooperatores et fidelissimi promotores, suum ferre nobis auxilium sint parati, ut in auxilio nobis ferendo eo fore valeant fortiores, et ad hoc explendum eis etiam suppetant facultates, de consensu heredum nostrorum eisdem magistro et fratribus terram, que Selen dicitur, videlicet Meddene, Pelone¹⁰⁾, Maleysine¹¹⁾, Thouraxe¹²⁾, cum suis attinentiis, contulimus perpetuo possidendam. Supplicamus igitur benignitati vestre, quatinus eandem donationem, circa predictos magistrum et fratres a nobis provide factam, ratam¹³⁾ et gratam¹⁴⁾ habentes, eam patentibus papalibus litteris dignemini confirmare, et magistro et fratribus domus Theutonicorum in Lyvonia per exhibitem presentium destinantes¹⁵⁾.

Datum anno Domini M^oCC^oL^oV^oo), mensis octobris.

5.)⁴⁾ Myndowe C⁵⁾ Littovie C⁶⁾ ad C⁷⁾ Lyvonia C⁸⁾ congnoscere C⁹⁾ et C¹⁰⁾ quartus C¹¹⁾ regnum nostrum C¹²⁾ Palone C¹³⁾ Maileisine C¹⁴⁾ gratam et ratam C¹⁵⁾ destinatos C¹⁶⁾ quinquagesimo C¹⁷⁾ quinto C

¹⁾ гл. дак. II. 19. Пана Аляксандар IV зацьверджасе дарэньне Селені Нямецкаму ордэну, учыненнае каралём Міндаавам
²⁾ Аляксандар IV, пана Рымскага (1254–1261) ⁷⁾ наконт лякалізацыі гэтых земляў гл. заув. 2 да дак. I.4

Найсьвяцейшаму айцу і пану съятога Рымскага пасаду, найвышэйшаму пантыфіку Аляксандру, Міндауш, з ласкі Божае кароль Летовії, [выказвае] сыноўнюю паслухмянасць і нязъменную любоў, пабожна цалуючы блаславёныя ногі.

Некалі любыя нам у Хрысьце [Андрэй] майстар і браты Нямецкага дому съятой Марыі ў Лівоніі, пераконваючы щыра і настойліва, паклікалі нас зь цемры паганства, каб разам зь іншымі вернымі Хрыстовымі мы маглі лягчай спазнаць съяцло прауды, і дзякуючы іхнай дапамозе слаўнай памяці папа I(нацэнт) III, ваш папярэднік, пажадаў адрадзіць нас праз ласку хроснай купелі і з уласцівай яму зычлівасцю наказаў каранаваць на карала ўсія Летовії, але каб мы і нашыя наступнікі маглі мірна кіраваць гэтым самым каралеўствам, мы ўбачылі, што вельмі неабходным для нас і карысным для хрысьціянскай веры будзе зрабіць для [гэтых братоў] каралеўскія дарэньні. І паколькі памянёныя майстар і браты ў Лівоніі, нашыя нязъменныя паплечнікі і найяўрнейшыя абаронцы, гатовыя несыці нам сваю дапамогу, дзеля таго каб яны маглі больш дзейна дапамагаць нам і каб на выкананьне гэтага ім ставала сродкаў, мы з згоды нашых дзедзічаў далі гэтым жа майстру і братом на вечнае валоданьне зямлю, якая называецца Сельы, а менавіта Медэн, Пелён, Малейшы, Тоўрагі з [усім да] іх належным. Пакорліва просім вашую міласць, каб гэтае дарэньне, прадбачліва зробленнае намі для названых майстра і братоў, палічышы яго зъдзейсненым, сапраўдным і прымальнym, вы мелі ласку зацьвердзіць адкрытым папскім лістом, прызначаючы праз падавальніка гэтага [нашага] ліста майстру і братом Нямецкага дому ў Лівоніі.

Дадзена ў год Пана MCCLV, у месяцы каstryчніку.

Міндаӯ, кароль Летовії, даруе Нямецкаму ордэну розныя зямельныя ўладаньні.

Ар.: — Коп.: У транс., зробленым 7 сак. 1352 у Рызе намарыем Вульфардам фон Бурэн, клерыкам Падэрборнскай дыяцзii, на запатрабаванье Лівонскага майстра Нямецкага ордэну Госвіна фон Герыха, з A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 11 (B); У коп. гэтага транс. (ад 7 сак. 1352) у *Ordensfoliant "Prusse compositio"* (1413), з B, Бэрлін, GStAPK (былы KStA). OF 7, p. 42 (C); У коп. таго ж транс. (ад 7 сак. 1352) у *Ordensfoliant "Registrum ex parte ordinis productorum..."* (1421), з B, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 12 (D); У транс. таго ж *"Registrum ex parte ordinis productorum..."*, зробленым на загад кардынала Гульверма яго намарыям Янам Мартынці дэ Нaeянка і Янам Павалеуі 10 см. 1421, з D, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), Schiebl. X, nr. 38 (E); У *Ordensfoliant "Privilegia des Colmischen Landes"* (нач. XV см.), з A цi з коп. A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 67, f. 149 (F); У *Ordensfoliant "Theilung und Grentze der Landt, Schuldbrieff, Bündniß unnd Willkühr"* (нач. XV см.), з A цi з коп. A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 71, f. 179b (G); У книзе копiя (XV см.?) у *Ordensbriefarchiv*, выцягнутая з ранейшага *Ordensfoliant F*, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), XI, 2 L.S. OBA 1, 14c (H) — **Выл.:** a) *Acta Borussica*. III, p. 738; b) *Dreger*. s. 410, nr. 298 (з H); c) *Naruszewicz*. V. s. 349 (у скароце); d) *Kienitz*. II. Beil. I. s. V, nr. 2 (з B); e) *Raczyński*. p. 12, nr. 8 (з B); f) *Lites*. I.2. p. 41; g) *Lites* (2). II. p. 113 (з B); h) *Kętrzyński*. s. 190 (з B); i) *Seraphim*. I.2. s. 33, nr. 39 (з B); k) *Maleczyński*. tab., kol. 6 (з h) — Рг.: *Napierksky*. I. s. 37, nr. 146; *Bunge*. I. Reg. s. 84, nr. 330; *Paszkiewicz*. I. p. 69, nr. 346; *Joachim-Hubatsch*. II. s. 18, nr. 133 — **Літ.:** *Kętrzyński*. s. 189–199; *Seraphim*. I.2. s. 35–39, nr. 39; *Zajęczkowski*. s. 68–69; *Klymenko*. s. 205; *Łowmiański*. II. s. 321; *Maleczyński*. s. 25–28.

У транс. ад 7 сак. 1352 (L.S. Schiebl. XI, nr. 11) съцвеяджасецца непашкоджанасць і сапраўднасць арыгіналу, зъ якога рабілася коп., і згадваеца пячаць Міндава: *cum vero suo sigillo integro et illeso* (зъ ягонай сапраўднай, цэлай і непашкоджанай пячацьцю). Да Кэнтышынскага (1907) з прычыны падабенства фармуляту акт лічылі недакладнай копiяй дак. I.2 з 1253 і часта бlyталі з апошнім. Апрача таго, пратакол мае некаторыя агульныя рысы з арыгіナルным дак. I.8 ад 7 жн. 1259. *Kętrzyński*. s. 198 лічыў акт фальсифікатам, *Maleczyński*. s. 27–28 – фальсифікатам або інтэрпаляванай копiяй, да якой перад транскумаваньнем была прывешаная сапраўдная пячаць Міндава, адварваная ад нейкага іншага арыгіналу, выдадзенага каралём.

Тэкст з В

Myndowe, Dei gracia rex Lettowie^{a)} universis, presentes litteras inspecturis, salutem in nomine Iesu Cristi.

Quoniam inspiracionis Divine gracia faciente per consilium dilectorum nobis in Christo .. magistri et fratrum domus Theutonice de Lyvonia, de tenebris gencium in ecclesie Iesu Christi lumen sumus vocati ac renati per unde graciam baptismalis ac sanctissimus pater ac dominus noster Innocencius papa quartus personam, regnum et omnia bona nostra iurisdictioni ac protectioni apostolice sedis subiciens, auctoritate sua nos fecit coronari in regem tocius Lettowie^{b)} ac terrarum omnium, quas divine virtutis auxilio iam eripuimus de infidelium manibus, vel eripere potuerimus in futurum, ut fine laudabili valeat consumari, quod in nobis est inchoatum, fideique rebelles et turbatores regni nostri manu potenti reprimere valeamus, necessarium nobis vidimus .. magistri et fratrum auxilium predictorum, quod et ipsi nobis ferendum, ut in eorum litteris, super hoc confectis, plenius continetur, sub iureurando firmiter promiserunt. Quamvis autem milicia eorundem fratrum ordinis instituta noscatur contra fidei et ecclesie turbatores, et ipsi nobis sicut et plus, quam ceteris cristianis, auxilium suum ferre essent parati absque obligacionis vinculo speciali et vitam eternam sufficiens sibi stipendum reputarent, tamen ut suam obligacionem in hac novitate nobis maxime necessariam efficacius in auxilio nobis ferendo valeant observare, terras inferius

nominandas^{c)} domui eorum de consensu heredum nostrorum contulimus cum omnibus attinenciis, libere possidendas, ea condicione interposita, ut ipsi fratres per se ac suos in expensis propriis maceriali gladio, auxilio et consilio nobis ac regni nostri legitimis^{d)} successoribus assistant perpetuo contra nostros ac fidei inimicos. Nomina autem terrarum hec sunt: Rasseyene medietatem, Loukovwe^{e)} medietatem, Betegalle medietatem, Ergalle^{f)} medietatem, Deynowe medietatem, Pamemene medietatem, Kulene totum, Carsowe^{g)} totum, Crase^{h)} totum, Niderowe totum^{b)}, Weyzzeⁱ⁾ totum, aliud Weyzze^{j)} totum, Wanghe totum^{k)}. In huius itaque rei testimonium presentem paginam sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Datum anno dominice incarnationis millesimo^{k)} ducentesimo quinquagesimo septimo^{k)}.

6.) Letthovie G, Littovie H^{a)} Lethuie F, Letthovie G, Lethovie H^{b)} nominatas H^{c)} legitimis H^{d)} в над рдк. B, Loukowe F, G, H^{e)} Ergille G^{f)} Carsouwe H^{g)} Nyderowe totum, Crase totum F, G, Hⁱ⁾ Weizze F, H^{j)} M°CC°LVII°H

¹⁾ наконт лякализациі гэтых уладаньняў гл. заўв. I да дак. I.2. Рамемене – судносяць зв вядомым пазыней населеным пунктам Ронемой на поўдзень ад плыні Немана, недалёка ад Коўні (Kętrzyński. s. 195; Seraphim. I.2. s. 33), сёняня – Panetunis, в. Прэнайскага р-ну Летувы

Міндау, з ласкі Божае кароль Летовії, усім, хто будзе бачыць гэты ліст, збаўленыне ў імя Езуса Хрыста.

Паколькі з ласкі Божага натхненяня і парады любых нам у Хрысьце майстра і братоў Нямешкага дому ў Лівоніі мы былі пакліканыя зь цемры паганства да съвятла Касцёлу Езуса Хрыста і адроджаныя праз ласку хроснай купелі, а найсьвяцейшы айцец і пан наш папа Іннацэнт чацверты, беручы [нашую] асобу, каралеўства і ўсе нашыя уладаныні пад юрысдыкцыю і абарону апостальскага пасаду, сваёю ўладаю наказаў каранаваць нас на караля ўсіх земляў, якія з дапамогаю моцы Божае мы ўжо вырвалі або зможем замоўкі ў будучыні з рук няверных, то дзеля таго каб хвалебна магло завяршицца пачатае ў нас і каб моцнай рукою мы маглі стрымліваць бунтаўнікоў веры і парушальнікаў нашага каралеўства, нам неабходная, як мы ўбачылі, дапамога раней памянёных майстра і братоў, якую яны і самы цвёрда, пад прысягай, паабязалі даваць нам, як больш поўна выкладзена ў іхным лісьце, складзеным дзеля гэтага. I хоць войска Ордэну тых жа братоў, як вядома, створанае супроць парушальнікаў веры і Касцёлу, дый самы браты гатовыя былі б несыці сваю дапамогу нам больш, чым іншым хрысьціянам, і, нават ня будучы звязаныя позуным абавязкам, лічылі б вечнае жыццё дастатковай платою для сябе, але дзеля таго каб гэтыя свой абавязак у дапамозе нам яны маглі выконваць больш дзейсна, што вельмі патрэбна для нас у гэтых новых абставінах, мы з згоды наших дзедзічаў перадалі іхнаму дому на вольнае валоданыне ніжэй названыя землі з усім [да іх] належным. При гэтым была пастаўленая ўмова, каб самы браты праз сябе і сваіх [людзей] уласным коштам заўсёды дапамагалі нам і законным наступнікам нашага каралеўства матэрыяльным мечам, падтрымкаю і парадаю супроць наших ворагаў і непрыяцеляў веры. Назовы ж земляў гэткія: Расейнаў палова, Лоўкава палова, Бетыголы палова, Айраголы палова, Дэйновы палова, Панямоня палова, Кулені ўсе, Коршава ўсё, Крожы ўсе, Нідэрова ўся, Вейсі ўсе, іншыя Вейсі ўсе, Вангі ўсе. На съведчаныне пра гэтую справу мы далі зацвердзіць гэты ліст моцаю нашай пячачі.

Дадзена ў тысяча дзьвесці пяцьдзясят сёмы год уцелаўленыя Пана.

Міндаў, кароль Летовії, даруе Нямецкаму ордэну ў Лівоніі ўсю Жамойць.

Ар.: — Коп.: У страч. транс. Рэвельскага біскупа Яна, які быў зроблены на запатрабаванье майстра Нямецкага ордэну ў Лівоніі Мэнэмара фон Бругэнай з А? у Рэвелі 16 сак. 1392 [B]; У страч. коп. з гэтага транс. у *Ordensfoliant F*, f. 48 [C] — Выд.: a) Hennig. VII. s. 142 (з [C]); b) Narbutt. *Dzieje. IV. Dodatki*. s. 21 (з а); c) Bunge. I. sp. 382, nr. 294 (з а); d) Kętrzyński. s. 206 (з с); e) Seraphim. I.2. s. 39, nr. 40 (з а); f) Maleczynski. tab., kol. 7 (з е) — Рг.: Bunge. I. Reg. s. 84, nr. 330; Bonnell. s. 72; Strehlke. s. 138; Paszkiewicz. I. p. 69, nr. 347; Joachim-Hubatsch. I.1. s. 2, nr 26 — Літ.: Bonnell. *Ereignisse*. s. 302; Daniłowicz. I. s. 94, nr. 161; Ewald. III. s. 128; Latkowski. s. 143 (442)—145 (444); Prochaska. s. 68—69; Kętrzyński. s. 207—208; Seraphim. I.2. s. 39—40, nr. 40; Zajączkowski. s. 76—77; Klymenko. s. 211—212; Łowmiański. II. s. 324—325; Maleczynski. s. 44—47.

За падставу першай публікацыі даک. у Hennig. VII. s. 142 была ўзятая копія транс. Рэвельскага біскупа Яна, якая знаходзілася ў *Ordensfoliant F*, паколькі арыгінал транс. у часы Геніга (1815) ужо не існаваў. Пазней *Ordensfoliant F* з іншымі тытульнымі архіварами Р. Філіпі быў разъдзелены і адна частка змешчаная ў *Ordensbriefarchiv*. Але затым аркушы, на якіх знаходзілася копія, згубіліся (зл.: Hennig. VII. s. 140; Seraphim. I.2. s. 39). Фармуляр выявляў найбольш падабенства з даک. I.6, а асобныя яго звароты — з даک. I.8. Даک. лічылі фальсифікатам Latkowski. s. 145 (444), Kętrzyński. s. 208 і Maleczynski. s. 45, які зыходзіў з дыпламатычнага аналізу фармуляру і даводзіў, што фальсифікацыя была зробленая пасля 1259 г.

Тэкст з а

Mindowe, Dei gracia rex Littowie, universis presentes litteras inspecturis salutem in nomine Iesu Christi.

Notum esse volumus omnibus Christi fidelibus, tam presentis vite quam posteris, quod nos Dei inspiracione et consilio ac auxilio fratrum domus Theutonice in Lyvonia constitute in universa terra Lettowie in regem sumus coronati. Hinc est, quod nos totam terram Semeyten fratribus predictis assignamus, cum omni iure possidendo, exceptis terris, quas episcopo Lettowie contulimus, sicut litteris super hoc confectis plenius continetur. In huius itaque rei testimonium presentem paginam sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Datum anno dominice incarnationis MCCLVII.

Міндаў, з ласкі Божае кароль Літовії, усім, хто будзе бачыць гэты ліст, збаўленыне ў імя Езуса Хрыста.

Мы хочам, каб было вядома ўсім верным Хрыстовым, як гэтага веку, так і нашчадкам, што мы з натхненням Божага ды з парады і з дапамогай братоў Нямецкага дому, размешчанага ў Лівоніі, былі каранаваныя на караля ва ўсёй зямлі Летовії. А таму мы прызначаем памянёным братом усю зямлю Жамойці, з поўным правам валоданьня, з выняткам земляў, якія мы перадалі біскупу Летовії, як больш поўна выкладаецца ў лісьце, складзеным дзеяля гэтага. На съведчаныне ж пра гэтую справу мы далі зацьвердзіць гэты ліст моцаю нашай пячаці.

Дадзена ў год уцелаўлення Пана MCCLVII.

8.

1259 жн. 7

Міндау, кароль Летовії, даруе Німецкаму ордэну ў Лівоніі розныя землі.

Ар.: Пэрз. $31,2 \times 19,2 + 2,2$, ад пячаці, прывешанай да загіну пэрзаміну, захаваліся толькі чырвоныя шаўковыя ніці, ад якіх яна была адрэзаная (адгрызеная мышамі – *Daniłowicz*. I. s. 99), Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 12 (A) — Коп.: У транс., зробленым натарыем Вульфардам фон Бурэн, клерыкам Падэрборнскай дыяцэзіі, на запатрабаванье Лівонскага ляндмайстра Німецкамага ордэну Госавіна фон Герыкэ ў Рызе 7 сак. 1352, з А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 13 (B); У коп. гэтага транс. (ад 7 сак. 1352) у *Ordensfoliant "Prussie compositio"* (1413), з В, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 7, f. 39 (C); У коп. таго ж транс. (ад 7 сак. 1352) у *Ordensfoliant "Registrum ex parte ordinis productorum..."* (1421), з В, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 12 (D); У транс. гэтага "Registrum...", зробленым на загад кардынала Гульбертма яго натарыямі Янам Мартынцы і Навіна і Янам Паэзлеци 10 сін. 1421, з D, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), Schiebl. X, nr. 38 (E); У *Ordensfoliant "Privilegia des Colmischen Landes"* (пач. XV сін.), з А ці з коп. А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 67, f. 152 (F); У *Ordensfoliant "Theilung und Grenze der Landt, Schuldbrief, Bündniß unndi Willkühr"* (пач. XV сін.), з А ці з коп. А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 71, f. 181 (G); У кнізі коліку (XV сін.) у *Ordensbriefarchiv*, выцягнутая з ранейшага *Ordensfoliant* F, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), XI, 2 L.S. OBA 1, 14d (H) — Выд.: a) *Acta Borussica*. III. p. 739; b) *Dreger*. s. 424, nr. 312 (з F); c) *Naruszewicz*. V. s. 349 (у скароце); d) *Kotzebue*. II. s. 291 (з А, з памылкованым датам 1252 г.); e) *Hennig*. VII. s. 139 (з А, у скароце); f) *Raczyński*. p. 15, nr. 10 (з А); g) *Narbutt. Dzieje. IV. Dodatki*. s. 15 (з с, з памылкованым датам 1252 г.); h) *Bunge*. I. sp. 436, nr. 342 (з F); i) *Lites*. I.2. p. 42; k) *Lites* (2). II. p. 109 (з А); l) *Kętrzyński*. s. 208 (з А); m) *Seraphim*. I.2. s. 69, nr. 79 (з А); n) *Maleczyński*. tab., kol. 8 (з фамазд. у l) — Факс.: Фамазд. у: *Kętrzyński*. tab. 3 — Пр.: *Napiersky*. I. s. 40, nr. 158. s. 101, nr. 393; *Bunge*. I. Reg. s. 95, nr. 383. VI. Reg. s. 19; *Strehlke*. s. 138; *Perlbach*. s. 168, nr. 605; *Paszkiewicz*. I. p. 72, nr. 362; *Joachim.-Hubatsch*. II. s. 22, nr. 170 — Літ.: *Toepren*. s. 30; *Sjögren*. s. 89 (249)—92 (252); *Bonnell. Ereignisse*. s. 303—304; *Daniłowicz*. I. s. 99, nr. 181; *Philippi. Brief*. s. 2; *Ewald*. III. s. 128; *Prochaska*. s. 69—70; *Seraphim*. I.2. s. 70—72, nr. 79; *Latkowski*. s. 145 (444)—149 (448); *Kętrzyński*. s. 208—213; *Zajączkowski*. s. 77—78; *Maleczyński*. s. 10—12, 20—25.

А напісаны каліграфічна правільным і выразным гатычным курсівам. На вертыкальным згіне дробныя пашкоджаныні – дзіркі (пагрызены патукамі – *Seraphim*. I.2. s. 70, ці мышамі – *Daniłowicz*. I. s. 99). На адг. пазначка тою ж рукою, што і ў дак. I.5 з кастр. 1255: de a. 1259. Нос privilegium portavit dominus Syfridus Lander preceptor Lyvoniae anno domini XXII° feria quartæ ante dominicam Reminiscere. Іншаю рукою: litera Myndowe regis Litawie. У транс. ад 7 сак. 1352 (L.S. Schiebl. XI, nr. 13) съцвярджасця непашкоджанасць і сапрауднасьць арыгінату ліста Міндаава і згадваеца пячаць: cum vero suo sigillo integro et illeso in filis sericeis rubies appende... (зъ яго сапрауднай, ізлай і непашкоджанай пячацьшо, прывешанай на чырвоных шаўковых ніцях...). Апісаныне А ў: *Daniłowicz*. I. s. 99; *Seraphim*. I.2. s. 70; *Kętrzyński*. s. 209—210; *Maleczyński*. s. 11—12. Супроц афганічнасці прывілею выказваліся *Latkowski*. s. 149 (448); *Kętrzyński*. s. 211—213. Сапрауднасьць дакумэнту давёй *Maleczyński*. s. 24—25 на падставе аналізу яго палеографічных і дыпламатычных асаўлівасцяў, супастаўляючы з тагачаснымі палітычными, гістарычными і юрыдычными акаличнасцямі. Фармуляр прывілею выяўляе шэраг агульных рысаў з дак. I.2 – 1253, дак. I.4 – кастр. 1255 і з прывілеем біскупа Хрысьціяна ад 6 крас. 1254 (дак. I.11).

Тэкст з А

Myndowe, Dei gratia rex Lettowie, universis Christi fidelibus, presentes litteras inspecturis,
salutem in nomine Iesu Christi.

Quoniam inspirationis divine gratia faciente per consilium dilectorum nobis in Christo
magistri et fratrum domus Teuthonice in Lyvonia de tenebris gentium in ecclesie Iesu Christi
lumen vocati sumus ac renati per unde gratiam baptismalis, ac sanctissimus pater ac dominus
noste[r]^{b)} Innocentius papa quartus personam, regnum et omnia bona nostra iurisdictioni ac
protectioni apostolice sedis subiciens, auctoritate sua nos fecit coronari in regem totius
Lettowie ac terrarum omnium, quas divine virtutis auxilio iam eripuimus de infidelium
manibus, vel eripere poterimus in^{b)} futurum, ut fine laudabili valeat consumari, quod in

nobis inchoatum est, fideique rebelles, turbatores regni nostri manu potenti reprimere valeamus, necessarium nobis vidimus magistri et fratrum auxilium [pre]dictorum^{a)}, quod et ipsi nobis ferendum, ut in eorum litteris, super hoc confectis, plenius continetur, sub^{b)} iure iurando firmiter promiserunt. Quamvis autem milicia eorumdem fratrum ordinis instituta noscatur contra fidei et ecclesie turbatores, et ipsi nobis plus, quam ceteris christianis, auxilium suum ferre essent parati ad resistendum inimicis fidei, absque obligationis vinculo speciali vitam eternam sufficiens sibi stipendium reputantes, tamen ut suam obligationem nobis in hac novitate maxime necessariam efficacius in auxilio nobis ferendo valeant observare, terras inferius nominatas domui eorum de consensu heredum nostrorum contulimus, libere ac quiete [per]petuo^{c)} possidendas, nichil nobis iuris sive iurisdictionis vel dominii in eisdem reservantes, ea conditione interposita, ut ipsi fratres per se ac suos in propriis expensis ma[teria]lii^{d)} gladio, auxilio et consilio nobis ac regni nostri legitimis heredibus assistant perpetuo contra fidei inimicos, regni nostri terminos infestantes. Nomina autem terrar[um]^{e)} hec sunt: Denowe tota, quam etiam quidam Jetwesen vocant, exceptis quibusdam terrulis, scilicet Sentane, Dernen, Cresmen et villa, que Gubiniten^{b)} dicitur, cum tribus villis in Welzowe, quas nostro dominio reservamus. Insuper dedimus fratribus prelibatis totam terram Schalowen, Seymeten^{e)} totam^{f)}, illis dumtaxat bon[is in]^{a)} ipsa Seymeta exceptis, que venerabili patri ac domino Lettowie episcopo contulimus, prout in litteris desuper confectis plenius continetur. Hanc etiam ipsis gratiam facimus sp[eciale]m^{a)} cum heredum nostrorum consensu et voluntate liberaliter et libenter, ut quicumque in regno vel dominio nostro fratribus ipsis de bonis suis, tam mobilibus, quam immobilibus, in toto vel in parte, aliquid dederit, vel in testamento legaverit, sive a^{a)} nobis teneantur in feudo, seu dantum vel legantum sint propria, tamquam alia bona sua, que ipsis contulimus, libere possidere valeant perpetuo et habere. In huius^{d)} itaque donationis ordinationisque perhennem memoriam presens privilegium inde confectum sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Datum anno Domini M^oCC^oLIX^{e)}, VII idus augusti.

8. *) дзірка, у кв. дуж. з В b) Gribiniten B e) Seymeyten B d) cuius B e) millesimo CC^oLIX^{e)} B

¹⁾ наконт лякализациі Denowe (Deynowe) гл. заўб. I да дак. I.2. Астатнія землі таксама зъмяшчаюць на паўночным усходзе сучаснай польскай тэрыторыі з населенымі пунктамі Алецка, Сувалкі, Элк (Kętrzyński. s. 212, Seraphim. I.2. s. 69). Sentane – звязваюць з тапонімам Świętajno побач з г. Алецка, сёньня – Świętajno, в., ч. гм. Алецкая пав. Вармінска-Мазурская в-ва; Dernen – Dziarnowo, якое разъмешчалася недалёка ад Świętajno; Cresmen – згадваецца ў Пяtra Дзубурскага (SRP. I. s. 142) у форме Crasima, там жа гаворыцца і пра зверхніка гэтай зямлі Скуманда, зыходзячы з чаго Kętrzyński звязаў гэты назоў з населенымі пунктамі Skotetno, разъмешчаным на аднайменным возгорку на ўсход ад Элку, сёньня – Skotetno, в. Элкаўская пав. Вармінска-Мазурская в-ва (Toepren. s. 30 супастаўляў назоў з тапонімамі Krasopol і Krasno на ўсход ад Сувалк, сёньня – Krasnopol, Krasne? у Падляскім в-ве). Schalowen – пруская зямля Скаловія ці Скалова, якая ляжала абанал дольней пільні Нёмана, сёньня – тэрыторыя паўночнай часткі Калінінградзкай вобл. Pacei і наднёманскай часткі Летувы. Seymeten ці Seymeta – Жамойць. Развязчныне Gubiniten i Welzowe вызначыць не ёднаеца, магчымасьць судзясянья з былим усходнепрускім горадам Gumbinnen (польскі назоў Gabin, сёньня – г. Гусев у Калінінградзкай вобл. Pacei) аспрэчаная ў Kętrzyński

Міндау, з ласкі Божае кароль Летовії, усім верным Хрыстовым, якія будуць бачыць гэты ліст, збаўленыне ў імя Езуса Хрыста.

Паколькі з ласкі Божага натхнення і парады любых нам у Хрысьце майстра і братоў Нямецкага дому ў Лівоніі мы былі пакліканыя зь цэмры паганства да свяціла Касцьёлу Езуса Христа і адроджаныя праз ласку хроснай купелі, а найсвяцейшы айцец і пан

наш папа Іннанцэнт чацьверты, беручы [нашую] асобу, каралеўства і ўсе нашыя ўладаныні пад юрысдыкцыю і абарону апостальскага пасаду, сваёю ўладаю наказаў каранаваць нас на карала ўсіе Летовіі і ўсіх земляў, якія з дапамогаю моцы Божае мы ўжо вырвалі або зможам вырваць у будучыні з рук няверных, то дзеля таго каб хвалебна магло завяршыцца пачатое ў нас і каб моцнай рукою мы маглі стрымліваць бунтаўнікаў веры і парушальнікаў нашага каралеўства, нам неабходная, як мы ўбачылі, дапамога памянёных майстра і братоў, якую яны і самы цвёрда, пад прысягаю, паабязалі даваць нам, як больш поўна выкладзена ў іхным лісьце, складзеным дзеля гэтага. И хоць войска Ордэну тых жа братоў, як вядома, створанае супроць парушальнікаў веры і Касцёлу, дый самы браты гатовыя былі б несыці сваю дапамогу нам больш, чым іншым хрысьціянам, дзеля адпору ворагам веры і, нават ня будучы звязаныя пэўным абавязкам, лічылі б вечнае жыццё дастатковай платы для сябе, але дзеля таго каб гэты свой абавязак у дапамозе нам яны маглі выконваць больш дзеясна, што вельмі патрэбна для нас у гэтых новых абставінах, мы з згоды нашых дзедзічаў перадалі іхнаму дому на вечнае, вольнае і бяспечнае валоданыне ніжэй названыя землі, нічога не пакідаючы сабе з права ці юрысдыкцыі або ўлады на іх. Пры гэтым была пастаўленая ўмова, каб самы браты праз сябе і сваіх [людзей] уласным коштам заусёды дапамагалі нам і законным наступнікам нашага каралеўства матэрыйальным мечам, падтрымкаю і парадаю супроць нашых ворагаў і непрыяцеляў веры, якія спусташаюць межы нашага каралеўства. Назовы ж земляў гэткія: Дэнова ўся, якую таксама некаторыя называюць Етвэзь, з выняткам некаторых невялікіх земляў, а менавіта Сентаны, Дзернаў і Крэсмаў, і вёскі, якая называецца Губініты, з трymа вёскамі ў Вельцаве, якія захоўваем у сваім валоданыні. Звыш таго мы далі згаданым братам усю зямлю Скалову, усю Жамойць, з выняткам толькі тых маёмысціяў у самой Жамойці, якія мы перадалі вялебнаму айцу і пану біскупу Летовіі, як больш поўна выкладаеща ў лісьце, складзеным дзеля гэтага. З згоды і волі нашых дзедзічаў мы зычліва і ахвотна чынім таксама ім гэтую асаблівую ласку: калі б хто ў нашым каралеўстве ці ўладаныні даў штосьці самым братам з сваіх маёмысціяў, як рухомых, так і нерухомых, цалкам ці часткова, ці запавёў у тэстамэнце, ці яны дзяржаць гэта ад нас як лен, ці гэта уласнасць тых, хто даюць ці запавідаюць, яны могуць вольна і вечна валодаць і дзяржаць іх гэтак жа, як іншыя свае маёмысці, якія мы ім перадалі. На вечную памяць пра гэтае дарэньне і наданыне мы далі зацьвердзіць моцаю нашай пячаці дадзены прывілей, дзеля гэтага складзены.

Дадзена ў год Пана MCCLIX, у VII [дзень перад] жнівеньскім ідамі.

9.

1260 чэрв. сяр. — Летовія

Міндаў, кароль Летовіі, на выпадак сваёй съмерці пры адсутнасці дзедзічаў даруе Німецкаму ордэну ў Лівоніі ўсё сваё каралеўства разам з прылеглымі землямі.

Ар.: — Коп.: У транс., зробленым 17 сін. 1392 у Рызе натарыем Мікалаем фон Пантэліц, клерыкам дыяцэзіі Роскільдэн, на запатрабаваныне пракуратора Німецкага ордэну Ёгана фон Вэльдэ, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), з A, L.S. Schiebl. XI, nr. 15 (B); У транс. папскага нунцыя ў Польшчы, Пруссі, Літве і Лівоніі Яна Габрыэлі, біскупа Масы, зробленым 18 траўня 1393 у Торуні на запатрабаваныне пракуратораў Лівонскага майстра Німецкага ордэну Мікалая Грапіна і Маркварда фон Суворстэн, з A, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 14 (C); У коп.

згубленага пазнай транс., згубленага 7 сак. 1352 у Рызе натарыем Вульфардам фон Бурэн дыяцэй Падэрборн на запатрабаванье майстра Нямецкага ордэну ў Лівоніи Госвіна фон Герыкэ з А, упісанай у *Ordensfoliant "Prusse compositio"* (1413), Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 7, р. 45 (D); У кон. таго ж транс. (ад 7 сак. 1352) у *Ordensfolianti "Registrum ex parte ordinis productorum..."* (1421), з D, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 12, р. 101 (E); У транс. таго ж *"Registrum ex parte ordinis productorum..."*, згубленым на загад кардынала Гульберма яго натарыям Янам Мартынэці дэ Навіяна і Янам Павэлеці 10 см. 1421, з D, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), Schiebl. X, nr. 38, f. 38 (F); У *Ordensfolianti "Privilegia des Colmischen Landes"* (нав. XV см.), з A ці з кон. А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 67, f. 152 (G); У *Ordensfolianti "Theilung und Grenzen der Landt, Schuldbriefi, Bündniß unndt Willkühr"* (нав. XV см.), з A ці з кон. А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 71, f. 181 (H); У кнізе коніку (XV см.?) у *Ordensbriefarchiv*, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), XI, 2 L.S. OBA I, 14e (I) — Выд.: а) *Acta Borussica. III.* p. 742; б) Dreger I. s. 438, nr. 327; в) Naruszewicz V. s. 29; д) Raczyński. p. 19, nr. 12; е) Narbutt. *Dzieje. IV. Dodatki* s. 24 (з а); ф) Bunge. I. sp. 449, nr. 354; г) *Lites*. I.2. p. 42; х) *Lites* (2). II. p. 119; і) Kętrzyński s. 213; к) Seraphim. I.2. s. 91, nr.106; л) Maleczyński. tab., kol. 9 — Рг.: Napiersky. I. s. 126, nr. 498. II, nr. 1743; Bunge. I. Reg. s. 97, nr. 396. VI. Reg. s. 20; Strehlke. s. 138; Perlbach. s. 173, nr. 625; Paszkiewicz. I. p. 74, nr. 374; Joachim.-Hubatsch. I.1. s. 2, nr. 28. II. s. 23, nr. 174 — Літ.: Bonnell. *Ereignisse*. s. 304–307; Daniłowicz. I. s. 101, nr. 187; Schwartz. s. 89; Latkowski. s. 149 (448)–152 (451); Prochaska. s. 71–72; Kętrzyński. s. 214–218; Seraphim. I.2. s. 93–95, nr. 106; Klymenko. s. 207–209, 215; Łowmiański. II. s. 225–226, 353–357; Maleczyński. s. 28–35.

У транс. ад 17 сін. 1392 (L.S. Schiebl. XI, nr. 15) даецца апісаныне пячаці Міндава, прывешанай да арыгіналу: *cum filis albis eius vero sigillo de cera alba impendi... quod quidem sigillum fuit forme sperite sive rotunde, in cuius medio schulpta erat ymago regis coronati sedentis in sede regali, in dextra manu habentis quoddam sceptrum et in sinistra manu tenentis quandam globum sive pomum rotundum cum cruce desuper erecta. In circumferencia vero dicti sigilli post quandam crucem hee litere per ordinem legebantur: Myndowe dei gracia rex Lettowie* (з яго сапраўднай пячацьшо з белага воску, прывешанай на белых ніцях... гэтая пячата была сферычнай ці круглай формы, пасярод яе была вышнінутая выява карала, які сядзіць на каралеускім пасадзе і тримае ў правай руці жалло, а ў левай — шар ці яблык з пастаўленым на ім крыжам. Па акурынне памянёнаі пячаці чыталіся па парадку гэткія літары: *Myndowe dei gracia rex Lettowie*). Больш ляканічнае апісаныне пячаці ў транс. ад 18 тра. 1393 (L.S. Schiebl. XI, nr. 14) адпавядзе першаму: *sigillo rotundo, ut prima facie apparebat in cera alba et cordula de filis albis lineis impendente* (з круглуно пячацьшо, як падавалася на першы погляд, на белым воску і прывешанай на шнурку з белых ільняных ніцяў). На жаль, як паведамілі нам ад імя дырэкцыі Таемнага дзяржавнага архіву Прускай культурнай спадчыны ў Бэрліне, транс. з 1393 г. ужо дойдзе час не ўдаецца адшукказаць. Таму мы паўтараем варыянты з эгэтага транс. гэтак, як яны пададзены ў публікацыі Seraphim. I.2. s. 91–93, nr. 106. Акт мае падабенства ў фармуляры з дак. 2, а некаторыя звароты — з дак. 8. Неаўтэнтычным лічылі дак. Latkowski. s. 151 (450), Kętrzyński. s. 216–218 і Zajaczkowski. s. 67–68. Maleczyński. s. 29–35 на падставе аналізу дыпліматычных асаўлівасцяў дак. і тагачасных гісторычных разлікў прыйшоў да высьновы, што эгэтая фальсифікат, выраблены Нямецкім ордэнам.

Тэкст з В

Myndowe, Dei gracia rex Lettowie^{a)}, universis Christi fidelibus, presentes litteras inspecturis, salutem in nomine Iesu Christi.

Quamvis inspiracionis divine gracia faciente^{b)} per consilium dilectorum nobis in Christo magistri et fratrum domus Theutonice^{c)} in Lyvonia^{d)} de tenebris gencium in ecclesie Iesu Christi lumen^{e)} vocati simus^{f)} ac renati per unde graciam baptismalis, et sanctissimus pater ac^{g)} dominus noster, Innocencius papa quartus, ad instanciam et operam efficacem predictorum magistri et fratrum, personam nostram, regnum nostrum et omnia bona nostra iurisdictioni sedis^{h)} apostolice subiciens, auctoritate sua nos fecerit coronari in regem tocius Lettowieⁱ⁾, ac terrarum omnium, quas divine virtutis auxilio iam eripuimus de infidelium manibus, vel eripere poterimus in futurum. Tamen ante nostram conversionem et post tam nos, quam totum regnum nostrum Lettowie^{j)} per aliquos christiane fidei inimicos et aliquorum apostasiam sic turbati fuerimus et concussi, quod nisi dictorum magistri et fratrum magnum

consilium et auxilium nobis affuisset, totum regnum nostrum fuisse cum subversione fidei annullatum. Unde nos, considerantes labores et expensas, ac voluntatem magistri et fratrum prenominatorum, que in promocione nostre persone, regni nostri, ymmo pocius fidei christiane habuerunt¹⁾, de consilio, voluntate et consensu heredum nostrorum, nostrorumque nobilium, totum regnum nostrum Lettowie²⁾, et omnes terras adiacentes, quocunque nomine censeantur, exceptis terris et iure episcopali, domino episcopo Lettowie³⁾ in dicto regno nostro deputatis, sepedictis⁴⁾ magistro et fratribus de domo Theutonica in Lyvonia⁵⁾ dedimus, contulimus et donavimus, et presencium tenore donamus in verum ius et proprietatem sue religionis, ita tamen, si nos sine legitimis heredibus decidere continget, transferentes in ipsos ex nunc ut ex⁶⁾ tunc⁷⁾ dominium et possessionem tocius regni Lettowie⁸⁾ supradicti. In cuius translate possessionis indicium⁹⁾ conventum¹⁰⁾ fratrum predictorum¹¹⁾ in nostra curia collocavimus speciali. Et licet varias¹²⁾ et diversas¹³⁾ donaciones prius fecerimus circa fratres memoratos, sicud¹⁴⁾ in litteris inde confectis continetur, tamen hanc piam nostram et providam donacionem, factam predictis¹⁵⁾ magistro et fratribus ac successoribus eorundem¹⁶⁾, tamquam nostris principalibus coadiutoribus, aliarum precedencium donacionum conclusionem esse volumus plenariam et finalem. In cuius rei perpetuam¹⁷⁾ memoriam, ut prehabita nostra donacio robur obtineat firmitatis, hanc cartam inde conscribi et nostri sigilli munimine fecimus confirmari. Huius autem donacionis testes sunt: venerabilis dominus Culmensis episcopus¹⁸⁾, et magister Andreas¹⁹⁾ fratrum predictorum²⁰⁾ ac fratres sui, Langwinus²¹⁾ sororius noster, Lygeyke²²⁾, Schabbe²³⁾, Bixe²⁴⁾, Bune²⁵⁾, nostri barones et consangwinei²⁶⁾, Parbusse²⁷⁾ de Nere²⁸⁾, Gerdine²⁹⁾ de Naalse³⁰⁾, Vege³¹⁾, Vesegale³²⁾, ibidem et Parbusse³³⁾ iunior; de fratribus predictoribus frater Syndarinus³⁴⁾, de fratribus minoribus frater Adolphus³⁵⁾ et sui socii, et alii quamplures fide digni, qui omnes simul et semel dicte donacioni nostre, a nobis provide facte magistro et fratribus ac eorum successoribus supradictis, interfuerunt vocati ad hoc in³⁶⁾ testimonium premissorum.

Datum Lettowie³⁷⁾ in curia nostra, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo, in medio mensis iunii³⁸⁾.

9. ²⁾ Littowie C, Lithwanie D ¹⁾ favente C ²⁾ Theutunice D ³⁾ Livonia D ⁴⁾ lumine D ⁵⁾ sumus C, D ⁶⁾ et D
⁷⁾ adc. y D ⁸⁾ habuerint D ⁹⁾ sepedicto D ¹⁰⁾ пауторана в іпсо D ¹¹⁾ iudicium C ¹²⁾ fratrum dictorum
 conventum D ¹³⁾ diversas et varias D ¹⁴⁾ таク у B, sicut C, D ¹⁵⁾ adc. y D ¹⁶⁾ eorum D ¹⁷⁾ testimonium D
¹⁸⁾ predictorum D ¹⁹⁾ Langvinus C ²⁰⁾ Sthabbe C, Schwao D ²¹⁾ Bixebune C, Byxe Boheme D ²²⁾ таク
 у B, consanguinei C, D ²³⁾ Rlere D ²⁴⁾ Naals C, Nailse D ²⁵⁾ Awge D ²⁶⁾ Wesegele D ²⁷⁾ Parbusso D
²⁸⁾ Sindramus C, Sinderamus D ²⁹⁾ Adolpus D ³⁰⁾ adc. y D ³¹⁾ Lithwanie D ³²⁾ iulii D

¹⁾ Heidenricus – Гайдэнрык, Кульмскі (Хэлмінскі) біскун ²⁾ Андрэй фон Вэльбэн (Штырлянд), Лівонскі майстар ³⁾ верагодна, тая ж асоба, якая згадваеца ў Лівонскай рыфмаванай кроніцы пад імем Lengewin (LR. s. 63, v. 2721 et passim), але без адзінчыннага таго, што ён быў сястрыцамі Міндава (Latkowski. s. 151 (450), Seraphim. I.2. s. 94), а таксама ў Галіцка-Валынскім летапісі пад імем Лоньковгеві (ПСРЛ. II. стб. 798). Гл. кам. ⁴⁾ магчыма, тая ж асоба, якая згадваеца ў Галіцка-Валынскім летапісі, у тэксыце давома 1219 г. сярод князей ў Дзяволтвы пад імем Лікник (Лікенк) (ПСРЛ. II, стб. 736; Latkowski. s. 151 (450); Seraphim. I.2. s. 94) ⁵⁾ падобнае імя згадваеца ў Кроніцы Прускай зямлі Пятра Даўзбурскага (SRP. II; Latkowski. s. 151 (450)) ⁶⁾ магчыма, тая ж асоба, якая згадваеца ў Галіцка-Валынскім летапісі ў 1219 г. сярод дзеяваўтаскіх князей пад імем Бікши (ПСРЛ. II, стб. 736) ⁷⁾ Гл. кам. ⁸⁾ напэўна, тая ж асоба, якая згадвалася пад імем Parbsen у дак. I.3, гл. заув. 3 да дак. I.3 ⁹⁾ верагодна, эта той самы Гердзен, які пазней стаў Полацкім князем, вядомым з летапісай Захаваўся кірълічны ліст, выдаёны ад яго імя 22 сін. 1264 (Напольскій К. Русско-лівонскія акты. СПб., 1868. 25а). Гл. кам. ¹⁰⁾ напэўна, эта Нальшаны, зямля, якая ў Лівонскай рыфмаванай кроніцы згадваеца ў форме Nalsen (LR. s. 77, v. 3319, 3325) ¹¹⁾ Гл. кам. ¹²⁾ тая ж асоба, якая выступае съведкай у дак. I.2 (гл. заув. 4 да дак. I.2)

Міндаў, з ласкі Божае кароль Летовії, усім верным Хрыстовым, якія будуць бачыць гэты ліст, збаўлены ў імя Езуса Хрыста.

Паколькі з ласкі Божага натхнення і парады любых нам у Хрысьце майстра і братоў Нямецкага дому ў Лівоніі мы былі пакліканыя зь цемпры паганства да съвятла Касьцёлу Езуса Хрыста і адроджаныя праз ласку хроснай купелі, а найсьвяцейшы айцец і пан наш папа Інацэнт чацверты, дзяякочы настойлівасці і дзейснай падтрымцы памянёных майстра і братоў, беручы нашу асобу, каралеўства і ўсе нашыя ўладаныні пад юрыдыкцыю і абарону апостальскага пасаду, сваёю ўладаю наказаў каранаваць нас на карала ўсіх земляў, якія з дапамогай моць Божае мы ўжо вырвалі або зможам вырваць у будучыні з рук няверных. Але перад нашым навяртаньнем і паслья яго мы і нашае каралеўства Летовія былі гэтак узрушеныя і разладжаныя ворагамі хрысьціянскай веры і адступнікамі, што калі б згаданыя майстар і браты не падтрымалі нас сваёй вялікай дапамогай і парадаю, то ўсё нашае каралеўства было б абернутае ў нівеч, а вера зынішчаная. Таму, зважаючы на высілкі, выдаткі і русплівасць майстра і раней названых братоў, што выявілі яны, баронячы нашу асобу, нашае каралеўства і нават больш за тое – саму хрысьціянскую веру, мы з рады, волі і згоды нашых дзедзічаў ды вяльможных [людзей] нашых аддалі, перадалі і падаравалі ўсё нашае каралеўства Летовію і ўсе прылеглыя землі, як бы яны ні называліся, з выняткам земляў і біскupskага права, прызначаных пану біскупу Летовіі ў памянёным нашым каралеўстве, часта згадваним майстру і братом зь Нямецкага дому ў Лівоніі і моцаю гэтага ліста даруем у сапраўднае права і ўласнасць іхнаму ордэну, але такім чынам, што калі б нам давялося адысыці [з гэтага съвету] без законных дзедзічаў, то мы ад сягоныя перанесылі б на іх [братоў] з таго часу ўладу і валоданье ўсім вышэй названым каралеўствам Летовіяй. Дзеля пастановы пра гэтае перанесене валоданье мы наладзілі на нашым адмысловым двары канвэнт згаданых братоў. І хоць мы раней рабілі ўсялякі і розныя дарэньні для памянёных братоў, як выкладаецца ў лістах, складзеных дзеля гэтага, але мы хочам, каб гэтае міласціціва і абачлівае дарэньне, зробленае намі згаданым майстру і братом, а таксама іхным наступнікам, як нашым галоўным памочнікам, было поўным і канчатковым завяршэннем іншых папярэдніх дарэньняў. На вечную памяць пра гэту справу, дзеля таго каб памянёнае раней нашае дарэньне атрымала сапраўдную моц, мы наказалі напісаць гэты ліст і зацьвердзіць яго моцаю нашай пячаци. Съведкі гэтага дарэньня: вялебны пан Кульмскі біскуп, майстар Андрэй з памянёных братоў і яго браты; Лангвін наш сястрынец, Лігейка, Шаб, Бікш, Бунь, нашыя баўгры і краўнікі, Парбус зь Нераў, Гердзен з Нальшаў, Вег, Вешэгел, і там жа Парбус меншы, ад братоў прапаведнікаў брат Сіндарын, ад братоў меншых брат Адольф і яго таварышы ды шмат іншых вартых даверу людзей, якія ўсе разам і паасобку дзеля гэтага былі пакліканыя на съвядчанье пра дарэньне, прадбачліва зробленае намі майстру і братом ды іхным вышэй названым наступнікам.

Дадзена ў Летовії, на нашым двары, у год Пана тысяча дзьвесіце шасцідзясяты, у сэрэдзіне месяца чэрвеня.

10.

Міндаў, кароль Літавіі, вызначае межы зямлі Селёніі, падараванай Нямецкаму ордэну.

10а.

1261 жн. 7

Ар.: — Кон.: У страч. транс. Рэвельскага біскупа Яна, які быў зроблены на запатрабаванье майстра Нямецкага ордэну ў Лівоніі Мэнзмара фон Бругэнай з А? у Рэвелі 16 сак. 1392 [B]; У страч. кон. з гэтага транс. у *Ordensfoliant F*, f. 48 [C]—Выд.: а) Hennig. VII. s. 140 (3 [C]); б) Narbutt. Dzieje. IV. Dodatki. s. 19 (3 а); в) Bunge. I. sp. 461, nr. 363 (3 а); д) Bielenstein. s. 434, nr. 47; е) Maleczynski. tab., kol. 10a (3 с) — Рг.: Bunge. I. Reg. s. 99, nr. 406. VI. Reg. s. 20; Bonnell. s. 74; Strehlke. s. 139; Paszkiewicz. I. p. 77, nr 385 — Літ.: Bonnell. Ereignisse. s. 307; Daniłowicz. I. s. 105, nr. 196; Ewald. III. s. 128; Latkowski. s. 136 (435)—137 (436), 141 (440); Bielenstein. s. 172; Prochaska. s. 68; Kętrzyński. s. 203—205; Seraphim. I.2. s. 113, nr. 136; Klymenko. s. 213—214; Łowmiański. II. s. 321—322; Maleczynski. s. 47—49.****

За падставу першай публікацыі дак. у: *Hennig. VII. s. 140* была ўзятая копія транс. Рэвельскага біскупа Яна, якая знаходзілася ў *Ordensfoliant F*, паколькі арыгінал транс. у часы Геніга (1815) ужо не існаваў. Пазней *Ordensfoliant F* з ініцыятывы архіварыяса Р. Філіпі быў разъдзелены і адна частка зъмешчаная ў *Ordensbriefarchiv*. Але затым аркушы, на якіх знаходзілася копія, згубіліся (гл.: *Hennig. VII. s. 140; Seraphim. I.2. s. 39*). Фармуляр дак. выявляе падабенствы з дак. I.3 (1254), а таксама з дак. I.8 (1259). Сапраўднасць акту ставіў пад сумнеў янич *Hennig. s. 142*, а пасля *Latkowski. s. 141 (440); Kętrzyński. s. 203—205; Łowmiański. II. s. 321—322; Maleczynski. s. 48—49* на падставе аналізу дыпламатычных асаблівасцей дак. і супастаўлення гісторычных падзеяў прыышоў да вынікі, што гэта фальсифікат, верагодна з канца XIV ст.

Тэкст 3 а

Mindowe, Dei gratia rex Littowie.

Universitatem vestram scire volumus, ad quos presens scriptum pervenerit, quod nos de mero consilio et consensu heredum nostrorum, scilicet Replen et Gherstutten, assignamus et donamus totam terram Selen et Seloniam dilectis magistro et fratribus domus Theutonicorum per Lyvoniā, cum omnibus distinctionibus terminorum et pertinenciis, sicud³ inferius patet. Primo incipiendo distinctiones inter christianos et Selones ex opposito burchwalle Nowenene¹, descendendo Dunam ad medium torrentem versus Romelem², vicinum insule Dolen³; distinctiones vero alterius lateris inter Selones et Littewinos à predicto burchwalle Nowenene transeundo directe super viam Kopwech³, eandem viam sequendo usque ad ripam Lodengeke⁴, ripam Lodengeke descendendo usque pervenitur, ubi alio nomine vocatur de Dussethe⁴; predictam Dussethe ultra sequendo in lacum, qui dicitur de Sarthe⁴, apud lacum Sarthe transeundo in ripam, que inde affluit, que dicitur Swenteuppe⁴, Swenteuppam descendendo in ripam Lettowie⁵, predictam ripam ascendendo et persequendo in ripam Wassenke^{b)}⁶, ultra in ripam Vesinthe⁷, ultra in ripam Lenene^{c)}⁷, predictam ripam Lenene ultra descendendo in flumen, quod vocatur Semigaller A⁷; predictum flumen Semigaller A ultra descendendo in Rabatesmunde^{d)}⁷. Ceterum alia burchwalle, in predictis distinctionibus et terminis situata, cum omnibus pertinenciis, sicut Meddennen, Calven, Mallaysen, Thowraggen, Utten, Uspal⁸, ac aliorum bonorum, in predictis distinctionibus iacencium, presentibus et futuris temporibus utantur pacifice et quiete in perpetuum, nullo

omnino hominum contradicente. In huius itaque assignacionis et donacionis perennem memoriam presens privilegium, inde confectum, sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Datum anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo primo, VII idus augusti.

10а. ¹⁾ так у а ²⁾ так у а, магчыма, трэба чытаць Wasseuke ³⁾так у а, відаць, трэба чытаць Levene
⁴⁾ так у а, трэба чытаць Babatesmunde

¹⁾ Nowenene – гэты назоў хутчэй за ўсё трэба суднесьці з населеным пунктам *Naujene* ў Латвіі на правым баку Дзьвіны вышэй Дзьвінску (*Daugavpils*) ²⁾ Romel – парог у дальнай плыні р. Дзьвіны калі выспы Долен, недалёка ад гэтага парогу знаходзілася тэксама аднайменная прыстань ³⁾ Dolen – самая вялікая выспа ў дальнай плыні ракі Дзьвіны, прыблізна 10 км вышэй Рыгі калі г. *Salaspils* (былы Кірхгалльм) на тэрыторыі Латвіі (*Latkowski*. s. 136; *Kętrzyński*. s. 203), сёньняшні назоў – *Dole* ⁴⁾ Korpwech (суч. ням. *Kaufweg* – гандлёвы шлях) – гандлёвы шлях, гасцінец, які павінен быў ісці калі Дзьвіны ⁵⁾ Lodenbeke – рака, якая брала пачатак на левабярэжжы Дзьвіны, у верхніх частцы рэчышча р. Святой (*Šventoji*). Відаць, так называлася верхняя плыні ці верхні прыток р. Святой. Назоў, магчыма, варта суднесьці з воз. *Luodis* (польск. – Łodzię), праз якое працякае р. Святая. Далейшая плынь р. Lodenbeke, паводле дакументу, называлася *Dussethe*, відаць, пачынаючы ад таго месца, дзе знаходзіцца воз. *Dusseta* (сёньня – *Dusetas* у Зарасайскім р-не Летувы). Святая цягка далей праз воз. *Sarthe* – воз. *Carta* (сёньня – *Sartai* на тэрыторыі Ракішкаўскага і Зарасайскага р-наў Летувы). *Swenteupre* – р. Святая (сёньня – *Šventoji* на ўсходзе Летувы), якая цягка праз возера і, магчыма, толькі пачынаючы ад яго менавалася гэтым назовам (*Latkowski*. s. 136 (435); *Kętrzyński*. s. 203) ⁵⁾ Lettowia, *Littowia* – р. Летава ці Літава, назоў якой фармальна супадае з назовам дзяржавы Мінданава. Ня выключана, што яе можна суднесьці зь сёньняшній р. Летава (*Latava*), якая цягнае па тэрыторыі Аникічайскага р-ну Летувы і упадае ў р. Святую. Магчыма, выконавала ролю мяжы. Дарачы, недзе паблізу знаходзіцца i borchwal nomine Lettow – “замак пад назовам Леттаў”, згаданы ў дэлімітациі Селёніі з канца XIV ст. (гл.: *Raczyński*. p. 70, nr. 10). ⁶⁾ *Wassenke* – найверагодней, гэты назоў трэба суднесьці зь сёньняшній р. *Važnoka*, якая працякае па тэрыторыі Аникічайскага і Панявежыскага р-наў Летуве ⁷⁾ *Vesinthe* – р. Вешынта ці *Višintė* (сёньня – *Viešintė* ў Летуве), левы прыток р. *Лавены*. *Lenene* (*Levene*) – р. *Лавена* (сёньня – *Léviu* на поўначы Летувы, правы прыток р. *Мида* – *Mūða*, якая ў свою чаргу з'яўлялася прытокам р. Земгальскай *Aa* – *Lielupe*). *Semigaller A* – р. Земгальская *Aa* (сёньня – *Lielupe* ў Латвіі, упадае ў Рыскую затоку). *Babatesmunde* (ст.-ням. “вусьце Бабата”) – воз. *Babat* ці *Babīt*, размежаваеца калі ніжній плыні, блізка ад вусьця р. Земгальской *Aa* (*Lielupe*), сёньня – *Babīnes* на поўдзень ад г. *Юрмалы* ў Латвії ⁸⁾ наконці лякализаву *Mallaysen*, *Thowraggen*, *Meddennen* гл. заўг. 2 да дак. 1.4. Назовы астатніх замкаў судносяць (*Latkowski*. s. 136 (435); *Kętrzyński*. s. 204) зь вядомымі пазней населенымі пунктамі, адпаведна: *Utten* – *Uciany*, сёньня – *Utena*, г., ч. р-ну ў Летуве; *Uspal* – *Uzspol*, сёньня – *Užpalai*, м. Уцянскага р-ну Летувы. Ідэнтыфікацыя і визначыць месца знаходжання *Calven* не ўдаецца

Міндау, з ласкі Божае кароль Літовіі.

Мы хочам, каб усе вы, да каго дойдзе гэты ліст, ведалі, што мы пасъля належнай нарады і згоды нашых дзедзічаў, а менавіта Рэплі і Герстута, прызначаем і даруем усю зямлю Сэлы і Селёнію ўмілаваным майстру і братом Нямецкага дому ў Лівоніі з усімі размежаваньнямі і прыналежнасцямі, як пададзена ніжэй. Мяжа пачынаецца паміж хрысьціянамі і селёнамі насуправць замку Новэн, спускаючыся Дзьвіною да сярэдзіны [я] плыні ў кірунку Ромеля, паблізу выспы Долен; з другога боку ідзе мяжа паміж селёнамі і літвінамі: ад раней памянёнага замку Новэн яна пераходзіць наўпрост на шлях Копвэх (Гасцінец), ідзе гэтым жа шляхам аж да рэчкі Лёдэнбэк, спускаецца рэчкаю Лёдэнбэк і даходзіць аж датуль, дзе [яна] называецца іншым імем Дусята, ідзе далей памянёнай Дусятаю ў возера, якое называецца Сарты, а ля возера Сарты пераходзіць на рэчку, якая адтуль выцякае і называецца Сьвентэупа, [затым] спускаецца Сьвентэупа ў рэчку Летаву, падымаецца гэтай рэчкаю і ідзе далей на рэчку Вашэўка, затым на рэчку Вешынту, потым на рэчку Левену, уніз рэчкаю Левенаю, далей – у раку, якая называецца

Земгальская Аа, [i] спускаеца затым памянёной ракою Земгальской Аа ў Бабатэсмюндэ. Зрэшты, няхай бясьпечна і спакойна карыстаюца таксама іншымі замкамі, разьмешчанымі ў памянёных граніцах і межах, з усімі іх прыналежнасцямі, а менавіта Медзнем, Кальвамі, Малейшамі, Тоўрагамі, Уцянаю, Ушталем, а таксама іншымі маёмыццямі, разьмешчанымі ў згаданых межах, навечна ў цяперашні і будучыя часы, і нікто не павінен гэта аспрэчваць. На вечную памяць пра гэтае прызначэнне і дарэньне мы далі зацвердзіць прывілей, дзеяя гэтага складзены, моцаю нашай пячаци.

Дадзена ў год Пана тысяча дзьвесьце шэсцьдзесят першы, у VII [дзень перад] жнівеньскім ідамі.

10b.

s.d.

Ар.: — Кон.: У ордэнскім фаліянце з загалоўкам "Dis synt di Privilegia von Leyflant her", XV ст., з А, Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), Ordensfoliant 2b, f. 8 (B) — Выд.: a) Bunge. I. sp. 462, nr. 363 (з B); b) Maleczyński. tab. kol. 9 (з a) — Пр.: Napiersky. I. s. 31, nr. 122. II. nr. 1815; Bunge. I. Reg. s. 99, nr. 406; Paszkiewicz. I. p. 77, nr. 385 — Літ.: Bonnell. Ereignisse. s. 307; Łatkowski. s. 141 (440); Bielenstein. s. 172; Prochaska. s. 68; Kętrzyński. s. 203–205; Seraphim. I.2. s. 113, nr. 136; Maleczyński. s. 47–49.

Дак. зьяўляеца іншай, значна адрознай, рэдакцыяй таго ж акту. Як і варыянт a, лічыцца пазнейшым фальсифікатам — Maleczyński. s. 47–49.

Тэкст з B

In nomine Domini^{a)}, amen.

Nos Mindowe, Dei gracia rex Litwinorum, post susceptionem fidei katholice ac sacri baptismatis unda, inspiracione divina informati, quod inter omnia genera virtutum Deo acceptabilius est lucrum animarum, et ne in errorem pristinum infidelitatis laberemur, ob spem remuneracionis eterne ac in salutem anime nostre, honorabilibus et religiosis viris, magistro et fratribus ordinis beate Marie domus Theutonice hospitalis Ierusolimitani in Livonia, dedimus et damus bona fide matura deliberatione, totam terram Zelonie, dictam volgariter Zelland vnd^{b)} Zeln, cum omnibus attinentiis, prout in distincionibus limitum infra patebit. Primo inchoando limites inter christianos et Zelones ex opposito vallas Nowenene, dictum volgariter de borchwack Nowenene, descendendo fluvium dictum Dune, transeundo usque ad medium torrentem predicti Dune usque in ripam, que volgariter dicitur Keckow¹, ex opposito Dolen, ubi predicta ripa influit in Dunam. Limites vero alteri lacus^{c)} Dune inter Zelones et Litwinos a predicto Nowenene transeundo directe super viam, volgariter dictam Köpwech, eandem viam sequendo usque ad rivum, qui dicitur Lödenbeke, rivum Loddenbeke, descendendo quoisque pervenitur, ubi alio nomine vocatur, scilicet die^{d)} Dussethe. Predictio rivo Dussethe sequendo usque in lacum, qui dicitur die Sarthe, circa predictum lacum transeundo usque in ripam, que de lacu effluit et volgariter dicitur Swentoppe. Predictam ripam Swantoppe descendendo usque in unam ripam, que dicitur de Lettawie; ripam Littowie ascendendo usque in ripam Waseweke, ultra pervenitur in ripam Wesinte, ultra procedendo in ripam Levene; predictam ripam Levene ultra descendendo

usque ad fluvium, qui dicitur die Semigaller A, predictam Semigaller A descendendo usque in Babates munde² et omnia valla, que dicuntur borchwale, qui in distinccionibus harum limitum iacent, cum omnibus attinenciis³, sicut⁴ Alze⁵, Medennen⁶, Calven, Alleiten⁷, Mallaisen, Towracken, Utten, Uszpal⁸, et omnia alia valla, qui dicuntur borchwale, et terras, qui in distinccionibus limitum iacent, ut supradictum est.

10b. ¹) над рдк. В ²) так у В ³) так у В, відаць, трэба чытаць lateri ⁴) далей нап і зак. Ducsthe ⁵) далей нап. і зак.: que in distinccionibus limitum iacent, ut supradictum est ⁶) так у В

¹) Кеккow – р. Кекава, левы прыток р. Дзьвіны ў яе дольнай плыні, упадала ў Дзьвіну насупраць выспы Долен (сёняня – Kekava ў Латвії) ²) наконт лякалізаціі тапоніму Nowenene і гідронімаў гл. заув. 1–7 да дак. I.10a ³) Alze – Kętrzyński. с. 204 звязае гэты назов з пазнейшым населеным пунктам Alezów – Алезаў, які ляжаў на вытоку р. Півесы (Pyvesa) на поўдзень ад Мелейшаў, сёняня – Alizava, м. Купишкіскага р-ну ў Летуве ⁴) Medennen – гл. заув. 2 да дак. I.5 ⁵) Alleiten – ідэнтыфікація і лякалізація не ўдаеца ⁶) наконт лякалізаціі гэтых тапонімаў гл. заув. 8 да дак. I.10a

У імя Пана, амэн.

Мы, Міндау, з ласкі Божае кароль літвінаў, паслья прыняцця каталіцкае веры і купелі съятога хросту з Божага натхненія спазналі, што між усіх цнотаў больш прыемная Богу [тая, якая скіраваная на] карысць душаў. І [таму], каб ня ўпасці ў ранейшую аблуду няверы, дзеля надзеі на вечную ўзнагароду і на збаўленіе нашай души, мы далі, а таксама ў добрай веры і па сталым разважаныні даем дастойным і пабожным мужом, майстру і братом Найсьвяцейшай Марыі Німецкага дому Ерузалемскага шпіталю ў Лівоніі, усю зямлю Зелёнію, званую папросту Зелянд і Зелі, з усімі прыналежнасцямі, як будзе бачна ніжэй у разъмежаваньнях. Мяжа паміж хрысціянамі і зелёнаі пачынаеца насыпраць умацаванняў Новэн, званых папросту Борхвак Новэн, спускаеца ракою, якая называецца Дзьвіною, пераходзіць да сярэдзіны плыні памянёнаі Дзьвіны аж на рэчку, якая папросту называецца Кекава, насыпраць Долен, дзе гэтая рэчка ўпадае ў Дзьвіну. З другога боку Дзьвіны [ідзе] мяжа паміж зелёнаі і літвінамі: ад памянёнага Новэн [яна] пераходзіць наўпрост на шлях, званы папросту Кёпвэк (Гасцінец), ідзе гэтym жа шляхам аж да рэчкі, якая называецца Лёдэнбэк, і, спускаючыся рэчкаю Лёдэнбэк, даходзіць аж датуль, дзе [гэтая рэчка] называеца іншым імем, а менавіта Дусята. Ідзе згаданай рэчкай Дусята аж у возера, якое называеца Сарты, калі гэтага возера пераходзіць на рэчку, якая выцякае з возера і называеца папросту Сьвентопэ, [затым] спускаеца памянёнаю рэчкаю Сьвентопэ аж на рэчку, якая называецца Летава. Падымаеца рэчкаю Літава аж на рэчку Васеўка, пераходзіць далей на раку Вешынту, ідуучы далей наперад на раку Левену, і спускаеца памянёнаі ракою Левену далей аж да ракі, якая называеца Земгальская Аа, [и] спускаеца згаданую ракою Земгальской Аа аж у Бабатэсмундэ. А таксама усе замкі, якія называюцца “борхвале” і якія ляжаць у апісаных граніцах, з усімі сваімі прыналежнасцямі, як Альзы, Медэн, Кальвы, Алейты, Малейшы, Тоўрагі, Уцяна, Ушпаль, і ўсе іншыя замкі, якія называюцца “борхвале”, і землі, якія ляжаць у апісаных граніцах, як сказана вышэй.

Д а д а т а к

11.

1254 крас. 6. — Рыга

*Хрысьціян, біскуп Летовії, саступае ордэнскім братам дзесяціну зь земляў, падаро-
ванных Нямецкаму ордэну каралём Міндавам.*

Ар.: — Кон.: У транс., зробленым 7 сак. 1352 у Рызе клерыкам Падэрборнскай дыяцэзii Вульфардам фон Бурэн на запатрабаванье Лівонскага майстра Нямецкага ордэну Госвіна фон Герыкэ, з А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 7 (B); У транс., зробленым 26 тр. 1388 у Рызе клерыкам Вармійскай дыяцэзii Мікалаем Глецэрэ на запатрабаванье Лівонскага майстра Нямецкага ордэну Робіна фон Эльч, з А, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), Schiebl. 17, nr. 18 (C); У коні папароднягі транс. (ад 26 тр. 1388) у Ordensfoliant з назовам "Grentzbuch und Handlung derselben" (Grenzbuch B), які быў складзены ў XV—XVI стст., з С, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 270a, f. 44 (D) — **Выд.: a)** Dreger. I. s. 355, nr. 247 (з D); b) Raczyński. p. 17, nr. 11 (з B); c) Bunge. I. sp. 348, nr. 266 (з b); d) Narbutt. Pisma. s. 40; e) Maleczyński. tab., kol. II (з c) — **Рг.:** Napiersky. I. s. 41, nr. 160. s. 116, nr. 454; Bunge. I. Reg. s. 76, nr. 301; Strehlke. s. 137; Perlbach. s. 133, nr. 456; Paszkiewicz. I. p. 57, nr. 286; Joachim.-Hubatsch. II. s. 19, nr. 141 — **Літ.:** Daniłowicz. I. s. 85, nr. 137; Philippi.-Woelky. I.I. s. 215, nr. 286; Latkowski. s. 62 (361); Kętrzyński. s. 196–197; Maleczyński. s. 36–37.

Транс. ад 7 сак. 1352 (L.S. Schiebl. XI, nr. 7) з плямамі ад узъдзеяньня вільгаці, што ў адным месцы робіць тэкст нечытальным, зъмяшчае апрача гэтага акту таксама яго зацьвярджэнне папам Алаксандрам IV ад 25 сін. 1260 (гл. дақ. II.20). Дае гэткія звесткі пра пячачь біскупа Хрысьціяна: cum suo sigillo integro et illeso in filis sericeis rubeis et glaucis permixtis appendenti (зь яго цэлаю і непашкоджанаю пячашцю, прывешанай на пераплеценых шаўковых чырвоных і блакітных ніцях). Транс. ад 26 тр. 1388 (Schiebl. 17, nr. 18) дае большую апісаньне пячачі: Littera... est sigillata cum sigillo pendente in filis de serico partim rubeis et partim glaucis oblonge et grave (!) figure de alba cera "Christianus dei gracia Eps Lettouie" et in medio eiusdem sigilli est sculpta umago episcopi sedentis super kathedram tenentis pedes super scabellum induti ueste pontificali habentis in capite mitram tenentis in dextera manu baculum pastoralem et in sinistra figuram libri impressam. (Ліст... апічатаны пячашцю, якая вісіць на шаўковых чырвоных і блакітных ніцях авальнай і цяжкой формы зь белага воску [з надпісам] "Christianus dei gracia Eps Lettouie". У сэрэдзіне гэтай пячачі выціснутая выява біскупа, які сядзіць на катэдры і трymае ногі на падстаўцы. Апрануты ён у біскупскае адзеніне зь мітраю на галаве і трymае ў правай рузе біскупскае жазло, а ў левай — книгу.) **Фармуляр падобны да дақ. I.4. Супроць аўтэнтычнасці акту не выказвалася сур'ёзных пярэчаньняў.**

Тэкст з В

Universis Cristi fidelibus, ad quos presens scriptum pervenerit, frater Cristianus ordinis fratrum Theutonicorum^{a)}, Dei gracia episcopus Lettowie, salutem in filio Dei vivi.

Cum universalis matris ecclesie inter ceteros Cristi fideles potissimi simus debitores eo amplius ecclesiam nobis commissam, adhuc novellam et teneram, sollicitudine non pigra debemus prevenire, quo dilatacionem ipsius et prosperitatem amplecti ex^{b)} debito^{b)} cogimur incessanter. Cogitantibus itaque nobis, quid ad eius promotionem expediret, oculis nostris aspeximus, quod sine adiutorio eorum, scilicet fratrum domus sancte Marie Theutonicorum^{c)}, de quorum auxilio fides in partibus Estonie, Lyvонie, Curonie et Prutzie^{d)} multipliciter est promota et adhuc frequenter promovetur, eadem ecclesia accipere non posset incrementum, nec eciam persistere valeret ullo modo, ut ipsi tanto libencius nos et nostram ecclesiam tueantur ab hostiis insultibus, et negocium fidei eo validius prosequi valeant in expensis, eis dimittimus decimam terrarum illarum, quas ab illustri principe, domino

Myndowe^o, rege Lettowie, possident, sicut^b in suis litteris s[uper hoc]^g confectis plenius continetur, iure perpetuo possidendum. Si eciam a predicto rege vel ab aliquibus alii memoratis fratribus aliqua terra conferatur, eos gaudere volumus^b iure^b supradicto, cum nemo propriis cogatur stipendiis militare, nichil nobis in eisdem terris iuris reservantes, preter ea, que non possunt nisi per episcopum exerceri. Cum autem ratione officii nostri ecclesias eorum visitabimus, nobis cum duodecim equitaturis venientibus, archidiyacono vero nostro cum septem, semel in anno necessaria ministrabunt. In cuius rei perhennem memoriam, ne qua super premissis questioⁱ in posterum^j vel ambiguitas oriatur, presentem paginam sigilli nostri munimine duximus roborandam.

Datum in Riga, presentibus domino Iohanne Basone^l, nostro capellano, fratre Hermanno², nostro fratre, fratre Ludewico^k, commendatore de Riga, fratre Burchardo^l, commendatore de Wenda, fratre Georgio³, commendatore de Sigewalde et quampluribus aliis. Anno Domini M^oC^oC^oL^mIII^m, VIIIⁿ ydus^o aprilis.

^{11. *)} Theutunicorum C^{b-b}) Adsc. C^c) Theutunicorum C^d) Pruscie C^e) Mindowe C^f) sicud C^g) Цёмная пляма ад вільгаці, у кв. дуж. з C^{h-h}) iure volumus Cⁱ⁻ⁱ) in posterum questio C^{j-j}) Lodewico C^k) Borchardo C^{l-l}) millesimo ducentesimo i далей тэкст неразб. C^{m-m}) octavo Cⁿ⁻ⁿ) idus C^{o-o}

¹⁾ відавочна, тая ж асоба, якая згадваецца разам з братам Адольфам (гл. заув. 4 да дак. I.2) у ліку съведкау у дак. з 20 ліп. 1253 пра падзел курляндскіх земляў паміж Курляндскім біскупам і Німецкім ордэнам, як domino Iohanne dicto Base (у іншым съпісе Baso, а ў німецкім перакладзе зь няправільным прачытаньнем – Hase) canonico domini episcopi memorati... – панам Янам Базо, канонікам памяннага (Курляндскага) пана біскупа... (дак., съпісы якога захоўваюцца ў GStAPK, XX, HA, OBA 20, а таксама ў Капэнгагене, RigsA., T.K.U.A. Kurland A III 6 нр. 6, апублікаваны ў электроннай базе дадзеных "Курляндскія гаспадарчыя дакументы", створанай пры Гердэр-Інстытуце п. Дафнай Шадзальд на падставе рукапісу Альбрэтра Баўэрса – <http://www.herder-institut.de/text.php?nr=61&varianten=ein&anmerkungen=ein>). З этага вынікае, што Ян (Еган) Базо перайшоў да Хрысьціяна, малчыма пасъя паастаўленыя таго на біскупскую пасаду, з атачэння Курляндскага біскупа
²⁾ Герман, верагодна, родны брат Хрысьціяна, брат Німецкага ордэну, з графаў фон Кірхбэрзг (Wojtecki. s. 151)
³⁾ Георгій (Георг) быў комтурам Сігевальдэ (Сегевальду) з 1252 да 1262 г.

Брат Хрысьціян з Ордэну німецкіх братоў, з ласкі Божае біскуп Летовії, усім верным Христовым, да якіх дойдзе гэты ліст, збаўлены ў Сыне Бога жывога.

Паколькі сярод іншых верных Христовых мы – найбольшыя даўжнікі паўсяднай маці Касьцёлу, то тым больш мы павінныя нястомна клапаціцца пра давераны нам Касьцёл Летовії, яшчэ малады і кволы, бо і з авабязку мусім заўсёды дбаць пра ягонае пашырэнне і дабрабыт. Вось жа, разважаючы пра тое, што спрыяла б ягонаму разъвіццю, мы з усёй відавочнасцю ўбачылі, што без падтрымкі братоў Німецкага дому сьвятой Марыі, з дапамогаю якіх была рознымі способамі пашыраная вера ў краёх Эстонії, Лівонії, Куронії і Пруссіі ды часта пашыраецца і цяпер, гэты Касьцёл ня толькі ня здолеў бы ўзрастасць, а ня змог бы нават хоць нейкім чынам захоўвацца. Але дзеля таго каб яны ахвотней ахоўвалі нас і наш Касьцёл ад нападаў ворагаў і маглі, маючы сродкі, больш дзейсна займацца справаю веры, мы саступаем ім дзесяціну зь вечным правам валоданьня з тых земляў, якія яны дзяржаць, [атрымаўшы] ад найясьнейшага гаспадара пана Міндава, караля Летовії, як паўнай выкладаецца ў іхним лісьце, складзеным дзеля гэтага. Калі ж згаданы кароль або іншыя асобы перададуць памянённым братом яшчэ нейкую зямлю, то мы, нічога не пакідаючы сабе з права на

гэтых землях, апрача таго, што можа выконваць толькі біскуп, хочам, каб яны карысталіся вышэй названым правам, бо ніхто не абавязаны ваяваць уласным коштам. Але паколькі на моцы нашага абавязку мы будзем візытаваць іхныя касцёлы, яны будуць забяспечваць нас [усім] неабходным, калі мы будзем раз на год прыбываць з дванаццацьцю, а наш архідыякан зь сямю коньмі. На вечную памяць пра справу, каб потым не ўзынікала нейкіх пытанняў ці двухсэнсонасыці наконт пададзенага раней, мы далі зацвердзіць гэты ліст моцаю нашай пячаткі.

Дадзена ў Рызе, у прысутнасці пана Яна Базо, нашага капэляна, брата Германа, нашага брата, брата Людэвіка, комтура з Рыгі, брата Бурхарда, комтура зь Венды, брата Георгія, комтура зь Сігевальдэ, ды шматлікіх іншых [асобаў]. У год Пана MCCLIII, у VIII [дзень перад] красавіцкімі ідамі.

Pars II
Litterae a summis pontificibus
Romanis datae

Частька II
Листы Рымскіх папаў

1.

1251 ліп. 15. — Мілян

Папа Інацэнт IV дарукае Кульмскаму біскупу клапаціца пра тое, каб асобы, якім будзе прызначаная дзесяціна, захоўвалі памяркоўнасць пры яе зборы.

Ар: — Кон.: Урэг. *Інацэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 22, f. 113v, ep. 6 (R)* — Выд.: a) *Ripoll. I. p. 197, nr. 232;* b) *Naruszewicz. V. s. 14* (у скароце); c) *Turgenev. I. p. 73, nr. 81 (з R); d) *Theiner. I. p. 49, nr. 101 (з R); e) *Woelky. I. s. 13, nr. 26* — Пр.: *Bonnell. s. 66; Strehlke. s. 135; Potthast. II. p. 1185, nr. 14350; Perlbach. s. 110, nr. 373; Berger. III. p. 2, nr. 5442; Paszkiewicz. I. p. 49, nr. 248* — Літ.: *Danilowicz. I. s. 79, nr. 120.***

Тэкст з R

..¹, episcopo Culmensi^{a)2}.

Exquisite diligentie studium plantis adhibendum est teneris, ut, profundis firmate radicibus, in altum facilius proficere valeant et desideratam ubertatem fructuum successiva fecunditate producant. Sane de carissimo in Christo filio nostro Mindowe, illustri rege Lithowie, spiritu exultante perceperimus, quod cum ipse olim in erroris devio constitutus conditoris omnium notitiam non haberet, se numero aggregari fidelium fecit per baptismatis sacramentum, pie sine intermissione desiderans, ut numerosa paganorum multitudo sibi subdita christiane professionis titulo decoreretur. Quia vero gens huiusmodi, olim solita lege nature vivere, divinis institutionibus et preceptis aut canonicis sanctionibus servandis non potest de facili sic plene animum applicare, nos, paterno volentes affectu, ut ipsa, quoisque sibi firma soliditas in predicte religionis cultu proveniat, spiritualis lactis poculo foveatur, mandamus, quatinus .. episcopo et prelatis ac rectoribus ecclesiarum, qui fuerint in Lithuania constituti, auctoritate nostra districte precipias, quod in exigendis ac percipiendis decimis circa predictum regem ac eisdem subditos ita se habeant, ut ipsa^{b)} sub onere ac iugo Domini non pressure aut asperitatis tedium, sed lenitatis ac suavitatis invenisse solatium gratulantes, scandalum perturbari non valeant, nec a bono proposito revocari. Contradictores autem, si qui fuerint, vel rebelles auctoritate nostra, monitione premissa, appellatione remota, compescas. Non obstante, si aliquibus est indulatum etc. ut supra³.

Datum Mediolani, idibus iulii⁴, anno VIIII°.

1. ^{a)} адрес напісаны чырвоным колерам R ^{b)} так у R, трэба чытаць ipsi

¹⁾ Heidentrico — Гайдэнрык, Кульмскі (Хэлмінскі) біскуп ²⁾ скар. станд. пачатк. пратаколу, які можна ўзнаваць на падставе арыг. папскіх лістоў (гл., напр., дак. II.8) як: Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilis fratri [імя і пасада адрасата] salutem et apostolicam benedictionem. ³⁾ праз etc. ut supra скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнаваць на падставе іншых папскіх лістоў (гл., напр., дак. II.3, а таксама Ripoll. I. p. 197, nr. 233) як: quod suspendi vel interdicti aut excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam de induito huiusmodi mentionem. ⁴⁾ прагуччана pontificatus nostri

[Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебнаму брату Гайдэнрыку], Кульмскаму біскупу, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Вельмі старанна трэба даглядаць маладыя расыліны, каб, глыбей пусыціўши карані, яны маглі лягчэй падняцца ў гару і, апладніўшыся, даць багаты плён. Вось і мы з радасцю ў душы даведаліся, што найдараражэйшы ў Хрысьце сын наш Міндаў,

найсьнейшы кароль Літавії, які некалі быў на бездаражы аблуды і ня меў уяўлення пра Творцу ўсяго, даў далучыць сябе да ліку верных праз сакрамэнт хросту і пабожна жадае, каб вялікае мноства падданых яму паганцаў заўсёды вызнавала хрысціянскую веру. Але паколькі гэты народ здаўна звых жыць паводле натуральнага права, ён ня можа зъ лёгкасцю і цалкам павярнуць сваю душу да захаванья Божых устанаўленняў і наказаў ці кананічных прадпісаньняў. Мы, з айсускай любоўю жадаючы, каб урэшце зъявілася ў яго сапраўдная сталасьць у вызнаньні памянёной веры і [каб яна] была падсілкаваная келіхам напою духовага, даручаем табе нашау ўладаю строга папярэдзіць .. біскупа, прэлятаў і рэктараў касцёлаў, якія будуць паставленыя ў Літавії, пра тое, што пры спагнаныні і зьбіраныні дзесяціны яны павінны паводзіць сябе ў дачыненых да памянёнага караля і ягоных падданых так, каб тыя пад ціжарам і ярмом Пана радаваліся, адчуўшы палёгку і лагоднасць, а не агіду ад прыгнёту і жорсткасці, ды не змаглі спакусіцца і адварнуцца ад добрага намеру. Праціўнікаў гэтага, калі такія будуць, ці непакорных, папярэдне перасыяроги, утайму нашай уладаю, адхілішы апэляцыю. Гэтаму не перашкаджае тое, што некаторыя [могуць быць] абароненыя ад кары суспэнзы, інтэрдыкту ці экскамунікі, калі толькі апостальскія лісты ня будуць мець поўнага і выразнага напаміну пра такую абарону].

Дадзена ў Мэдыёляне, на ліпеньскія іды, у VIII год [нашага пантрафікату].

2.

1251 ліп. 17. — Мілян

Papa Inocent IV прымас каравеўства Лютавію і ўсе землі, якія яе кароль вырваў або вырве ў будучыні з рук няверных, пад юрисдывіцыю і ва ўласнасць апостальскага пасаду.

Ар.: — Коп.: Урэз. Інокэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 22, f. 113, ep. 1 (R) — Выд.: a) Raynaldus. XXI. p. 415; b) Naruszewicz. V. s. 12 (у скароце); c) Turgenev. I. p. 73, nr. 82 (з R); d) Theiner. I. p. 49, nr. 102 (з R); e) Ptašník. III. p. 36, nr. 67 — Пр.: Bonnell. s. 66; Strehlke. s. 135; Potthast. II. p. 1185, nr. 14351; Berger. III. p. 1, nr. 5437; Paszkiewicz. I. p. 49, nr. 249 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 79, nr. 121.

Тэкст з R

Carissimo in Christo filio ..¹, illustri regi Luthawie^{a)2}.

Multa cor nostrum est super eo iocunditate perfusum, quod Dei et redemptoris nostri Iesu Christi benignitas super te faciem suam illustrando, tibi misericorditer inspiravit, quod te olim in tenebris positum cum numerosa multitudine paganorum ad gloriam divini nominis regenerari fecit per unde gratiam baptismalis, personam, regnum et omnia bona tua iurisdictioni ac protectioni sedis apostolice totaliter submittendo. Quia vero per sollempnes ac speciales nuntios nobis humiliiter supplicasti, ut te admittere in specialem filium sancte Romane ecclesie ac paterna benivolentia prosequi deberemus, nos, tuis iustis desideriis, que digna favore plenissimo reputamus, affectu benivolo annuentes, regnum Luthawie, ac terras omnes, quas per divine virtutis auxilium iam eripiusti de infidelium manibus vel eripere poteris in futurum, in ius et beati Petri proprietatem suscipimus et ea cum ..³ uxore, filii et familia tuis sub protectione ac devotione sedis apostolice permanere sancimus, districtius

inhibentes, ne quis te, in fide ac defensione sedis apostolice persistentem, super prefatis regno et terris temere impedire seu molestare presumat. Nulli ergo etc.⁴ nostre protectionis, constitutionis et inhibitionis etc.⁵ Si quis autem etc.⁶

Datum Mediolani, XVI kalendas augusti⁷, anno nono.

2. *) адрес напісаны чырвоным колерам R

¹⁾ Mindowe – Міндаў, кароль Літвы ²⁾ скар. пачатк. пратаколу (гл. за ўв. 2 да дак. II.1), павінна быць: Innocentius episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio ³⁾ illustri regi Luthavie, salutem et apostolicam benedictionem. ⁴⁾ Martha – Марта, жонка караля Міндава (?–1262) ⁵⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнавіць на падставе іншых папскіх лістоў (гл., напр., дак. II.9) як: omnia hominum liceat hanc paginam ⁶⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнавіць на падставе іншых папскіх лістоў (гл., напр., дак. II.9) як: infringere vel ei ausu temerariae contraire ⁷⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнавіць на падставе іншых папскіх лістоў (гл., напр., дак. II.9) як: hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum. ⁸⁾ прапушчана pontificatus nostri

[Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых], найдараежайшаму ў Хрысьце сыну [Міндаву], найсьнейшаму каралю Лютивії, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Сэрца нашае напоўнілася вялікаю радасцю, бо дабрыня Бога і Адкупіцеля нашага Езуза Хрыста зъявіла табе сваё аблічча і зь міласэрнасці сваёй натхніла цябе, каб ты, некалі ахоплены цемраю, зь вялікім мнóstvам паганіцу даў адрадзіць сябе на славу Божага імя праз ласку хроснай купелі ды цалкам аддаў сваю асобу, каралеўства і ўсе маёмасці пад юрыдыкцыю і абарону апостальскага пасаду. Але паколькі праз афіцыйных і адмысловых паслоў ты пакорна прасіў прыняць цябе за асаблівага сына съятога каталіцкага Касьцёлу і ўзяць пад айкоўскую апеку, мы, ласкава схіляючыся да тваіх справядлівых жаданій, вартых найбольшага спрыяньня, прымаем каралеўства Лютивії і ўсе землі, якія з дапамогай Божага моцы ты ўжо выраў з рук няверных або зможаш вырваць у будучыні, пад юрыдыкцыю і ва ўласнасць съятога Пятра і пастанаўлем, што яны, а таксама твае жонка [Марта], сыны і сям'я застаюцца пад абаронаю і ў падданстве апостальскага пасаду. Сувора наказываем, каб ніхто легкадумна не наважыўся перашкаджаць або дакучаць у дачыненыхі да памянёных каралеўства і земляў табе, які застаецца пад апекаю і абаронаю апостальскага пасаду. Ніводнаму [чалавеку не дазволена парушаць гэты ліст] нашай абароны, пастановы і наказу [або зь легкадумнай зухваласцю яму супрацьдзеянічаць]. Калі ж хто [наважыцца нападаць на гэта, то няхай спасыцігне яго кара ўсемагутнага Бога ды яго бласлаўлённых апосталаў Пятра і Паўла].

Дадзена ў Мэдыёляне, у XVI [дзень перад] календамі жніўня, у дзяявіты год [нашага пантрафікату].

3.

1251 ліп. 17. — Мілян

Папа Інацэнт IV даручае біскупам Эзэлю і Куронії клапаціца пра тое, каб ніхто не супрацьдзейнічаў папскай абароне, пад якую быў узяты кароль Лютаўі.

Ар.: — Кон.: Урэз. Інацэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 22, f. 113, ep. 2 (R) — Выйд.: a) Turgenev. I. p. 74, nr. 83 (з R); b) Bunge. I. sp. 284, nr. 225 (з a); c) Theiner. I. p. 49, nr. 103 (з R) — Пр.: Bunge. I. Reg. s. 64, nr. 253. VI. s. 13; Bonnell. s. 66; Strehlke. s. 135; Potthast. II. p. 1185, nr. 14352; Berger. III. p. 1, nr. 5438; Paszkiewicz. I. p. 50, nr. 252.

Тэкст з R

..¹ Osiliensi et ..² Curoniensi episcopis^{a)³}

Multa cor nostrum etc. ut supra⁴, verbis competenter mutatis, usque molestare presumat⁴. Quocirca mandamus, quatinus dictum regem non permittatis super hiis contra protectionis, constitutionis et inhibitionis nostre tenorem ab aliquibus indebet molestatari, molestatores huiusmodi etc.⁵ Non obstantibus^{b)} aliquibus sit indultum, quod suspendi vel interdici, aut excommunicari non possint per litteras apostolicas, non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem, et constitutione de duabus dietis etc.⁶ Quod si non ambo etc.⁷

Datum ut supra⁸.

3. ^{a)} адрес написаны чырвоным колерам R ^{b)} так у R, відаць, трэба чытаць обстанте si

¹⁾ Henrico — Генрык I, з Ордэну дамініканцаў, Эзэльскі біскуп (1234—1260 — Toll.-Schwartz. s. 224—228; Potthast. Wegweiser. s. 307). ²⁾ Osilia — Эзэль, востраў кая зах. узбярэжжя Эстоніі (сённяня в. Сааремаа) ³⁾ Henrico — Генрык фон Лютэленборх, з Ордэну мінішых братоў (францішканцаў), з 1249 г. біскуп Земгалі, а з 1251 г. насыль скасавання Земгальскай дыяцэзіі Куронскі (Курляндзкі) біскуп (1251—1263 — Schwartz. s. 66—67, 99).

⁴⁾ скар. пачатк. пратакол (gl. задув. 2 да дак. II. I), павінна быць: Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, .. Osiliensi et .. Curoniensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem. ⁴⁾ праз etc. ut supra — presumat скар. тэкст, які падаецца цалкам у папярэднім дак.: est super eo iocunditate perfusum, quod Dei et redemptoris nostri Iesu Christi benignitas super regem Luthawie faciem suam illustrando, illi misericorditer inspiravit, quod se olim in tenebris positum cum numerosa multitudine paganorum ad gloriam Divini nominis regenerari fecit per unde gratiam baptismatis, personam, regnum et omnia bona eius iurisdictioni ac protectioni sedis apostolice totaliter submittendo. Quia vero per solempnes ac speciales nuntios nobis humiliter supplicavit, ut eum admittere in speciale filium sancte Romane ecclesie, ac paterna benivolentia prosequi deberemus, nos eius iustis desideriis, que digna favore plenissimo reputamus, affectu benivolo annuentes, regnum Luthawie, ac terras omnes, quas per Divine virtutis auxilium iam eripuit de infidelium manibus vel eripere poterit in futurum, in ius et beati Petri proprietatem suscepimus et ea cum .. uxore, filiis et familia eius sub protectione ac devotione sedis apostolice permanere sancivimus, districtius inhibentes, ne quis eum in fide sedis apostolice persistentem super prefatis regno et terris temere impedire seu molestare presumat. ⁵⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнаваць на падставе іншых папскіх лістоў (gl., напр., дак. II. 4) як: per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. ⁶⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнаваць на падставе іншых папскіх лістоў (gl. Theiner. I. p. 57, nr. 116) як: edita in concilio generali. ⁷⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнаваць на падставе іншых папскіх лістоў (gl., напр., дак. III. 4) як: hiis exequendis potueritis interesse, alter vestrum ea nichilominus exequatur. ⁸⁾ праз ut supra скар. дата, якая падаецца ў папярэднім дак.: Mediolani, XVI kalendas augusti, anno nopo.

[Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебным братом Генрыку] Эзэльскаму і [Генрыку] Куронскаму, біскупам, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Сэрца нашае напоўнілася [вялікаю радасцю, бо дабрыня Бога і Адкупіцеля нашага Езуса Хрыста зъявіла сваё аблічча каралю Лютаўі і зь міласэрнасці сваёй натхніла

яго, каб ён, некалі ахоплены цемраю, зь вялікім мнóstvам паганцаў даў адрадзіць сябе на славу імя Божага праз ласку хроснай купелі. Але паколькі праз афіцыных і адмысловых паслоў ён пакорна прасіў прыняць яго за асаблівага сына сьвятога каталіцкага Касьцёлу і быць да яго прыхільнымі, мы, ласкова схіляючыся да ягоных справядлівых жаданьняў, вартых найбольшага спрыяньня, прынялі каралеўства Лютаві і ўсе землі, якія з дапамогай Божая моцы ён ужо вырваў з рук няверных або зможа вырваць у будучыні, пад юрысыдыкцыю і ва ўласнасьць сьвятога Пятра і пастанові, што яны, а таксама ягоная жонка [Марта], сыны і сям'я застаюцца пад абаронаю і ў падданстве апостальскага пасаду. Мы сувора наказалі, каб ніхто легкадумна не наважыўся перашкаджаць або дакучачыць у дачыненіі да памянёных каралеўства і земляў яму, якія застаецца пад апекаю і абаронаю апостальскага пасаду]. Таму наказываем, каб вы не дазвалялі несправядліва дакучачыць памянёнаму каралю ў дачыненіі да іх насуперак зъместу нашай абароны, пастановы і наказу, а такіх парушальнікаў, папярэдне перасыярогішы і адхілішы агэляцію, утаймуйце касцельным пакараньнем. Гэтаму не перашкаджае тое, што некаторыя могуць быць абароненымі ад кары суспэнзы, інтэрдыкту ці экскамунікі, калі толькі апостальскія лісты ня будуць мець поўнага і выразнага напаміну пра такую абарону і пастанову пра дзяўзе дыеты, [прынятую на сусветным саборы]. Калі ж вы абодва [ня зможаце заніцца выкананынем гэтага, то няхай выканае гэта прынамсі адзін з вас].

Дадзена як вышэй [у Мэдыёляне, у XVI [дзень перад] календамі жніўня, у дзяявыты год [нашага пантыйфікату]].

4.

1251 ліп. 17. — Мілян

Папа Інацэнт IV даручае Кульмскаму біскупу каранаваць Міндовіна на карала ўсія Літві.

Ар.: — Кон.: У рэг. Інацэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 22, f. 113, ep. 3 (R) — Выд.: a) Raynaldus. XXI. p. 415 (у скароце); b) Ripoll. I. p. 197, nr. 233; c) Naruszewicz. V. s. 13 (у скароце); c) Turgenev. I. p. 75, nr. 84 (з R); d) Theiner. I. p. 50, nr. 104 (з R); e) Woelky. I. s. 14, nr. 27 — Пр.: Bonnell. s. 66; Strehlke. s. 135; Potthast. II. p. 1185, nr. 14353; Perlbach. s. 110, nr. 374; Berger. III. p. 1, nr. 5439; Paszkiewicz. I. p. 50, nr. 250 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 80, nr. 122.

Тэкст з R

„, ¹ episcopo Culmensi²⁾.

Multa cor nostrum etc.³ ut supra usque benignitas super³ carissimum in Christo filium nostrum Mindowin, illustrem Luthowie regem, suam faciem etc.⁴ ut supra, verbis competenter mutatis, usque annuentes⁴, mandamus quatinus, accessitis aliquibus ecclesiarum prelatis et religiosis personis, dictum M(indowin) in totius Lithowie ac terrarum omnium, quas per divine virtutis auxilium iam eripuit de infidelium manibus vel eripere poterit in futurum, auctoritate nostra corones in regem et sibi ab omnibus constitutis ibidem tamquam regi catholico super omnibus diligenter intendi facias, que spectare ad dignitatem regiam dinoscuntur. Ita tamen, quod ipse ac successores sui regnum predictum et prefatas terras,

que ad suarum precum instantiam in ius et proprietatem beati Petri suscepimus, se ab apostolica sede tenere perpetuo recognoscant. Contradictores autem, si qui fuerint vel rebelles, monitione premissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compescas. Non obstante, si aliquibus sit indultum etc.⁵ ut supra usque mentionem⁵.

Datum ut supra⁶.

4. ⁵⁾ адрес напісаны чырвоным колерам R

¹⁾ Heidenrico – Гайдэнрык, Кульмскі (Хэлмінскі біскуп) ²⁾ скар. начатк. пратаколу (гл. заўв. 2 да дак. II.1), павінна быць: Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ... episcopo Culmensi, salutem et apostolicam benedictionem. ³⁻¹⁾ праз etc. – super скар. тэксту, які цалкам падаецца ў дак. II.2: est super eo iocunditate perfusum, quod Dei et redemptoris nostri Iesu Christi benignitas super ⁴⁻⁴⁾ праз etc. – annuentes скар. тэкст, які на падставе дак. II.2 можна ўзнавіць як: illustrando, illi misericorditer inspiravit, quod se olim in tenebris positum cum numerosa multitudine paganorum ad gloriam Divini nominis regenerari fecit per unde gratiam baptismatis, personam, regnum et omnia bona eius iurisdictioni ac protectioni sedis apostolice totaliter submittendo. Quia vero per solemptnes ac speciales nuntios nobis humiliter supplicavit, ut eum admittere in specialem filium sancte Romane ecclesie, ac paterna benivolentia prosequi deberemus, nos eius iustis desiderii, que digna favore plenissimo reputamus, affectu benivolo annuentes, ⁵⁻⁵⁾ праз etc. mentionem скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнаваць на падставе іншых папскіх лістоў (гл. напр., дак. II.14) як: quod suspendi vel interdicti aut excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem. ⁶⁾ праз ut supra скар. дата, якая падаецца ў дак. II.2: Mediolani, XVI kalendas augusti, anno nono.

[Інацэнт, біскуп, слуга слуга Божых, вялбнаму брату Гайдэнрыку], Кульмскому біскупу, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Сэрца нашае напоўнілася вялікаю [радасцю, бо дабрыня Бога і Адкупіцеля нашага Езуса Христа зьявіла сваё аблічча] сыну нашаму найясьнейшаму каралю Людовію Міндовіну [і з міласэрнасці свай натхніла яго, каб ён, некалі ахоплены цемраю, зь вялікім мнóstvам паганцаў даў адрадзіць сябе на славу Божага імя праз ласку хроснай купелі. Але паколькі праз афіцыйных і адмысловых паслоў ён пакорна прасіў прыняць яго за асаблівага сына с্�вятога каталіцкага Касцёлу і быць да яго прыхільнымі, мы, ласкава схіляючыся да ягоных справядлівых жаданьняў, вартых найбольшага спрыяньня,] даручаем табе, заклікаўши некаторых прэлятаў Касцёлу і духовых асобаў, нашаю ўладаю каранаваць памянёнага М(індовіна) на карала ўсіяе Літовіі і ўсіх земляў, якія ён з дапамogaю моцы Божае ўжо вырваў ці вырве ў будучыні з рук няверных. Учыні таксама, каб усе прысутныя там безумоўна падпарадкоўваліся яму як каталіцкаму каралю ва ўсім, што датычыць каралеўскай годнасці. Але так, каб ён сам і ягоныя наступнікі прызнавалі, што згаданае каралеўства і памянённая землі, якія мы зь іх настойлівай просьбы ўзялі пад юрыдыкцыю і ва ўласнасць с্�вятога Пятра, яны атрымалі навечна ад апостальскага пасаду. Праціўнікаў гэтага, калі такі будуть, ці непакорных, папярэдне перасцярогшы, утаймуй касцельным пакараньнем, адхіліўши апэляцыю. Гэтаму не перашкаджае тое, што некаторыя [могуць быць абароненымі ад кары суспэнзы, інтэрдыкту ці экскамунікі, калі толькі апостальскія лісты на будуть мець поўнага і выразнага напаміну пра такую абарону].

Дадзена як вышэй [у Мэдыёляне, у XVI [дзень перад] календамі жніўня, у дзявяты год [нашага пантрафікату]].

5.

1251 ліп. 17. — Мілян

*Папа Інацэнт IV даручае Кульмскому біскупу знайсьці адпаведную асобу і паставіць
ле біскупам Літовії, узяўши прысягу вернасці папу і Касьцёлу.*

Ар: — **Кон:** У рэз. Інацэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 22, f. 113, ep. 4 (R) — **Выд:** а) Raynalduſ. XXI. p. 416 (у скароце); б) Ripoll. I. p. 198, nr. 234; в) Turgenev. I. p. 75, nr. 85 (з R); д) Theiner. I. p. 50, nr. 105 (з R); Woelky. I. s. 15, nr. 28 — **Рт:** Bonnell. s. 66; Strehke. s. 135; Pothast. II. p. 1185, nr. 14354; Perlbach. s. 110, nr. 375; Berger. III. p. 1, nr. 5440; Paszkiewicz. I. p. 50, nr. 251 — **Літ:** Daniłowicz. I. s. 80, nr. 124.

Тэкст з R

Eidem^{a)}¹.

Ad hec semper nostri cordis aspirat affectio, ut sicut omnis terra Dei magestate^{b)} repletur, sic et ubique notitia sui gloriosi nominis habeatur. Sane per inspirationis sue gratiam iam provenisse percepimus, quod carissimus in Christo filius noster Mindowe, illustris rex Luthowie, olim in tenebris positus, cum numerosa multitudine paganorum ad gloriam divini nominis regenerari se fecit per unde gratiam baptismalis. Quia vero tam pia et clara regis eiusdem merita nos inducunt, ut ipsius iusta desideria favore benivolo compleamus, nos, de tua circumspectione confisi, presentium tibi auctoritate committimus, quatinus virum honestum et providum, ac in spiritualibus et temporalibus circumspetum, qui pontificali conveniat oneri et honori, predicte Lithowie auctoritate nostra preficias in episcopum et pastorem, ac, duobus vel tribus accessitis episcopis, sibi munus consecrationis impendas, prius tamen ei a predicto rege optimo terre solo pro fundanda cathedrali ecclesia et honorabilibus ac decentibus dotibus assignatis, cui licitum esse volumus, ut quotiens oportunum fuerit, terram ipsius regis visitet et cuncta ibidem exerceat, que non possunt nisi per episcopum exerceri. Ceterum, postquam de prefato episcopo, quem soli Romano pontifici volumus subiacere, provisum fuerit iuxta mandati nostri tenorem, tu ab ipso fidelitatis solite iuramentum nostro et ecclesie Romane nomine recipias iuxta formam, quam sub bulla nostra tibi mittimus interclusum^{c)}. Formam autem iuramenti, quod ipse prestabit, de verbo ad verbum per eius patentes litteras, suo sigillo signatas, nobis per proprium nuntium quantocius destinare procures. Contradictores autem, si qui fuerint, vel rebelles etc.² Non obstante si aliquibus est indultum etc.³ ut supra in proxima³.

Datum ut supra⁴.5. ^{a)} адрес напісаны чырвоным колерам R ^{b)} так у R ^{c)} так у R

¹⁾ Heidenrico — Гайдэнрык, Кульмскі (Хэлмінскі) біскуп. Скар. пачатк. пратаколу (гл. заўв. 2 да дак. II.1), павінна быць: Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ..., episcopo Culmensi, salutem et apostolicam benedictionem. ²⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнаваць на падставе іншых папскіх лістоў (гл., напр., дак. II.1) як: auctoritate nostra, monitione premissa, appellatione remota, compescas. ³⁻¹⁾ праз etc. — proxima скар. станд. формула пратаколу (гл. заўв. 3 да дак. II.1 і дак. II.3): quod suspendi vel interdici aut excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem.

⁴⁾ праз ut supra скар. дата, якая падаецца ў дак. II.2: Mediolani, XVI kalendas augusti, anno nono.

[Інацэнт, біскуп, слуга слуга Божых.] Яму ж. [вялебнаму брату Гайдэнрыку, Кульмскому біскупу, збаўльеньне і апостальскае бласлаўленыне.]

Сэрца нашае заўсёды жадае таго, каб гэтак, як напаўняеца ўся зямля веліччу Бога, так паўсюль было вядомым і Яго славунае імя. Сапраўды мы даведаліся, як з ласкі Яго натхненія здарылася так, што найдаражэйшы ў Хрысьце сын наш Міндаў, найясьнейшы кароль Людовік, некалі ахоплены цемраю, зь вялікім мнóstvam паганцаў даў адрадзіць сябе на славу імя Божага праз ласку хроснай купелі. А таму такія пабожныя і славуныя заслугі гэтага караля скіляюць нас, каб мы ласкава і зычліва споўнілі яго справядлівыя жаданьні. Давяраючы тваёй абазнанасці, даручаем табе моца гэтага ліста паставіць нашаю ўладаю мужа дастойнага і разважлівага, дасьведчанага ў духовых і съвецкіх справах, прыдатнага для пантыфікальнага абавязку і годнасці, біскупам і пастырам памянёнай Літovіі ды, заклікаўши да сябе двох ці трох біскупаў, удзяліць яму дар пасъвячэння. Але перш памянёны кароль [павінен] вызначыць яму найлепшы надзел зямлі для заснавання катэдральнага касцёлу ды належныя і годныя ўпасажаныні. Мы хочам, каб яму было дазволена ў зручны для сябе час наведаць зямлю гэтага караля і выканати там усё, што павінен выконваць біскуп. Урэшце, пасля таго як памянёны біскуп, які з нашай волі мае падпарадкоўвачца толькі Рымскому пантыфіку, згодна зь зъвестам нашага даручэння будзе пастаўлены, взымі ад яго прысягу звычайнай вернасці на імя нашае і Рымскага Касцёлу паводле формy, якую мы дасылаем табе запятанай пад нашай булаю. Форму ж прысягі, якую ён дасыць, слова ў слова ў ягоным адкрытым лісьце, апячатаным яго [ж] пячаццю, паклапаціся як мага хутчэй даслаць нам праз уласнага пасланца. Праціўнікаў гэтага, калі такія будуць, ці непакорных [нашаю ўладаю, папярэдне перасыцярогшы, утаймуй касцельным пакараньнем, адхіліўши апэляцыю]. Гэтаму не перашкаджае тое, што некаторыя [могуць быць абароненымі ад кары суспэнзы, інтэрдыкту ці экскамунікі, калі толькі апостальскія лісты ня будуць мець поўнага і выразнага напаміну пра такую абарону].

Дадзена як вышэй [у Мэдыёляне, у XVI [дзень перад] календамі жніўня, у дзяявіты год [нашага пантыфікату]].

6.

1251 ліп. 26. — Мілян

Папа Інацэнт IV наказвае біскупам Рыгi, Дорпату і Эзэлю ды Німецкаму ордэну дапамагаць каралю Літovіі ў справе навяртання няверных.

Ар.: — Кон.: Урэз. Інацэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 22, f. 113v, ep. 5 (R) — Выд.: a) Turgenev. I. p. 76, nr. 86 (3 R); b) Bunge. I. sp. 285, nr. 226 (3 a); c) Theiner. I. p. 50, nr. 106 (3 R) — Пр.: Bunge. I. Reg. s. 64, nr. 254; Bonnell. s. 66; Strehlke. s. 135; Potthast. II. p. 1186, nr. 14363; Berger. III. p. 1, nr. 5441; Paszkiewicz. I. p. 50, nr. 253 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 81, nr. 123.

Тэкст з R

..¹ Ragensi¹⁾, ..² Tharbatensi et ..³ Osiliensi episcopis^{b)4}.

Spiritu exultante percepimus, quod inspirationis divine gratia faciente carissimus in Christo filius noster Mindowe, rex Lithowie, olim cum grandiosa infidelium multitudine existens in

perfidie tenebris, se ad divini nominis gloriam regenerari fecit per unde gratiam baptismalis. Cum itaque dicti regis ad hoc ferventer aspiret affectio, ut per suffragium sancte Romane ecclesie ad viventis Dei notitiam multitudine circumstantium paganorum, adhuc manens in erroris devio, convertatur, fraternitatem vestram attente rogandam duximus et monendum, mandantes, quatinus eidem regi super conversione vel subiugatione infidelium huiusmodi obtinenda, necnon super invasoribus seu quibuscumque terre sue molestatoribus compescendis spirituali et temporali districtione una cum dilectis filiis ..⁵ magistro, et fratribus hospitalis sancte Marie Theuthonicorum, in Livonia manentium, sicut efficacius poteritis, assistatis. Non obstante, si aliquibus est indulatum etc.⁶ ut supra usque mentionem⁶. Preces autem et mandatum nostrum taliter impleatis, quod idem rex sui propositi pietatem liberius perficere valeat et erga sedis apostolice devotionis augmentum ac circa vos affectum sincere et fructuose benivolentie concipere gratuletur. Quod si non omnes etc.⁷ Non obstante constitutione de duabus dietis etc.⁸

Datum Mediolani, VII kalendas augusti⁹, anno VIII¹⁰.

6. *) так у R, трэба чытаць Rigensi b) адрас напісаны чырвоным колерам R

¹⁾ Nicolao – Мікалаі, Рыскі біскуп (1231–1253 – Toll.-Schwartz. s. 147–150) ²⁾ Hermanno? (Alexandro?, Bernhardo?) – маўзыма, Герман, Дорпацкі біскуп, які да 1234 г. насту тытул Леальскага біскупа. Наступнікам Германа на біскупскай катэдры быў Аляксандар, утэршыно згаданы под гэтым імем у 1263 г. Існуе вэрсія, што Герман асьлен і перадаў у 1249 г. свае паўнамоцтвы Аляксандру (SRL. II. s. 15), які кіраваў да 1268 г. (Toll.-Schwartz. s. 338–339). Potthast. II. p. 1186, nr. 14363 падае імя Бэрнгарда, але з пытальнікам Tharbatum – Дорпам (сёньня г. Тарту ў Эстоніі) ³⁾ Henrico – Генрых, Эзэльскі біскуп ⁴⁾ скар. начатк. пратаколу (гл. заўв. 2 да дак. II.1), павінна быць: Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, .. Rigensi, – Tharbatensi et .. Osiliensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem. ⁵⁾ Андрэй фон Вэльбон (Штырланд), Лівонскі майстар ⁶⁾ праз etc. – mentionem скар. станд. формула пратаколу (гл. заўв. 3 да дак. II.1): quod suspendi vel interdicti aut excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam de induito huiusmodi mentionem. ⁷⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнаваць на падставе іншых папскіх лістоў (гл. напр., Bunge. I. sp. 181, nr. 141) як: hiis equeundis potueritis interesse, duo vestrum ea nichilominus equeuantur. ⁸⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу (гл. заўв. 6 да дак. II.3): edita in concilio generali. ⁹⁾ пратушчана pontificatus nostri

[Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебным братом Мікалаю] Рыскаму, [Герману?] Дорпацкаму і [Генрыку] Эзэльскаму, біскупам, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

З духовай радасцю мы даведаліся, што з ласкі Божага натхненія найдараежэйшы у Хрысьце сын наш Міндау, кароль Літовіі, будучы некалі ў цемры адступніцтва зь велізарным множствам няверных, даў адрадзіцца сябе ласкаю хроснай купелі на славу імя Божага. И паколькі згаданы кароль жадае і палымяна імкненца да таго, каб з дапамогаю съятога Рымскага Касцёлу навярнуць множства навакольных паганцаў, якія дасюль застаюцца на бездаражы аблуды, да вызнаныя жывога Бога, мы настойліва просім і наказываем, даручаючы вам, браты, разам з умілаванымі сынамі [Андрэем] майстрам і братамі шпіталю съятой Марыі Німецкага ордэну ў Лівоніі, як мага больш дзейсна дапамагчы таму ж каралю ў навяртаныі або падбіцьці гэтых няверных, а таксама ва ўтаймаваныні духовоаю і съвецкаю караю нападнікаў або якіх-колечы парушальнікаў ягонай зямлі. Гэтаму не перашкаджае тое, што некаторыя [могуць быць абароненыя ад кары суспэнзы, інтэрдыкту ці экскамунікі, калі толькі апостальская лісты на будущу мець поўнага і выразнага напаміну пра такую абарону]. Прососьбы ж

нашыя і даручэныне выканайце гэткім чынам, каб той жа кароль змог лепш выканець свой пабожны намер і цешыўся tym, што паспрыяў узрастанню адданасыці апостальскому пасаду ды выклікаў пачуцыё шчырай і сапраўднай прыязнасьці да вас. І калі ня ўсе вы [зможаце ўдзельнічаць у выкананьні гэтага, то прынамсі двое з вас нхай тое выканаюць]. Не перашкаджае пастанова пра дзъве дысты, [прынятая на сусъветным саборы].

Дадзена ў Мэдыёляне, у VII [дзень перад] жнівеньскім календам, у VIII год [нашага пантыфікату].

7.

1253 чэрв. 24. — Асізі

Papa Iнацэнт IV даручае арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі паставіць і высьвяціць біскупа для Летовії.

Ар.: — Кон.: У рэз. *Iнацэнта IV*, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 22, f. 283v, ep. 788 (R) — Выд.: a) *Ripoll*. I. p. 236, nr. 307; b) *Turgenev*. I. p. 77, nr. 87 (з R); c) *Theiner*. I. p. 53, nr. 111 (з R); d) *Bunge*. VI. sp. 22, nr. 2733 (з b) — Пр.: *Bunge*. VI. Reg. p. 15, nr. 284c; *Strehlke*. s. 135; *Pothast*. II. p. 1237, nr. 15027; *Perlbach*. s. 124, nr. 418; *Paszkiewicz*. I. p. 53, nr. 269.

Тэкст з R

..¹ archiepiscopo Livonie ac Pruscie²⁾.

Carissimus in Christo filius noster ..³, illustris rex Lethovie, de novo conversus ad cultum fidei christiane, ferventer in voto gerere dicitur, quod episcopalis sedes in suis partibus habeatur, maxime cum ipse cathedralem ecclesiam in expensis suis de novo erigere sit paratus ac ipsam dotare magnifice pro Dei gloria et honore. Nos itaque, piis eius desideriis annuentes, fraternitati tue, de qua in Domino fiduciam specialem gerimus, per apostolica tibi scripta mandamus, quatinus personam providam et honestam, ac in spiritualibus et temporalibus circumspectam, que sit accepta dicto regi, cum super hoc ab ipso requisitus extiteris, eidem ecclesie auctoritate nostra preficias in episcopum et pastorem et, associatis duobus vel tribus convicinis episcopis, ei munus consecrationis impendas, faciens sibi a subditis obedientiam et reverentiam debitam exhiberi, contra recepturus ab eo postmodum pro nobis et ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum iuxta formam, quam tibi sub bulla nostra mittimus interclusam. Formam autem iuramenti etc.⁴ usque procures⁴. Nos enim nichilominus irritum decernimus et inane, si quid super hoc contra mandati nostri tenorem contigerit attemptari.

Datum Assisi, VIII kalendas iulii⁵, anno X⁶.

7. *) адрас напісаны чырвоным колерам R

¹⁾ Alberto — Альберт II Суэрбэр, арцыбіскуп і мэтрапаліт Пруссіі, Лівоніі і Эстоніі (з 1246), арцыбіскуп Рыски (1253–1273), паходзей, відач, з Кельну. Раней (з 1240) быў арцыбіскупам Армагі (у Ірландыі), у 1246 г. яму быў даручаны абавязкі папскага легата ў Пруссіі, Лівоніі, Эстоніі, Готляндзе, Гольштайне і на Русі (Bender. p. 4)

²⁾ скр. пачатк. пратаколу (зл. заўг. 2 да дак. II. I), пасінна быць: Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ... archiepiscopo Livonie ac Pruscie, salutem et apostolicam benedictionem. ³⁾ Mindowe — Міндаў, кароль Летовії ⁴⁻⁴⁾ праз etc. — procures скр. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнавіць на падставе

інших папскіх лістоў (гл., напр., дак. II.5) як: quod ipse prestabit, de verbo ad verbum per eius patentes litteras, suo sigillo signatas, nobis per proprium nuntium quantocius destinare procures. ⁵⁾) пранушчана pontificatus nostri

[Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебнаму брату Альбэрту], арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Найдаражэйшы ў Хрысьце сын наш [Міндаў], найясьнейшы кароль Летовіі, нованаўернуты да хрысьціянскіх веры, горача жадае, як паведамляюць, каб у ягоных краёх была біскупская сядзіба, больш за тое, ён гатовы на свае сродкі збудаваць катэдральны касцёл і шчодра ўпасажыць яго дзеля славы і хвалы Божае. Таму мы, скіляючыся да яго пабожных жаданьняў, даручаем гэтым апостальскім лістом табе, брату нашаму, да якога маем асаблівы давер, паставіць нашаю ўладаю, калі пра гэта будзе прасіць кароль, разважлівую, дасъведчаную ў духовых і сьвецкіх справах ды прымальную для памянёнага караля асобу на біскупа і пастыра і, далучуішы да сябе двух ці трох біскупаў, удзяліць яму дар пасьвячэння. Зрабі так, каб падданыя выявілі яму належную пашану і паслужмянасьць, а пасля гэтага вазьмі ад яго для нас і Рымскага Касцёлу прысягу звычайнай вернасьці згодна з формай, якую высылаем табе запячатанай пад нашаю булаю. Форму ж прысягі, [якую ён дасыць, слова ў слова ў ягоным адкрытым лісьце, апячатаным яго [ж] пячаццю, паклапаціся як мага хутчэй даслаць нам праз уласнага пасланца]. Але мы будзем лічыць неправамоцным і несапраўдным, калі паспрабавалі б учыніць нешта звыш таго наступерак зъместу нашага даручэння.

Дадзена ў Асізі, у VIII [дзень перад] ліпенскімі календамі, у X год [нашага пантыфікату].

8.

1253 жн. 21. — Асізі

Папа Інацэнт IV дае даручэныне арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі паставіць і высьвяціць брата Хрысьціяна зь Нямейкага ордэну на біскупа Летовіі.

Ар.: Пэр. 32,2 × 24,2 + 2,7, алавянная (*plumbbea*) була, прывешаная на канапляным шнурку да сярэдзіны загіну праграміну. Бэрлін, GSAPK (былы KStA), Schiebl. III, nr. 55 (A) — Кон.: — Выд.: a) Raczyński. p. 3, nr. I (3 A); b) Bunge. I. sp. 337, nr. 254 (3 a); c) Narbutt. Pisma. s. 36; d) Philippi.-Woelky. I. s. 206, nr. 273 (3 A) — Пр.: Napiersky. I. s. 29, nr. 112; Bunge. I. Reg. s. 73, nr. 288; Bonnell. s. 67; Strehlke. s. 136; Potthast. II. p. 1243, nr. 15098; Perlbach. s. 125, nr. 425; Paszkiewicz. I. p. 54, nr. 272 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 84, nr. 133.

А написаны прыгожым і выразным канцылярскім гатычным курсівам. Дробныя пашкоджаныні пэргаміну: вырваны кавалак пэргаміну на левым ніжнім рабжку, што закранае загін і текст, а таксама дзіве невялікі дзіркі, якія не закранаюць тексту. На левым і правым полі наколы, паміж кропкамі якіх разлінука. Круглая алавянная двухбаковая була. На адным баку ў ніжній частцы выявы дзъюкоў галоўаў з крыжамі паміж імі, у верхній частцы над галоўамі надпіс: SPASPE (*Sanctus Paulus Sanctus Petrus*); выявы галоўаў і акружына булы аточаныя каймом рельефных кропак. Такі ж арнамант на акружынне і на другім баку булы, унутры якога надпіс у трох радкі: INNOCENTIUS PP III. D – 3, 8. Пазначкі і надпісы: на верхнім полі пасярэдзіне duplata; на дёг. зьверху па цэнтры: Domino archiepiscopo Livonie et Prusiae pro consecratione episcopi Lethovie; зълева ўнізе лацінскі роўнаканцовы крыж, а зълева ад яго па цэнтры ў ніжнай рукою: de anno 1253; ніжэй, над шнурам для пячаці знак, подобны да лічбы 113 з гарызантальнай рысаю над ёю, другі гэткі ж самы знак зълева ад шнура.

Тэкст 3.4

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ..¹⁾, archiepiscopo Livonie ac Pruscie, salutem et apostolicam benedictionem.

Insinuavit nobis pridem carissimus in Christo filius noster ..²⁾, illustris rex Lethovie, de novo conversus ad cultum fidei christiane, quod ferventer in voto gerebat, ut episcopalis sedes in suis partibus haberetur, maxime cum ipse de novo in expensis suis paratus esset erigere cathedralem ecclesiam, ac ipsam dotare magnifice pro Dei gloria et honore. Nos quidem piis eius desideriis annuentes, tibi sub certa forma dedimus nostris litteris in mandatis, ut personam ydoneam ad requisitionem ipsius regis eidem ecclesie auctoritate nostra preficeres in episcopum et pastorem. Postmodum autem idem rex per litteras, affectione plenas, petivit a nobis, ut de fratre Christiano de domo Theutonicorum in Livonia, viro utique litterato, provido et honesto, quem secum tempore sue conversionis habuit et iuxta se in futurum habere desiderat, predicte provideri ecclesie faceremus. Quia vero decens et dignum esse dinoscitur, ut sepeditus rex benignitatem sedis apostolice gratiosam et affabilem sibi gaudeat invenisse, fraternitati tue per apostolica scripta mandamus, quatinus de predicto fratre, cum super hoc ab eodem rege requisitus extiteris, auctoritate nostra ecclesie memorate provideas et, associatis tibi duobus vel tribus convicinis episcopis, ei munus consecrationis impendas, faciens sibi a subditis obedientiam et reverentiam debitam exhiberi, recepturus ab eo postmodum pro nobis et ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum iuxta formam, [quam tibi sub bulla]³⁾ nostra mittimus interclusam. Formam autem iuramenti, quod ipse prestabit, de verbo ad verbum nobis per eius patentes litteras, [suo sigillo signatas, et per proprium]⁴⁾ nuntium quantocius destinare procures. Nos enim nichilominus irritum decernimus et inane, si quid super hoc contra mandati nostri tenorem contigerit attemptari.

Datum Asisii, XII kalendas septembris, pontificatus nostri anno undecimo.

8. ¹⁾ вырвана А, у кв. дужк. з фармуляту дак. II.5, II.7

¹⁾ Alberto – Альберт II Суэрбр, арцыбіскуп Лівонії і Пруссії ²⁾ Mindowe – Міндаў, караль Літавіі

Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебнаму брату [Альберту], арцыбіскупу Лівонії і Пруссії, збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне.

Паведаміў нам некалі найдаражэйшы ў Хрысьце сын наш [Міндаў], найясьнейшы кароль Летовій, нованавернуты да хрысціянскай веры, што горача жадае, каб у ягоных краёх была біскупская сядзіба, больш за тое, ён гатовы на свае сродкі збудаваць наноу катэдральны касцёл і шчодра ўласажыць яго дзеля Божае славы і хвалы. Таму мы, схіляючыся да яго пабожных жаданьняў, далі табе пад пэўнаю формую ў нашым лісъце даручэныне, каб на просьбу гэтага карала ты паставіў нашай уладаю на біскупа і паstryra таго ж касцёлу годную асобу. Пасыля той жа кароль у сваім поўным павагі лісъце прасіў нас, каб мы паклапаціліся паставіць на памянёны касцёл брата Хрысьціяна зь Німецкага ордэну ў Лівонії, мужа вельмі адукаванага, разважлівага і дастойнага, які быў зь ім у часе ягонага навяртання і якога ён хоча мець ля сябе ў будучыні. Таму, паколькі будзе належным і годным, каб часта згадваны кароль цешыўся, знайшоўши ласкавую і зычлівую прыхільнасць апостальскага пасаду, даручаем табе, брату [нашаму], апостальскім лістом паставіць памянёнага брата, калі б цябе папрасіў пра гэта кароль, нашай уладаю на памянёны касцёл і, далучыўши да сябе двох ці трох

суседніх біскупаў, удзяліць яму дар пасъвячэнья, зрабіўши так, каб падданыя выявілі яму належную паслухмянасьць і пашану. Вазьмі ад яго пасыля для нас і Рымскага Касьцёлу прысягу звычайнай вернасьці згодна з формаю, якую высылаем табе запячатанай [пад нашай булаю]. Форму ж прысягі, якую ён дасыць, слова ў слова ў ягоным адкрытым лісьце, [апячатаным яго [ж] пячацько], паклапаціся як найхутчэй даслаць нам праз уласнага пасланца. Але мы будзем лічыць неправамоцным і несапраўдным, калі паспрабавалі б учыніць нешта звыш таго насуперак зъместу нашага даручэнья.

Дадзена ў Асізі, у XII [дзень перад] верасьнёўскімі календамі, у адзінаштаты год нашага пантыфікату.

9.

1253 жн. 21. — Асізі

Папа Інацэнт IV зацьвярджасе дарэньне розных земляў, учыненасе каралём Міндавам майстру і братом Нямецкага ордэну.

Ар.: — Кон.: У транс., зробленым 7 сак. 1352 у Рызе натарыем Вульфардам фон Бурэн, клерыкам Падэрборнскай дыяцэзіі, на жаданьне Лівонскага майстра Нямецкага ордэну Госвіна фон Геркэ, з A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 11 (B); У транс., зробленым 27 жн. 1386 у Рызе натарыем Вальдэмарам фон Гаўсфардэн, клерыкам Рэвельскай дыяцэзіі, на запатрабаваньне Лівонскага ляндмайстра Робіна фон Эльч, з A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), Schiebl. 4, nr. 38a (C); У транс., зробленым 26 тр. 1388 у Рызе натарыем Мікалаем Глеўэры, клерыкам Вармійскай дыяцэзіі, на запатрабаваньне Лівонскага ляндмайстра Робіна фон Эльч, з A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), Schiebl. III, nr. 61 (D) — Выд.: a) Dreger. I. s. 360, nr. 252 (пад 1254 г.); b) Raczyński. p. 7, nr. 4 (пад 1254 г.), c) Bunge. I. sp. 338, nr. 255; d) Lites. I.2. p. 41; e) Philippi.-Woelky. I. s. 206, nr. 274; f) Lites (2). II. p. 114 — Пр.: Napiersky. I. s. 37, nr. 146 (пад 1254 г.), s. 115, nr. 453; Bunge. I. Reg. s. 73, nr. 289. VI. Reg. s. 15; Bonnell. s. 68; Strehlke. s. 136; Potthast. II. p. 1243, nr. 15099; Perlbach. s. 125, nr. 426 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 84, nr. 132.

У транс. ад 7 сак. 1352 (L.S. Schiebl. XI, nr. 11) і ад 27 жн. 1386 (Schiebl. 4, nr. 38a) съцьвярджасяца цэласць і непашкоджанасць А ды наяўнасьць алавяной (*plumbbea*) булы, *in filis sericeis glaucis et rubeis appendenti* (прывшанай на шаўковых блакітных і чырвоных ніцях), а ў транс. ад 26 тр. 1388 (Schiebl. III, nr. 61), апрача таго, даецца яе апісанье.

Тэкст з В

Innocencius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ..¹ magistro et fratribus hospitalis sancte Marie Theutonicorum^{a)} in Lyvonia^{b)} salutem et apostolicam benedictionem.

Ex tenore vestre petitionis accepimus, quod carissimus in Cristo filius noster ..² illustris rex Lettowie^{c)}, de novo conversus ad cultum fidei cristiane, Wangen et Carsouwe^{d)} terras ac medietatem locorum, que Dainowe^{e)} et Rassione^{f)} vulgariter^{g)} appellantur, necnon quedam alia loca et bona vobis et hospitali vestro, prout asseritis, pia et provida liberalitate, sicut ad eum noscitur pertinere, donavit. Nos itaque vestris supplicationibus inclinati, quod ab eodem .. rege in hac parte provide factum est et in alicuius preiudicium non redundat, ratum et firmum habentes id auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmacionis

infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignacionem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli, apostolorum eius, se noverit incursum.

Datum Assisi, XII kalendas septembris, pontificatus nostri anno undecimo^{h)}.

9. ⁱ⁾ Teuthunicorum D ^{b)} Livonia C, D ^{c)} Lethovie C, D ^{d)} и над рдк. B ^{e)} Daynowe C, D ^{f)} Rassiene C,
Rassyone D ^{g)} wulgariter C ^{h)} XI^{mo} C

¹⁾ Andree – Андрэй фон Вэльбэн (Штырлянд), Лівонскі майстар ²⁾ Mindowe – Міндаў, кароль Літавіі
³⁾ наконт лякалізацыі гэтых земляў гл. заув. I да дак. I.2

Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, умілаваным сыном [Андрэю] майстру і братом шпіталю сьвятой Марыі Нямецкага ордэну ў Лівоніі збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне.

Зъ зьместу вашае просьбы мы даведаліся, што найдаражэшы ў Хрысьце сын наш [Міндаў], найсьнейшы кароль Летовії, нованавернуты да вызаніння хрысьціянская веры, з пабожна і мудраю шчодрасцю падараў, як вы съцвярджаеце, вам і вашаму шпіталю землі Ванг і Коршава, а таксама палову мясцовасцяў, якія напротесту называюцца Дайнова і Расіёны, ды некаторыя іншыя мясцовасці і маёмы, якія,наколькі вядома, належалі яму. Тому мы, скіленыя вашымі просьбамі, прызнаочы сапраўдным і правамоцным тое, што мудра ўчынена ў гэтай справе тым жа каралём і што ня будзе камусыці на шкоду, апостальскай уладаю гэта завярам і зацвярджаем мою гэтага ліста. Ніводнаму ўвогуле чалавеку не дазволена парушаць гэты ліст нашага зацвярджэння або зь легкадумнай зухваласцю яму супрацьдзейнічаць. Калі ж хто наважыцца нападаць на гэта, то няхай спасыцігне яго кара ўсемагутнага Бога ды яго бласлаўлёных апосталаў Пятра і Паўла.

Дадзена ў Асізі, у XII [дзень перад] верасьнёўскім календамі, у адзінаццаты год нашага пантыфікату.

10.

1254 вер. 3. — Ананы

Папа Інацэнт IV паведамляе каралю Летовії пра вызваленне біскупа Хрысьціяна ад прысягі, дадзенай арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі.

Ар.: — Коп.: У транс., зробленым 26 траўня 1388 у Рызе намарыем Мікалаем Глецэрэ, клерыкам Вармійскай дыяцэзіі, на запатрабаваныне майстра Нямецкага ордэну ў Лівоніі Робіна фон Эльч, з А. Бэрлін, GSAPK (былы KStA), Schiebl. III, nr. 61 (B) — Выд.: a) Raynaldus XXI. p. 461 (у скароце); b) Dreger. I. s. 357, nr. 249; c) Raczyński. p. 8, nr. 5; d) Bunge. I. sp. 354, nr. 272 — Пр.: Napiersky. I. s. 115, nr. 453; Bunge. I. Reg. s. 77, nr. 307. VI. Reg. s. 16; Bonnell. s. 69; Strehlike. s. 137; Potthast. II. p. 1275, nr. 15508; Perlbach. s. 135, nr. 469; Paszkiewicz. I. p. 57, nr. 289 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 85, nr. 140; Philippi.-Woelky. I.I. s. 218, nr. 293.

У транс. ад 26 траўня 1388 (Schiebl. III, nr. 61) съцвярджаецца цэласць і непашкоджанасць А ды наяўнасць алавянай (plumbea) булы, прывешанай на канапляным шнурку, а таксама даеца яе апісаныне.

Тэкст з В

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio [...] ¹⁾, illustri regi Lethovie, salutem et apostolicam benedictionem.

Inclinati serenitatis tue precibus, venerabili .. ²⁾ fratri nostro, archiepiscopo Lyvонie ac Pruscie, prout accepimus, sub certa forma deditus nostris litteris in mandatis, ut kathedrali ecclesie, quam tu in partibus tuis de novo sub propriis expensis erigere ac dotare magnifice intendebas, venerabilem fratrem nostrum Christianum, episcopum Lethovie, tunc fratrem presbyterum hospitalis sancte Marie Teuthunicorum in Livonia, ad requisitionem tuam auctoritate nostra preficeret in pastorem et ei munus consecrationis impenderet ac debitam obedientiam et reverentiam faceret a subditis exhiberi, recepturus ab eo postmodum pro nobis et ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum iuxta formam, quam eidem sub bulla nostra misimus interclusam. Sane idem archiepiscopus, priusquam ad ipsum huiusmodi nostre littere pervenissent, de ipso Christiano providit ecclesie memorate, iuramentum fidelitatis sue et ecclesie sue nomine ab ipso recipiens, licet hoc de intentione nostra nullatenus exstitisset, maxime cum terra Lethovie sit iuris et proprietatis beati Petri, ac pro tue sublimitatis honore nullum ibi esse velimus episcopum, qui alii quam Romano pontifici sit subiectus. Quia vero tu postmodum a nobis per affectuosas litteras postulasti, ut super hoc providere de circumspectione sedis apostolice curaremus, nos, tuis precibus annuentes, eundem episcopum ad observanciam predicti iuramenti, predicto archiepiscopo taliter prestiti, decernimus aliquatenus non teneri. Volumus tamen, quod ipse venerabili fratri nostro, episcopo Nuenburgensi, cui super hoc scripta nostra dirigimus, exhibeat pro nobis et ecclesia Romana fidelitalis solite iuramentum, iuxta formam litterarum, quam super hoc transmisimus archiepiscopo memorato.

Datum Anagnie, tercio nonas septembbris, pontificatus nostri anno duodecimo.

10.

¹⁾) Mindowe – Міндаў, кароль Літавіи ²⁾) Alberto – Альберт II Суэрбер, арцыбіскуп Лівоніі і Пруссіі

Інацэнт, біскуп, слуга слуга Божых, найдаражэйшаму ў Хрысьце сыну [Міндаву], найясьнейшаму каралю Летовії, збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне.

Схіліўшыся да просьбаў тваёй съветласьці, мы далі нашым лістом у адпаведнай форме даручэйнне вялебнаму брату нашаму арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі на тваё запатрабаваныне а нашай уладаю паставіць пастырам на катэдральны касьцёл, які ты ў сваіх краёх намерваўся наноў узвесці ўласным коштам і шчодра ўпасажыць, вялебнага брата нашага Хрысьціяна, біскупа Летовії, а ў той час брата презъбітэра шпіталю сьвятой Марыі Німецкага ордэну ў Лівоніі, і ўдзяліць яму дар пасъвячэння, а таксама учыніць, каб падданыя выявілі яму належную паслухмянасць і пашану, ды ўзяць пасъля ад яго прысягу звычайнай вернасці для нас і Рымскага Касыцёлу паводле формы, якую мы даслалі яму ж запячатанай пад нашаю булаю. Але той жа арцыбіскуп, перш чым да яго дайшоў наш ліст, паставіў таго ж Хрысьціяна на памянёны касьцёл, узяўшы ад яго прысягу вернасці сабе і свайму касьцёлу, хоць гэта ніякім чынам не ўваходзіла ў нашыя намеры, тым больш што зямля Летовії знаходзіцца ў юрысдыкцыі і ўласнасці сьвятога Пятра, і дзеля пашаны да тваёй высокасці мы хочам, каб там быў біскуп падпрадкаваны не каму іншаму, як толькі Рымскаму пантыйфіку. А паколькі

потым у сваім поўным павагі лісьце ты папрасіў, каб мы з абачлівасцю апостальскага пасаду паклапаціся пра гэта, мы, схіляючыся да тваіх просьбаў, пастанаўлем, што той жа біскуп не павінен ні ў якай меры захоўваць згаданую прысягу, дадзеную такім чынам памянёнаму арцыбіскупу. Але хочам, каб ён даў вялікаму брату нашаму, Наўмбурскому біскупу, якому мы накіроўваем наш ліст пра гэта, прысягу звычайнай вернасці для нас і Рымскага Касьцёлу паводле формы ў лісьце, які мы даслалі ў гэтай справе памянёнаму арцыбіскупу.

Дадзена ў Анані, у трэці [дзень перад] верасьнёўскімі nonamі, у дванаццаты год нашага пантрафікату.

11.

1254 вер. 3. — Ананы

Papa Incaenit IV вызваляе біскупа Хрысьціяна ад прысягі арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі.

Ар.: — Коп.: У коп. транс., зробленага 11 крас. 1358 у Рызе натарыем Вульфардам фон Бурэн, клерыкам Падэрборнскай дыяцэзіі, на запатрабаваныне Лівонскага майстра Німецкага ордэну Госвіна фон Герыкз, з А, якая была ўпісаная ў реєстры папы Урбана VI пасъля дак., датаванага 20 ліст. 1386, ASV, Reg. Vat. 311, f. 27 (B); У транс., зробленым 26 траўня 1388 у Рызе натарыем Мікалаем Глецэрэ, клерыкам Вармійскай дыяцэзіі, на запатрабаваныне майстра Німецкага ордэну ў Лівоніі Робіна фон Эльч, з А, Бэрлин, GSIAPK (былы KSTA), Schiebl. III, nr. 61 (C) — Выд.: а) Dreger. I. s. 358, nr. 250; б) Narbutt. Pisma. s. 37 — Пр.: Napierksy. I. s. 115, nr. 453; Bunge. I. Reg. s. 77, nr. 308. VI. Reg. s. 16; Bonnell. s. 69; Strehlke. s. 137, Perlbach. s. 135, nr. 468; Paszkiewicz. I. p. 58, nr. 291 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 86, nr. 140; Philippi.-Woelky. I.I. s. 218, nr. 293.

У транс. ад 26 траўня 1388 (Schiebl. III, nr. 61) съцвярджжаецца цэласць і непашкоджанасць Ады наяўнасць алавянай (*plumbæa*) булы, прывешанай на канапляным шнурку, а таксама даетца яе апісаныне.

Тэкст з В

Innocencius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Cristiano ^{a)}, episcopo Lethowie ^{b)}, salutem et apostolicam benedictionem.

Inclinati precibus carissimi in Christo filii nostri illustris regis Lethovie, de novo conversi ad cultum fidei cristiane ^{c)}, venerabili fratri nostro archiepiscopo Lyvонie ^{d)} ac Pruczie ^{e)}, prout accepimus, sub certa forma dedimus nostris litteris in mandatis, ut cathedrali^{f)} ecclesie, quam dictus rex in partibus suis de novo sub propriis expensis erigere ac dotare magnifice intendebat, te, tunc fratrem presbiterum hospitalis ^{g)} sancte Marie Theotonicorum ^{h)} in Livonia, ad requisicionem regis eiusdem, auctoritate nostra preficeret in pastorem et tibi munus consecrationis impenderet, ac debitam obedienciam et reverenciam faceret a subditis exhiberi, recepturus a te postmodum pro nobis et ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum iuxta formam, quam sibi sub bulla nostra misimus interclusam. Sane idem archiepiscopus, prius quam ad ipsum huiusmodi nostre littore pervenissent, de te providit ecclesie memorate, iuramentum fidelitatis suo et ecclesie sue nomine a te recipiens, licet hoc de intencione nostra nullatenus exitisset, maxime cum terra Lethovie sit iuris et proprietatis beati Petri ac pro eiusdem regis ⁱ⁾ honore ^{j)}, quem a sue conversionis inicio assumpsimus in filium ecclesie specialem et regie dignitatis tytulo ^{k)} fecimus insigniri, nullum ibi esse velimus episcopum, qui alii, quam Romano pontifici sit subiectus. Quia vero idem rex postmodum per affectuosas

litteras postulavit a nobis, ut super hoc providere de circumspectione sedis apostolice curaremus, nos eius precibus annuentes, te ad observanciam predicti iuramenti, taliter prestiti, decernimus aliquatenus non teneri. Ceterum volumus et mandamus, quatinus venerabili fratri nostro episcopo Nuemborgensi¹¹, cui super hoc scripta nostra dirigimus, pro nobis et ecclesia Romana iuramentum solite fidelitatis exhibeas iuxta formam litterarum, quam super hoc transmisimus archiepiscopo memorato.

Datum Anagnie, tercio¹²) nonas septembris, pontificatus nostri anno duodecimo.

11. ^{a)} Christiano C ^{b)} Lethovie C ^{c)} christiane C ^{d)} Livonie C ^{e)} Pruscie C ^{f)} kathedrali C ^{g)} далей нап. i зак. ecclesia B ^{h)} Teuthunicorum C ⁱ⁾ на прав. nati C ^{j)} titulo C ^{k)} Nuenburgensi C ^{m)} III C

¹⁾ Theodorico – Тэадорык (Дытрых) II, маркграф з Мэйсэну, Наўмбурскі біскуп (1244–1272 – *Pothast. Wegweiser*. s. 369; *Will. s. 372–374*)

Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебнаму брату Хрысьціяну, біскупу Летовіі, збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне.

Схіліўшыся да просьбаў найдаражэйшага ў Хрысьце сына нашага, найясьнейшага караля Летовіі, нованавернутага да вызнання хрысьціянской веры, мы далі нашым лістом у адпаведнай форме даручэнъне вялебнаму брату нашаму арцыбіскупу Лівоніі і Прусіі на запатрабаваныне таго ж караля а нашай уладаю паставіць пастырам на катэдральны касьцёл, які згаданы кароль намерваўся наноў узвесыці ў сваіх краёх уласным коштам і шчодра ўпасажыць, цябе, на той час брата прэзьбітэра шпіталю сьвятой Марыі Нямецкага ордэну ў Лівоніі, і ўдзяліць табе дар пасьвячэнья, а таксама ўчыніць, каб падданыя выявілі табе належную паслухмянасьць і пашану, ды ўзяць пасыль ад цябе прысягу звычайнай вернасьці для нас і Рымскага Касьцёлу паводле формы, якую мы даслалі яму запячатанай пад нашаю булаю. Але той жа арцыбіскуп, перш чым да яго дайшоў той наш ліст, паставіў цябе на памянёны касьцёл, узяўшы ад цябе прысягу вернасьці сабе і свайму Касьцёлу, хоць гэта ніякім чынам не ўваходзіла ў нашыя намеры, тым больш што зямля Летовіі зпаходзіцца ў юрысдыкцыі і ўласнасьці сьвятога Пятра, і дзеяла пашаны да таго ж караля, якога мы ад пачатку ягонага навяртання прынялі за асаблівага сына Касьцёлу і адзначылі тытулам каралеўской годнасьці, мы хацелі б, каб там быў біскуп падпарадкованы не каму іншаму, як толькі Рымскаму пантыфіку. А паколькі потым той жа кароль у сваім поўным павагі лісьце прасіў, каб мы з абачлівасцю апостальскага пасаду паклапаціся пра гэта, мы, схіляючыся да ягоных просьбаў, пастанаўляем, што ты ні ў якай меры не павінен захоўваць згаданую прысягу, дадзеную такім чынам. Зрэшты, мы жадаем і даручаем, каб ты даў прысягу звычайнай вернасьці нашаму брату Наўмбурскому біскупу, якому мы накіроўваем наш ліст, для нас і Рымскага Касьцёлу згодна з формаю, якую мы дзеяла гэтага пераслалі памянёнаму арцыбіскупу.

Дадзена ў Ананы, у трэці [дзень перад] верасьнёўскімі nonamі, у дванаццаты год нашага пантыфікату.

12.

1254 вер. 3. — Ананы

Папа Інацэнт IV даруяе Наўмбурскаму біскупу ўзяць ад Хрысьціяна, біскупа Летовії, прысягу вернасць і папу і Касцьёлу.

Ар.: — Кон.: У рэг. папы Інацэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 23, f. 170, ер. 178 (R); У кон. транс., зробленага 11 крас 1358 у Рызе натарыем Вульфардам фон Бурэн, клерыкам Падэрборскай дыяцэзіі, на запатрабаваныне Лівонскага майстра Німецкага ордэну Госвіна фон Герыкі, з А, якая была ўпісаная ў рэгістры папы Урбана VI пасыль дак., датаванага 20 ліст. 1386, ASV, Reg. Vat. 311, f. 27v (B) — Выд.: а) Raynaldus. XXI. p. 461 (у скароце, з R); б) Turgenev. I. p. 81, nr. 91 (з R); в) Bunge. I. sp. 355, nr. 273 (з b, пад памылкою дацана 5 вер.); д) Theiner. I. p. 58, nr. 120 (з R) — Пр.: Bunge. I. Reg. s. 77, nr. 309. VI. Reg. s. 16; Strehlke. s. 137; Potthast. II. p. 1275, nr. 15509; Perlbach. s. 135, nr. 470; Berger. III. p. 504, nr. 7998; Paszkiewicz. I. p. 58, nr. 290 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 86, nr. 140; Philippi.-Woelky. I.I. s. 218, nr. 293.

Тэкст з R

..¹, episcopo Nuemburgensi^{a)}.

Inclinati precibus carissimi in Christo filii nostri ..², illustris regis Lethovie, de novo conversi ad cultum fidei christiane, venerabili fratri nostro ..³, archiepiscopo Livonie^{b)} ac Pruscie^{c)}, prout accepimus, sub certa forma dedimus nostris litteris in mandatis, ut cathedrali ecclesie, quam dictus rex in partibus suis de novo sub propriis expensis erigere ac dotare magnifice intendebat, venerabilem fratrem nostrum Christianum episcopum, tunc fratrem presbyterum hospitalis sancte Marie Theutonicorum^{d)} in Livonia, ad requisitionem regis eiusdem auctoritate nostra preficeret in pastorem et ei munus consecrationis impenderet, ac sibi a subditis faceret obedientiam et reverentiam debitam exhiberi, recepturus ab eo postmodum pro nobis et ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum iuxta formam, quam sibi sub bulla nostra misimus interclusam. Sane idem archiepiscopus, prius quam ad ipsum huiusmodi nostre littere pervenissent, ecclesie memorate de predicto fratre providit, iuramentum fidelitatis suo et ecclesie sue nomine ab illo recipiens, licet hoc de intentione nostra nullatenus exstitisset, maxime cum terra Lethovie^{e)} sit iuris et proprietatis beati Petri, ac pro eiusdem regis honore, quem a sue conversionis initio assumpsimus in filium ecclesie specialem et regie dignitatis titulo fecimus insigniri, nullum ibi esse velimus episcopum, qui alii quam Romano pontifici sit subiectus. Quia vero idem rex postmodum per affectuosas litteras postulavit a nobis, ut super hoc provide de circumspectione sedis apostolice curaremus, nos, eius precibus annuentes^{f)}, mandamus, quatinus eundem episcopum ad observantiam predicti iuramenti, prefato archiepiscopo taliter prestiti, denuncians aliquatenus non teneri, recipias ab ipso pro nobis et ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum, iuxta formam litterarum, quas super hoc transmisimus archiepiscopo memorato. Formam autem iuramenti, quod idem episcopus prestabit etc.^{g)} usque^{h)} destinare procures. Contradictores etc.ⁱ⁾ Non obstante, si eidem archiepiscopo aut cuicunque persone, dignitati seu loco de partibus illis a sede apostolica sit indulatum, quod per litteras eius suspendi vel interdici, aut excommunicari non possit, nisi de indulto huiusmodi plenam et expressam, seu de toto tenore ipsius fecerint mentionem, sive quacumque alia indulgentia, per quam effectus mandati nostri in hac parte impediri valeat vel differri.

Datum Anagnie, III nonas septembbris^{j)}, anno XII^{k)}.

12. ^{a)}) Innocencius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri episcopo Nuemborgensi salutem et apostolicam

benedictionem. ¹⁾ Lyvonie ²⁾ Pruczie ³⁾ Theotonicorum ⁴⁾ Lethowie ⁵⁾ пропуск тэксту R, annuentes, fraternitati tue per apostolica scripta ⁶⁾⁻⁸⁾ скар. тэксту R, de verbo ad verbum nobis per eius patentes litteras, suo sigillo signatos, per proprium nuncium quantocius ⁹⁾ скар. тэксту R, auctoritate nostra, appellatione postposita, compescendo ¹⁰⁾ пропуск тэксту R, septembris, pontificatus nostri R ¹¹⁾ duodecimo R

¹⁾ Theodoricо – Тэадорык, Наўмбурскі біскуп ²⁾ Mindowe – Міндаў, кароль Літавій ³⁾ Alberto – Альбэрт II Суэ́рбер, арцыбіскуп Лівоніі і Пруссіі

[Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебнаму брату Тэадорыку], Наўмбурскаму біскупу, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Схіліўшыся да просьбаў найдаражэйшага ў Хрысьце сына нашага [Міндава], найясьнейшага караля Летовії, нованавернутага да вызнання хрысьціянской веры, мы далі нашым лістом у адпаведнай форме даручэныне вялебнаму брату нашаму [Альбэрту], арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі, на запатрабаваныне таго ж караля а нашай уладаю паставіць паstryрам на катэдральны касьцёл, які згаданы кароль у сваіх краёх намерваўся наноў узвесьці ўласным коштам і шчодра ўпасажыць, вялебнага брата нашага Хрысьціяна, біскупа, а ў той час брата прэзыбітэра шпіталю сьвятой Марыі Нямецкага ордэну ў Лівоніі, і ўздзяліць яму дар пасвячэнья, а таксама ўчыніць, каб падданыя выказвалі яму належную паслухмянасць і пашану, ды ўзяць пасцілі ад яго прысягу звычайнай вернасці для нас і Рымскага Касьцёлу паводле формы, якую мы даслалі яму запячатанай пад нашаю булою. Але той жа арцыбіскуп, першым да яго дайшоў той наш ліст, паставіў згаданага брата на памянёны касьцёл, узяўшы ад яго прысягу вернасці сабе і свайму Касьцёлу, хоць гэта ніякім чынам не ўваходзіла ў нашыя намеры, тым больш што зямля Летовії знаходзіцца ў юрысдыкцыі і ўласнасці сьвятога Пятра, і дзеля пашаны да таго ж караля, якога мы ад пачатку ягонага навяртання прынялі за асаблівага сына Касьцёлу і адзначылі тытулам каралеўскай годнасці, мы хацелі б, каб там быў біскуп падпрадкаваны не каму іншаму, як толькі Рымскаму пантыфіку. А паколькі потым той жа кароль у сваім поўным павагі лісьце папрасіў, каб мы з абачлівасцю апостальскага пасаду паклапаціся пра гэта, мы, схіляючыся да ягоных просьбаў, дарулем паведаміць таму ж біскупу, што ён не павінен ні ў якай меры захоўваць згаданую прысягу, дадзеную такім чынам памянёнаму арцыбіскупу. [Але] вазьмі ад яго прысягу звычайнай вернасці для нас і Рымскага Касьцёлу паводле формы ў лісьце, які мы даслалі ў гэтай справе памянёнаму арцыбіскупу. Форму ж прысягі, якую ён дасць, слова ў слова ў ягоным адкрытым лісьце, [апячатаным яго [ж] пячацьцю], паклапаціся як найдухтчэй даслаць нам праз уласнага пасланца. Гэту не перашкаджае тое, што той жа арцыбіскуп ці нейкая [іншая] асона, годнасць ці месца з тых краёў могуць быць абароненымі апостальскім пасадам праз адпаведныя лісты ад супспэнзы, інтэрдыкту ці экскамунікі, калі толькі ў іх ня будзе поўнага і выразнага напаміну пра такую абарону – ці пра ўвесь зъмест, ці нейкую іншую індульгенцыю, згодна з якой дзеяньне нашага мандату ў гэтай частцы можа быць прыпыненае ці адкладзенае.

Дадзена ў Ананы, у III [дзень перад] верасьнёўскімі nonamі, у XII год [нашага пантыфікату].

13.

1254 вер. 20. — Аианы

Папа Інацэнт IV зацьвярджае пастаўленыне Хрысьціяна біскупам Летовіі, але выводзіць яго з-пад юрысдыкцыі арцыбіскупа Лівоніі і Пруссіі, падпарадкоўваючы беспасярэдне апостальскаму пасаду.

Ар.: — Кон.: У рэг. Інацэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 23, f. 175v, ер. 212 (R) — Выд.: Theiner. I. p. 59, nr. 121 — Пр.: Bunge. VI. Reg. s. 16; Strehlke. s. 137; Potthast. II. p. 1276, nr. 15518; Perlbach. s. 136, nr. 473; Berger. III. p. 512, nr. 8041; Paszkiewicz. I. p. 58, nr. 293 — Літ.: Philippi.-Woelky. I.I. s. 218, nr. 293.

Тэкст з R

Christiano episcopo Lethovie^{a)}

Inclinati precibus carissimi in Christo filii nostri .. ², illustris regis Lethowie, de novo conversi ad cultum fidei christiane, venerabili fratri nostro .. ³, archiepiscopo Livonie ac Pruscie, prout accepimus, sub certa forma dedimus nostris litteris in mandatis, ut cathedrali ecclesie, quam dictus rex in partibus^{b)} suis de novo sub propriis expensis erigere ac dotare magnifice intendebat, te tunc fratrem presbyterum hospitalis sancte Marie Theutonicorum in Livonia, ad requisitionem regis eiusdem auctoritate nostra preficeret in pastorem et tibi munus consecrationis impenderet ac debitam obedientiam et reverentiam faceret a subditis exhiberi, recepturus a te postmodum pro nobis et ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum iuxta formam, quam sibi sub bulla nostra misimus interclusam. Sane idem archiepiscopus, priusquam ad ipsum huiusmodi nostre littere pervenissent, de te providit ecclesie memorate, iuramentum fidelitatis suo et ecclesie sue nomine a te recipiens, licet hoc de intentione nostra nullatenus exstitisset, maxime cum terra Lethovie sit iuris et proprietatis beati Petri, ac pro eiusdem regis honore, quem a sue conversionis inicio assumpsimus in filium ecclesie specialem et regie dignitatis titulo fecimus insigniri, nullum ibi esse velimus episcopum, qui alii quam Romano pontifici sit subiectus. Quia vero predicto rege a nobis postmodum per affectuosas litteras postulante, ut super hoc providere de circumspectione sedis apostolice curaremus, nos, eius precibus annuentes, te ad observantiam predicti iuramenti, taliter prestiti, decrevimus aliquatenus non teneri, nos provisionem de te factam per archiepiscopum memoratum, quem propter hoc in persona tua nullam iurisdictionem volumus obtinere, ratam et firmam habentes, ipsam auctoritate apostolica confirmamus etc.⁴ usque communimus⁴. Decernentes irritum et inane, si quid, postquam litteras nosras super provisione de te facienda concessimus, sine speciali mandato nostro, faciente de illis plenariam mentionem, fuit ab aliquo vel de cetero fuerit attemptatum. Nulli etc.⁵ nostre confirmationis et constitutionis etc.⁶

Datum Anagnie, XII kalendas octobris⁷, anno XII⁸.

.. ⁸, episcopus Tarbatensis datus est super hiis conservator. Non obstante, si aliquibus personis vel dignitatibus a sede apostolica sit indultum, quod suspendi vel interdici, aut excommunicari non possint, de^{c)} indulto huiusmodi sibi concesso plena et expressa seu de verbo ad verbum in nostris litteris mentio habeatur.

13. ^{a)} адрас напісаны чырвоным колерам R ^{b)} так у R, трэба чытаць nisi de

^{c)}) скар. начатк. пратаколу (гл. засіб. 2 да дак. II.1), павінна быць: Innocentius episcopus, servus servorum Dei,

venerabili fratri Christiano, episcopo Lethovie, salutem et apostolicam benedictionem. ²⁾ Mindowe – Міндаў, кароль Літovii ³⁾ Alberto – Альберт II Суэрбр, арцыбіскуп Лівоніі і Пруссіі ⁴⁾ праз etc. – communimus скар. станд. формула пратаколу, якую можна ўзнаваць на падставе іншых папскіх лістоў (гл. напр., дак. II 9) як: et presentis scripti patrocinio communimus ⁵⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу (гл. заўв. 4 да дак. II.2): ergo omnino hominum liceat hanc paginam ⁶⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу (гл. заўв. 5 да дак. II.2): infringere vel ei ausu temerario contraire. ⁷⁾ прапушчана pontificatus nostri ⁸⁾ Hermannus? – магчыма, Герман, Дорпацкі біскуп (гл. заўв. 2 да дак. II.6)

[Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебнаму брату] Хрысьціяну, біскупу Летовії, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Схіліўшыся да просьбаў найдаражэйшага ў Хрысьце сына нашага [Міндава], найясьнейшага караля Летовії, нованавернутага да вызнаныя хрысьціянскае веры, мы далі нашым лістом у адпаведнай форме даручэньне вялебнаму брату нашаму [Альберту], арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі, на запатрабаваныне таго ж караля а нашаю ўладаю паставіць пастырам на катэдральны касыцёл, які згаданы кароль намерваўся наноў узвесьці ў сваіх краёх уласным коштам і щодра ўпасажыць, цябе, на той час брата прэзыбітэра шпіталю сьвятой Марыі Нямецкага ордэну ў Лівоніі, і ўдзяліць табе дар пасъячэння, а таксама зрабіць, каб падданыя выявілі табе належную паслухмянасць і пашану, ды ўзяць пасылья ад цябе прысягу звычайнай вернасці для нас і Рымскага Касыцёлу паводле формы, якую мы даслалі яму запячатанай пад нашаю булаю. Але той жа арцыбіскуп, перш чым да яго дайшоў той наш ліст, паставіў цябе на памянёны касыцёл, узяўшы ад цябе прысягу вернасці сабе і свайму Касыцёлу, хоць гэта ніякім чынам не ўваходзіла ў нашыя намеры, тым больш што зямля Летовії знаходзіцца ў юрысдыкцыі і ўласнасці сьвятога Пятра, і дзеля пашаны да таго ж караля, якога мы ад пачатку ягонага навяртаныя прынялі за асаблівага сына Касыцёлу і адзначылі тытулам каралеўскай годнасці, мы хацелі б, каб там быў біскуп падпарадкованы не каму іншаму, як толькі Рымскому пантыхіку. А паколькі потым той ж кароль у сваім поўным павагі лісьце прасіў, каб мы з абачлівасцю апостальскага пасаду паклапаціся пра гэта, мы, схіляючыся да ягоных просьбаў, пастанавілі, што ты ні ў якай меры не павінен захоўваць згаданую прысягу, дадзеную такім чынам. Мы, признаючы сапраўдным і правамоцным тваё прызначэнне, учыненае памянённым арцыбіскупам, які, аднак, не павінен валодаць юрысдыкцыяй у дачыненіі да тваёй асобы, апостальскай уладаю яго зацьвярджаем [і мосцяю гэтага ліста] засьведчваем. Мы будзем лічыць неправамоцным і несапраўдным, калі нехта паспрабаваў ці паспрабуе нешта [з гэтага] перагледзець, пасылья таго як мы выдалі наш ліст пра тваё прызначэнне, без адмысловага нашага мандату, у якім будзе пра яго поўны напамін. Ніводнаму [увогуле чалавеку не дазволена парушаць гэты ліст] нашага зацьвярджэння і пастановы [або з легкадумнай зухваласцю яму супрацьдзейнічаць.]

Дадзена ў Анані, у XII [дзень перад] каstryчніцкім календамі, у XII год [нашага пантыхікату].

[Вялебны брат Герман?], Дорпацкі біскуп, прызначаны абаронцам у гэтай справе.

Гэтаму не перашкаджае, калі нейкія асобы ці годнасці былі абароненыя апостальскім пасадам ад суспэнзы, інтэрдыкту ці экскамунікі, [калі толькі] пра такую абарону няма поўнага і выразнага або даслоўнага напаміну ў нашым лісьце.

14.

1254 вер. 20. — Аданы

Папа Інацэнт IV дарукае Дорпацкаму біскупу паклапаціца пра тое, каб ніхто не супрацьдзейнічаў біскупу Хрысьціяну ў яго прызначэныні і юрысдыкцыї.

Ар.: — Кол.: У транс., зробленым 26 тр. 1388 у Рызе катарыем Мікалаем Глецэры, клерыкам Вармійскай дыяцэзіі, на запатрабаваныне майстра Нямецкага ордэну ў Лівоні Робіна фон Эльч, з А. Бэрлін. GStAPK (былы KStA), Schiebl. III, nr. 61 (B) — Выд.: a) Dreger. I. s. 359, nr. 251; b) Raczyński. p. 9, nr. 6; c) Bunge. I. sp. 356, nr. 275; d) Narbutt. Pisma. s. 38 — Рг.: Napiersky. I. s. 116, nr. 453; Bunge. I. Reg. s. 77, nr. 311; Strehlke. s. 137; Poithast. II. p. 1276, nr. 15519; Perlbach. s. 136, nr. 474; Paszkiewicz. I. p. 58, nr. 292 — Літ.: Danilowicz. I. s. 86, nr. 141; Philippi.-Woelky. I.I. s. 218, nr. 293.

У транс. ад 26 тр. 1388 (Schiebl. III, nr. 61) съцвярджаеца цэласць і непашкоджанасць А ды наяўнасць алавянай (*plumbæa*) булы, прывешанай на канапляным шнурку, а таксама даеца яе апісаныне.

Тэкст з B

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri [...] ¹, episcopo Tarbatensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Inclinati precibus carissimi in Christo filii nostri, illustris regis Lethovie, de novo conversi ad cultum fidei christiane, venerabili fratri nostro [...] ², archiepiscopo Lyvонie ac Pruscie, prout accepimus, sub certa forma dedimus nostris litteris in mandatis, ut kathedrali ecclesie, quam dictus rex in partibus suis de novo sub propriis expensis erigere ac dotare magnifice intendebat, venerabilem fratrem nostrum Christianum episcopum Lethovie, tunc fratrem presbyterum hospitalis sancte Marie Teuthunicorum in Livonia, ad requisitionem regis eiusdem auctoritate nostra preficeret in pastorem et sibi munus consecrationis impenderet, ac debitam obedienciam ³et reverenciam ⁴ faceret a subditis exhiberi, recepturus ab ipso postmodum pro nobis et ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum iuxta formam, quam sibi sub bulla nostra misimus interclusam. Sane idem archiepiscopus, priusquam ad ipsum huiusmodi nostre littere pervenissent, de ipso providit ecclesie memorate, iuramentum fidelitatis suo et ecclesie sue nomine ab ipso recipiens, licet hoc de intacione nostra nullatenus exstisset, maxime cum terra Lethovie sit iuris et proprietatis beati Petri, ac pro eiusdem regis honore, quem a sue conversionis inicio assumpsimus in filium ecclesie specialem et regie dignitatis titulo fecimus insigniri, nullum ibi esse velimus episcopum, qui alii quam Romano pontifici sit subiectus. Quia vero predicto rege a nobis postmodum per affectuosas litteras postulante, ut super hoc providere de circumspeccione sedis apostolice curaremus, nos, eius precibus annuentes, ipsum ad observanciam predicti iuramenti, taliter prestiti, decrevimus aliquatenus non teneri. Nos provisionem de ipso factam per archiepiscopum memoratum, quem propter hoc in persona ipsa nullam iurisdiccionem volumus obtinere, ratam et firmam habentes, ipsam per litteras nostras duximus confirmandam, decernentes irritum et inane, si quid, postquam litteras nostras super provisione de ipso facienda concessimus, sine speciali mandato nostro, faciente de illis plenariam mencionem, fuit ab aliquo vel de cetero fuerit attemptatum, quocirca fraternitatitue per apostolica scripta mandamus, quatenus non permittas eundem episcopum super hiis, contra confirmacionis et constitucionis nostre tenorem, ab aliquibus indebet molestari, molestatores huiusmodi per censoram ecclesiasticam, appellacione postposita, compescendo, non obstante, si aliquibus personis, locis vel dignitatibus a sede apostolica sit indultum,

quod suspendi vel interdici, aut excommunicari non possint, nisi de indulto huiusmodi sibi concessa plena et expressa, seu de verbo ad verbum in nostris litteris mencio habeatur.

Datum Anagnie, duodecimo calendas octobris, pontificatus nostri anno duodecimo.

14.

а) на прав. полі В

¹⁾ Hermanno? – магчыма, Герман, Дорпацкі біскуп (гл. заўв. 2 да дак. II.6) ²⁾ Alberto – Альберт II Суэрбэр, арцыбіскуп Лівоніі і Пруссіі

Інацэнт, біскуп, слуга слугаў Божых, вялебнаму брату [Герману?], Дорпацкаму біскупу, збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне.

Схіпшыся да просьбаў найдараражшага ў Хрысьце сына нашага, найясьнейшага караля Летовіі, нованавернутага да вызнаньня хрысціянскае веры, мы далі нашым лістом у адпаведнай форме даручэнье вялебнаму брату нашаму [Альберту], арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі, на запатрабаваныне таго ж караля а нашай уладаю паставіць пастырам на катэдральны касьцёл, які згаданы кароль намерваўся наноў узьвесці ў сваіх краёх уласным коштам і шчодра ўпасажыць, вялебнага брата нашага Хрысьціяна, біскупа Летовіі, а ў той час брата прэзыбітра шпіталю сьвятой Марыі Німецкага ордэну ў Лівоніі, і ўздзяліць яму дар пасьвячэнья, а таксама зрабіць, каб падданыя выявілі яму належную пастухмянасць і пашану, ды ўзяць пасыль ад яго прысягу звычайнай вернасці для нас і Рымскага Касьцёлу паводле формы, якую мы даслалі яму [арцыбіскупу] запячатанай пад нашау булаю. Але той жа арцыбіскуп, перш чым да яго дайшоў той наш ліст, паставіў таго ж Хрысьціяна на памянёны касьцёл, узяўшы ад яго прысягу вернасці сабе і свайму Касьцёлу, хоць гэта ніякім чынам не ўваходзіла ў нашыя намеры, tym больш што зямля Летовіі знаходзіцца ў юрысдыкцыі і ўласнасці сьвятога Пятра, і дзеля пашаны да таго ж караля, якога мы ад пачатку ягонага навяртаныя прынялі за асаблівага сына Касьцёлу і адзначылі тытулам каралеўскай годнасці, мы хацелі б, каб там быў біскуп падпрадкаваны не каму іншаму, як толькі Рымскаму пантыхіку. А паколькі потым у сваім поўным павагі лісьце той жа кароль папрасіў, каб мы з абачлівасцю апостальскага пасаду паклапаціся пра гэта, мы, скіляючыся да ягоных просьбаў, пастанаўляем, што той жа біскуп не павінен ні ў якай меры захоўваць згаданую прысягу, дадзеную такім чынам. Мы, признаочы сапраўдным і правамоцным яго прызначэнье, учыненае памянёным арцыбіскупам, які, аднак, не павінен валодаць юрысдыкцыяй у дачыненьні да ягонай асобы, зацьвердзілі яго нашым лістом. Мы будзем лічыць неправамоцным і несапраўдным, калі нехта наспрабаваў ці наспрабуе нешта [з гэтага] перагледзець, пасыль таго як мы выдалі наш ліст пра ягонае прызначэнье, без адмысловага нашага мандату, у якім будзе пра яго поўны напамін. Таму наказваем табе, нашаму брату, нашым апостальскім лістом, каб ты не дазваляў некаторым несправядліва дакучаць таму ж біскупу наконт гэтага, наступяк заместу нашага зацьвярджэнья і пастановы, а гэтакіх парушальнікаў, адхіліўшы апэляцыю, утаймуй касьцельнымі пакараньнямі. Гэтаму не перашкаджае, калі нейкія асобы, месцы ці годнасці былі абароненыя апостальскім пасадам ад суспэнзы, інтэрдыкту ці экскамунікі, [калі толькі] пра такую абарону няма поўнага і выразнага або даслоўнага напаміну ў нашым лісьце.

Дадзена ў Ананы, у дванаццаты [дзень перад] каstryгчніцкімі календамі, у дванаццаты год нашага пантыхікату.

15.

1255 сак. 1. — Нэапаль

Папа Аляксандар IV прымае адыход біскупа Літовії Віто зь ягонай пасады.

Ар.: — Коп.: Урэг. Аляксандра IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 24, f. 20, ер. 176 (R) — Выд.: Bourel. I. s. 55, nr. 199; Paszkiewicz. III. p. 39, nr. 73 — Пр.: Paszkiewicz. I. p. 61, nr. 305.

Тэкст з R

Vito¹, quondam episcopo Litovie²⁾.

Olim nobis cum instantia supplicasti, ut cessionem tuam volens non dignitati resignare, sed loco recipi faceremus. Nos igitur licet inviti tuum in hac parte desiderium, de fratrum nostrorum consilio, adimplentes, per venerabilem fratrem nostrum episcopum Tusculanensem³ a te vice nostra pontificalis oneris, non honoris recipi fecimus cessionem. In cuius rei testimonium presentes litteras tibi duximus concedendas.

Datum Neapoli, kalendis martii⁴, anno I^o.

15. *) адрас напісаны чыроным колерам R

¹⁾ *Vito*, з Ордэну дамініканцаў, вучань сьвятога Яцка, біскуп Літовії (1253—1269). Гл. кам. ²⁾ скар. пачатк. пратаколу (гл. заўб. 2 да дак. II.1), павінна быць: Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilis fratri Vito, episcopo Litovie, salutem et apostolicam benedictionem. ³⁾ *Odo episcopus Tusculanensis* — Ота дэ Кастра Радольфі, з Ордэну цыстэрцыянацу. Тускуянскі біскуп і кардынал (1244—1273). Тэрыторыя Тускуло (у старажытнасці — Тускулом) і біскупская сядзіба ў Фраскаці знаходзіліся ў ваколіцах Рыму на паўднёвы ўсход ад яго. Быў упэўняючы асобаю ў атакэнны пантыфікальны ўладальнік. ⁴⁾ пратушчана pontificatus nostri

Віту, былому біскупу Літовії.

Калісьці ты настойліва прасіў нас, адмаўляючыся не ад годнасьці, а ад месца, каб мы прынялі твой адыход. Параіўшыся з нашымі братамі, мы, хоць і неахвотна, спаўняем гэтае тваё жаданыне і празь вялікага брата нашага Тускуянскага біскупа ад нашага імя прымае твой адыход ад пантыфікальнага абавязку, але ня годнасьці. На съведчаныне пра гэтую справу мы пастановілі даць табе гэты наш ліст.

Дадзена ў Нэапалі, на сакавіцкія календы, у I год [нашага пантыфікату].

16.

1255 сак. 6. — Нэапаль

Папа Аляксандар IV дазвале караблю Лектовії Міндаву заклікаць да сябе лацінскага біскупа, каб той каранаваў ягонага сына на карала Лектовії.

Ар.: — Коп.: Урэг. Аляксандра IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 24, f. 27v, ер. 220 (R) — Выд.: a) Raynaldus. XXI. p. 495; b) Theiner. I. p. 60, nr. 123 — Пр.: Bonnell. s. 69; Strehlke. s. 137; Pottbast. II. p. 1296, nr. 15720; Bourel. I. p. 71, nr. 263; Paszkiewicz. I. p. 61, nr. 306 — Літ.: Danilowicz. I. s. 90, nr. 149; Philippi.-Woelky. I.I. s. 229, nr. 310.

Тэкст з R

..¹, illustri regi Lectovie^{в)²}.

Catholice fidei cultum longius latiusque per orbem diffundi continue super omnia cordis nostri desiderabilia cupientes, ad eiusdem augmentum fidei vigili sedulaque sollertia non cessamus intendere ac, ut iuxta nostri desiderii plenitudinem valeat provenire, totius diligentie studium, excusso in hac parte cuiuslibet negligentie otio, adhibemus, augmentum ipsum per nos ac alios omni ope ac opera, prout ex alto conceditur, assidue procurando. Hinc est, quod cum, sicut te intimante nobis accepimus, tu divinitus inspiratus, de paganice cecitatis errore ad viam vite, que Christus est, baptismatis renatus unda, redieris et Deo vivo ac vero placere studeas sub religionis observantia christiane, nos, de hoc multo concepto gaudio, volentes te in huiusmodi fide congruis roborare favoribus et condignis gratiis confovere, tuis supplicationibus inclinati, excellentie tue, ut quem mallueris Latinum episcopum, pacem et communionem apostolice sedis habentem, tibi advocare liceat, qui dilectum filium, nobilem virum ..³, natum tuum ad honorem Dei et sancte Romane ecclesie in regem Lectovie auctoritate nostra coronet, tenore presentium indulgemus. Nulli etc.⁴ nostre concessionis etc.⁵

Datum Neapoli, II nonas martii⁶, anno I^o.

16. *) адрас напісаны чырвоным колерам R

¹⁾ Mindowe – Міндаў, кароль Літавій ..²) скар. пачатк. пратаколу (гл. заўв. 2 да дак. II.1), павінна быць: Alexander episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio .. illustri regi Lectovie, salutem et apostolicam benedictionem. ..³) магчыма, маецца на ўвазе Рукля, гл.: Latkowski. s. 71 (370)-74 (373). ..⁴) праз etc. скар. стаанд. формула пратаколу (гл. заўв. 4 да дак. II.2): ergo omnino hominum liceat hanc paginam ..⁵) праз etc. скар. стаанд. формула пратаколу (гл. заўв. 5 да дак. II.2): infringere vel ei ausu temerario contraire. ..⁶) прапушчана pontificatus nostri

[Аляксандар, біскуп, слуга слугаў Божых, Міндаву], найясьнейшаму каралю Лектовії, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Жадаючы больш за ёсё, што мілае сэрцу нашаму, каб няўхільна, далей і шырэй сягала ў съвет вызнаныне каталіцкае веры, мы з чайнай і пільнай абачлівасцю не перастаем клапаціца пра ўзрастаныне той жа веры, а каб яно магло набіраць сілу згодна з нашым гарачым жаданынем, мы прыкладаем дзеля гэтага ўсе намаганыні, адкінуўшы спакой і абыякавасць ды заўсёды дбаючы пра гэтае ўзрастаныне самы або празь іншых усімі сіламі і сродкамі, як дaeцца [нам] звыш. Таму, калі мы даведаліся ад цябе, што ты, з Божага натхнення адроджаны хроснай купельлю, вярнуўся ад аблуды паганскае сълепаты да дарогі жыцця, якою ёсьць Хрыстус, і стараешся падабацца Богу жывому і сапраўднаму, захоўваючы хрысціянскую веру, мы ўспрынялі гэта зь вялікаю радасцю і, жадаючы ўмацаваць цябе ў гэтай веры належнымі міласцямі ды падтрымаш дастойнымі ласкамі, схіленыя тваімі просьбамі, дазваляем тваёй высокасці зъместам гэтага [ліста] заклікаць да сябе лацінскага біскупа, які табе больш даспадобы ды які мае мір і еднасць з апостальскім пасадам, каб ён нашай уладаю на хвалу Бога і съятога Рымскага Касцёлу каранаваў умілаванага сына .., высакароднага мужа, сына твойго, на караля Лектовії. Ніводнаму [чалавеку не дазволена парушаць гэты ліст] нашага дазволу [або зь легкадумнай зухваласцю яму супрацьдзеянічаць].

Дадзена ў Нэапалі, у II [дзень перад] сакавіцкімі nonamі, у I год [нашага пантыфікату].

17.

1255 сак. 6. — Нэзапаль

Папа Аляксандар IV зацьвярджае каралю Лектовії валоданьне землямі, якія той адваиваў у каралеўства Русі.

Ap.: — Кон.: У рэз. Аляксандра IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 24, f. 27v, ep. 220' (R) — Выд.: a) Raynaldus. XXI. p. 495; b) Turgenev. I. p. 83, nr. 93; c) Theiner. I. p. 61, nr. 123 — Пр.: Bonnell. s. 69; Strehlke. s. 137; Potthast. II. p. 1296, nr. 15721; Bourel. I. p. 71, nr. 264; Paszkiewicz. I. p. 61, nr. 306 — Літ.: Naruszewicz. V. s. 31; Daniłowicz. I. s. 91, nr. 150; Philippi.-Woelky. I.I. s. 230, nr. 311.

Тэкст з R

Eidem^{1 а)}.

Catholice etc.² usque procurando³. Cum itaque, sicut ex parte tua fuit propositum coram nobis, tu contra regnum Russie⁴ ipsiusque habitatores, in infidelitatis devio constitutos, indefessa strenuitate decertans, nonnullas terras ipsius regni tue subiugaveris dicioni, nos attendentes, quod te terras habente predictas, vicine paganorum et infidelium regiones de facili poterunt tuo dominio subici et acquiri cultui christiano, tuis benigne precibus annuentes, prefatas terras tibi tuisque successoribus, absque catholicorum quorumlibet preiudicio, auctoritate apostolica confirmamus etc. usque communimus. Nulli etc.⁵ nostre confirmationis etc.⁵

Datum ut supra⁶.

17. 1) адрас напісаны чырвоным колерам R

¹) Mindowe — Міндаў, кароль Літвії. Скар. пачатк. пратаколу (гл. заўв. 2 да дак. II.1), павінна быць: Alexander episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio „, illustri regi Lectovic, salutem et apostolicam benedictionem.

²) праз etc. — procurando скар. тэксту, які падаецца цалкам у папярэднім дак.: fidei cultum longius latiusque per orbem diffundi continue super omnia cordis nostri desiderabilia cupientes, ad eiusdem augmentum fidei vigili sedulaque sollertia non cessamus intendere ac, ut iuxta nostri desiderii plenitudinem valeat provenire, totius diligentie studium, excusso in hac parte cuiuslibet negligientie otio, adhibemus augmentum ipsum per nos ac alios omni ope ac opera, prout ex alto conceditur assidue procurando. ³) безумоўна, тут маецца на ўзвaze каралеўства Данілы Галіцкага, які быў каранаваны ўвесень 1253 г. ⁴) праз etc. скар. станд. формула пратаколу (гл. заўв. 4 да дак. II.2): ergo omnino hominum liceat hanc paginam ⁵) праз etc. скар. станд. формула пратаколу (гл. заўв. 5 да дак. II.2): infringere vel ei ausu temerario contraire. ⁶) праз ut supra скар. дата, якая падаецца ў папярэднім дак.: Neapoli, II nonas martii, [pontificatus nostri] anno I^o.

[Аляксандар, біскуп, слуга слуга Божых,] Яму ж. [Міндаву, найясьнейшаму каралю Лектовії, збаўленыне і апостальскае бластаўленыне.]

Жадаочы больш за ўсё, што мілае сэрцу нашаму, каб няўхільна, далей і шырэй сягала ў съвет вызнаныне каталіцкае веры, мы з чуйнай і пільнай абачлівасыцю не перастаем клапаціцца пра ўзрастаныне той жа веры, а каб яно магло набіраць сілу згодна з нашым гарачым жаданьнем, мы прыкладаем дзеля гэтага ўсе намаганыні, адкінуўшы спакой і абыякавасыць ды заўсёды дбаючы пра гэтае ўзрастаныне самы або праз іншых усім

сіламі і сродкамі, як даецца [нам] звыш. Таму, калі з твойго боку было даведзена нам, што ты, зь нястомнай энэргіяй змагаючыся супроть каралеўства Русі ды яго насленікаў, падпарадковаваў сваёй уладзе некаторыя землі гэтага каралеўства, мы, з увагі на тое, што тваё валоданыне згаданымі землямі дазваляе лёгка падпарадковаваць тваёй уладзе суседняя краі паганцаў і няверных ды здабыць іх для хрысьціянскае веры, ласкова схіляемся да тваіх просьбаў і апостальскаю уладаю зацьвярджаем памяняённыя землі табе і твайм наступнікам, бяз шкоды для каталікоў. Ніводнаму [чалавеку не дазволена парушаць гэты ліст] нашага зацьвярджэння [або зь легкадумна зухваласцю яму супрацьдзейнічаць].

Дадзена як вышэй [у Нэапалі, у II [дзень перад] сакавіцкім іонамі, у I год [нашага пантрафікату]].

18.

1255 сак. 7. — Нэапаль

Папа Аляксандар IV наказвае каралю Летовіі дапамагаць біскупу Хрысьціяну і барапанці юго ад паганцаў ды іншых нападнікаў.

Ар.: — Кон.: У транс., зробленым 26 тр. 1388 у Рызе клерыкам Вармійскай дыяцэзіі катарыем Мікалаем Гнейзером на запатрабаванье Лівонскага майстра Німецкага ордэну Робіна фон Эльч, з А, Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), Schiebl. 17, nr. 18 (B); У кон. гэтага транс. у Ordensfoliant з назовам "Grentzbuch und Handlung derselben" (Grenzbuch B), які быў складзены ў XV—XVI стст., з В, Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), OF 270a, f. 43v (C) — Выд.: a) Dreger. I, s. 352, nr. 244 (з С, пад 1254); b) Bunge. III, sp. 50, nr. 279a (3 B); c) Narbutti. Pisma. s. 42; d) Philippi.-Woelky. I. I. s. 230, nr. 312 (з В і С) — Пр.: Napiersky. I, s. 116, nr. 454; Bunge. III. Reg., s. 20, nr. 315a. VI. Reg., s. 17; Bonnell. s. 70; Strehlke. s. 137; Potthast. II, p. 1296, nr. 15722; Paszkiewicz. I, p. 61, nr. 307 — Літ.: Daniłowicz. I, s. 90, nr. 148.

Транс. ад 26 тр. 1388 (Schiebl. 17, nr. 18) моцна пашкоджаны плымамі ад вільгаці ды мае дзіркі, з гэтай прычыны тэкст у некаторых месцах страчаны або нечытэльны. У гэтым транс. съцвярджасцца цэласць і непашкоджанасць А ды даецца апісаныне булы, якая была прывешаная на канапляным шнурку.

Тэкст з В

Alexander episcopus, servus servorum Dei, ca[rissimo in Christo]^{a)} filio .. !, illustri regi Lethovie^{b)} salutem et apostolicam benedictionem.

In tua mente v[er]sari^{a)} confidimus, [quod in divin]e^{c)} maiestatis oculis placeas per opera pietatis, maxime cum tib[i] eius ineff[ici]abili^{a)} benignitate provenerit, quod ad fidei katholice^{d)} pervenisti titulum^{e)}, relict[a]^{a)} perfidia [paganorum]^{e)}. Cum itaque venerabilis frater noster Christianus, episcopus Lettovie^{b)}, ordinis [fratrum hospi]talis^{a)} sancte Marie Teuthunicorum^{f)}, pro eo potissime apud te favoris benigni gracia[m]^{a)} debeat invenire, quia tuis olim^{g)} servientis^{h)} fideliterⁱ⁾ astitit^{j)} et pro conversione tua ad noticia[m divini]nominis^{a)}, prout accepimus, sollicite laboravit, serenitatem tuam affectuose rogandam duximus et monendam in remissionem tibi peccaminum iniungentes, quatinus eundem episcopum, nullo mediante apostolice sedi subiectum, pro divina et nostra reverencia in suis necessitatibus habeas commendatum eumque contra paganorum, suam diocesim undique impugnancium, et aliorum invasorum incursus ita contra tue iurisdictioni subiectos protegas et defendas, quod ipse in

execuzione pastoralis officii possit iuxta votum, auctore Domino, prosperari, ac tibi exinde benedictionis divine premium et a nobis condigna proveniat^{k)} actio graciarum.

Datum Neapoli, nonas marcii, pontificatus nostri anno primo.

18. ^{a)} дзірка В, у кв. дуж. з С ^{b)} Littovie C ^{c)} пляма В, у кв. дуж. з С ^{d)} catholice C ^{e)} tytulum C
^{f)} Theutonicorum C ^{g)} olym C ^{h)} serviciis C ⁱ⁾ astitit fideliter C ^{j)} proveniant C

^{l)} Mindowe – Міндау, кароль Літовії

Аляксандар, біскуп, слуга слуга^у Божых, найдаражэйшаму^у Хрысьце сыну [Міндаву], найясьнейшаму каралю Летовії, збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне.

Мы спадзяемся, што^у душы ты імкнешся да таго, каб падабаца^у вачох Божае велічы справамі пабожнасці, тым больш што зь Яго невымоунай дабрыні здарылася так, што ты прыйшоу^д да вызнаньня каталіцкай веры, пакінуўшы няверу паганца^у. Таму, паколькі вялебны брат наш Хрысціян, біскуп Летовії зь Нямецкага ордэну братоў шпіталю сьвятой Марыі, павінен знайсьці^у цябе^у ўдзячнасць і зычлівае спрыяньне перадусім за тое, што некалі верна служы^у і дапамага^у тваім ды, як мы даведаліся, старанна працаў^у дзеля твайго навяртаньня да вызнаньня імя Божага, горача просім і^умауляем съветласць тваю, наказваючы [табе] дзеля адгушчэння грахо^у тваіх, каб з пашаны да Бога і да нас ты дапамага^у у патрэбах таму ж біскупу, беспасярэдне падданаму апостальскаму пасаду, ахо^ува^и і барані^у яго ад паганца^у, якія з усіх бакоў нападаюць на ягоную дыяцэзію, ды набега^у іншых нападніка^у, а таксама ад [незычліўца^у], падлеглых тваёй уладзе, каб ён^з Божай дапамога^у мей^у плён, выконваючы пастырскі абязвязак згодна з сваім абязаньнем, а табе за гэта няхай будзе^у ўзнагародо^у бласлаўленыне Божае і належная падзяка ад нас.

Дадзена^у Нэапалі, на сакавіцкія ноны, у першы год нашага пантрафікату.

19.

1257 ліп. 13. — Вітэрбо

Пана Аляксандар IV зацьвярджае дарэнье Селеніі Нямецкаму ордэну, учыненae каралём Міндавам^{l)}.

Ар.: Пэрг. 50,3 × 34,8 + 4,2, алавяная (*plumbea*) була, прывешаная на жоўтых і чырвоных шаўковых ніццах да сярэдзіны загіну пэргаміну, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), Schiebl. IV, nr. 38 (A) — Коп.: У транс., зробленым 27 жн. 1386 у Рызе натарыем Вальдэмарам фон Гаўэсфардэн, клерыкам Рэвельскай дыяцэзіі, на запатрабаваныне Лівенскага ляндмайстра Робіна фон Эльч, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), з A, Schiebl. 4, nr. 38a (B); У транс. папскага нунцыя Яна Габрыэлі, біскупа Масы, зробленым італьскім натарыем Хрыстафорам Еганіні дэ Манфэрдинис з Пармы у Торуні 18 тр. 1393 на запатрабаваныне пракуратару^у Нямецкага ордэну^у Лівоніі Мікалая Граніна і Маркварда фон Суворстэн, з A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 10 (C); У кон. у *Ordensfoliant "Prussiae compositio"* (1413) транс., зробленага (натарыем Вульфардам фон Бурэн?) на запатрабаваныне майстра Нямецкага ордэну^у Лівоніі Госвіна фон Герык^у у Рызе 7 сак. 1352 з A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 7, p. 41 (D); У кон. у *Ordensfoliant "Aktenstücke betr. den Streit zwischen den Polen und dem Dorden 1339–1420"* таго ж транс. (ад 7 сак. 1352, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 11b, f. 52 (E); У кон. неядомага транс. Памежанская біскупа, упісанага у *Ordensfoliant "Registrum ex parte ordinis productorum..."* (1421), Бэрлін, GStAPK (былы KStA), OF 12, f. 95 (F); У транс. таго ж *"Registrum ex parte ordinis productorum..."*, зробленым на загад кардынала Гульбертам яго натарыям Янам Мартынэці дэ Навіяна і

Янам Павэлеці 10 сан. 1421, з F, Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), Schiebl. X, nr. 38 (G); У *Ordensfoliant "Privilegia des Colmischen Landes"* (нав. XV сан.), з A ці з коп. А, Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), OF 67, f. 149 (з H, у скароце); У книзе копіі (XV сан.?) у *Ordensbriefarchiv*, Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), XI, 2 L.S. OBA I, 14f (з I, у скароце) —
Выд.: а) Raczyński. p. 13, nr. 9; б) Bunge. I. sp. 394, nr. 308; в) Lites. I.2. p. 40; д) Lites (2). II. p. 111 — Рг.: Napiersky. I. s. 125, nr. 497; Bunge. I. Reg. s. 86, nr. 345; Bonnell. s. 72; Strehlke. s. 138; Potthast. II. p. 1384, nr. 16923; Paszkiewicz. I. p. 67, nr. 338 — Літ.: Philippi. Brief. s. 2; Seraphim. I.2. s. 10, nr. 16.

А написаны прыгожым і выразным канцылярскім гатычным курсівам. Пашкоджанын пэрограміну: дэ́зве неялікія дзіркі злева ўверсе, якіе не закранаюць тэксту, некалькі цёмных плямаў, дэ́зве з якіх закранаюць тэкст. Тэкст мнона выцерты, таму ў некаторых месцах цяжка чытаць. Фарбы, якімі быў аздоблены інцыял, пабляялі. Круглая алавянная дубхаковая була. На адным баку ў ніжніх частццах выявы дэ́звіх галоўаў з крыжам паміж імі, у верхній частцы над галоўамі надпіс: SPASPE (*Sanctus Paulus Sanctus Petrus* — Святыя Павел Святыя Пётр); выявы галоўаў і акружыны булы аточаныя камію рэльефных кропак. Такі ж арнамант па акружынне і на другім баку булы, унутры якога надпіс у трох радкі: ALEXANDER PP III (Аляксандар Папа IV). Д – 3,8. На правым краі загіну пазнака: а. с. На адг. аркуша: уверсе справа Sancta Maria; ніжэй рукою XIII сан. Istam confirmationem mittit frater Otto in Livoniam; ніжэй выява крыжа ў форме Т, яшчэ ніжэй калі цэнтру аркуша рукою XV сан. hanc bullam portavit dominus Syfridus Lander, magister Lyvonia feria IVante dominicam Reminiscere anno XXIIº, nad этай пазначаку іншай рукою de anno 1257; унізе аркуша па цэнтры ў перавернутым на 180° выглядзе Confirmatio terrarum ordinii in Livonia datarum per regem Lettovie; над этай пазначаку іншай рукою Middowin; на ніжнім краі аркуша справа да нічай пячаці fr(...) Re; на правым ніжнім ражку ў перавернутым на 180° выглядзе Confirmatio bonorum datorum i далей тэкст неразб. У транс. ад 26 жн. 1386 (Schiebl. 4, nr. 38a) съцвярджаецца цэласць і непашкоджанасць А, а пра пячаці гаворыцца: cum filis de serico glauco et rubeo (з шаўковымі нічамі блакітнага і чырвонага колераў). У транс. ад 18 тра. 1393 (L.S. Schiebl. XI, nr. 10): bullatam... eius vera bulla plumbea cum filis sericis rubei glaucique coloris pendente (апячатаны... ягонай спарадуна алавянай булаю, прывешанаю на шаўковых нічах чырвонага і блакітнага колераў).

Тэкст з А

Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ..² magistro et fratribus hospitalis sancte Marie Theutonicorum ³⁾ in Lyvonia ⁴⁾ salutem et apostolicam benedictionem.

Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis, quam ⁵⁾ ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem ⁶⁾ officii nostri ad debitum perducatur effectum. Exhibita siquidem nobis vestra petitio continebat, quod carissimus in Christo filius noster, M(indowe), rex Lettowie ⁷⁾ illustris, terras Selen, videlicet Meddene ⁸⁾, Pelone, Maleysine ⁹⁾ et Theuraxe ¹⁰⁾³, cum suis pertinentiis, prout spectabat ad eum, vobis pia et provida liberalitate contulit perpetuo possidendas, prout in patentibus litteris eius, confectis exinde ac suo sigillo signatis, plenius continetur. Nos itaque, vestris supplicationibus inclinati, quod super hoc ab eodem rege pie ac provide factum est, ratum et firmum habentes, id auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus ¹¹⁾. Tenorem autem litterarum ipsarum de verbo ad verbum presentibus fecimus annotari, qui talis est:

Sanctissimo patri ac domino sacrosante Romane sedis, summo pontifici Alexandro ⁴⁾, Mindowe ¹²⁾, Dei gratia rex Lettowie ¹³⁾, filialem obedientiam et constantissimam in Domino caritatem ac devota pedum oscula beatorum. Cum dilecti nobis in Christo ..⁵ magister et fratres domus sancte Marie Theutonicorum ¹⁴⁾ in Livonia sua fideli ac diligenti persuasione de tenebris gentium nos vocarint, ut cum ceteris Christi fidelibus veritatis lumen eo levius agnoscere valeamus, ut, eorum auxilio mediante, apostolicus I(nnocentius) III, predecessor vester felicis memorie, nos renasci fecerit per unde gratiam baptismalis, et de sua solita clementia nos in regem totius Lettowie ¹⁵⁾ fecerit coronari, ut idem regnum a nobis et nostris successoribus pacifice valeat gubernari, vidimus nobis fore valde necessarium ac proficuum fidei Christiane, ut circa quoslibet ¹⁶⁾

donationes regias faceremus. Cum itaque memorati magister et fratres in Lyvonia^{b)}, nostri constantissimi cooperatores et fidelissimi promotores, suum ferre nobis auxilium sint parati, ut in auxilio nobis ferendo eo fore valeant fortiores, et ad hoc excludendum eis etiam suppetant facultates, de consensu heredum nostrorum eisdem magistro et fratribus terram, que Selen dicitur, videlicet Meddene, Pelone, Maleysine^{m)}, Thouraxe³⁾, cum suis attinentiis, contulimus perpetuo possidendum. Supplicamus igitur benignitati vestre, quatinus eandem donationem, circa predictos magistrum et fratres a nobis provide factam, ratam et gratam habentes, eam patentibus papalibus litteris dignemini confirmare, et magistro et^{o)} fratribus domus Theutonicorum in Lyvonia^{o)} per exhibitem presentium destinantes. Datum anno Domini M^oCC^oL^oV^op), mense^{q)} octobris.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum.

Datum Viterbii, III idus^{r)} iulii^{s)}, pontificatus nostri anno tertio.

^{19. 4)} Teuth(onicorum) B^{b)} Livonia C^{c)} quam et C^{d)} sollicitudinem C^{e)} Lethowie B, Littowie C^{f)} Medone C^{g)} Malesine C^{h)} Thouraxe B, Themaxe Cⁱ⁾ communis C^{j)} Myndowe C^{k)} quaslibet C^{l)} Maleisine C^{m)} ac Bⁿ⁾ Livonia B, C^{o)} MCC^mLV^w B, millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto C^{q)} mensis C^{r)} iydus C^{s)} iullii C

¹⁾ гл. дак. I.5. *Міндаў*, кароль *Літавіі*, просіць папу Аляксандра IV зачывердзіць дарэньне *Селені*, учынене ім Ордэну²⁾ Burchardo – Бурхард фон Горнгузэн, *Лівонскі майстар* (1257–1260 – Toll.-Schwartz s. 17–19)

²⁾ наконт лягізацыі гэтых земляў гл. заўг. 2 да дак. I.4. ⁴⁾ Аляксандар IV, папа Рымскі ⁵⁾ Andreas – Андрэй фон Вэльбэн (Штыргянд), *Лівонскі майстар*

Аляксандар, біскуп, слуга слуга Божых, умілаваным сынам [Бурхарду] майстру і братом шпіталю сьвятой Марыі Німецкага ордэну ў Лівоніі збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне.

Калі ад нас просяць справядлівасці і добра, то праўда і розум вымагаюць, каб на моцы нашага абавязку мы іх належным чынам зьдзейсьнілі. Паколькі ў пададзеным вамі прашэнні да нас паведамлялася, што найдараражэйши ў Хрысьце сын наш М(індаў), найясьнейшы кароль Летовії, з пабожнай і мудрай шчодрасцю даў вам у вечнае валоданыне належныя да яго землі Сэлы, а менавіта Медэн, Пелён, Малейшы і Тэўрагі зь іх прыналежнасцямі, як больш поўна падаецца ў яго адкрытым лісьце, дзеля гэтага вырабленым і апячатаным ягонай пячаццю. Мы, схіленыя вашымі просьбамі, прызнаючы сапраўдным і правамоцным тое, што пабожна і мудра ўчыніў той жа кароль, апостальскаю ўладаю гэта завяраем і моцаю дадзенага ліста зацівярджаем. Зъмест жа яго ліста мы наказалі даслоўна ўпісаць у наш. Зъмест гэты такі:

Найсьвяцейшаму айцу і пану сьвятога Рымскага пасаду, найвышэйшаму пантыфіку Аляксандру, Міндаў, з ласкі Божае кароль Літавіі, [выказвае] сыноўнюю паслухмянасць і нязьменную любоў, пабожна целуючы блаславёныя стопы. Калі любяя нам у Хрысьце майстар [Андрэй] і браты Німецкага дому сьвятой Марыі ў Лівоніі, утварваючы шчыра і настойліва, паклікалі нас зь цемры паганства, каб разам зь іншымі вернымі Христовымі мымаглі лягчэй спазнаць съвяцтво праўды, і дзяяючы іхнай дапамозе славнай памяці папа I(нацэнт) III, ваш папярэднік, даў адрадзіцца нам праз ласку хроснай купелі і з уласцівай яму зычлівасцю наказаў каранаваць нас на карала ўсіяе Літавії, каб мы і нашыя наступнікі

маглі мірна кіраваць гэтым самым каралествам, мы убачылі, што неабходным для нас і карысным для хрысьціянской веры будзе зрабіць для [гэтых братоў] нейкія каралеўскія дарэнны. І паколькі памянёная майстар і браты ў Лівонії, нашыя нязменныя паплечнікі і наўвядненайшыя абаронцы, гатовыя несьці нам сваю дапамогу, дзеля таго каб яны маглі больш дзейсна дапамагаць нам і каб для выкананыя гэтага ім хапала сродкаў, мы з згоды нашых дзедзічаў далі гэтым жа майстру і братом на вечнае валоданыне зямлю, якая называецца Сельы, а менавіта Медэн, Пелён, Малейшы, Тоўраг і [усім да] іх належным. Пакорна просім вашую міласць, каб гэтае дарэнне, прадбачліва зробленае намі для названых майстра і братоў, палічыўшы яго зьдзейсненым, сапраўдным і прымальнym, вы мелі ласку зацвердзіць адкрытым папскім лістом, прызначаючы праз падавальніка гэтага [нашага] ліста майстру і братом Нямецкага дому ў Лівонії. Дадзена ў год Пана тысяча дзьвесіц пяцьдзясят пяты, у месяцы каstryчніку.

Ніводнаму ўвогуле чалавеку не дазволена парушаць гэты ліст нашага зацьвярджэння або з легкадумнай зухваласцю яму супрацьдзейнічаць. Калі ж хто наважыцца нападаць на гэта, то няхай спасыцігне яго кара ўсемагутнага Бога ды яго бласлаўлённых апосталаў Пятра і Паўла.

Дадзена ў Вітэрбо, у III дзень [перад] ліпенскім ідамі, у трэці год нашага пантыфікату.

20.

1260 ст. 25. — Ананы

Пана Аляксандар IV зацьвярджсае Нямецкаму ордэну ў Лівоніі дзесяціну, саступленую біскупам Хрысьціянам.

Ар.: — Кол.: У транс., зробленым 7 сак. 1352 у Рызе клерыкам Падэрборнскай дыяцэзіі натарынем Вульфардам фон Бурэн на запатрабаваныне Лівонскага майстра Нямецкага ордэну Госвіна фон Герыкэ, з А., Бэрлін, GSTAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XI, nr. 7 (B); У транс., зробленым 26 тр. 1388 у Рызе клерыкам Вармійскай дыяцэзіі натарынем Мікалаем Глецэрэ на запатрабаваныне Лівонскага майстра Нямецкага ордэну Робіна фон Эльч, з А., Бэрлін, GSTAPK (былы KStA), Schiebl. 17, nr. 18 (C) — Выд.: а) Dreger. I. s. 429, nr. 315; b) Raczyński. p. 18, nr. 11; c) Bunge. I. sp. 442, nr. 347; d) Narbutt. Pisma. s. 42; e) Seraphim. I.2. s. 77, nr. 87 — Пр.: Napiersky. I. s. 41, nr. 160. s. 116, nr. 454; Bunge. I. Reg. s. 96, nr. 388; Bonnell. s. 73; Strehlke. s. 138; Potthast. II. p. 1446, nr. 17771; Paszkiewicz. I. p. 74, nr. 370 — Літ.: Daniłowicz. I. s. 100, nr. 185.

Тэкст з В

Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ..¹ preceptorii et .. fratribus hospitalis sancte Marie Theutonicorum^{a)} in Lyvonia^{b)} salutem et apostolicam benedictionem.

Solet annuere sedes apostolica piis votis et honestis petencium precibus favorem benivolum impartiri^{c)}. Exhibita si quidem nobis vestra peticio continebat, quod cum carissimus in Cristo filius noster illustris rex Lettowie^{d)} considerans, se de spurciis paganorum per inspiracionis divine graciam et studium vestre sollicitudinis venisse ad cultum catholice^{e)} puritatis ac propter hoc vos prosequens pie benignitatis affectu quasdam terras tunc ad eum pertinentes vobis pia liberalitate donasset, venerabilis frater noster ..² episcopus Lettowie^{d)} loci dyocesanus^{f)}, qui nullum capitulum obtinet^{g)}, diligenter attendens partes illas, que sunt novella plantacio, sine vestre defensionis subsidio non posse subsistere contra impetus paganorum, omnes decimas proventuras in terris eisdem vobis, prout spectabant^{h)} ad ipsum,

diligenti prehabita deliberacione concessit, sicut¹⁾ in patentibus litteris confectis exinde plenius dicitur contineri. Nos itaque vestris supplicacionibus inclinati, quod ab eisdem ..³ rege ac ..⁴ episcopo super premissis provide factum est, ratum et firmum habentes id auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmacionis infringere vel^{k)} ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignacionem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum.

Datum Anagnie, VIII^{b)} kalendas februarii, pontificatus nostri anno sexto.

20. ^{a)} Teuthunicorum C ^{b)} Livonia C ^{c)} mak y B, impertiri C ^{d)} Lettovie C ^{e)} katholice C ^{f)} diocesanus C
^{g)} optinet C ^{h)} spectabat C ⁱ⁾ sicud C ^{j)} vel ei C ^{l)} octavo C

¹⁾ Burchardo – Бурхард фон Горнгузэн, Лівонскі майстар ²⁾ Christianus – Хрысьціян, біскуп Літавії ³⁾ Mindowe – Міндаў, кароль Літавії ⁴⁾ Christiano – Хрысьціян, біскуп Літавії

Аляксандар, біскуп, слуга слугаў Божых, умілаваным сынам [Бурхарду] прэцэптару і .. братом шпіталю сьвятой Марыі Нямецкага ордэну ў Лівоніі збаўленыне і апостальскае бласлауленыне.

Апостальскі пасад звычайна з прыхільнасцю і зычлівасцю прымае пабожныя жаданыні і дастойныя просьбы хадайнікаў. Вось жа ў пададзеным вамі прашэнні паведамлялася пра тое, што найдаражэйшы ў Хрысьце сын наш, найясьнейшы кароль Летавії, усъведамляючы, што ад брыдоты паганства праз ласку Божага натхнення і дзякуючы вашай руплівасці прыйшоў да шанаваньня каталіцкай чысьціні, і дзеля гэтага адчуваючы да вас шчытру прыхільнасць, ён з пабожнай зычлівасцю падараваў вам некаторыя землі, якія ў той час належалі яму. Вялебны ж брат наш [Хрысьціян] біскуп Летавії, мясцовы дыяцэзіяльны біскуп, які ня мае капітулу, добра бачачы, што тыя краі, якія зьяўляюцца новай пасадаку, бяз вашай дапамогі і абароны ня могуць выстаяць супроты нападаў паганцаў, пасля стала газважданыя саступіў вам, наколькі гэта адносілася да яго, усе дзесяціны, якія будуть паступаць з тых жа земляў, гэтак як нібыта падаецца ў ягоным адкрытым лісьце, дзеля гэтага складзеным. Таму мы, скіліўшыся да ваших просьбаў, прызнаючы сапраўдным і прымальнym прадбачліва ўчынена тым жа каралём [Міндавам] і біскупам [Хрысьціянам] у дачыненьні да папярэдняга, нашай апостальскай уладаю гэта завяраем і моцаю гэтага ліста зацьвярджаем. Ніводнаму ўвогуле чалавеку не дазволена парушаць гэты ліст нашага зацьвярджэння або зь легкадумнай зухваласцю яму супрацьдзейнічаць. Калі ж хто наважыцца нападаць на гэта, то някай спасыцігне яго кара ўсемагутнага Бога ды яго бласлаўленых апосталаў Пятра і Паўла.

Дадзена ў Аナンы, у VIII дзень перад лютайскімі календамі, у шосты год нашага пантрафікату.

Pars III
Testimonia posteriora

Ча́стка III
Па́зънешыя съвѣдчаньї

1.

1268 ст. 20. — Вітэрбо

Пана Клімэнт IV дазваляе каралю Багеміі аднавіць каралеўскі пасад у зямлі Летовії, які быў там пры жыцьці слаўнай памяці карала Міндоты, калі ўдасца вyrваць яе з рук паганцаў.

Ар.: — **Коп.:** У рэг. Клімэнта IV, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 32, f. 189, ep. 139 (R); У Ordensfoliant з XIX ст., Бэрлін, GSIAPK (былы KStA), OF 323, nr. 357 (B) — **Выд.:** a) Baibinus. VIII. p. 16, nr. 17; b) Lambacher s. 48; c) Naruszewicz. V. s. 79 (y скароце); d) Voigt. I. p. 161, nr. 156; e) Palacky. nr. 312; f) Boczek. V (Supplementa). p. 249, nr. 35 (з а, над 1264 г.); g) Theiner. I. p. 79, nr. 151; h) Emller. II, p. 170, nr. 438 (з f, над 1264 г.). p. 228, nr. 593 (з g); i) Seraphim. I.2. s. 197, nr. 279 (з B) — **Рг.:** Bonnell. s. 78; Pothast. II. p. 1629, nr. 20229; Perlbach. s. 209, nr. 769; Jordan. IV. nr. 57; Paszkiewicz. I. p. 96, nr. 468 — **Літ.:** Voigt. Geschichte. III. 286; Daniłowicz. I. s. 113, nr. 217.

Тэкст з R

..¹, regi Boemie illustri².

In tui magnificentia culminis mater ecclesia quamplurimum delectatur, dum intentis et devotis studiis elaboras statum magnificare fidelium et procurare christiane religionis augmentum. Hoc igitur providentia sedis apostolice digne considerans, tibi per suas litteras olim dicitur concessisse, ut terras, quas de manibus Lituanorum et aliorum infidelium, si tamen Tartaris vel aliis christiani nominis inimicis se, prout ferebatur, dampnabiliter copularant, eriperes, illis dumtaxat exceptis, que ad dilectos filios ..³ magistrum et fratres hospitalis sancte Marie Teutonicorum vel ad alias Christi fideles pertinebant, ad manus tuas libere posses ac licite retinere. Unde cum, sicut asseris, signo vivifice crucis assumpto, proponas in brevi, favente divina clementia, extento potentie tue brachio procedere contra illos, ac tandem in finibus locorum, que predictis infidelibus remanere contigerit, magnum constituere presidium bellatorum, ad infidelium eorumdem locorum populum saltem per vexationis angustias ad caulam Domini reducendum, nos zelum tue devotionis, qua circa cultum orthodoxe fidei ampliandum fervore dinosceris, tuumque pium in hac parte propositum, utpote laude dignum, multipliciter in Domino commendantes et intendentes te prosequi favoris gratia plenioris, regiis supplicationibus inclinati, de fratum nostrorum consilio presentium tibi auctoritate concedimus, ut si terram Letowie, de qua predicte sedis auctoritate regnum extitit constitutum, presidente illi clare memorie Mindota⁴, qui post receptum baptismatis sacramentum auctoritate apostolica coronatus in regem fuit, tandem a quibusdam perditionis filiis crudeliter interfectus, de manibus inimicorum tuo ministerio eripi, Domino prestante, contigerit, in illa regni solium, sicut prius, erigere libere valeas, ac illius regimini personam fidelem et ecclesie Romane devotam preficere, prout bono statui fidelium et augmento catholice fidei videris utilius expedire. Nolumus tamen per hoc predictis magistro et fratribus hospitalis sancte Marie Teutonicorum, quoad terras, bona et iura spectantia ad eosdem, sive ea teneant, sive ab aliis etiam infidelibus teneantur, in aliquo preiudicium generari. Nulli ergo⁵ nostre concessionis etc.⁶

Datum Viterpii, XIII kalendas februarii⁷, anno III⁸.

1.

¹⁾ П'емисло Отакар II — Атакар Пажэмисл II, кароль Багеміі (1253–1278) ²⁾ скар. начатк. пратаколу (гл. заёў. 2 да дак. II. I), павінна быць: Clemens episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio .., regi Boemie

illustri, salutem et apostolicam benedictionem. ³⁾ Ottonem? – магчыма, Лівонскі майстар Отазь Лютэленбергу (1267–1270 – Toll.-Schwartz. s. 21–22) ⁴⁾ Mindota – Міндота, іншая форма (з фармантам -ота) імя караля Літоўсі ⁵⁾ пасыля ergo пратушчаны выраз, які звычайна скарачаецца (гл. зауб. 4 да дак. II.2): omnino hominum licet hanc paginam ⁶⁾ праз etc. скар. станд. формула пратаколу (гл. зауб. 5 да дак. II.2): infringere vel ei ausu temerario contraire. ⁷⁾ пратушчана pontificatus nostri

[Клімент, біскуп, слуга слуга Божых, найдаражэйшаму ў Хрысьце сыну нашаму Атакару], найясьнейшаму каралю Багемії, [збаўленыне і апостальскае бласлаўленыне].

Маці Касьцёл радуецца тваёй вялікай славе, калі рупліва і пабожна стараешся палепшыцца стан вернікаў і паспрыяць узрастанню хрысьціянскае веры. Вось жа апостальскі пасад, з належнай прадбачлівасцю зважаючы на гэта, некалі, як кажуць, дазволіў табе сваім лістом вольна і законна затрымаць у сваіх руках землі, якія вырваў бы з рук літвянаў ды іншых няверных, калі толькі яны, згодна з паведамленнямі, падступна аб'ядноўваюцца з татарамі ці іншымі ворагамі хрысьціянаў, але з выняткам земляў, якія належалі ўмілаваным братам [Ота?] майстру і братом шпіталю святой Марыі Німецкага ордэну або іншым верным Хрыстовым. Таму калі ты, як сцьвярджаеш, зьбираешся неўзабаве, прыняўшы знак жыватворнага крыжа і прасцягнуўшы руку сваёй магутнасці, з дапамогаю ласкі Божай вырушыць супротів іх і нарэшце паставіць вялікую заставу з ваярамі на межах мясцовасцяў, якім выпала застацца ў памянёных няверных, каб прывесці няверны народ тых месцаў хоць бы і праз нягody ды пакуты да аўтарні Пана, то мы, ведаючы тваю руплівасць і адданасць, зь якімі прагнеш пашыраць вызнаныне сапраўдной веры, і горача падтрымліваюцца ў Пану твой пабожны намер у гэтай справе, варты ўсялякай пахвалы, а таксама зьбіраючыся ўдастоіць цябе ласкаю большага спрыяньня, схіліўшыся да [тваіх] каралеўскіх просьбаў і парайўшыся з нашымі братамі, дазваляем табе моцна гэтага ліста, калі ўдасяца тваймі намаганьнямі і з дапамогаю Пана выраць з рук ворагаў зямлю Летовіі, дзе існавала ўстаноўленае ўладаю памянёна гаспаду каралеўства і на чале яго быў слайней памяці Міндота, які пасыля прынцыпца сакрамэнту хросту апостальскай уладаю быў каранаваны на караля, а затым люта забіты нейкімі сынамі зідрады, вольна ўстанавіць у ёй каралеўскі пасад, як [было] раней, і паставіць там на каралеўскую годнасць асобу верную і адданую Рымскому Касьцёлу, як было б карысней, на тваё меркаваныне, для добра вернікаў і ўзрастання каталіцкае веры. Аднак мы на хочам чыніць гэтым нейкую шкоду згаданым майстру і братом шпіталю святой Марыі Німецкага ордэну ў дачыненіі да земляў, маёмысцяў і правоў, ім належных, ці яны самы дзяржачы іх, ці іншыя, нават няверныя. Ніводнаму чалавеку [не дазволена парушаць гэты ліст] нашага дазволу [або з легкадумна зухваласцю яму супрацьдзейнічаць].

Дадзена ў Вітэрбо, у XIII [дзень перад] лютайскімі календамі, у III год [нашага пантыфікату].

2.

1298 сак. 30. — Рыга

Рыская рада, рыскі капітул ды іншыя съведчаць пра намер літвінаў навярнуцца ў хрысьціянства.

Ар.: Пэр. (31,0 × 12,6 + 2,7), да загіну якога на пэр. стужках былі прывешаныя 10 ваксовых пячачяў: ад 5 зь іх захаваліся толькі фрагмэнты, ад 4 іншых — рэшткі пэр. стужак, ад адной — толькі проразі ў загіне для прадзівання стужкі, Рыга, LVVA, 8. f., 3. apr., kaps. A, 85. l. (B) — Кон.: Кон. нап. у 4-тамовым рукапісным зборы “Diplomata Rigensis, descripta a I.Ch.Brotze”. I, нач. XIX ст., з А, Рыга, LVVA, 8. f., 1. apr., 42. l., 191 lp.— Выд.: а) SRL. I. s. 753; б) Bunge. I. sp. 714, nr. 570 — Факс.: Факс. з А у 4-тамовым рукапісным зборы “Diplomata Rigensis, descripta a I.Ch.Brotze”. I, нач. XIX ст., Рыга, LVVA, 8. f., 1. apr., 42. l., 189 lp.; Фатадз. з В у часоніce Latvijas Arhīvi. 2003. Nr. 2. 14 lp. — Пр.: Napiersky. I. s. 63, nr. 253; Bunge. I. Reg. s. 169, nr. 652; Bonnell. s. 92; Paszkiewicz. I. p. 151, nr. 738.

А напісаны выразным гатычным курсівам, крыху набляклым, але добра чытэльным. Плямы ад вільгайі, у асноўным вакол згінаў пэрограміну, не зыніжаюць чытэльнасці тэксту. На адг. пазначкі пазънейшага часу — злыева: Testimonia de baptismo et coronatione Mendowii regis Lithuaniae 1298 3. Cal. Apr., справа іншаю рукою: Relatio de baptismo Mendosii (!) et libertate negotiandi in Lithuania, унізе над гэтай пазначкаю іншай рукою: De rege Mendow. Пячачы былі апісаныя J.Ch.Brotze, які падаў паскама іх выявы ў факсыміле арыгіналу. Пры парадунаніі з гэтым факсымілем выяўленацца, што з таго часу пячачы падвергліся далейшаму разбуранню і фрагмэнтациі. Паводле факсыміле і апісання J.Ch.Brotze: 1) круглая пячачь Рыскага катэдральнага капітулу злёнага і белага колеру з выяўлюю Багародзіцы з дзіцем у левай руці і жаслом у правай на пасадзе паміж дзівочыми зубчастымі раманскімі вежамі на небе з зоркамі і надпісам на акружынне, ад якога заставаліся фрагмэнты пасабочных літараў. Была абламаная злізу і з правага боку на 40%, сёньня абламаная з усіх бакоў на 70%. Ад выявы Багародзіцы бачныя толькі частка тулава і галавы ды ніжняя частка пасады; 2) круглая пячачь места Рыги на жоўтым воську з выяўлюю зубчастай гарадзкой сцяны з дзівочыми вежамі, паміж якімі крыж і два ключы, раз্�вернутымі адзін ад аднаго ў бок вежаў, з надпісам на акружынне: [S]IGILLV[M] BVRGEN. CIV[...]. Рэшта надпісу і невілікай часткі левага боку пячачы былі абламаныя на 5%, сёньня пячачь абламаная злыева на 10%. Надпіс і выява захаваліся, але больш съчёртая; 3) прадаўгаватая пячачь (магчыма, абата Дзюномондэ), абламаная злыверху на 70%, на якой была выява духовай асобы з паstryрским посаходам, з надпісам на краі. Сёньня пячачь ўжо няма; 4), 5), 7) тады і цяпер застаюцца толькі рэшткі пэр. стужак, прадзетых у проразі на загіне; 6) як у той час, так і цяпер наядная толькі прораз у загіне; 8) прадаўгаватая пячачь Рыскага канвэнту дамініканцуў белага і злёнага колеру з выяўлюю дзівочыми чалавечымі постаціяў: левая з аголеным торсам і завінутай злізу ў покрыва і з німбам вакол галавы, правая ў плащи і з аголенымі нізамі, з рукамі, працягнутымі да галавы першай постаці, у правай руці прадмет, падобны да келіха, па краі пячачі надпіс, ад якога заставалася толькі: FRM. PRED. IN RIGA, правая частка пячачі і верхні рог з працягам надпісу былі абламаныя на 15%. Сёньня ад пячачі захаваліся толькі рэшткі ніжняй часткі і надпісу: PRE[D], уся верхняя частка і правы бок абламаныя на 70%. Паводле захаваных экзэмпляраў пячачі поўны надпіс быў гэткі: S. CONVENTUS FRM. PRED. IN RIGA (Sigillum fratrum predicatorum in Riga — пячачь канвэнту братоў пропаведнікаў у Рызе); 9) прадаўгаватая пячачь рыскіх францышканцуў злёнага і белага колеру з выяўлюю дзівочыми чалавечымі постаціяў: левая на каленях, паказны палец выпрастай правай рукі кранаеца аголенага боку постаці, якая стаіць справа, гэтая постаць зві німбам вакол галавы і рукою, працягнутую як для бласлаўлення над чалом першай постаці (Паводле J.Ch.Brotze, на фігуры паказаны імяверны Тамаш, які ўкладае палец у рану Хрыста), з надпісам на краі пячачі, частка якога была съчёртая, а частка абламаная разам з верхнім і ніжнім рогам пячачі на 5%, чыталася толькі: S. FRATRVM [...] IN RIGA. Сёньня захавалася толькі верхняя палова пячачі, а ад надпісу працягвеца толькі S. FRA... Поўны надпіс, паводле J.Ch.Brotze, быў гэткі: S. FRATRVM MINOR. IN RIGA (sigillum fratrum minorum in Riga — пячачь братоў меншых у Рызе); 10) круглая пячачь старэйшага пілігримаў злёнага і жоўтага колеру з выяўлюю лацінскага роўнаканцовага крыжса ў цэнтры з надпісам на акружынне: S. PEREGRINO..., рэшта надпісу разам з левай часткай пячачі были абламаныя на 40%. Сёньня пячачь амаль у зглікі жа стане, працягвеца тая ж частка надпісу, абламана каля 40%. Поўны надпіс, на нашу думку, можабыць гэткі: S. PEREGRINO[RUM IN RIGA] (sigillum peregrinorum in Riga — пячачь пілігримаў у Рызе).

Тэкст 3.4

Universis Christi fidelibus, presentis page receptoribus, consules civitatis Rygensis, pariter et universitas, prior¹ totusque conventus sancte Rigenis ecclesie, abbas Dunemundensis², fratres maiores et minores, capitaneus peregrinorum, nec non ipsi peregrini, nuncii civitatum, inibi existentium, in eo, qui neminem vult perire, salutem.

Quoniam secundum theologum: Nichil est summe malum vel tale malum, de quo infinite bonitatis et potentie Deus bonum non eliceat, cuius est exprimere mel de petra oleumque de saxe durissimo; sicut in presenti inter densas tenebras et turbidam eclipsim miseriarum misere ac miserabiliter desolate ecclesie et civitatis Rygensis, per fratres domus Theutonicorum immaniter irrogatas, iubar sancti spiritus erronee secte gentiles, habitantes in regione umbre mortis, limpidius illustravit, ac eorum archana, per astutias et tirannides obducta, hactenus propalavit. Quum diebus istis diversa nuntiorum genera ad dominum nostrum archiepiscopum Rigensem³, qui per suos nuntios circa eosdem gentiles pro fidei sacramento et pacis federe laboravit, propensius destinarunt, quidam tamen nuntii, licet non vocati, nec sine vite discrimine ad civitatem Rygensem usque pervenerunt, quamvis semper prepediti per sepedictos fratres, quin suos conatus antea nunquam effectui manciparent. Nunc autem, rota versatilis mundi spreta, cupiunt, ad sancte ad⁴ matris ecclesie consilia, ritus superstitionis abdicare, contractus matrimoniales vicissim cum fidelibus inire, et, ut summarie perstringatur, ortodoxe fidei cultu ac pacis vinculo, ut quondam eorundem paganorum rex, nomine Mindou, ab ecclesia coronatus et unctus, qui clericos et religiosos assumpserat, insolubili copula federari, qui etiam gentiles prelibata sensibilibus argumentis ac sacramentis, secundum eorum morem ac pactis inconcusse servandis, coram nobis omnibus supra nominatis ac aliis diversarum nationum, qui ad insigne effluxerant spectaculum, vallaverunt, quibus letanter peractis dicebant iidem nuntii: O quanto excessivo mentis tripudio rex noster hec, cum ista perceperit, amplectetur! In huius rei et facti testimonium presens scriptum sigillorum nostrorum ac religiosorum et omnium suprapositorum munimine roboramus.

Datum anno dominice incarnationis M^oCC^oXC^oVIII^o, tercio calendas aprilis.

2. *) памылкова паўторана А

¹) Io(appnes)? – магчыма, прыёрам яичэ заставаўся Ёган, згаданы ў ліку съведкаў ліста Рыскага арцыбіскупа Ёгана II фон Фехтэн ад 5 лют. 1294 (Bunge. I. sp. 689, nr. 550) ²) Alexander? – магчыма, абатам быў Аляксандар, згаданы ў лісьце Рыскага арцыбіскупа Ёгана III з Швэрыну і Дорнажкага біскупа Бэрнарда да папы ад 16 вер. 1297 (Bunge. I. sp. 712, nr. 568) ³) Johannem – Ёган III, граф з Швэрыну, Рыскі арцыбіскуп (1295–1300)

Усім верным Хрыстовым, атрымальнікам гэтага ліста, райцы места Рыскага, а таксама ўся супольнасць, прыёр і уесь канвэнт съятога Рыскага касцёлу, Дзюнамондзкі абат, браты большыя і меншыя, старыши пілігримаў і самы пілігримы, прысутныя там паслы местаў, збаўленыне ў Тым, Які не жадае, каб хтосьці загінуў.

Паколькі згодна з тэолягамі няма нічога, што было б найбольшим злом або гэткім злом, зь якога Бог бязмежнае дабрыні і магутнасці не здабыў бы добрага, бо ён можа выціснуць мёд з скалы і алей з найцвярдзейшага каменю, гэтак і цяпер у непрагляднай цемры ды ў бурлівай зацьме няшчасцію гаротнага і бязлітасна спутошанага касцёлу і места Рыскага, акрутна спрычыненых братамі Нямецкага дому, зъяньяне Духа Съятога ясьней асьвятліла паганцаў аблуднае сэкты, што жывуць

у краіне съмяротнага ценю, і ўжо раскрыла іх таямніцы, схаваныя хітрасьцю і тыраніяй. Бо ў гэтыя дні ахвотней выправіліся розныя паслы да нашага пана Рыскага арцыбіскупа, які праз сваіх пасланынкаў працаваў з тымі ж паганцамі дзеля [прыніція] таемстваў веры і мірнай дамовы, але тыя ж паслы, нават не закліканыя, і зь небясьлека для жыцьця прыйшлі да самага места Рыскага, хоць ім заусёды перашкаджалі часта згадваныя браты, якія ніколі раней не давалі зъздзеісніца іхным намерам. А цяпер, пагардзіўши зъменлівым лесам съвету, яны хочуць з парады съвятой маці Касцьцёлу адмовіцца ад забабонных абрадаў, пабрацца сужэнскімі шлюбамі зь вернымі і, згодна з абавязаельствам, пайднацца зь імі непарыўнай повязью дамовы, вызнаючы сапраўдную веру і захоўваючы ўмовы міру, як некалі кароль тых ж паганцаў імем Міндау, які быў каранаваны і памазаны Касцьцёлам ды прыняў [да сябе] духоўных асобаў і мніхаў. Гэтыя ж паганцы пацьвердзілі раней сказанае відавочнымі доказамі і сакрамэнтамі, якія паводле іхнага звычаю і дзеля непарушнага захавання дамоваў [яны ўчынілі] перад усімі намі, памянённымі вышэй, ды іншымі асобамі з розных краінаў, што сабраліся на незвычайнае відовішча. З радасьцю спрабіўши гэта, тыя ж паслы казалі: “О як моцна цешылася б душа караля нашага, калі б ён гэта бачыў”. На съведчанье пра гэтую справу і чын зацвярджаем дадзены ліст моцно пячачаў нашых, а таксама пячачамі мніхаў і ўсіх памянённых вышэй.

Дадзена ў год уцелаўлення Панскага МССХCVIII, у трэці дзень перад красавіцкім каленцамі.

3.

[пач. 1310]

З мэмарыялу пракуратара Нямецкага ордэну (хутчэй за ўсё, Конрада Бруэля), дадзенага ў адказ на авбінавачваныні з боку Рыскага арцыбіскупа Фрыдэрыка ды іни.

Ар.: — Кон.: На пэрг. сувоі з XIV ст., з A, Бэрлин, GSIAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. VI, nr. 1 (B) — Выд.:
 a) Hennig. VII. s. 145 (гэтыя же урывак); b) Voigt. Geschichte. IV. s. 240 (гэтыя же урывак і іншыя месцы дак.);
 c) Narbutt. Dzieje. IV. Dodatki. s. 32 (гэтыя же урывак); d) SRL. I. 753 (гэтыя же урывак); e) Seraphim. Zeugenverhor. s. 179 (увесы дак.); f) Hein.-Maschke. II. I. s. 1, nr. 1(іншыя месцы дак.) — Рг.: Napierksy. I. s. 67, nr. 264; Bunge. II. Reg. s. 15, nr. 714, VI. Reg. s. 32; Paszkiewicz. I. p. 163, nr. 790.

В на пэрг. сувоі 253x24, які складаецца з чатырох разрэзаных уздоўж і склеенных разам у няправільнай пасыядоўнасці пэрг. аркушаў, съпісаных з аднаго боку адною рукою выразным гатычным курсівам XIV ст. Пачатак дак. адсутнічае, старавархіўны нумар II на адг. пэрг. можа паказваць, як лічыў Napierksy. I. s. 67, nr. 264, на тое, што гэта другая частка дак., а першая павінна была мець нумар I. Дак. як мае даты. Захаваная частка дакументу зъмянічае 307 артыкулаў. Нумарацыя артыкулаў, якой трывамаеся і мы, зроблена ў публікацыі Seraphim. Zeugenverhor. Прыблізна датаваны Hein.-Maschke. II. I. s. 1, nr. 1 на падставе дадзеных у тэксьце.

Тэкст з В

... [241] Item ponit et probare intendit dictus procurator nomine quo supra, quod Mindaw olim rex Lytovie venit ad curiam Romanam et quod in Romana curia baptisatus est cum quibusdam suis familiaribus.

[242] Item quod dictus rex reddit^{a)} ad regnum Lytovie.

[243] Item quod Lytuini statim dicto rege reverso pro eo, quod baptismum receperat ipsum regem et omnes, qui cum eo facti sunt christiani occiderunt.

[244] Item quod in dicto regno cessaverunt esse episcopi, presbyteri, fratres minores et predicatorum.

[245] Item quod preceptor et fratres dicti ordinis per Lyvoniam et Prussiam constituti nunquam prohibuerunt fratribus predicatoribus, minoribus et aliis clericis ne ipsi irent ad predicandum fidem catholicam infidelibus. ...

3. *) так у В. трэба чытаць redit

... [241] Таксама съцвярджае і намерваецца давесыці памянёны прокуратар зь імем як вышэй, што Міндаў, колішні кароль Літавіі, прыбыў да Рымскай куры і ў Рымскай куры быў ахрышчаны зь некаторымі сваімі блізкімі.

[242] Таксама, што памянёны кароль вярнуўся на каралеўства ў Літавіі.

[243] Таксама, што літвіны адразу ж, калі памянёны кароль вярнуўся, за тое, што ён прыняў хрост, забілі самога карала і ўсіх, якія разам зь ім сталіся хрысьціянамі.

[244] Таксама, што ў загадным каралеўстве на стала біскупаў, прэзыбітэраў, братоў меншых і братоў прапаведнікаў.

[245] Таксама, што прэцэптар і браты памянёнага ордэну, паставленыя ў Лівоніі і Пруссіі, ніколі не перашкаджалі братом прапаведнікам, [брата] меншым ды іншым духоўным асобам ісьці пропаведаць каталіцкую веру няверным. ...

4.

1310 чэрв. 19. — Авіньён

Папа Клімент V дарувае Бремэнскаму арцыбіскупу Ёгану і Равенскаму каноніку майстру Альберту з Міляну правесыці расцсьледванье цяжкіх правінаў ды іншых злачынстваў Нямечкага ордэну супроць Касьцёлу.

Ар.: Пэрз. (78,5 × 53,5 + 6,5), алавяная (*plumbbea*) була Клімента V, прывешаная на канапляным шнурку, *Krakau*, BCz, sz. 2, nr. 85 — **Коп.:** Урэг. Клімента V, Ватыкан, ASV, Reg. Vat. 57, f. 113v, ер. 412 (R) — **Выд.:** a) Dlugosz. Lib. 9. p. 62; b) Dogiel. V. p. 33, nr. 37; c) Napiersky. Commentarius. s. 8; d) Bunge. II. sp. 47, nr. 630; e) Theiner. I. p. 119, nr. 204; f) Perlbach. Pommerellisches Urkundenbuch. s. 605, nr. 687; g) Regestum Clementis V. s. 169, nr. 5544; h) Seraphim. Zeugenverhör. s. 167; i) Simson. IV. s. 28, nr. 64; k) Hein.-Maschke. II. s. 6, nr. 13 — **Пр.:** Bunge. II. Reg. s. 24, nr. 728, VI. Reg. s. 33; Bonnell. s. 102; Lemmens. Franciskanerkustodie. s. 111, nr. 408; Paszkiewicz. I. s. 168, nr. 813 — **Літ.:** Wadding. VI. s. 174; Voigt. Geschichte. IV. s. 245, 612; Caro. II. s. 61; Perlbach. Vorgeschichte. s. 555; Abraham. I. s. 150; Haller. s. 131; Seraphim. Zeugenverhör. Einleitung. s. II; Lemmens. Geschichte. s. 61; Lemmens. Franciskanerkustodie. s. 405, 408; Simson. I. s. 45; Friedrich. s. 33; Tymieniecki. s. 82; Roth. s. 100, 140.

А напісаны выразным каліграфічным канцылярскім гатычным курсівам. Съяды разъліноўкі. Пазначкі і надпісы: над тэкстам LXXX, на загіне справа про Io[anne] et A[lberto] de [...] non bene sano і ніжэй Io[anni] de [...]. На адгоруе Transumpta est per aud. [...] і пазнейшыя пазначкі Clementis V annos далей Pontificatus 5-о затым Livoniae № 57 і № 43, Revisum 1730. Да сярэдзіны загіну пэргаміну на канапляным шнурку прывешаная алавяная була.

Тэкст 3 А

Clemens^{a) 1} episcopus, servus servorum Dei^{a)}, venerabili fratri Iohanni, archiepiscopo Bremensi², et dilecto filio magistro Alberto de Mediolano, canonico Ravennatensi, capellano nostro, salutem^{b)} et apostolicam benedictionem^{b)}.

In vinea domini licet immeriti cultores positi et custodes, sic in ipsius culture salubrisque custodie nos debemus ministeriis exercere, ut in ipsa infatigabiliter operantes, extirpandis vitiorum spinis et peccatorum tribulis, que superficiem eius interdum obumbrare conantur, necnon plantandis virtutum germinibus, in quibus altissimus delectatur, fervore spiritus et diligenti sollicitudine intendendo, ipsam ab illis presertim offensionum discriminibus tueamur, que sub pietatis specie cautius subintrantes difficilis precaventur. Sane tam predecessorum nostrorum Romanorum pontificum, quam nostris continuatis successive temporibus ex clamore valido et insinuatione famosa ad audientiam sedis apostolice est deductum, quod preceptores et fratres hospitalis sancte Marie Theotonicorum, ad hec solum per sedem eandem in Rigensi, Livonie et Pruscie provinciis constituti, ut ecclesias ac personas ecclesiasticas aliosve catholice fidei professores vallo fortitudinis munientes, ippos a paganorum et scismaticorum tueantur incuribus, et ad dilatandum ibi catholice fidei nomen et cultum iugiter elaborent, in gravem proth dolor nostri Redemptoris iniuriam, fidelium cunctorum obprobrium et eiusdem fidei detrimentum facti sunt hostes domestici et familiares sunt redditi inimici, non insurgentes pro Christi nomine adversus hostes fidei, sed in eorundem favorem, quod stupet auditus, variis calliditatum generibus dimicantes potius contra Christum, ad id precipue, prout evidenter facti ostendere dicitur, intendentis, ut ecclesiis omnibus earumque facultatibus aliisque bonis fidelium dictarum partium eorum usibus applicatis, in rerum amplitudine contabescant, propter quod, dimissa Christi militia, immo^{c)} contra Christi fideles armis nequitie bellum miserabile conserentes^{d)}, nonnullos archiepiscopos, qui fuerunt pro tempore, aliosque prelatos et personas ecclesiasticas in dignitatibus constitutas illarum partium, non absque iniectione manuum in ipsos, Dei timore postposito, temere, violenta, detestabili et sacrilego ausu capere, diris mancipare carceribus, et alias eis graves corporales afflictiones inferre dampnabiliter presupserunt, ac de quatuordecim ecclesiis suffraganeis, quas Ricensis ecclesia metropolis partium eorundem habere consueverat, septem totaliter deleverunt, septem aliis in tali statu dimisis, ut plus sint dedecori et pudori decentie pastoralis, quam si penitus non adessent. Nam de quatuor earum electis canonicis, in eis canonice institutis, fratres sui ordinis pro canonicis in dictis ecclesiis locaverunt, quos in eisdem de facto instituunt et destituunt sicut volunt, et tales eorum confratres pro canonicis se gerentes eligunt in episcopos, quos iidem preceptores et fratres mandant de suis confratribus eligendos, electi vero taliter falsa, immo verius, confirmatione^{e)} aliqua non^{e)} obtenta^{f)} in episcopos se faciunt consecrari, nullam obedientiam eidem Rigeni ecclesie locorum metropoli facientes. In residuis autem tribus cathedralibus ecclesiis vacantibus intrudunt personas, quas volunt, etiam minus dignas, de quibus per potentie sue abusum electionem faciunt celebrari, ac de modo et forma electionum huiusmodi, nulla examinatione premissa, per antedictos fratres sui ordinis pro episcopis se gerentes^{g)} electos huiusmodi in episcopos faciunt consecrari. Omnia bona eorundem ecclesiarum, que insignes consueverant habere pontifices cum solennibus capitulis, latis et magnis facultatibus et redditibus abundantes, propriis usibus non absque pernitoso eorundem ecclesiarum dispendio enormiter applicando, seque, ut liberius in predictam metropolim et ecclesias, ceterosve prelatos et fideles provinciarum et partium predictarum valeant desevire, eorumque munitiones, castra, terras, iurisdictiones et iura proprie subicere^{h)} dicioni, eisdem

paganis nequam amicitie federe unientes¹⁾, ac publicum eis adversus dictos fideles impendentes auxilium, consilium et favorem, ferrum, arma, equos et alia mercimoniorum genera, per que dicti pagani fideles eosdem possint acerbius impugnare, vendunt et per alias ipsis vendi permittunt, quodque gravius est, iidem preceptores et fratres non solum a confinibus eorundem paganorum, in quibus contra illorum incursus debuissent se murum defensionis opponere, in detrimentum fidelium recesserunt, sed quoddam castrum eiusdem Rigensis ecclesie eisdem paganis pro certa quantitate pecunie venundantes. Regnum Plochek^{k)}, quod quondam rex Plochensis^{l)} ad fidem Christi conversus, prolem non habens legitimam, eidem ecclesie Rigensi contulerat pro anime sue salute, dictis paganis non absque iactura multitudinis innumerose fidelium dimiserunt, cuius occasione due solennes cathedrales, Zeloviensis^{m)}³ videlicet et Rutheniensisⁿ⁾⁴ ecclesie consistentes in regno predicto totaliter sunt delete, quibus castro et regno ad manus dictorum infidelium taliter devolutis, dicti pagani, a locis confinium repulsis fidelibus, magnam partem dictarum provinciarum tunc fidelium multitudine populosam^{o)} in solitudinem redegerunt, eisdem fidelibus partim peremptis gladio, partim eorundem paganorum miserabili iugo suppositis perpetue servitutis, quodque detestabilius est, si quando iidem preceptores et fratres offendendi paganos sub cuiusdam umbre pallio velint ostendere se gerere voluntatem, illos fraudulenter impugnant, ut ex eorum facto fideles atrocis impugnentur, eosdem paganos ex tenuis prede dampno modico ad destruendum reliqua castra eiusdem Rigensis provincie pravis nocendi artibus irritantes. Fertur etiam de ipsis execrabilis facinus, dirum nephias, quod cum rex paganorum⁵ cum suis subditis fuisset ad fidem Christi conversus, ac diversos episcopos successive et presbyteros seculares ac fratres predicatorum et minorum ordinum in toto regno suo ordinasset ad extirpationem errorum et illuminationem ac plantationem orthodoxe fidei permansuros, iidem preceptores et fratres, pro pudor! velut eiusdem fidei subversores quosdam eorundem episcoporum, presbyterorum et fratrū exinde deici, quosdam vero interfici latentibus et occultis studiis procurarunt, et taliter pagani etiam ad fidem conversi, lumine veritatis abiecto, errores, proth dolor! pristinos resumpserunt, et sic quondam Lechoniensis^{p)} ecclesia cathedralis, in dicto regno consistens, cum sua civitate et diocesi non absque multorum fidelium animarum et corporum deplorando periculo miserabiliter fuit deleta. Populum etiam christianum terre Semigallie habentem episcopum et presbyteros orthodoxos, qui eis sacramenta ecclesiastica ministrabant, iidem preceptores et fratres totaliter deleverunt, nobiliores eiusdem terre, quos ad convivium invitabant, proditionis infande sevitia mutilatione capitum perimentes, reliquam multitudinem populi dicte terre, ultra quam centum milia fidelium utriusque sexus, ad terras paganorum crudeliter profugarunt, dictique fideles eorundem paganorum in depressionem fidei perpetue sunt redditii servituti, propter quod episcopatus Semigallie, qui per septem dietas amplam diocesim obtinebat, totaliter de medio fuit sublati, et ut omnino impediatur ampliatio fidei in partibus prelibatis, et proponendi verbum Dei facultas quelibet subducatur, ex eo, quod fratres ordinis minorum castri Brunsberg eiusdem Rigensis provincie predicationi dictorum paganorum instantes verbum Dei continue diffundebant, ac quidam frater dicti ordinis iugiter per paganos discurrens, virtute verborum et operum coruscando, die quolibet multos paganos cognitione vere fidei illustratos sacre regenerationis lavacro innovabat, eisdem fratribus minoribus de dicto loco ignominiose deiectis, eundem locum funditus destruxerunt, nullos omnino eiusdem verbi predicationi insistere permittentes, ecclesias quoque, oratoria et capellas edificari pro neophitis non permittunt, ita quod dicti neophiti in rudimentis fidei non instructi, ac in ecclesiis cum orthodoxis participium non habentes, nec in fide, nec in moribus fidelibus sunt conformes. Pessimum etiam ritum eorundem paganorum sectantes,

confratres suos, si quos contingit interdum in hostili congressu vel conflictu aliquo vulneribus sauciari, contra morem eiusdem fidei orthodoxe, priusquam expirent, impietate quadam sevissime feritatis extingunt, eorum corpora flamarum incendio concremando. Ac ut premissa et alia eorum detestabilia scelera eiusdem sedis effugiant notionem, universos fideles, clericos et laicos, cuiuscunque dignitatis aut status existant, ad exponendum querelas de ipsis, tantarum persecutionum necessitate cogente, ad sedem apostolicam accedentes crudeliter persecuntur, mortem eis per se et alias inferendo, sicut hec in personis quandam magistri Alesii⁹, doctoris decretorum, plebani plebis Thorunensis, et aliorum quam plurium, quos redeuntes de Romana curia, ad quam venerant contra eos, crudeliter occiderunt, dicuntur liquido apparere. Nec dum finem premissis enormitatibus imponentes, sed mali esse et boni credi sub pallio ignorante nequitie cupientes, passus et itinera debita, per que de civitate Rigensi exitus et redditus ad eandem quadam necessitate inevitabili peraguntur, sub ea faciunt custodia detineri, ut non nisi personis, quas volunt, gressus ex ea pateat vel regressus, sicque dicta civitas exitum et redditum liberum non habendo, cuiusdam obsidionis anguste dispendia cogitur deplorare, ad quam quidem obsidionem, preclusis itinerum quorumcunque vestigiis, fortius angustandam quoddam castrum a superiori parte, ac portum monasterii Dunamundensis Cisterciensis ordinis eiusdem Rigensis diocesis, in quo eadem Rigensis ecclesia ius obtinet patronatus, ab inferiori parte eiusdem civitatis consistentia, absque quibus civitatem eandem nec per terre, nec per maris vestigia nullus potest ingredi vel exire, quoddam¹⁰ illico emptionis titulo, cum monasteriorum alienatio sacris prohibita sit canonibus, et etiam ipsius monasterii Dunamundensis per pie memorie Gregorii pape VIII predecessoris nostri privilegium speciale cuiuslibet alienationis contractus foret specialiter interdictus, temeritate propria occuparunt et detinent occupata, propter que in eisdem provinciis, in quibus ecclesiam suam fetu nove proliis ad fidem converse Dominus ampliabat, familiari peste intestinam exercente sevitiam, non solum fides radicata et fundata non proficit, sed ex persecutione domestica deficit et, nisi celeri occurratur remedio, nomen ibi deperit christianum. Novissime vero ad nostrum pervenit auditum, quod dicti preceptores et fratres hospitalis eiusdem dilecti filii nobilis viri Wladislai Cacovie¹¹ et Sandomirie ducis terram hostiliter subintrantes, in civitate Gdansco ultra decem milia hominum gladio peremerunt, infantibus vagientibus in cunis mortis exitium inferentes, quibus etiam hostis fidei pepercisset. Idem quoque preceptores et fratres quam plura alia detestanda dicuntur committere, quorum series se nimis extenderet, si singulariter singula presentibus clauderentur. Nos igitur, qui disponente Domino eiusdem dominice vinee regimini¹² presidemus, desiderantes, ut in ea virtutum palmites convalescant, succisis tribulis vitiorum, attendentes quoque, quod premissa, que de dictis preceptoribus et fratribus referuntur, utpote perniciosa et fidei nostre contraria, immo cunctorum Christi fidelium cordibus inimica, sub dissimulatione transire salva conscientia nequeamus, considerantes etiam, quod in talibus debite correctionis differre remedium nichil esset aliud, quam licentiam sceleribus indulgere, discretionem vestram, de quorum circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinemus, hortandam attente duximus et monendam, vobis per apostolica scripta districte precipiendo mandantes, quatinus ad partes illas, seu ad loca illarum partium, que vobis pro executione huiusmodi negotii videri poterunt magis apta, vos personaliter conferentes et habentes pre oculis solum Deum, contra predictos preceptores et fratres eiusdem hospitalis in dictis provinciis et partibus consistentes super premissis omnibus et singulis, necnon super articulis, quos sub bulla nostra vobis destinamus inclusos, ac super aliis criminibus et excessibus, super quibus eos inveneritis publice diffamatos, inquiratis diligentius veritatem, eaque diligenter et sollicite inquisita, quecumque inveneritis,

in scriptis redacta ac sufficienter instructa nobis sub sigillis vestris procuretis fideliter intimare. Ceterum castrum et monasterium Dunamundense, quod dicti preceptores et fratres, ut premititur, sub cuiusdam emptionis colore detinent occupatum, per eosdem preceptores et fratres facientes expeditum et liberum omnino dimitti, ipsum usque ad eiusdem sedis beneplacitum prefate sedis nomine teneri, ac per personas ydoneas et fideles, quas ad hoc eligendas industria vestra perspexerit, faciatis cum diligentia custodiri. Ut autem ad premissorum executionem eo liberius intendere valeatis, quo maiori fueritis per nos⁴⁾ auctoritate muniti, vobis invocandi ad premissa omnia et singula exequenda, ubi et quando expedire cognoveritis, tam prelatorum, quam etiam principum et aliorum secularium, cuiuscunque conditionis vel status existant, vel quacunque dignitate prefulgeant, auxilium et succursum. Contradictores quoque et rebelles, necnon testes, quos ad hoc duxeritis convocandos, per excommunicationis, suspensionis et interdicti, necnon privationis privilegiorum eisdem concessorum a sede predicta, sententias compescendi tam de duabus dietis in concilio generali quam de aliquo extra suam civitatem et diocesim, nisi in certis exceptis casibus, et⁵⁾ illis ultra unam dietam a fine sue diocesis ad iudicium non vocando, et aliis quibuscunque constitutionibus, que vestre possent in hac parte iurisdictioni vel potestati, eiusque libero exercitio quomodolibet obviare, aut si testes, quos ad hec evocari contigerit, fuerint predictorum vel minorum aut aliorum ordinum quorumcunque, vel si predictis ordinibus a predicta sede indulustum existat, quod predictorum ordinum fratres ad perhibendum testimonium in quibuscunque causis vel negotiis compelli non possint, seu si dictis preceptorib⁶⁾ et fratribus ab eadem sit sede indulsum, quod excommunicari, suspendi vel interdici non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, et quibuslibet aliis indulgentiis, privilegiis et litteris apostolicis quibuscunque in quacunque forma verborum concessis, per que presentibus non expressa vel totaliter non inserta premissorum executio possit quomodolibet impediri, nequaquam obstantibus, plenam vobis concedimus tenore presentium facultatem. Quod si non ambo hiis exequendis potueritis interesse, alter vestrū ea nichilominus exequatur.

Datum Avinione, XIII kalendas iulii, pontificatus nostri anno quinto.

^{4. 5.)} адс. R^{6.)} адс. R^{7.)} нunc R^{8.)} conferentes R^{9.)} нап. па съцертым інш. поч., цёмна-карычн. атр. A^{10.)} obt. нап. па съцертым інш. поч., цёмна-карычн. атр. A^{11.)} gerentibus et R^{12.)} далей памылкова ўстаўленія servitutі R^{13.)} inientes R^{14.)} Plothech R^{15.)} Plothensis R^{16.)} відаць, трэба чытаць Zeloniensis. Гл. Abram. I. s. 151, хоць Seraphim. Zeugenverhōr. s. 169 пранапе чытаныне Czeloviensis. Дзьве першыя літары слова ў A написаныя на съцертым, відаць замест Go, Goloviensis R, Zeloviensis a^{17.)} Pucheniensis R, Ruthenensis a^{18.)} copiosam R^{19.)} Lethoviensis R, a^{20.)} Alexii R^{21.)} quodam R^{22.)} так у A, R^{23.)} трэба чытаць Cracovie^{24.)} адс. R^{25.)} per nos fueritis R^{26.)} et in R^{27.)} preceptoribus R

¹⁾ Клімэнт V, Рымскі папа (1305–1314) ²⁾ Ёган I Гранд, Бремэнскі арцыбіскуп (1308–1327) ³⁾ Селёнскіе біскупства, якое было заснованае ў 1218 г. на тэрыторыі зямлі Селеніі, падпарадкованай Палацкаму княству. Першым яго біскупам стаў Бэрнард. Гл. Bender. p. 11–12 ⁴⁾ Русінскіе біскупства, якое існавала на тэрыторыі Палацкага княства ў 1240–1250-х гг. і ў 1255 г. было ўключанае ў склад навастворанай Рыскай мэтраполії. Гл. Theiner. I. p. 61, nr. 124 ⁵⁾ Mindowe – відаочна, Міндаў, кароль Літавій

Пераклад двух урыўкаў, датычных каралеўства П(о)лотэ́к і караля Міндава

...Каралеўства П(о)лотэ́к, якое П(о)лоцкі кароль, навернуты да хрысьціянскай веры, ня маючи законных нашчадкаў, калісці перадаў тауму ж Рыскаму касцёлу дзеля збаўлення сваёй душы, яны [братьи Нямецкага ордэну] пакінулі памяняённым паганцам, і з гэтай прычыны два выдатныя катэдральныя касцёлы, а менавіта Зелёнскі і Русінскі, якія існавалі

Ўзгаданым каraleўстве, былі цалкам зынішчаныя. А пасыля таго як гэты замак і каraleўства такім чынам перайшлі ў руکі паганцаў, названыя паганцы, выгнаўшы з памежных мясьцінаў верных, абярнулі ў пустку большую частку тых краёў, заселеную ў той час вялікай колькасцю верных, а самых гэтых верных часткова перабілі мечам, а часткова аддалі пад ганебнае ярмо вечнай няволі...

Апавядоць таксама пра іхнае гнояснае злачынства, страшны грэх, што калі кароль паганцаў разам з сваімі падданымі быў навернуты да веры Хрыстове, і затым паставіў ва ўсім сваім каraleўстве асобных біскупаў і съвецкіх прэзыбітэраў, а таксама братоў Ордэну прапаведнікаў і меншых братоў, якія павінны былі застасца там на выкараненыне abludaў, прасьвятленыне і насаджэныне сапрауднай веры, тыя ж прэцэптары і браты [Нямецкага ордэну], о ганьба, як руйнавальнікі той жа веры па стараліся некаторых з гэтых біскупаў, прэзыбітэраў і братоў схаванымі, таемнымі заходамі адтуль выгнаць, а некаторых нават забіць. І такім чынам паганцы, нават навернутыя да веры, адкінуўшы съвятыло прауды, о гора, зноў прынялі даўнія abludy, а былы Летоўскі катэдральны касцёл, які існаваў некалі ў памянёным каraleўстве, разам з сваім местам і дыяцэзіяй з годнаю шкадаваньня небясьпекаю для душаў і целаў многіх вернікаў быў акрутна зруйнаваны. ...

5.

[1312 лют.-ліп. — Рыга]

З пратаколу допыту съведкаў, учыненага папскім інквізытарам Францішкам дэ Маліяна ў справе злоджываньня Нямецкага ордэну.

Ар.: — Коп.: На пэр. суво і XIV ст., з A, Бэрлін, GStAPK (былы KStA), L.S. Schiebl. XLI, nr. 7 (B) — Выд.:
 a) Voigt. Geschichte. III. s. 179 (урывкі); b) Narbutt. Dzieje. IV. Dodatki. s. 32 (урывкі); c) Bunge. II. sp. 63, nr. 638
 (урывак); d) Seraphim. Zeugenverhör. s. I (звесь дак.); e) Hein-Maschke. II.I. s. 54, nr. 86 (урывкі) — Пр.: Napierlsky.
 I s. 71, nr. 277; Bunge. II. Reg. s. 28, nr. 737; Bonnell. s. 103; Lemmens. Franciskanerkustodie. s. 79, nr. 45; Paszkiewicz. I.
 p. 172, nr. 829.

В эта няпоўная копія, съписаная, на доўгім пэр. суво 2490 × 28,3, сшытым з пэр. аркушаў рознай даўжыні, які затым распаўся на некалькі частак; з начатку, з канца і з іншых частак сувою былі адарваны і страчаны асобныя аркушы. Захаваная рэшта з 34 пэр. аркушаў утрымлівае адказы 16 съведкаў на 230 абеінаваўчых артыкуулаў супроць Нямецкага ордэну. Адказы 9 съведкаў (VI, VII, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XII, XXII) дайшлі цалкам, 7 іншых((I), V, VIII, XI, XIII, XVI, XXIV) — у фрагментах. Артыкулы I—XXV абеінавачваньням супроць Ордэну перагукаючыся з закідамі, выкладзенымі ў дак. III.4. Напісаны выразным гатычным курсівам. Нумары съведкаў выпісаныя на левым полі руцапісу. Аркушы на адгорце пазначаныя вялікімі літарамі лацінскага алфавіту і рымскімі лічбамі. На адгорце аркуша V рукою XV ст. напісаны: Dicta testium super iniuriis illatis archiepiscopis et ceteris prelatis ecclesiarum necnon supra depredacione bonorum ecclesiasticorum a fratribus ordinis in Livonia.

Тэкст з B, урывкі

...Die XIIIII eiusdem mensis martii

VI testis. Discretus vir dominus Henricus Langueman capellanus Osiliensis...

Item super XVI articulo, qui sic incipit: "Item, quod cum rex" dixit, quod fuit et est publica fama in Lyvonia de hiis, que in articulo continentur, scilicet, quod rex in articulo nominatus

fuit christianus et habuit clericos et modo errores pristinos servat, sed de aliis contentis in articulo nescit. ...

Die XX eiusdem mensis martii

VII testis. Religiosus vir frater Henricus prior monasterii in Wilchenna¹ ordinis Cisterciensis...

Item super XVI articulo, qui sic incipit: "Item quod cum rex", dixit, quod audivit dici a pueritia sua et usque nunc, et fama fuit et est in provincia Lyvonia de hiis, que in articulo continentur, et dixit, quod ille rex, de quo in articulo fit mentio, vocabatur Mindo. ...

Item super XXXI articulo, qui sic incipit: "Item quod rex", dixit, quod nichil aliud sciebat de hiis, que in articulo continentur, nisi quod rex Lyvonia^{a)} et regnum eius fuerunt ad fidem conversi et habuerunt prelatos, sed postea apostarunt a fide et in huiusmodi errore persistunt, et hoc dixit, quod sciebat, quia audiverat dici ab antiquioribus de provincia Lyvonia. ...

Die IIII^{ta} mensis aprilis

VIII testis. Frater Iacobus de Wasfalia² monachus monasterii de Walchenna¹ ordinis Cisterciensis diocesis Tarbatensis...

Item super XVI articulo, qui sic incipit: "Item quod cum rex", dixit, quod audivit dici, quod rex paganorum fuit a^{b)} fide^{b)} conversus et coronatus per dominum papam et quod propter iniurias eidem regi et subditis suis illatas per fratres apostatavit a fide, sed de aliis, que in articulo continentur, dixit se nescire. ...

Die XXIII eiusdem mensis maii

XIII testis. Religiosus vir frater Daniel prior ordinis predicatorum in Tarbato...

Item super XVI articulo, qui sic incipit: "Item quod cum rex", dixit, quod audivit dici quod rex Lethovie quandam Mindo nomine fuit conversus ad fidem catholicam et quod fratres hospitalis predicti quedam dampna fecerunt cuidam ipsius regis nepoti, et quia noluerunt satisfacere pro dampnis huiusmodi ipsi regi seu nepoti eius, ipse rex apostatavit a fide, de aliis vero que in huiusmodi articulo continentur dixit se nescire. ...

Die XIIII eiusdem mensis iunii

XVII testis. Religiosus vir frater Bertholdus ordinis fratrum predicatorum in Riga...

Item super XVI articulo, qui sic incipit: "Item quod cum rex", dixit, quod audivit dici, quod quidam rex fuit in Lethovia, qui fuit christianus nomine Mindo et quod vidi quendam clericum, qui fuit magister ipsius testis, qui clericus fuerat clericus regis predicti et quod audivit dici a quodam mercatore, quod rex ille apostatavit a fide ob istam causam, videlicet, quod cum dictus rex haberet quendam suum avunculum strenuum in armis et ille mitteret familiam suam cum quibusdam mercibus versus partes fidelium, quod fratres predicti illas merces predictas familie abstulerunt, unde dictus avunculus regis auditio quod bona sua sibi fuissent ablata, dixit regi predicto: tu es christianus factus et cum eis pacem fecisti, videas qualem amicitiam faciunt nobis. Quo rex auditio dixit: ego mittam ibi nuncios meos et faciam omnia restitui tibi; et missis nuntiis suis ad fratres rogans de restitutione rerum predictarum,

et fratres nollent restituere, voluit dictus rex esse contentus, quod solummodo dimidium eorum, que ablata fuerant, restituerent, quod cum dicti fratres nollent hoc facere, dictus avunculus regis intravit terram christianorum cum magno exercitu et fecit ibidem magna dampna, ex quibus postea potentiores Lythovie opposuerunt se regi predicto ita quod ipse postmodum apostatavit a fide, de aliis vero, que in huiusmodi articulo continentur dixit se nescire. ...

Die XVII eiusdem mensis iunii

XVIII testis. Religiosus vir frater Henricus de Chochenus³ ordinis minorum in Riga...

Item super XVI articulo, qui sic incipit: "Item quod cum rex", dixit, quod de hiis, que in huiusmodi articulo continentur, erat publica fama in Lyvonia, et dixit, quod vidit illum fratrem, qui fuerat tunc temporis, videlicet quando predicta fuerunt, que in articulo dicuntur, apud regem paganorum.

Die XX eiusdem mensis iunii

XIX testis. Religiosus vir frater Nicolaus Berca de Riga ordinis fratrum predicatorum...

Item super XVI articulo, qui sic incipit: "Item quod cum rex", dixit, quod audivit dici, quod cum rex paganorum fuisset ad fidem conversus et haberet secum aliquos presbyteros seculares et aliquos canonicos Rigenses et misisset nuntios suos ad magistrum hospitalis, quia dictus magister invitatis nunciis dicti regis ad prandium eisdem nuntiis fecit capita absidi⁴, dictus rex electis dictis presbyteris extra regnum suum et canonicis ac aliquibus ex eisdem trucidatis errores pristinos reassumpsit, de aliis vero, que in huiusmodi articulo continentur, dixit se nescire. ...

Die V eiusdem mensis iulii

XXIIII testis. Religiosus vir frater Wesserus de Torreyda⁴ ordinis fratrum predicatorum in Riga...

Item super XVI articulo, qui sic incipit: "Item quod cum rex", dixit, quod audivit dici, quod quidam rex nomine Mindo fuit conversus ad fidem catholicam et vidit quandam presbyterum ipse testis, qui fuit plebanus in terra dicti regis, sed de aliis, que in huiusmodi articulo continentur, dixit se nescire. ...

^{5. *)} так у В., трэба чытаць Lythovie ^{bb)} так у В., трэба чытаць ad fidem ^{*)} так у В., трэба чытаць absidi

¹⁾ Walkena, суч. ням. Falkenau размыщалася на паўн. зах. ад Дорпату (сёняня Тарту ў Эстоніі) ²⁾ напэзунка, Вэстфалія ў Нямеччыне ³⁾ у лац. дак. таксама ў формах Kokenois, Kokenes, у ням. Kokenhausen, Kokenhusen (латыск. Koknese) – былы палацкі ўзэл Кукенойс ці Кукенос на р. Дзьвіне (сёняня ў Латвії) ⁴⁾ Torejda (латыск. Turaida) – замак Рыскіх біскупаў Тарэйда на р. Аа (сёняня Gauja ў Латвії) на паўн. усх. ад Рыгі

... XIIIІ дня таго ж месяца сакавіка

VI съведка. Разважлівы муж пан Генрык Лянгвэмэн, эзэльскі капэлян...

Таксама на XVI артыкул, які пачынаецца гэтак: "Таксама, што калі кароль...", ён сказаў, што была і ёсьць сярод людзей погаласка ў правінцыі Лівоніі пра тое, што зъмяшчаецца

ў артыкуле, а менавіта, што названы ў артыкуле кароль быў хрысьціянінам і меў духоўных ды неу забаве застаўся пры ранейшых аблудах; пра іншае ж, зъмешчанае ў артыкуле, ён ня ведае.

...XX дня таго ж месяца сакавіка

VII съведка. Пабожны муж брат Генрык, прыёр кляштару ў Валкене, з Ордэну прапаведнікаў...

Таксама на XVI артыкул, які пачынаецца гэтак: “Таксама, што калі кароль...”, ён сказаў, што чуў, як казалі яшчэ ў часы ягонага маленства і [кажуць] аж дагэтуль, ды што была і ёсьць погаласка ў правінцыі Лівоніі пра тое, што зъмішчаецца ў артыкуле, а таксама сказаў, што той кароль, пра якога ёсьць згадка ў артыкуле, зваўся Мінда. ...

Таксама на XXXI артыкул, які пачынаецца гэтак: “Таксама, што кароль...”, сказаў, што нічога іншага ня ведае пра тое, пра што апавядаетца ў артыкуле, хіба толькі, што кароль Літавіі і яго каралеўства былі навернуты да веры і мелі прэзятаў, але пасыля адступіліся ад веры і застаюцца ў гэтай аблудзе, а таксама сказаў, што ведае гэта, бо чуў ад старэйшых [людзей] з правінцыі Лівоніі. ...

III-га дня месяца красавіка

VIII съведка. Брат Якаб з Вэстфаліі, мніх кляштару з Валкены, з Ордэну цыстэрцыянцаў Дорпацкай дыяцэзіі...

Таксама на XVI артыкул, які пачынаецца гэтак: “Таксама, што калі кароль...”, ён сказаў, што чуў, як казалі, што кароль паганцаў быў навернуты да веры і каранаваны панам папам і што дзеля кръгудаў, учыненых брагамі таму ж каралю і ягоным падданым, адступіўся ад веры, але пра іншае, зъмешчанае ў артыкуле, ён сказаў, што ня ведае. ...

ХХIII дня таго ж месяца траўня

XIII съведка. Пабожны муж брат Даніэль, прыёр Ордэну прапаведнікаў у Дорпаце...

Таксама на XVI артыкул, які пачынаецца гэтак: “Таксама, што калі кароль...”, ён сказаў, што чуў, як казалі, што калісьці кароль Летовіі на імя Мінда быў навернуты да каталіцкай веры і што памянёныя шпітальныя браты ўчынілі нейкую шкоду аднаму пляменініку каралю, і паколькі не захацелі адплаціць за гэтую шкоду самому каралю ці ягонаму пляменініку, гэты кароль адступіўся ад веры. Пра іншае, зъмешчанае ў гэтым артыкуле, ён сказаў, што ня ведае. ...

XIII дня таго ж месяца чэрвеня

XVII съведка. Пабожны муж брат Бэртолд з Ордэну братоў прапаведнікаў у Рызе...

Таксама на XVI артыкул, які пачынаецца гэтак: “Таксама, што кароль...”, ён сказаў, што чуў, як казалі, што быў у Летовіі кароль на імя Мінда, які быў хрысьціянінам, і што бачыў аднаго духоўнага, які быў настаўнікам самога съведкі, і што гэты духоўны быў раней духоўным памянёнарам каралю, і што чуў, як казаў адзін купец, што гэты кароль адступіўся ад веры менавіта з тae прычыны, што ў названага караля быў калісьці дзядзька выдатны ваяр і той паслаў сваю чэлядзь з таварамі ў краі верных і што памянёныя браты адабраблі гэтыя тавары ў чэлядзі. Таму памянёны дзядзька, пачуўши, што ў яго была адабраная ягоная маёмасць, сказаў гэтаму каралю: ты стаўся

хрысьціянінам і ўчыніў зь імі мір, паглядзі ж, якое сяброўства нясуць яны нам. Кароль, пачуўшы гэта, сказаў: я пашлю туды сваіх паслоў і зраблю так, каб яны ўсё вярнулі табе, ды, паслаўшы сваіх паслоў да братоў, прасіў іх вярнуць памянёныя рэчы, але браты не захацелі вярнуць, хоць кароль быў бы задаволены, калі б яны вярнулі толькі палову таго, што было адабрана. Калі ж названыя браты не пажадалі рабіць гэтага, памянёны дзядзька караля ўвайшоў у зямлю хрысьціянаў зь вялікім войскам і ўчыніў там вялікую шкоду. З таго часу вяльможы Літавій ўзыняліся супроць памянёнага караля гэтак, што ён пазней адступіўся ад веры. Пра іншае, зъмешчанае ў гэтым артыкуле, ён сказаў, што ня ведае. ...

XVII дня таго ж месяца чэрвеня

XVIII съведка. Пабожны муж брат Генрык з Куkenосу, з Ордэну меншых [братоў] у Рызе...

Таксама на XVI артыкул, які пачынаецца гэтак: “Таксама, што кароль...”, ён сказаў, што пра зъмешчанае ў гэтым артыкуле была погаласка сярод людзей у Лівоніі, а таксама сказаў, што бачыў таго брата, які быў у той час, а менавіта калі адбывалася сказанае ў артыкуле, у караля паганцаў. ...

XX дня таго ж месяца чэрвеня

XIX съведка. Пабожны муж брат Мікалай Берка з Рыгі, з Ордэну братоў прапаведнікаў...

Таксама на XVI артыкул, які пачынаецца гэтак: “Таксама, што калі кароль...”, ён сказаў, што чуў, як казалі, што калі кароль паганцаў быў навернуты да веры і меў у сябе съвецкіх прэзьбітэраў ды рыскіх канонікаў, і паслаў сваіх паслоў да майстра шпіталю, а названы майстар, запрасіўшы паслоў на абед, загадаў сыціць тым жа паслом галовы. Тады памянёны кароль, выгнаўшы названых прэзьбітэраў і канонікаў з свайго каралеўства, а некаторых з іх забіўшы, зноў вярнуўся да старых abludaў. Пра іншае, зъмешчанае ў гэтым артыкуле, ён сказаў, што ня ведае. ...

V дня таго ж месяца ліпеня

XXIII съведка. Пабожны муж брат Вэсэр з Тарэйды, з Ордэну братоў прапаведнікаў у Рызе...

Таксама на XVI артыкул, які пачынаецца гэтак: “Таксама, што калі кароль...”, ён сказаў, што чуў, як казалі, што кароль на імя Мінда быў навернуты да каталіцкай веры і сам съведка бачыў аднаго прэзьбітэра, які быў пробашчам у зямлі названага караля, але пра іншае, зъмешчанае ў гэтым артыкуле, ён сказаў, што ня ведае. ...

Commentarii

Камэнтары

Дзеля таго што ў ранейшых публікацыях і дасьледваньнях дакумэнта³ Міндава недастаткова быў асьветлены цікавы і адметны аnamастычны матэрыял, які зъмяшчаецца ў гэтых актах, у камэнтарох яго разгляду адводзіцца больш месца. Такі разгляд і першасная лінгвістычна інтэрпрэтацыя неабходныя, на нашу думку, для хутчэйшага ўвядзення гэтага матэрыялу ў навуковы ўжытак, што можа быць карысным для больш глыбокага вывучэння пытаньняў, звязаных з этымалёгіяй назову дзяржавы Міндава і з паходжаннем імёнаў карала, яго родных і прыбліжаных. Звычайна гэты назоў і імёны тлумачылі як балцкія, але аналіз іх формаў, зафіксаваных у лацінскіх дакумэнтах, дае падставы казаць пра магчымасць іншай этымалёгіі.

Дак. I.1

Mindowe

Імя карала найперш згадваецца ў лацінскіх дакумэнтах, нямецкіх і польскіх кроніках, кірылічных записіах усходнеславянскіх летапісаў. У большасці публікованых тут лацінскіх дакумэнтаў яно пішацца як *Mindowe* ці *Myndowe*, дзе літара *u* і літара *i* абазначаюць адзін і той жа гук [i]. Падмена гэтых літараў адна другой была звычайнай зъяваю ў тагачасным лацінскім пісьме. Наяўнасць варыянтаў *Mindou* (дак. III.2) і *Mindaw* (дак. III.3)⁴, у якіх адсутнічае канцавое *e*, дазваляе меркаваць, што гэтае *e* ў дадзеным выпадку выконвала такую ж функцыю, як і літары *b*, *v* (ер, ёр), якія ўжываліся ў тагачасных усходнеславянскіх кірылічных тэкстах і у XIII ст. у канцавой пазыцыі ужо ня мелі фанэтычнай вартасці, абазначаючы нульвы гук з папярэднім цвёрдым ці мяккім зычным. Кірылічным адпаведнікам да *Mindowe* (*Myndowe*) была б форма *Міндовъ*. Такая форма зас্থведчаная ў “Кроніцы Літоўскай і Жамойцкай”⁵, але ў вінавальным склоне – *Міндова* і ў дачыненьні да іншай асобы – сына галышанскага князя Гольша⁶. Дарэчы, гэту форму – *Міндовъ* (*Міндова*, *Міндово* ды г.д.) – пасълядоўна выкарыстоўваў у сваёй працы расейскі гісторык XIX ст. А. Энгельман⁷. Яе ж, але ў лацінскім напісаньні *Myndow* (*Mindow*) ужывала, напр., у навуковым апараце да выданья дакумэнтаў карала адзін зь першых іх публікатараў Ф. Дрэгер⁸, а таксама гісторыкі Ё. Арніт⁹, Ф. Шварц¹⁰, Э. Бонэль¹¹, К. Віль¹² ды інш. Астатнія аддавалі перавагу варыянту *Mindowe* (*Myndowe*), які фігуруе ў большасці лацінскіх дакумэнтаў.

³ Гл. таксама варыант *Myndaw* у: *Codex epistolaris Vitoldi. Collectus opera A. Prochaska. Cracoviae, 1882.* S. 996.

⁴ ПСРЛ. Т. 32. С. 33.

⁵ Без увагі на праудзівасць самога летапіснага паведамлення імя Гольша – славянскага паходжання. Пар. з поўным лужыцкім адпаведнікам *Holsa*: Міка. III. S. 39.

⁶ Энгельман А. Хронологические исследования в области русской и ливонской истории в XIII и XIV столетиях. Спб., 1858. С. 144–146, 158–167 ды інш.

⁷ Гл: Dreger. I. S. 352, nr. 243; s. 355, nr. 247 et passim.

⁸ Der Liefländischen Chronik ander Theil von Liefland unter seinen Herren Meistern, welche die alte Geschichte des Ordens und der benachbarten Völker erleutert ... von J.G.Arndt. Halle im Magdeburgischen, 1753. S. 51, 56, 58 usw.

⁹ Гл.: Schwartz. S. 51, 70, 88 usw.

¹⁰ Bonnell. Ereignisse. S. 284, 285 usw.

¹¹ Will. S. 374, 375, 377 usw.

У дакумэнтах зафіксованыя яшчэ тры формы імя: *Mindowin* (дак. II.4), *Mindota* (дак. III.1) і *Mindo* (дак. III.5). Усходнеславянская і польская наратыўныя крыніцы падаюць таксама формы *Міндогъ*¹², *Mindog*¹³, *Мендогъ*¹⁴, *Мендо́къ*¹⁵, *Mendog*¹⁶, *Mendok*¹⁷, *Міндовгъ*, *Мендо́вгъ*¹⁸, *Mindowk*¹⁹. У пададзеных варыянтах фіналь -гъ (-g) чаргвеца з -къ (-k), прычым часам гэтае чаргаванье можа адбывацца ў межах аднаго тэксту. Такое ж чаргаванье назіраецца і ў варыянтах імя каралевіча Войшалка: *Воишегъ / Воишелькъ* ды інш. (гл. ніжэй), толькі там дамінуюць напісаныні з фінальлю -къ (-k). Напісаныні гэтага імя з -ко, -ок на канцы: *Воишелько*, *Войселок* дазваляюць меркаваць, што тут, як і ў выпадку з імем карала, мы маєм справу з славянскім антрапонімным фармантам -к-, але пацыраным адпаведнымі галоснымі. Пар.: ст.-польск. *Dobk*, *Dobak*, *Dobko*; *Mirk*, *Mirak*, *Mirko*²⁰, ст.-бел. *Мінко*, *Мінкъ*²¹ ды інш. Прычым у суфіксальных варыянтах антрапоніму, утвораных ад таго ж самага двухчленнага імя, фармант з суфіксальным элементам -к- мог выступаць на розных ступенях. Пар.: ст.-польск. *Wojk*, *Wojdak*, *Wojszak*; *Wyszk*, *Wyszoik*; *Dobrk*, *Dobrylko*²². Напісаныне з -гъ (-g): *Міндогъ*, *Воишегъ* можа съведчыць пра тое, што марфэмная будова нязычнага паганскага імя была не зусім “празрыстая” для пісца зь іншай тэрыторыі (Украіна, Вялікі Ноўгарад, Пскоў), дзе хрысьціянская імёны ўжо досьць трывала замацаваліся ва ўжытку. Таму, асабліва ў тых выпадках, дзе вымаўленыне літараў г, к было аднолькавым (напр., на канцы слова), яны маглі блытацца.

Калі прыгледзеца да структуры формаў імя карала, кідаеща ў очы іх фармальная тоеснасць заходне- і паўднёваславянскімі гілакарыстыкамі з адпаведнымі суфіксамі. Гэта асабліва бачна пры супастаўленыні словаў тваральных парадыгмаў антрапонімаў. Параўнайма: *Mindo*, *Mindota*, *Mindok*, *Mindow*, *Mindowk*, *Mindowin* і, напр., *Jar*, *Jaro*, *Jark*, *Jardo*, *Jardow*; *Jan*, *Jank*, *Jando*, *Jandak*, *Jandow*, *Jandowk*²³; *Драгома*²⁴, *Драговъ*²⁵, *Драговін*²⁶; *Радома*, *Радов*, *Радовін*²⁷ ды інш. Зробленае супастаўленыне дае падставы лічыць і самую кароткую з формаў імя – *Mindo* суфіксальным дэрыватам ад каранёвой асновы *Min-*, утвораным як *Jardo* ад *Jar*, ці *Jando* ад *Jan*. Гэтая аснова атрыманая ад першай часткі двухчленных славянских імёнаў тыпу *M(i)nislav*, *Minigniew*, як *Jar* ад *Jaroslaw*. Яна выводзіцца ад праславянскіх *тынѣти / *тыніти ці *мѣнiti з значэннем “думаць, лічыць, меркаваць”²⁸. У пісмовых крыніцах зафіксованыя як формы, прадстаўленыя чыстай каранёвой асноваю, гэтак і дэрываты ад яе з

¹² ПСРЛ. Т. 2. М., 1968. Ст. 815, 817, 818 и др.

¹³ ПСРЛ. Т. 32. С. 133.

¹⁴ ПСРЛ. Т. 2. М., 1843. С. 343; ПСРЛ. Т. 32. С. 26–30, 207–209.

¹⁵ ПСРЛ. Т. 32. С. 17, 26–27, 206–207.

¹⁶ МРН. Т. 2. Лвóв, 1872. С. 808, 840.

¹⁷ МРН. Т. 3. Лвóв, 1878. С. 132–133.

¹⁸ ПСРЛ. Т. 2. М., 1843. С. 343; Т. 24. С. 99; Т. 27. С. 49.

¹⁹ ПСРЛ. Т. 32. С. 132.

²⁰ Malec. S. 105, 116–118.

²¹ Литовская метрика. Отдел первый. Часть третья: Книги публичных дел. Переписи войска Литовского // Русская историческая библиотека. Т. 33. Петроград, 1915. С. 189.

²² Malec. S. 95, 98, 116, 132, 157.

²³ Muka. III. S. 44.

²⁴ Грковій. С. 82.

²⁵ Худаш М.Л., Демчук М.О. Походженнія украінских карпатських і прикарпатських назв населеніх пунктів (відантрапонімні утворення). Кіїв, 1991. С. 27.

²⁶ Грковій. С. 81.

²⁷ Тамсама. С. 166–167.

²⁸ Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд. Вып. 18. М., 1992. С. 174–175; Вып. 21. М., 1994. С. 113–114.

фармантамі першай і другой ступені: *Min*, *Myn*, *Myen*²⁹, *Mina*³⁰, *Mena*³¹, *Minko*, *Mynko*³², *Menko*³³, *Міндо*¹⁴, *Minda*³⁵, *Menda*³⁶, *Міндов*³⁷. Ст.-бел. тэксты падаючы формы *Мінко*, *Мінк*, засьведчаны і формы з суфіксальным элемэнтам *-d* : *Міндзюль*, *Міндзюкевіч*, *Мендык*, *Мендзіла*³⁸.

Такім чынам, можна сцьвярджаць, што ўсе формы імя карала вытворныя ад першага члена двухчленных імёнаў тыпу *M(i)n-i-slav*, *Min-i-gniew* > *Min-do (-a)*, **Men-do (-a)*, *Min-d-ok*, *Men-d-ok*, *Min-d-ota*, *Min-d-ow*, *Min-d-ow-k*, **Men-d-ow-k*, *Min-d-ow-in*. Разнастайнасць суфіксаў у варыянтах імя адной і той жа асобы – звычайная зьява для славянскай антрапаніміі, што добра патгумачыў вядомы дасыльднік анатастыкі А.М. Селишчай: “Характэрнай рысаю ва ўтварэнын асабовых імёнаў фэўдалльнага часу ёсьць разнастайнасць словаўтваральных сродкаў – суфіксаў, якія надавалі імёнам ласкальнае, памяшальнае ці прыніжальнае значэнне. Адно і тое ж імя ўжывалася з рознымі суфіксамі без асаблівой дыфэрэнцыяцыі ў значэнні... На разнастайнасці суфіксаў аднолькавага значэння адбівалася зачымненне значэння некаторых з іх, якія страцілі сваю эмацыйную значнасць...”³⁹ Паводле меркаванія В.Ластоўскага, суфіксы ў варыянтах імя маглі розніцца ў залежнасці ад веку асобы і яе сацыяльнага статусу⁴⁰.

Формы імя, ужытыя ў дакумэнтах, у сучаснай беларускай артаграфіі павінны перадавацца як: *Мінда*, *Міндаў* (пар. *Mindaw* у дак. III.3) ці (з націкам на апошнім складзе) *Міндоў*, *Міндолта*, *Міндовін*.

Letthowia

У тэкстах лацінскіх дакумэнтаў, якія ўвайшлі ў гэтае выданыне, назоў краіны падаецца ў варыянтах: *Let(t)owia*, *Let(t)howia*, *Lethovia*, *Lettovia* (у рукапісах: *Leithouia*, *Lettovia*), *Lectovia*, *Lit(t)owia*, *Lithowia*, *Lithovia*, *Luthawia*. Як вынікае з гэтых напісанняў, гук [t] перадаваўся на пісьме як *t*, *th*, *tt*, *tth*, а гук [v] – як *v* (*u*) ці *w*. Напісаныне *ct* узынікла, магчыма, у выніку даволі частага для лацінскіх актаў XIII–XIV стст. зъмешвання пры пісьме і адчытанні літараў *c i t*, якія былі вельмі падобныя і дзяля гэтага блыталіся. Таму ўсю разнастайнасць варыянтаў назову ў нашых дакумэнтах можна звесці да чатырох асноўных: *Letovia*, *Litovia*, *Lutovia* і *Lutavia*. Яны адрозніваюцца агаласоўкай кораню *Let-*, *Lit-* і *Lut-*, а два апошнія – агаласоўкаю фарманту *-ov-* ці *-av-*.

Варыянты з *-i-* тыпу *Luthowia*, *Luthawia* ня могуць быць выпадковымі. Яны ўжытыя ў лістох, якія пісаліся пад час знаходжання на папскім двары пасольства Міндава, і маглі быць успрыяныя беспасярэдне ад яго прыбліжаных. Формы тыпу *Lutovia*, *Lutwani* (*Lutwania*)

²⁹ SSNO. T. 3. Zesz. 2. S. 474, 517.

³⁰ Šimundič. S. 235.

³¹ MSM. Vol. I. P. 17.

³² SSNO. T. 3. Zesz. 2. S. 517.

³³ MSM. Vol. I. P. 17.

³⁴ Заимов. С. 153.

³⁵ Šimundič. S. 235.

³⁶ Beneš J. O českých příjmeních. Praha, 1962. S. 83.

³⁷ Ильчев С. Речник на личните и фамилни имена у Българите. София, 1969. С. 335.

³⁸ Бірыла. 2. Мн., 1969. С. 283, 285.

³⁹ Селищев А.М. Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ // Селищев А.М. Избранные труды. М., 1968. С. 116.

⁴⁰ Ластоўскі В. Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік. Коўна, 1924. С. 761–762.

знаходзім і ў пазынейшых папскіх лістох⁴¹. Гэткая ж агаласоўка сустракаецца таксама ў тытулах абодвух біскупаў, прызначаных для дзяржавы Міндава, — Хрысьціяна і Віта: (*Christanus episcopus*) *Lutwinensis*⁴², (*Vitus...*) *Luthomiriensis* (*episcopus*)⁴³.

Але часцей тытулы гэтых біскупаў пішуцца як *Litoviensis*, *Lithoviensis*, *Litoviensis*, *Lythoviensis*, *Lithivienensis*⁴⁴. Лацінскі фармант *-(i)ensis* звычайна ўжываецца ў прыметніках, утвораных ад назоваў мяscовасцяй і населеных пунктаў. Адкінуўшы яго, атрымаем тую ж аснову, якая застаецца пасля адкідання фіналі *-ia* ў назове дзяржавы і якая завяршаецца канцавым элемэнтам *-ov-* (*-ow-*, *-ou-*). Пар.: *Litov-iensis*, *Litov-ia*, *Lutov-ia*, *Letov-ia*. Зъвяртае на сябе ўвагу тое, што *-ov-* у гэтых варыянтах фармальна ідэнтычнае прыналежнаму суфіксу славянскіх тапонімаў. Да таго ж, як і ў славянскіх топаасновах, тут адзначаецца альтэрнацыя галоснага ў суфіксе *-ov-* / *-av-* (у дадзеным выпадку, магчыма, пад уплывам характэрнага для рэгіёну аканьня). Шмат якія даследнікі зъвярталі ўвагу на тое, што ў выразе *Datum in Lettowia* (*Lettowie*) *in curia nostra* (дак. I.2, I.9) хаваецца назоў населенага пункту, аднолькавы з назовам дзяржавы. Усё гэта дае падставы для супастаўлення назову дзяржавы з тапонімамі. Вялікая колькасць населеных пунктаў з гэтаку ж асноваю разъмешчаецца на тэрыторыі славянскіх краінаў. Больш за тое, назіраецца тая ж змена на пісьме галосных у корані і суфіксе. Параўнайма, напр., назоў чэскага гораду *Litovel*, які ў сярэднявечных крыніцах пішаецца як *Lutovia* (1251)⁴⁵, *Luthovia* (1272), *oppidum... Luthow* (1327, без фіналі *-al*), *civitatis Luthoviensis* (1359, прыметніковая форма), *Luthovia* (1394), затым зь *i* ў корані — *Lithovia* (1410), ізноў *Luthovia* (1430), і *Lithowle* (1458, у ст.-чэск. напісаныні), *Luthovia* (1465), *na Lithowli* (1475, у ст.-чэск. напісаныні), *Luthaw* (1488, у нямецкім напісаныні), *Littavia* (1592), *Lutovia* (1656), *Littau* (1718, у нямецкім напісаныні)⁴⁶. Як можна бачыць, лацінскія напісаныні наймення гэтага гораду і дзяржавы Міндава — ідэнтычныя. Чэскія тапонімісты выводзяць назоў гораду ад утваральнай асновы **L'utov-*, узятай ад аднакарэннага славянскага антрапоніму, да якой быў дададзены прыналежны фармант *-ja*: **L'utov-ja* (*Ljutovja* въсь — Лютава вёска), з наступным **L'utovja > L'itovē*, перагаласоўкау 'u > i і разъвіцьцем фінальнага *-l* — *Litovel*⁴⁷. У такім выпадку славянская форма **L'utovja* цалкам адпавядае лацінскому напісанью тыпу *Luthovia*, *Luthovia*. Можна прывесці ўсходнеславянскія адпаведнікі да гэтай формы, напр. рака *Лютовья*⁴⁸ або населенны пункты *Лютовия*⁴⁹ і *Литовия*⁵⁰ (пар. таксама: рака *Туровья*⁵¹ калія Палацку, на месцы якой сённяня знаходзіцца воз. *Туруўля* і аднайменны населены пункт).

Але фіналь *-ia* з'явілася ў назове дзяржавы Міндава хутчэй за ўсё з лацінскай мовы, дзе ўжывалася сярод іншага і для афармлення назову населеных пунктаў і краінаў, у тым ліку

⁴¹ Гл., напр.: Theiner. I. P. 81, nr. 155, p. 558, nr. 742.

⁴² Geschichtliche Notizen über Reichenau, Breisgau, Ortenau, Erfurt vom 9–16 Jahrh. // Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins. Hrsg. von dem Landesarchive zu Karlsruhe durch den Direktor desselben F.J.Mone. Bd. 4. Karlsruhe, 1853. S. 254.

⁴³ MPH. Ser. 2. T. 8. Warszawa, 1970. S. 101.

⁴⁴ MPH. T. 3. Lwów, 1878. S. 22–23, 34; Grünhagen C. Regesten zur schlesischen Geschichte. Th. II. (Codex diplomaticus Silesiae. Bd. 16). Breslau, 1875. S. P. 95–96, 116; Zeissberg H. Kleinere Geschichtsquellen Polens im Mittelalter // Archiv für österreichische Geschichte. T. 55. 1877. S. 150.

⁴⁵ Erben. I. P. 589.

⁴⁶ Hosák.-Šrámek. T. I. S. 542.

⁴⁷ Ibidem. S. 543.

⁴⁸ Смоліцкая Г.П. Гідронімія бассейна Окі. М., 1976. С. 90.

⁴⁹ CHMP. Т. 43. Тверская губерния. Спб., 1862. С. 131.

⁵⁰ CHMP. Т. 40. Смоленская губерния. Спб., 1868. С. 273.

⁵¹ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. Т. I. Спб., 1863. С. 39.

нярымскага паходжаньня. На карысцьць гэтага съведчаць лацінскія запісы іншага чэскага тапоніму *Litava*, сярод якіх сустракаем формы *Litawa*, *Lytava*, *Lythava*, *Littawa*, *Litowa*, *Lytowa*, *Lytaua*, *Lytawia*⁵². Тут назіраем тую ж альтэрнацыю на пісьме галоснага ў суфіксе, а таксама суіснаваньне славянскага канчатку *-a* і лацінскай фіналі *-ia*⁵³. У памянёных запісах сустракающа таксама гэткія формы таго ж тапоніму як *Litawan*, *Litowan*⁵⁴ і *Litwa*⁵⁵, якія адпавядаюць пазынейшаму лацінскаму (*Litwania*) і ўсходнеславянскаму (Літва) назову дзяржавы. Назоў самога населенага пункту *Litava* тлумачаць як суфіксальнае ўтварэньне ад славянскага кораню *l'ut-* (люты)⁵⁶.

Згаданая вышэй сярод іншых форма *Litwa* не выпадковасць або нейкі вынятак, бо аднайменны населены пункт *Litva* існаваў таксама на тэрыторыі Славаччыны⁵⁷, а паблізу яго да сёньня захавалася сяло *Litava*. Яно ўпершыню згадваецца ў лацінскіх дакументах у 1135 г. як *villa (веска, сяло) Lytua*⁵⁸, затым як *terra seu possesio* (земля ці ўладаньне) *Lytva* (1305), *Lytua* (1306)⁵⁹. Сяло і прыналежнае да яго зямельнае ўладаньне ляжалі на аднайменнай рацэ, якая таксама згадваецца ў дакумэнце з 1135 г. як *Lyttua*⁶⁰, а потым як *Lytua* (1270), *Lytova* (1279), *Lytoua*, *Lytaua*, *Lytowa* (1281), *Litwa* (1349)⁶¹. На той жа рацэ, але ў іншым месцы разъмяшчаўся *castrum* (замак) *Lytua*, *Lytwha* (1285), *Litva* (1307)⁶². Пры азначэннях дзяржаўца ўладаньня *Litava* ўжываліся таксама формы *Litoua* (1337, 1338), *Lytoua* (1338), *Lytwha* (1467), *Litava* (1471)⁶³. Славацкія лінгвісты выводзяць назоў ракі і населеных пунктаў на ёй ад таго ж славянскага кораню *l'ut-*⁶⁴. Сюды ж выпадае аднесці таксама славацкі тапонім *Lietava*, які фігуруе ў дакумэнтах з 1300 г. як *Lytwa (provincia Lytwa – 1314, Litwa – 1318)*⁶⁵, а пазыней як *Leithawa* (1321), *Liptua* (sic!, 1332), *Letavia* (1392), *Lytwa* (1393), *Lietawa* (1397), *Leithawa* (1474), *Lethavka* (1598), *Lietava* (1773)⁶⁶. Гэтыя запісы цікавыя тым, што ў іх фіксуецца альтэрнацыя *i/e* ў аснове гэтага тапоніму (як і ў назове дзяржавы Міндава). Пар. яшчэ запісы тапоніму *L'utina*: *Lyutune* (1330), *Lethenya* (1341), *Lithine* (1427)⁶⁷. Дарэчы, група населеных пунктаў з назовам *Litva* фіксуєцца і на абшарах Цэнтральнай Беларусі паміж Наваградкам і Менскам⁶⁸.

⁵² Die Landtafel des Markgraftumes Mähren. Hsgb. von Chlumecky P., Chytil J., Demuth K., A. Wolfskron. II–XXI Lieferung (I–XIV Bücher der Brünner Cuda). Brünn, 1855–1861. B. VI. S. 55, nr. 214. S. 115, nr. 271. S. 146, nr. 811. S. 150, nr. 896; B. XII. S. 335, nr. 131. S. 356, nr. 440; B. XIII. S. 398, nr. 59.

⁵³ Пар. надпісы на пячаях Міндава, Ягайлы і Вітаўтавай жонкі Ганны: *Myndouwe... rex Litowie; Iagal ... rex in Lettow; Anna ducissa de Littav* – Gumowski M. Pieczęcie książąt Litewskich // Ateneum Wileńskie. Rocznik. VII. Zeszyt. 3–4. S. 693, 700, 706.

⁵⁴ Die Landtafel des Markgraftumes Mähren. B. XII. S. 350, nr. 338. S. 373, nr. 650.

⁵⁵ Ibidem. B. XII. S. 344, nr. 253.

⁵⁶ Černý F., Váša P. Moravská jména místní. Výklady filologické. Brno, 1907. S. 216; Hosák.-Šrámek. S. 539.

⁵⁷ Chytil A. Místopis Československe Republiky. Vyd. 3. Praha, 1930. S. 655.

⁵⁸ Marsina. T. 2, nr. 74.

⁵⁹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. Ed. Sedlák V. T. 1. (1301–1314). Bratislavae, 1980. P. 169, nr. 354–355. P. 197, nr. 426.

⁶⁰ Marsina. T. 1. P. 71, nr. 74.

⁶¹ Varsik. S. 63.

⁶² Ibidem. S. 64.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem; Пар. таксама: Dickenmann E. Studien zur Hydronymie des Savessystems. T. II. Heidelberg, 1966. S. 25–26.

⁶⁵ Marsina. T. 2. P. 84, nr. 146; p. 154, nr. 312.

⁶⁶ Vlastivedný slovník. T. 2. S. 157.

⁶⁷ Ibidem. S. 206.

⁶⁸ Рапановіч Я.Н. Слоўнік назоваў населеных пунктаў Гродзенскай вобласці. Мн., 1982. С. 139; Слоўнік населеных пунктаў Мінскай вобласці. Мн., 1981. С. 155.

Адначасна зь дзяржаваю Міндава існавала таксама тэрытарыяльна-палітычнае ўтварэнне *terra Lutua* ў правінцыі Алтэнія ў Румыніі, згаданае ў прывілеі вугорскага карала Бэлы IV ад 2 чэрвеня 1247 г.⁶⁹ У прывілеі згадваецца *terra Lutua* – “зямля Літва”. Як вынікае з кантэксту дакумэнту, названая тэрыторыя – гэта тэгта *kenezatus Lutuoy wojavode* – “зямля княства ваяводы Літвоя (Літавоя)”. У самым прывілеі *terra Lutua* сустракаеца яшчэ два разы. Зъвяртае на сябе ўвагу славянская палітычнае тэрміналёгія, выкарыстаная ў дакумэнце. *Kenezatus* – гэта безумоўна лацінізаваная форма славянскага тэрміну, які можна ўзнавіць прыкладна як “кнезат” – княства, а *wojavoda* – гэта ня што іншае, як адпаведнік беларускаму слову “ваявода”. Вядома, што ў этнагенезе румынаў вялікую ролю адыгралі славяне, якія цягам стагодзьдзяў узаемадзейнічалі з раманізаваным дака-гецкім насельніцтвам. У румынскую мову трапіла вялікая колькасць славянскіх лексычных пазычанняў. Славянскімі тэрмінамі, напр., называліся дзяржаўныя пасады і станы: гаспадар, князь, баярын, стольнік ды шэраг іншых. Славянская мова на румынскіх землях была моваю царквы і дзяржаўнага спрадаводства да сярэдзіны XVIII ст. Пісьмовыя крыніцы фіксуюць значную колькасць славянскіх імёнаў у гэтым рэгіёне. Гэткімі, напр., былі імены першых румынскіх ваяводаў і гаспадароў: Богдан, Дан, Мушата, Драгаш, Радо, Уладзіслаў ды інш.⁷⁰ Безумоўна славянскія й імёны ваяводаў Сенеслава і Літавоя, прыведзены ў памянённым прывілеі Бэлы IV. Апошняе імя сустракаеца, напр., у Баўгарыі (XIII ст.) і выводзіцца дасьледнікамі ад больш старажытнага *Lютовой* (XI ст.)⁷¹. Ваявода Літвой фігуруе яшчэ ў чатырох дакумэнтах. У лісьце ад 5 студзеня 1285 г. яго імя падаецца крыху інакш – *Lylhway wauyoda*⁷². Цікава, што ў другім дакумэнце, выдадзеным пад той жа датаю, антрапонім пададзены ў іншай форме, а менавіта: *Litua (al. Lythen) waiuodam* – Літва (інакш Літэн(ъ)) ваявода⁷³, дзе абодва варыянты імя зьяўляюцца гіпакарыстыкамі ад двухчленнага славянскага імя *Lітавой (Lutuo)*. Першы варыяント імя ваяводы *Litua* фармальна супадае з назовам падданай яму зямлі. Такі варыяント антрапоніму фіксуеца таксама ў чэскай, славацкай і польскай мовах⁷⁴.

Зробленыя супастаўленні дазваляюць канстатаваць фармальную ідэнтычнасць назову дзяржавы Міндава з назовамі населеных пунктаў і зямельных уладаньняў на славянскіх тэрыторыях, аддаленых ад балцкага арэалу. Як і ў назове дзяржавы, у адпаведных славянскіх тапонімах назіраецца ваганыне агаласоўкі *w/i/e* ў корані і *o/a* ў суфіксе. Зъмену галоснага ў корані тапонімаў лінгвісты тлумачаць працсам перагаласоўкі і ў пазыцыі пасля палятальнага зычнага (асабліва пасля *l*) *u i*. Гэты працэс складаўся з двух этапаў: зъмяшчэння *u* ў пярэдні рад (*u > i*), а затым страчаныя лябілізациі (*i > ī*). Як адзначаў А.М. Селишчав: “Працэс зрушэння *u* і пярэдні рад пасля палятальнага галоснага і затым працэс страты лябілізациі *ī* перажываўся рознымі славянскімі групамі ў розныя перыяды іх жыцця”⁷⁵. Неабходна зазначыць, што названая перагаласоўка адбывалася з рознай ступеннню паслядоўнасці і паўноты, асабліва ў тапонімах, магчыма, як больш кансерватыўнай частцы лексыкі, што бачна на прыкладзе пададзеных вышэй запісаў чэскага гораду *Litovel*, дзе на працягу

⁶⁹ DRH. B. Tară Românească. Vol. 1. (1247–1500). Bucureşti, 1966. P. 3–7.

⁷⁰ Чертков А.Ф. О переселении Фракийских племен за Дунай и далее на Север к Балтийскому морю и к нам на Русь // Временник (Чтения) Императорского Московского общества истории и древностей Российской. Кн. 10. 1851. С. 115–116.

⁷¹ Занимов. С. 140, 144.

⁷² DRH. D. Relaţii între ţările Române. Vol. 1. (1222–1456). Bucureşti, 1977. P. 30–32.

⁷³ Hurmuzaki de E. Documente privitoare la Istoria Românilor. Vol. I. 1199–1345. Bucureşti, 1887. P. 483–484.

⁷⁴ Svboda. S. 179; Gołębiewska T. Antroponimia Orawy // Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. CCLVI. Prace językoznawcze. Zesz. 34. Kraków, 1971. S. 105; SSNO. T. 3. Zesz. 2. S. 271.

⁷⁵ Селишчев А.М. Славянское языкознание. Т. I. М., 1941. С. 96.

стагодзьдзя назіраюцца ваганыні *u/i*. У некаторых тапонімах з tym жа коранем пасъля перагаласоўкі, сэсьведчанай даўкунтамі, адбылося вяртанье да першапачатковай формy, і сёньня гэтыя назовы пішуцца як: *Lutonina* (*Luthonin* – XIV ст., але: *Litonina* – 1531), *Lutotin* (*Lutotine* – 1131, але: *Litotin* – 1560)⁷⁶ ды інш.

Праявы непасълядоўнай перагаласоўкі ў корані *lut-* можна выяўіць і на іншых славянскіх тэрыторыях, у tym ліку і на ўсходнеславянскіх, як у апэллятывах, гэтак і ва ўласных назовах. Пар., напр., у ст.-бел.: *лютовати, літовати; лютость, літость; лютостивы, літостивы* з tym жа значэннем ды інш.⁷⁷ Знаходзім яе адзнакі таксама ў гідранімі, тапанімі і антрапанімі. Пар. запісы р. *Лютенька, Litenka* (каля Міргарада)⁷⁸; г. *Літавіж* (каля г. Уладзімера Валынскага ва Украіне): *Lutowicz, Litowicz* (1434–1437)⁷⁹; в. *Litowisko, Lutowisko* (у быльм Бродзкім павеце); в. *Litohoszcze, Lutohoszcze* (у быльм Ковельскім павеце)⁸⁰; імя *Лютавор* (1500)⁸¹ і *Літавор* (1486)⁸² ды інш. Сэсьведчаньнем перагаласоўкі можа быць таксама наяўнасць паралельных формаў з адноўкавымі фармантамі: *Лютовец*⁸³ і *Літавец*⁸⁴, *Люцвіны*⁸⁵ і *Ліцьвіны*⁸⁶, *Лютавля* і *Літавля*⁸⁷, р. *Лютвінка*⁸⁸ і в. *Літевінка*⁸⁹ ды шэраг інш. Дасыледнікамі засъведчаная таксама форма “*лютвін*” замест “*літвін*”⁹⁰. А этнограф В. Дабравольскі запісаў на Смаленшчыне два старожытныя паданыні, адно з якіх сягае да XIII ст., дзе Літва названая “*Лютвою*”⁹¹.

Такім чынам, прыведзеныя анимічныя адпаведнікі дазваляюць атаясаміць корань з варыятыўнай агаласоўкай *lut- / lit- / let-* у назове дзяржавы Міндава з каранёмай *l'ut- > lit-* у славянскіх тапонімах з значэннем “*люты*”, якая была ўзятая ад аднакарэнных двухчленных антрапанімаў. Назоў дзяржавы ад гішакарыстыкаў тыпу *Livo, Litvan* выводзілі пачынаючы яшчэ ад “*Кронікі Пруссіі*”, магчыма складзенай прускім біскупам XIII ст. Хрысьціянам, фрагмент якой пададзены ў працы Ё. Фогта⁹². Гэтай вэрсіі трymаліся ў сваіх творах і пазнейшыя аўтары М.Бельскі⁹³, М.Стрыкоўскі⁹⁴ і Ф.Сафоновіч⁹⁵. Агаласоўка *let-* апрача фанэтычных і графічных падставаў магла ўзынікнуць ва ўмовах зачыненія першаснага значэння кораню

⁷⁶ Hosák, Šíránek. T. I. S. 569.

⁷⁷ Гістарычны слоўнік беларускай мовы. Вып. 17. Мн., 1998. С. 68, 70, 197–198.

⁷⁸ Маштаков П.Л. Список рек Днепровского бассейна. Спб., 1918. С. 70.

⁷⁹ Акты Литовско-Русского государства / Изд. М.Довнар-Запольским. Вып. 1 // Чтения в Императорском обществе истории и древностей Российской при Московском университете. 1899. Кн. 4. С. 12–13.

⁸⁰ SGKP. Т. 5. С. 328; Т. 15. Сз. 2. С. 237.

⁸¹ ПСРЛ. Т. 24. С. 214.

⁸² Акты Литовской метрики. Т. 1. Вып. 1. 1413–1498 гг. Собр. О.Н.Леонтовичем. Варшава, 1896. С. 24.

⁸³ СНМР. Т. 34. Псковская губерния. Спб., 1885. С. 42; Список населенных мест Витебской губернии. Витебск, 1906. С. 130.

⁸⁴ Список населенных мест Минской губернии. Сост. В.С.Ярмолович. Мн., 1909. С. 108.

⁸⁵ Указатель населенным местностям Гродненской губернии. Гродно, 1905. С. 144.

⁸⁶ Рапановіч Я.Н. Слоўнік назваў населеных пунктаў Брэсцкай вобласці. Мн., 1980. С. 76.

⁸⁷ СНМР. Т. 43. Тверская губерния. Спб., 1862. С. 131; СНМР. Т. 40. Смоленская губерния. Спб., 1868. С. 273.

⁸⁸ Маштаков П.Л. Список рек Днепровского бассейна. Спб., 1918. С. 228.

⁸⁹ Список населенных мест Могилевской губернии. Могилев, 1910. С. 161.

⁹⁰ Малевич С. Белорусские народные песни // Сборник отделения русского языка и словесности императорской АН. Спб., 1907. Т. 32, № 5. С. 180.

⁹¹ Доброльский В.Н. Смоленский этнографический сборник. Ч. 1. // Записки Императорского русского географического общества по отделению этнографии. Т. XX. Спб., 1891. С. 379.

⁹² Voigt. Geschichte. Bd. 1. S. 621.

⁹³ Bielski M. Kronika Polska. Sanok, 1856. Т. I. S. 252.

⁹⁴ Stryjkowski M. Kronika Polska, Litewska, Żmudzka i wszystkiej Rusi. Warszawa, 1846. Т. I. S. 46, 54.

⁹⁵ Сафонович Ф. Крайника о початку и назвиску Литвы... собраная... 1673 року. Кіїв, 1992. С. 170–171.

У працэсе перагаласоўкі і наступнага яго пераасэнсавання. Гэтаму спрыяла наяўнасць паралельных антрапонімаў, скарочаных і двухчленных, тыпу *Luta*, -^o⁹⁶ / *Leta*, -^o⁹⁷, *Лютко*⁹⁸ / *Letko*⁹⁹, *Лютек*¹⁰⁰ / *Летек*¹⁰¹, *Лютослав*¹⁰² / *Летослав*¹⁰³, *Лютимир*¹⁰⁴ / *Летимир*¹⁰⁵, а таксама вытворных ад іх тапонімаў тыпу *Litovice* (< **Lutovice*)¹⁰⁶ / *Letovice*¹⁰⁷ ды інш.

У назове дзяржавы да каранёвай асновы дададзены фармант -ov-, ідэнтычны адмыслову славянскому прыналежнаму суфіксу, якім звычайна афармляюцца адантрапонімныя назовы населеных пунктаў і зямельных уладаньняў. Замена яго варыянтам таго ж фарманту зь іншай агаласоўкай -av- мае адпаведнікі і ў славянскіх тапонімах¹⁰⁸, а ў назове дзяржавы магла адбывацца таксама пад уплывам харктэрнага для рэгіёну аканінья¹⁰⁹ або пад уздзеяннем княнецкіх напісаньняў. Форма з варыянтам -v-: *Litva*, *Litua* (*Litva*, *Litwa*) узынікла ў выніку спрашчэння, хутчэй за ўсё пад уплывам аднакарэнных антрапонімаў тыпу згаданага ўжо *Lytuoy*, *Lythway* (поўная форма *Литвой*¹¹⁰) або *Litvo* (*Litva*)¹¹¹. Пар. таксама: *Luthomir*, *Lutmir*, *Litmir*¹¹²; *Лютослав*, *Litoslav*¹¹³, *Lutslav*¹¹⁴.

Разгледжаны гістарычны і лінгвістычны матэрыял дазваляе ўявіць гэтую пасълядоўнасць паходжання і раззвіцця назову:

антрапонім *L'ut-o*, -a (<*Luto-voj*, *Luto-slav*, *Luto-mir*) > тапонім (харонім) **L'ut-ov-a* > **Lit(o)va* (весь, земля)¹¹⁵ > палітонім (э канфесійным і этнічным напаўненнем).

Першапачатковым тэрытарыяльным ядром зямлі, а потым і дзяржавы Літва маглі стаць ашшары між Наваградкам і Менскам, маркіраваныя аднайменнымі тапонімамі. З узыніненнем дзяржавы назоў стаў пашырацца і на прылеглыя тэрыторыі, заселеные, як і Літва, пераважна славянскім насельніцтвам (спачатку паганскім, пазней – скільным да заходняга абраду хрысьціянства) і падуладнія каралю, а затым – вялікім князям. У час існавання Вялікага Княства Літоўскага гэты назоў перадусім азначаў землі цэнтральныя і заходніяй Беларусі, займаныя літвінамі-беларусамі. Пасъля далучэння да Расейскай імперыі назоў пачаў

⁹⁶ Malec. S. 70; Šimundić. S. 198.

⁹⁷ Hosák.-Šrámek. T. I. S. 504; Svoboda. S. 204; Заімов. С. 138.

⁹⁸ Морошкин. С. 116.

⁹⁹ Тамсама. С. 114.

¹⁰⁰ Тамсама. С. 116.

¹⁰¹ Тамсама. С. 111, 114.

¹⁰² Пачичъ. С. 58.

¹⁰³ Тамсама. С. 55.

¹⁰⁴ Тамсама. С. 58.

¹⁰⁵ Морошкин. С. 111.

¹⁰⁶ Místní jmena v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Napsal dr. Antonín Profous. Dil II. Praha, 1949. S. 642.

¹⁰⁷ Hosák.-Šrámek. T. I. S. 503–504.

¹⁰⁸ Гл., напр.: Kosyl Cz. Nazwy miejscowe dawnego województwa Lubelskiego // PAN. Prace ołonastyczne. Nr. 27. Wrocław i in. 1978. S. 22.

¹⁰⁹ Пар.: Лемшгова В.П. Беларуская айканімія. Лінгвістычны аналіз назваў населеных пунктаў Мінскай вобласці. Мн., 1970. С. 111–114.

¹¹⁰ Заімов. С. 140, 144.

¹¹¹ SSNO. T. 3. Zesz. 2. S. 301; Svoboda. S. 179; Krištof Š. Osobné mená bývalej Tekovskej stolice. Bratislava, 1969. S. 35; Davídek V. O nazvach a jménech Těšínska. Opava, 1949. S. 115.

¹¹² Морошкин. С. 116.

¹¹³ Пачичъ. С. 58; Морошкин. С. 116.

¹¹⁴ Морошкин. С. 116.

¹¹⁵ Пар. летапісныя назовы *Лютова гора* на шляху з Ноўгарада ў Москву і *Литово урочище* ў Суздалльской зямлі: ПСРЛ. Т. 3. С. 168; Т. 7. С. 116.

зъмяшчаща на тэрыторыю суседнай балскай краіны і, паступова напаўняючыся іншастнічным зъместам, канчагкова замацаваўся за ёй на працягу першай паловы ХХ ст.

У перакладах дакумэнтаў і ў навуковым апарате да іх мы ўжываем адэкватныя лацінскім беларускія варыянты назову дзяржавы *Літавія, Лютоўія, Лютавія, Летовія*, перадаючы лацінскую фіналь *-ia* (з увагі на дваякую магчымасць яе інтэрпрэтацыі) беларускім адпаведнікам *-я* і захоўваючы варыятыўнае напісанье кораню.

regni suscepimus dyadema

Каранацыя адбылася, паводле Густынскага летапісу, у Наваградку¹¹⁶ або, згодна зь звесткамі А.В.Каяловіча, які мог абапірацца на стражчаныя летапісныя крыніцы, *in campis Novogrodensibus (neque enim Novogrodeci tam amplae aedes haberent)*¹¹⁷ – “на наваградзкіх палёх (бо ў Наваградку немагчыма было знайсьці такога вялікага будынку)”. На Наваградку як месцы каранацыі Міндаўга спыніўся ў сваёй “Кроніцы польскай, літоўскай, жамойцкай і ўсіх Ruci” М.Стрыйкоўскі¹¹⁸, у якога, паводле меркавання асобных дасьледнікаў, гэты сюжэт мог быць пераняты дзіўвома вышэй згаданымі крыніцамі.

Але паколькі пісьмовыя помнікі не называюць іншага месца, каранацыю ў Наваградку ці ў яго ваколіцах выпадае лічыць адзін засьведчанай крыніцамі. Спрабы навукова абургунтаваць альтэрнатыўнае месца каранацыі нельга прызнаць удалымі¹¹⁹.

Зъместу дак. I.1 вынікае, што сама падзея адбылася ў ліпені 1253 г. Присутнасць съведкі выдадзенага адначасна дак. I.2 у іншым месцы і пры іншым юрыдычным акце 20 ліпеня дазваляе яшчэ болей звузіць часавыя рамкі каранацыі (гл. заув. 4 да дак. I.2). Некаторыя гісторыкі спрабуюць назваць дакладную дату – 6 ліпеня¹²⁰.

Дак. I.3

Christianus

Хрысьціян, біскуп Літавії (*Christianus, Cristianus episcopus Lettowie, Lethovie, Lettovie* – дак. I.7-9, I.11; II.8, II.10, II.13, II.18) згадваецца ў іншых дакументальных крыніцах таксама як *episcopus Lithowiensis*¹²¹, *Lithoviensis, Leoteviensis, Lithociensis*¹²², *Lecowiensis*¹²³, *Lutwinensis*¹²⁴,

¹¹⁶ ПСРЛ. Т. 2. М., 1843. С. 342.

¹¹⁷ Historiae Lituaniae pars prior... Auctore P. A. W. Kojałowicz Soc. Jesu. Dantisci, 1650. P. 97.

¹¹⁸ Stryjkowski M. Kronika Polska, litewska, żmudzka i wszystkiej Rusi. T. 1. Warszawa, 1846. S. 289.

¹¹⁹ Вэрсію Э.Вальтэра, разьвітую далей Т.Баранаўскасам, паводле якой каранацыя павінна была адбыцца ў Латаве на тэрыторыі Летувы, як і дапушчынне Н.Кіткаўскаса – В.Урбанавічуса пра каранацыю ў Вільні, недастатковасць аргументаціі змушае прызнаць занадта гіпотэтычнымі. Гл.: Вольтер Э.А. Город Мендовга, или где искать Летовию 13 века? СПб., 1910; Баранаўскас Т. Месца каранацыі Міндоўга// Спадчына. № 5-6. 2002 (150). С. 26–31; Baranauskas T., Zabiela G. Mindaugo dvaras Latava // Lietuvos istorijos metraštis. 1997 metai. Vilnius, 1998. P. 21–40.

¹²⁰ Gudavičius E. Polityczny problem Królestwa Litewskiego w połowie XIII w. // Ekspansja zakonów rycerskich w strefie Bałtyku od XIII do połowy XIV wieku. Toruń, 1990. S. 69; idem. Mindaugas. Vilnius, 1998. S. 237; idem. Lietuvos istorija. T. 1. Vilnius, 1999. S. 55.

¹²¹ Urkundenbuch der ehemals freien Reichsstadt Mühlhausen in Thüringen / Bearb. Von K. Herquet. Halle, 1874. S. 63. Nr. 170.

¹²² Thuringia sacra sive historia monasteriorum, quae olim in Thuringia floruerunt... Francoforti, 1737. P. 896–897.

¹²³ Monumenta Germaniae historica. Scriptores. T. 23. 1874. P. 547.

¹²⁴ Anzeiger für Kunde der teutschen Vorzeit / Hrsg. von F.J.Mone. 4-er Jahrgang. 1835. Sp. 141.

Licovie¹²⁵, de Lecovie ou Luccorie (sic!)¹²⁶, de Lytouga¹²⁷. Вядомы дасьледнік гісторыі асобаў Нямецкага ордэну Д. Вайтэцкі на падставе вывучэння тагачасных дакумэнтаў атасамляе яго з ордэнскім прэзбітэрам Хрысьціянам фон Кірхберг, які ў 1246 г. засьведчаны ў Мюльгаузене (Турынгія), і лічыць, што ён паходзіў з старэйшай галіны трэцяга пакалення зьябднелага графскага роду фон Кірхберг, быў адным з сямі сыноў графа Госмара I фон Кірхберг. Родавым гняздом Кірхбергаў быў аднайменны замак на скілах гораў Гайнляйтэ ў Турынгіі, які ўжо ў 1230-х гадох перайшоў да іншых уладальнікаў. Да Нямецкага ордэну належалі таксама брат Хрысьціяна Герман, які ўлучаны ў лік съведкаў дак. I.11. Астатнія сыны – Фрыдырых III, Генрых II, Зігфрыд, Рудольф і Вэрнэр займалі розныя съвецкія і духовыя (два апошнія) пасады. Дзядзька Хрысьціяна Фрыдырых II быў біскупам Гальбэрштадту (1209–1236)¹²⁸. Нямецкі навуковец К. Віль даводзіць на падставе актаў Майнцкага капітулу сьв. Пятра, што Хрысьціян мог выхоўвацца ў Майнцы, і лічыць яго аўтарам Майнцкай хронікі (*Chronicon Maguntinum*)¹²⁹. Пра тое, што будучы біскуп меў неабходныя для гэтага талент і адукацию, съведчыць адзін з папскіх лістоў (дак. II.8), дзе ён характарызуецца як “муж вельмі адукаваны, разважлівы і дасьведчаны”.

Як вынікае з дак. II.8, II.18, прэзбітэр Нямецкага ордэну Хрысьціян увайшоў у дачыненіі зь Міндавам яшчэ да ягонага хросту і актыўна спрыяў навяртанню караля. Гэта дазваляе вызначыць час прыбыцця прэзбітэра ў Літовію прыблізна пэрыядам паміж 1249 і 1251 гадамі. У 1253 г. Хрысьціян быў афіцыйна паставлены папам Інацэнтам IV і кансэкраваны на біскупа. Але ўжо ў 1254–1255 гадох ён сутыкнуўся з пэўнымі проблемамі: супрацьдзеяньнем з боку незычліўцаў сярод падданых караля і варажнеччаю паганцаў (дак. II.8). Сярод іншых,магчыма, і гэтыя прычыны змусілі біскупа саступіць у красавіку 1254 г. дзесяціну з падараўваних каралём земляў у Жамойці Нямецкаму ордэну (дак. I.11). Складаныя нутраныя і vonkавыя ўмовы не спрыялі разьвіццю касцельных структураў. Тым ня менш Хрысьціян рабіў пэўныя заходы ў гэтым кірунку. У сваёй дыяцэзіі ён ужо меў ці зьбіраўся мець не названага па імю архідыякана і капэляні Яна Базо, былога каноніка Курляндзкага біскупа. Наяўнасць Яна Базо можа съведчыць пра пляны заснавання капітулу, якога, паводле дак. II.20, яшчэ не было. Ня выключана, што пад прыведзеным вышэй выразам *de Lytouga* хаваецца назоў нассленага пункту, дзе разъмяшчалася біскupsкая сядзіба Хрысьціяна, а магчыма, і рэзыдэнцыя караля, менавіта в. Літоўка (за 4 км на поўнач ад Наваградку), якая фіксуецца ў самых ранніх кірылічных дакумэнтах Мэтрыкі Вялікага Княства Літоўскага¹³⁰.

Рэалізаваць свае задумы біскуп Хрысьціян, відаць, ня змог, бо ўжо ў 1257 г. вярнуўся ў Нямецчыну, спачатку ў якасці дапаможнага біскупа Кёльнскай архідыяцэзіі. У 1259 г. ён выконваў тыя ж абавязкі ў Мюнстэры, а затым з 1260 г. у Майнцкай архідыяцэзіі, дзе дакументальная фіксуецца таксама ў 1262, 1267, 1269 гг. У гэты час ён не забываеца і на сваю

¹²⁵ Codex diplomaticus Moenofrancofurtanus. Urkundenbuch der Reichsstadt Frankfurt / Hrsg. Von J.F.Boemer. Theil 1. Frankfurt am Main, 1836. S. 127.

¹²⁶ Histoire ecclésiastique d'Allemagne. T. 1. Bruxelles, 1724. P. 361.

¹²⁷ Koch A. Die Erfurter Weihbischöfe // Zeitschrift des Vereins für thüringische Geschichte und Altertumskunde. Nr. 6. 1865. S. 65.

¹²⁸ Wojciecki. S. 148–150.

¹²⁹ Will. S. 367–387. Гл. таксама бел. пер.: Віль К. Пра аўтара Майнцкай хронікі // Наша вера. 2003. № 2 (24). С. 45–49; № 3 (25). С. 22–25.

¹³⁰ НГАБ. Мэтрыка. Спр. 6. Арк. 135; Описание документов и бумаг, хранящихся в Московском архиве Министерства юстиции. Кн. 21: Книги Литовской метрики. М., 1915. С. 44. Падрабязней гл.: Жлутка А. Кароль Міндоўг і яго дзяржава ў дакумэнтах папскай куры XIII ст. // Беларускі археаграфічны штогоднік. Вып. 4. Мн., 2003. С. 199.

“малую радзіму” ля Эрфурту, а дакладней – у Грос-Рудэштэдце. 30 чэрвеня 1260 г. Хрысьціян фундуе ў эрфурцкім кляштары Найсвяцейшай Панны Марыі свой штогадовы ўспамін з сродкаў ад уласнай маёмысці ў Грос-Рудэштэдце. Яго асоба засьведчана ў Эрфурце таксама ў 1263 г., а ў 1267 г. – у кляштары Георгенталь (на паўднёвы ўсход ад Эрфурту). Памёр біскуп Хрысьціян, згодна з Нэкралёгам эрфурцкага кляштару Найсвяцейшай Панны Марыі, 9 лютага, найверагодней, у 1270 г., бо 3 сінэхня 1271 г. згадваеща ўжо з дадаткам үпе тетрагіе (добраі памяці)¹³¹.

Replen, Gerstuthen, Parbsen

Параўнаныне формаў, пададзеных у лісьце імёнаў з формамі тых жа імёнаў у летапісах (*Репекья* – Іпацэскі летапіс) і кроніках (*Parnus* – Лівонская рыфмаваная кроніка), а таксама ў іншым лісьце Міндава (*Parbusse* – дак. 1.9), у якіх адсутнічае канцавы элемэнт *-n*, дазваляе меркаваць, што гэтае *-n* з'явілася тут, магчыма, пад упłyvам нямецкай графіі. Пар. ст.-ням. і лацінскія напісаныні славянскіх імёнаў, ужываных у нямецкіх уладаньнях: *Boreš: Borsen* (1348), *Borso* (1350); *Telek: Telken* (1354); *Boris, Vēcemysl: Borisen et Vezemuisclen* (1012)¹³². Таму ў лацінскім напісаныні выпадае ўзнавіць формы імёнаў, прыведзеных у дакумэнце, адкінуўшы канцавое *-(e)n*, прыкладна як *Rep(e)l(e)*, *Gerstutth(e)*, *Parb(u)s(se)* або ў тагачасным кіруічным напісаныні як *Pen(e)ль* ці *Репля*, *Герстутъ*, *Парб(у)сь*.

Першае імя можа быць з суфіксальным элемэнтам *-k-* (*Репекья*) ці *-l-* (*Rep(en)*) і мае поўныя і частковыя (зь іншымі фармантамі, але ад той жа асновы) адпаведнікі ў славянскіх імена-словах. Пар., напр., дольнапуж. *Rēpik*¹³³, усходнеслав. *Pena*, *Репня*, *Репуй*, *Репич*, *Реповичъ*¹³⁴. Фіксуюча і ўласнабеларускія формы: *Рэпа*, *Рэпік*, *Рэпікаў*, *Рэпчык*, *Рэпіч*¹³⁵. На тэрыторыі Беларусі засьведчаныя таксама тапонімы з той жа асноваю: фальварак і уладаныне *Рэпля* (*Repla*)¹³⁶ у Ваўкаўскім павеце і вёска *Рэпічы* ў сёньняшнім Баранавіцкім раёне. Т.Нарбут згадваў яшчэ ўладаныне *Рэпікаў* (*Repikow*) у Наваградзкім павеце¹³⁷.

Усе гэтыя формы тлумачаць як вытворныя ад асновы апэлятыву “рэпа” (prasл. *гера*) з дапамогаю адпаведных антрапонімных суфіксau. Такім чынам, словаутваральную структуру імя каралевіча можна ўяўіць як: *Rep-ek*, *Rep-(i)k* ці *Rep-l(a)*, *Rep-(e)l*.

Імя *Gerstuth(e)* (*Герстутъ* ці *Ерстутъ*) мае адпаведнікі з гледзішча матывавальнай асновы, напр., у польск. і дольнапуж. антрапонімах тыпу: *Jeresz, Jerasz / Jarasz, Jerost / Jarost, Jerusz / Jarusz, Jerota / Jarota*¹³⁸; *Jērš: Jersch, Jiersch, Giersch*¹³⁹. Пар. яшчэ запісы тых жа формаў у славянскіх тэрыторыях Нямеччыны: *Jeruš: Gerus* (1304), *Jerus* (1353), *Jerusz* (1359); *Jereš: Geres* (1196)¹⁴⁰. Усе гэтыя формы – гіпакарыстыкі ад двухчленнага славянскага імя тыпу *Jaro-slaw*, *Jaro-mir*. Пар. нямецкія запісы гэтага імя: *Gerozlaus* (1244), *Jerezlaus* (1249), *Gerzlaus* (1249)¹⁴¹.

¹³¹ Wojtecki. S. 151.

¹³² Schlimpert. S. 11, 49, 51.

¹³³ Muka. III. S. 90.

¹³⁴ Тупиков. С. 346, 723.

¹³⁵ Бірыла. 2. С. 359.

¹³⁶ SGKP. T. IX. S. 620.

¹³⁷ Narbutt. Dzieje. T. IV. S. 217.

¹³⁸ Malec. S. 69.

¹³⁹ Muk.. III. S. 46.

¹⁴⁰ Schlimpert. S. 26, 69.

¹⁴¹ Ibidem. S. 25.

Беручы пад увагу гэтая адпаведнікі, імя ў дакумэнце можна тлумачыць як форму, утвораную ад першага члена двухчленнага славянскага імя з дапамогаю антрапонімных суфіксамі першай і другой ступені: *Jer(o)- (slav) > Jer-st-ut (Gerstut)*. Як вынікае зъ зъместу дакумэнту, гэта імя аднаго з сыноў Міндава. Антрапонім выконваў хутчэй за ўсё функцыю першага імя, а другое было, відаць, адаплятыўным утварэннем, зафіксаваным у Іпацеўскім летапісе ў форме *Рукля*. Другое імя мае поўныя адпаведнікі сярод славянскіх антрапонімаў. Пар. рас. *Рукуля* (1495)¹⁴², бел. *Рукля* (1580–1588)¹⁴³. Засведчаныя крыніцамі і беларускія прозвішчы з той жа асноваю: *Рукаль*, *Руколь*, *Руклец*, *Руклянскі*¹⁴⁴. Усе гэтыя варыянты ўтвораныя ад апэлятыву “рука” з дапамогаю суфіксу з зычным элемэнтам *-l-*, пашыранага адпаведнымі галоснімі. Ад таго ж апэлятыву і з тым жа суфіксам утворанае і імя каралеўскага сына: *Ruka > Ruk-(a, -e)l(a)*. Каранёвая аснова антрапоніму прысутнічае таксама ў імёнах *Рука* (1609, Слонімшчына) і *Ручка* (1665)¹⁴⁵. Такім чынам, сын Міндава мог мець падвойнае імя, якое ў сучасным беларускім напісаныні належала б перадаваць як *Ерстут* (*Герстут*) *Рукля* (*Рукељ*, *Рукаль*).

Няпэўнасць формы (*Parbus(se)* ці *Parnus*) апошняга імя змушае ўстрывамца на дадзеным этапе ад яго інтэрпрэтацыі, хоць можна назваць магчымыя славянскія адпаведнікі да другога яго варыянту, гэткія як: *Parnach*, *Parnak*¹⁴⁶, *Pара*, *Parech*, *Паричикъ*¹⁴⁷.

Дак. I.9

Langwinus

Гэтая ж асаба згадваецца ў Іпацеўскім летапісе пад 1247 г. як *Лонъкгвени* (*Лонъкгвени*)¹⁴⁸, а ў Лівонскай рыфмаванай кроніцы як *Lengewin*¹⁴⁹. Пазней такое імя, але ў крыху іншым напісаныні, сустракаецца ў летапісных паведамленнях, якія датычаць асабаў зь вялікакняскага роду. Пісаліся яны як *Лугвеній*¹⁵⁰ ці *Лугвень*¹⁵¹. Апошня форма супастаўная з імёнамі людзей зь іншых усходнеславянскіх земляў: *Лугота* (*Овъстратов* – ноўгарадзец, 1215)¹⁵², *Луготинич* (*Костянтин* – ноўгарадзец, 1240), *Лугвица* (*Андрей Васильевич* – суздальскі князь, 1445)¹⁵³, *Луговка* (XV ст.)¹⁵⁴, *Луговец* (*Іван Мікитич* – магілевец, 1655)¹⁵⁵. Усе гэтыя формы выпадае лічыць суфіксальнімі дэрыватамі ад апэлятыўной асновы лут- (*lugъ* < прасл. **logъ*). Імя, прыведзене ў дакумэнце Міндава, у Іпацеўскім летапісе і Лівонскай рыфмаванай кроніцы, пішацца з *-n-* (*-n-*) у аснове. Гэта можа сьведчыць пра рудымэнтарнае захаваныне ў часы

¹⁴² Тупиков. С. 311.

¹⁴³ Беларусь у актавых кнігах XVI–XVIII ст. Магілёўскі магістрат 1580–1581, 1588. Вып. I. Мн., 1999. С. 98.

¹⁴⁴ Бірыла. 2. С. 354.

¹⁴⁵ Тупиков. С. 311, 343.

¹⁴⁶ Mukha. III. S. 80.

¹⁴⁷ Морошкин. С. 148.

¹⁴⁸ ПСРЛ. Т. 2. М. 1968. Ст. 798.

¹⁴⁹ LR. S. 63, v. 2721 et passim.

¹⁵⁰ ПСРЛ. Т. 7. С. 256.

¹⁵¹ ПСРЛ. Т. 4. С. 92; Т. 5. С. 239; Т. 8. С. 51 ды інш.

¹⁵² ПСРЛ. Т. 3. С. 33; Т. 4. С. 20.

¹⁵³ ПСРЛ. Т. 5. С. 268; Т. 6. С. 170; Т. 8. С. 112.

¹⁵⁴ Веселовский. С. 185.

¹⁵⁵ Тупиков Н.М. Словарь... С. 232.

Міндава насавога *ρ* пры вымаўленыні некаторых антрапонімаў як больш кансэрватыўнага пласта лексыкі. Апрача таго, магло ўпłyваць таксама ўжываныне сярод хрысьціянскай часткі насельніцтва сугучнага хроснага імя лацінскага паходжання *Лонгін*¹⁵⁶. Пазнейшая графія імя – *Лугвень* ужо не фіксуе съядоў захавання магчымай назалізацыі, а наадварот, съведчыць пра страту апошняй. Такім чынам, можна съцвярджаць, што антрапонім утвораны ад асновы апэлятыву *lugъ* (< прасл. **logъ*) з дапамогаю фарманту першай ступені -(o)- і фарманту другой ступені з суфіксальным элементам -*n*- . Пар. яшчэ, напр., пазнейшы беларускі антрапонім *Лугвін*¹⁵⁷.

Bune

Імя мае поўныя адпаведнікі ў шэрагу славянскіх моваў: *Бун*¹⁵⁸, *Бунъ*, *Бунь*, *Vuno*¹⁵⁹. Пар. таксама [бел.] *Бунец*, *Буневіч*¹⁶⁰; рас. *Бунко* (1534), *Буня* (1498), *Бундо* (1498)¹⁶¹. Форма лічыща гіпакарыстыкам ад двухчленнага імя *Буніслав*¹⁶², *Bunislav*¹⁶³.

Gerdine

Пад гэтым імем тут, відавочна, фігуруе будучы Полацкі князь. Ён згадваецца ў шэрагу летапісных паведамленняў як *Гердень* (*Гердени*, *Гордени*, *Ердены*)¹⁶⁴. Імя мае поўныя адпаведнікі ў славянскіх мовах. Пар., напр.: ст.-польск. *Gerdin* (1445), *Gerden* (1471), *Gorden* (1460)¹⁶⁵; ст.-чэск. *Gridon* (1029), *Gherdon* (1186), *Hyrdon* (1205)¹⁶⁶; серб. *Gerdanus* (1278–1301)¹⁶⁷. Гэтая форма – гіпакарыстык ад двухчленнага імя *Гердобор*, *Gerdobor*¹⁶⁸. Пар. яшчэ чэск. запісы *Grđibor* (1107), *Grdebor* (1125), *Girdebor* (1140), *Hirdebor*, *Herdebor* (1212), *Hordebor* (1217)¹⁶⁹.

Vesegel

Гэтую форму, магчыма, трэба суваднесьці з варыянтамі імя каралевіча Войшалка: *Вошегель*, *В(ъ)шегель*¹⁷⁰ у Сафійскім, а таксама *Воишегль*¹⁷¹, *Въишегль*¹⁷² – у пскоўскіх леапісах, дзе назіраем перастаноўку ў напісаныні суфіксу -*z-* (= -*k*)-і -*l*-, тым часам як у Ноўтарадзкім першым

¹⁵⁸ ПСРЛ. Т. 4. С. 255, 318.

¹⁵⁹ Бірыла. 2. С. 257.

¹⁶⁰ Грковіћ. С. 48.

¹⁶¹ Морошкін. С. 30.

¹⁶² Бірыла. 2. С. 68.

¹⁶³ Веселовскій. С. 54.

¹⁶⁴ Грковіћ. С. 48.

¹⁶⁵ Malec. S. 66.

¹⁶⁶ ПСРЛ. Т. 3. С. 59; Т. 4. С. 40; Т. 5. С. 192–193; Т. 7. С. 165–167 ды інш.

¹⁶⁷ SSNO. Т. 2. Zesz. 1. S. 100.

¹⁶⁸ Bogala. S. 66.

¹⁶⁹ Историски споменици Дубровачког архива. Сер. 3. Св. 1. Канцеляриски и нотариски списи 1278–1301. Собр. Чремошник Г. // Зборник за историју, језик и књижевност српског народа. Отд. 3. Споменици среднег века. Кн. 1. Београд, 1932. С. 18.

¹⁷⁰ Пачич. С. 42.

¹⁷¹ Bogala. S. 66.

¹⁷² ПСРЛ. Т. 5. Спб., 1851. С. 192.

¹⁷³ ПЛ. Вып. 1. С. 13.

¹⁷⁴ ПЛ. Вып. 2. С. 16.

летапісе ў тых жа формах захоўваеца звычайны парадак: *Воишелъ*, *Въишелъ*¹⁷³. У Іпацеўскім летапісе таксама аднаго разу сустракаем графічны варыянт з канцавым -гъ: *Вышелъ*, хоць адразу ж пасыль яго бачым і варыянт з -къ: *Вышелкъ*¹⁷⁴. У далейшым цягу таго ж летапісу шмат разоў паўтараюцца толькі формы з -къ: *Воишель* і *Вошелъ*¹⁷⁵. Форму, блізкую да прынятага ў нашай гісторычнай літаратуры напісаныя, падаюць польскія кронікі: *Woysalk*, *Wojysalk*¹⁷⁶. Летапісы Вялікага Княства Літоўскага фіксуюць яшчэ варыянты: *Войселк*, *Войселок*, *Войсек*¹⁷⁷. Пар. варыянты ў розных сыпісах Ноўгарадзкага чацвертага і пятага летапісаў: *Воишель*, *Воишелько*¹⁷⁸, *Воишолькъ*¹⁷⁹. У адным зь сыпісаў Ноўгарадзкага чацвертага летапісу сустракаеца таксама форма без канцавога -къ: *Воишель*¹⁸⁰. Усе пададзенныя формы антрапоніму дазваляюць съзвяджаць яго паходжаньне ад двухчленнага імя тыпу *Воиславъ*, *Воитехъ* (*Voislav*, *Voitech*)¹⁸¹ шляхам даданьня да ўтваральнай асновы *Voi-* ці *Vois-* фармантай 1–3 ступеняў -б-, -е(-о)-l-, -(e-o)-k(o). Як бачым, суфіксальныя элементы -l- і -k- могуць пашырацца галоснымі -е-, -о-. Ад той жа асновы ўтвораныя таксама ст.-польск. *Wojsza*, *Wojszek*¹⁸² і бел. *Войша*, *Вайшэвіч*¹⁸³. Тоё, што ў імі каралевіча мы маем справу з той жа асноваю, пераконаюць ст.-польск. формы *Woslaw*, *Wociech*¹⁸⁴, *Votek*¹⁸⁵, *Wocik*¹⁸⁶, *Wosz*¹⁸⁷, дзе ў ёй засывядчанае гэткае ж выпадзеніе -j-, як -u-(=i) у форме *Воишель*. Варыянт з -ы- ў аснове: *Вышелкъ*, магчыма, трэба суднесьці з запісамі аднаго і таго ж двухчленнага імя з той жа асновай: *Vojslav* і *Vizlaw*¹⁸⁸. Апрача іншага, на гэта магла ўпłyваць таксама наяўнасць гіпакарыстыкаў ад блізкага гучаньнем двухчленнага імя *Вышеславъ*, накшталт *Wyszek*, *Wyszek* (пар.: *Воишель*), *Wyszotk*¹⁸⁹ ды інш. Імя *Воиславъ* фіксуеца ў летапісах прынамсі з 1220 г.¹⁹⁰ Апрача таго, згадваюцца іншыя антрапонімы з тым жа першым членам *Воигостъ* (1115)¹⁹¹, *Воіборза* (1268)¹⁹². Поўнае двухчленнае імя сына Міндава падае пад 1267 г. адна з польскіх кронік у паведамленыні: *Dux Leo filius Danielis regis Rusie occidit Woyslaum filium Mendogi ducis Lithwanorum*¹⁹³ (Князь Леў, сын караля Русі Даніла, забіў *Войслава*, сына караля літвінаў Мендака).

¹⁷³ НГЛ. С. 84, 313.¹⁷⁴ ПСРЛ. Т. 2. М., 1968. Ст. 847.¹⁷⁵ Тамсама. Ст. 868 ды ў інш. месцах.¹⁷⁶ МРН. Т. 2. Lwów, 1872. S. 808; Т. 3. Lwów, 1878. S. 133, 363.¹⁷⁷ ПСРЛ. Т. 32. С. 26–31, 209–210.¹⁷⁸ ПСРЛ. Т. 4. Ч. 1. Вып. 1. Пг., 1915. С. 234.¹⁷⁹ Тамсама. С. 225.¹⁸⁰ Тамсама. С. 234.¹⁸¹ Гл.: Морошкин. С. 45–46; Malec. С. 77–78; Грковіћ. С. 56–57.¹⁸² Malec. S. 78; SSNO. Т. 6. Zesz. 1. S. 178.¹⁸³ Бірла. 2. С. 89.¹⁸⁴ SSNO. Т. 6. Zesz. 1. S. 162, 176.¹⁸⁵ Морошкин. С. 46.¹⁸⁶ Malec. S. 78.¹⁸⁷ SSNO. Т. 6. Zesz. 1. S. 201.¹⁸⁸ Морошкин. С. 45.¹⁸⁹ Malec. S. 78.¹⁹⁰ Гл., напр.: ПСРЛ. Т. 7. С. 127–128.¹⁹¹ ПСРЛ. Т. 3. С. 4, 123; Т. 4. С. 1.¹⁹² ПСРЛ. Т. 3. С. 60; Т. 4. С. 41.¹⁹³ МРН. Т. 2. Lwów, 1872. S. 840.

Дак. II.15

Vitus

Віт, біскуп Літовії (*Vitus episcopus Litovie*, у іншых крыніцах – *episcopus Littoviensis*, *Litoviensis*, *Lithoviensis*, *Lythoviensis*, *Lithiviensis*, *Lithomiriensis*, *Luthomiriensis*¹⁹⁴, а таксама – *episcopus Lubozanus*, *Lubuzanus*, *Lumbozonus*, *Lubuzensis*, *Lubucensis*, *Lubecensis*¹⁹⁵), з Ордэну дамініканцаў, быў паstaўлены і кансэкраваны ў адзін год з Хрысьціянам. Паходзіў хутчэй за ўсё з славянскіх краёў – Чэхіі, Маравіі, Польшчы ці Палаб'я, земляй, дзе быў пашыраны культ св. Віта¹⁹⁶. Дауняя традыцыя Польскай дамініканскай правінцыі лічыць яго вучнем св. Яцка. Ня выключана, што пропаведзь Віта на беларускіх землях была працягам ці адгалінаваньнем місіі св. Яцка ва Украіне. Магчыма, пра неспрыяльныя акалічнасці, звязаныя з гэтай дзеяйнасцю, Віт паведамляў у сваім лісце да папы: “De christianorum in Lithuania (=Lithovia) conditione deplorabili ad sanctissimum et beatissimum patrem dominum Innocentium papam quartum, fratris Viti de Ordine praedicatorum episcopi Litoniensis (=Litoviensis) epistola” (Ліст брата Віта з Ордэну прапаведнікаў, біскупа Літовії, да найсьвяцейшага і бласлаўленага айца пана папы Іннацэнта чацвертага пра гаротны стан хрысьціянаў у Літовії)¹⁹⁷, копія якога захоўвалася ў Кракаўскім дамініканскім кляштары да пажару 1850 г., калі згарэла кляштарная бібліятэка.

Віт быў пасъвячаны на біскупа Літовії Гнезыненскім біскупам Пэлкам ва ўладаныні Мазавецкага князя Земавіта – вёсцы Казлове ля Сахачава ў канцы 1253 г.¹⁹⁸, пасъля Хрысьціяна, у кожным разе не раней за 1 лістапада 1253 г. і не пазней за 8 траўня 1254 г.¹⁹⁹ Да кансэкрацыі мусіў мець дачыненне Кульмскі біскуп Гайдэнрык, бо менавіта ён меў адпаведныя паўнамоцтвы на гэта, дадзеныя лістом папы Іннацэнта IV яшчэ ў 1251 г. (дак. II.5). У памяняным лісце, аднак, ставілася ўмова, каб кароль спачатку вызначыў неабходны надзел для заснаваныя біскупскага касцёлу, уласжыў яго адпаведнымі дарэньнямі і дазволіў біскупу наведаць дыяцэзію. Гэтая акалічнасць дас падставы меркаваць, што кансэкрацыя, бадай, не магла адбыцца бяз згоды караля, а тым больш без ягонага ведама, і што біскуп мусіў мець яшчэ да пасъвячэння калі не касцёл, то пэўнае месца для біскупскай сядзібы. Зусім верагодна, што ў азначэннях тыпу *Lubozanus*, *Lubuzensis*, *Lubusensis*, *Lubucensis*, *Lubecensis* хаваеца назоў населенага пункту, а менавіта мястэчка Любчы (Любеч) на Наваградчыне, дзе магла размешчацца біскупская рэзыдэнцыя Віта. Лапінскае налісаныне цалкам адэватна передае ічучаныне тапоніму: корань *люб-* (*lub-*) і суфікс *-(-e)-*, які перадаецца лацінскімі літарамі *z*, *s*, *c*. Думка пра тое, што біскупскай рэзыдэнцыяй Віта магла быць беларуская Любчы, выказвалася шэрагам навукоўцаў²⁰⁰. Толькі такое атаясамленыне памяняных азначэнняў падаецца адзінам верагодным. Ранейшыя ссыўядрэжныні, што Віт быў біскупам Любускім ці Любецкім, ня маюць пад сабою падставаў, бо тады на чале гэтых дыяцэзій стаялі іншыя асобы²⁰¹. А ў адным

¹⁹⁴ Paszkiewicz. T. I. P. 55, nr. 276; p. 57, nr. 287; p. 68, nr. 343; p. 69, nr. 349; p. 76, nr. 379; p. 79, nr. 394; p. 81, nr. 404; p. 99, nr. 481, 482; MPH. Ser. II. T. 8. *Kronika wielkopolska* (*Chronica Polonae Maioris*). Warszawa, 1970. S. 101.

¹⁹⁵ MPH. T. 4. Lwów, 1884. S. 808–809, 898.

¹⁹⁶ Kielar. S. 540–541.

¹⁹⁷ Wiszniewski M. *Historia literatury polskiej*. T. 2. Kraków, 1850. S. 158–159.

¹⁹⁸ MPH. T. 2. Lwów, 1872. S. 572; T. 3. Lwów, 1878. S. 22; MPH. Series nova. T. 6. Warszawa, 1962. S. 33; T. 8. Warszawa, 1970. Ser. II. S. 100.

¹⁹⁹ Szweda A. Problem biskupa litewskiego Wita // *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*. 2002. Nr. 3 (237). S. 329.

²⁰⁰ Narbut T. *Pisma*. S. 32–34; Przyałowski W. Żywoty biskupów wileńskich. Petersburg, 1860. S. 3–4; Kurczewski J. *Biskupstwo Wilejskie*. Wilno, 1921. S. 21; Woronecki J. Św. Jacek Odrowąż i wprowadzenie zakonu kaznodziejskiego do Polski. Katowice, 1947. S. 183; Dainauskas J. Vilniaus vyskupijos istorijos bruožai // *Lietuvos bažnyčios. Churches of Lithuania*. T. 5. Chicago, 1985. S. 23–24.

²⁰¹ Kielar. S. 547.

з дакумэнтаў тагачасны Любускі біскуп згаданы разам з Вітам²⁰². Падаецца неверагодным і меркаваньне, што названыя азначэнні ёсьць скажэннем формы *Litoviensis*, бо яны паўтараюцца і ў творы правінцыяла Сэвэрына Любомльскага (але зь іншай графіяй супфіксу)²⁰³, напісанага ў связі з практэсам кананізацыі сьв. Яцка і заснаванага на ранейшых крывацах. Цяжка дапусціць, каб падобнае скажэнне было прынятае дамініканскімі правінцыяламі Польшчы без усялякіх засыярогаў, тым больш што ад самага пачатку супольнага культу Яцка і Віта апошні шанаваўся як апостол Літвы і яе пакутнік.

Ліст Віта да папы, які датуюць апошнім годам жыцця Іннісента IV – 1254-м, і яго просьба пра звальненне з пасады біскупа Літавіі, задаволеная ўжо Аляксандрам IV 1 сакавіка 1255 г. (дак. II.5), сведчаць пра перашкоды ў ягонай біскупскай дзеянасці. Мяркуюць, што перашкоды чыніліся з боку Німецкага ордэну, а магчыма і караля. Пазнейшыя крывацы і дамініканская традыцыя сцьвярджают, што Віт быў прагнаны з сваёй дыяцэзіі і нават паранены²⁰⁴. Эта магло здарыцца неўзабаве пасля пасъвячэння, калі ён выправіўся ў сваю дыяцэзію, бо 8 траўня 1254 г. ён апынуўся ў Кракаве, дзе быў прысутны на ўрачыстасцях пераносу рэліквіяў сьв. Станіслава²⁰⁵. Пазней, з 1257 г., ён зьяўляецца ў Чэхіі, Маравіі, Сілезіі і Польшчы. 29 верасеня 1257 г. былы Літоўскі біскуп Віт даў адпуст спачатку ў францішканской капліцы ў Клодзку (у Сілезіі, на мяжы з Маравіяй)²⁰⁶, а потым, таго ж году, – у дамініканскім кляштары ў Оламаўцы (Маравія)²⁰⁷. У 1259 г. ён даў гэткі ж прывілей у дамініканскай сівятыні ў Брне (Маравія)²⁰⁸, а ў 1260 г. – у парафіяльным касьцёле ў Шпротаве (Сілезія)²⁰⁹. 29 чэрвеня 1262 г. біскуп Віт разам з Любускім біскупам Вільгельмам пасъвяціў новы прэзыбітэрый Пазнанскай катэдры ды даў звязаны з гэтым адпуст²¹⁰, і ў тым жа годзе 5 лістапада дараваў адпуст таксама ў касьцёле сьв. Міхала ў Вроцлаве. Нарэшце, 20 красавіка 1263 г. ён канsecраваў сівятыню ў Глувнай²¹¹. Пасля гэтай даты дакумэнтальныя сівядчанні пра ягоную дзеянасць адсутнічаюць. Рэшту жыцця біскуп Віт правёў хутчэй за ўсё ў кракаўскім канвэнце дамініканцаў, дзе і быў пахаваны ў іхным касьцёле Святой Тройцы побач з сьв. Яцкам. Сёння яго труна знаходзіцца ў съценным алтары капліцы сьв. Крыжа. Кракаўскі дамініканскі нэкралёг дае дату съмерці – 24 траўня. Год съмерці невядомы, хоць пазнейшыя дамініканскія гадавікі падаюць 1269 г. Прынамсі ў гэтym годзе ён згадваецца ўжо як памерлы²¹².

Адразу пасля съмерці стаў пашырацца культа Віта ў лучнасці з культам Яцка Адрованжа. Ужо пад 1269 г. яны называюцца ў “Жыцці сьв. Яцка” сівятымі, а пазней таксама – блаславёнымі ці сівятымі. Пасля кананізацыі сьв. Яцка ў 1594 г. рабіліся заходы і для кананізацыі Віта, але яна не адбылася з розных прычынаў²¹³. Шанаваньне біскупа Віта як сівятога пратрывала ледзь не да нашых часоў.

²⁰² MPH. T. 3. Lwów, 1878. S. 34.

²⁰³ MPH. T. 4. Lwów, 1884. S. 888.

²⁰⁴ Kielar. S. 548. Гл. таксама: Bzovius A. Propago d. Hyacinthi thaumaturgi Poloni. Venetiis, 1606. P. 16; Miscellanea rerum ad statum ecclesiasticarum in Magno Litvaniae Ducatu pertinentium, collecta ab A.W.Kojałowicz. Vilnae, 1650. P. I.

²⁰⁵ MPH. Series nova. T. 6. S. 34; T. 8. S. 101.

²⁰⁶ Prokop. S. 344.

²⁰⁷ CDB. T. 5. Fasc. I. Pragae, 1962. P. 228, пг. 142.

²⁰⁸ Ibidem. P. 325, пг. 307.

²⁰⁹ Prokop. S. 345.

²¹⁰ MPH. Series nova. T. 6. S. 45–46.

²¹¹ MPH. Series nova. T. 6. S. 46.

²¹² Kielar. S. 549–550.

Appendices Дадаткі

У дадатках даецца кароткі агліяд выкарыстаных у выданыні транскумптаў, храналягічны съпіс дакумэнтаў паводле адрасантаў, *incipit* і *explicit* паказальнікі папскіх лістоў.

Транскумпты пададзеныя і пранумараваныя ў храналягічным парадку, а дакумэнты, якія ўвайшлі ў іх – у парадку ўпісання. Пры харктарыстыцы транскумпту падаюцца звесткі пра месца яго захавання і архіўны шыфр, дату складання, імя і пасаду натарыя і заказчыка, затым у парадку ўпісання разглядаюцца зъмешчаныя ў ім дакумэнты з паданнем рэгесту, даты і парадкавага нумару ў круглых дужках.

Храналягічны съпіс дакумэнтаў паводле адрасантаў падзяляеца на тро групы: духовыя і сьвецкія ўладцы Літоўскі, Рымскія папы, іншыя. У межах кожнай групы ў храналягічным парадку пералічваюцца дакумэнты з паданнем парадкавага нумару ў выданыні і даты.

I. Transsumpta, in hac editione adhibita Транскумпты, выкарыстаныя ў гэтым выданыні

1. GStAPK, Schiebl. XI. nr. 7 – 1352 сак. 7 у Рызе, натарыя Вульфарда фон Бурэн на запатрабаванье Ліонскага майстра Госвіна фон Герыкx:

- 1) Біскуп Хрысьціян саступае ордэнскім братам дзесяціну зь земляў, падараваных Німецкаму ордэну Міндавам – 1254 крас. 6 (дак. I.11)
- 2) Папа Аляксандар IV зацьвярджжае Німецкаму ордэну дзесяціну, саступленую біскупам Хрысьціянам Німецкаму ордэну – 1260 ст. 25 (дак. II.20)

Пра пячаць біскупа Хрысьціяна сказана: *integro et illeso in filis sericeis rubeis et glaucis permixtis.*
Пра булу папы Аляксандра IV: *cum vera bulla plumbea in filis rubeis et glaucis sericeis.*

2. GStAPK, Schiebl. XI, nr. 11 – 1352 сак. 7 у Рызе, натарыя Вульфарда фон Бурэн на запатрабаванье Ліонскага майстра Госвіна фон Герыкx:

- 1) Кароль Міндаў даруе Німецкаму ордэну розныя зямельныя ўладаньні – 1257 (дак. I.6)
- 2) Папа Інацэнт IV зацьвярджжае дарэннне (1253) Міндавам розных земляў майстру і братом Німецкаму ордэну – 1253 жн. 21 (дак. II.9)

Пра пячаць карала Міндава сказана: *sigillo integro et illeso in filis sericeis rubeis permixtis.*
Пра булу папы Інацэнта IV: *cum vera bulla plumbea in filis sericeis glaucis et rubeis*

3. GStAPK, Schiebl. XI, nr. 13 – 1352 сак. 7 у Рызе, натарыя Вульфарда фон Бурэн на запатрабаванье Ліонскага майстра Госвіна фон Герыкx:

Кароль Міндаў даруе Німецкаму ордэну розныя землі – 1259 жн. 7 (дак. I.8)

Пра пячаць Міндава сказана: *sigillo integro et illeso in filis sericeis rubeis*

4. GStAPK, Schiebl. XI, nr. 8 – 1352 сак. 31 у Рызе, натарыя Вульфарда фон Бурэн на запатрабаванье Ліонскага майстра Госвіна фон Герыкx:

Кароль Міндаў уводзіць у дзяржанье зямельнымі ўладаньнямі ў Жамойці і ўпасажвае біскупа Хрысьціяна – 1254 сак. 12 (дак. I.3)

Пра пячаць карала Міндава сказана: *cum vero suo sigillo integro et illeso in pressula pergameni appendenti.*

5. ASV, Reg.Vat. 311, f. 27 – Коп. транс., зробленага 1358 крас. 11 у Рызе натарыем Вульфардам фон Бурэн на запатрабаванье Лівонскага майстра Госвіна фон Герыкэ, унесеная ў рэгістры папы Урбана VI:

- 1) Папа Інацэнт IV вызывае біскупа Хрысьціяна ад прысягі арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі – 1254 вер. 3 (дак. II.11)
- 2) Папа Інацэнт IV дарукае Наўмбурскаму біскупу ўзяць ад Хрысьціяна прысягу вернасці папу і Касьцёлу – 1254 вер. 3 (дак. II.12)

Пра папскія булы сказана: *veris bullis plumbeis.*

6. GStAPK, Schiebl. IV, пг. 38а – 1386 жн. 27 у Рызе, натарыя Вальдэмара дэ Гаўесфардэн на замову Лівонскага майстра Робіна фон Эльч:

- 1) Папа Інацэнт IV зацьвярджае дарэнне Міндавам (1253) розных земляў майстру і братом Нямецкага ордэну – 21 жн. 1253 (дак. II.9)
- 2) Папа Інацэнт IV зацьвярджае братом і майстру Нямецкага ордэну валоданыне Селёній ды іншымі землямі – 23 тр. 1254 (Bunge. I. sp.351, пг. 269).
- 3) Папа Аляксандар IV зацьвярджае дарэнне Селёніі (1255 каст.) Нямецкаму ордэну, учыненае каралём Міндавам – 1257 ліп. 13 (дак. II.19)

Пашкоджанын пэргаміну (плямы і дзіркі).

Пра папскія булы сказана: *veris et integris bullis.*

7. GStAPK, Schiebl. III, пг. 61 – 1388 тр. 26 у Рызе, натарыя Мікалая Глецэры, клерыка Вармійскай дыяцэзіі, на запатрабаванье Лівонскага майстра Робіна фон Эльч:

- 1) Папа Інацэнт IV зацьвярджае дарэнне (1253) Міндавам розных земляў майстру і братом Нямецкага ордэну – 21 жн. 1253 (дак. II.9)
- 2) Папа Інацэнт IV паведамляе каралю Міндаву пра звальненые біскупа Хрысьціяна ад прысягі, дадзенай арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі – 1254 вер. 3 (дак. II.10)
- 3) Папа Інацэнт IV вызывае біскупа Хрысьціяна ад прысягі арцыбіскупу Лівоніі і Пруссіі – 1254 вер. 3 (дак. II.11)
- 4) Папа Інацэнт IV дарукае Дорпацкаму біскупу паклапаціца, каб нікто не чыніў перашкодаў біскупу Хрысьціяну ў яго прызначэнні і юрысдыкцыі – 1254 вер. 20 (дак. II.14)

Даецца падрабязнае апісаныне булаў, прывешаных да дакумэнтаў.

8. GStAPK, Schiebl. XVII, пг. 18 – 1388 тр. 26 у Рызе, натарыя Мікалая Глецэры, клерыка Вармійской дыяцэзіі, на запатрабаванье Лівонскага майстра Робіна фон Эльч:

- 1) Папа Аляксандар IV наказвае каралю Міндаву дапамагаць біскупу Хрысьціяну і бараніцу яго ад паганцаў ды іншых нападнікаў – 1255 сак. 7 (дак. II.18)
- 2) Папа Аляксандар IV зацьвярджае Нямецкаму ордэну дзесяціну, саступленую біскупам Хрысьціянам – 1260 ст. 25. (дак. II.20)
- 3) Кароль Міндаў уводзіць у дзяржаныне земельнымі ўладаньнямі ў Жамойці і Упасажвае біскупа Хрысьціяна – 1254 сак. 12 (дак. I.3)
- 4) Біскуп Хрысьціян саступае ордэнскім братам дзесяціну зь земляў, падараваных Нямецкаму ордэну каралём Міндавам – 1254 крас. 6 (дак. I.11)

Пэргамін моцна пашкоджаны (плямы і дзіркі).

Даецца падрабязнае апісаныне папскіх булаў ды пячачяў карала Міндава і біскупа Хрысьціяна.

9. GStAPK, Schiebl. XI, nr. 15 – 1392 сън. 17 у Рызе, натарыя Мікалая фон Пантэліц, клерыка дыяцэзіі Роськільдэн, на запатрабаваныне пракуратара Нямецкага ордэну Ёгана фон Вэльдэ:

Кароль Міндау на выпадак свай съмерці пры адсутнасьці дзедзічау даруе Нямецкаму ордэну ў Лівоніі ўсё сваё каралеўства – 1260 чэрв. сяр. (дак. I.9)

Даеца падрабязнае апісаньне пячаці каралаля Міндава.

10. GStAPK, Schiebl. XI, nr. 10 – 1393 тр. 18 у Торуні, папскага нунцыя Яна Габрыэлі, біскупа Масы, зроблены італійскім натарыем Хрыстафорам Ёганіні дэ Манфредыніс з Пармы на запатрабаваныне пракуратара Нямецкага ордэну ў Лівоніі Мікалая Грапіна і Маркварда фон Суворстэн:

1) Міндау, кароль Летовії, даруе Нямецкаму ордэну ў Лівоніі Селенію – 1255 каст. (дак. I.4)

2) Папа Аляксандар IV зацьвярджае дарэньне (1255 каст.) каралём Міндавам Нямецкаму ордэну Селеніі 1257 ліп. 13. (дак. II.19)

Даеца падрабязнае апісаньне пячаці Міндава.

Пра папскую булу сказана: *vera bulla plumbea cum filis sericeis rubei glaucique coloris.*

11. Schiebl. XI, nr. 14 – 1393 тр. 18 у Торуні, папскага нунцыя Яна Габрыэлі, біскупа Масы, зроблены 18 тр. 1393 на запатрабаваныне пракуратара Лівонскага майстра Мікалая Грапіна і Маркварда фон Суворстэн (не удалося адшукати у GStAPK, магчыма стражданы):

Кароль Міндау на выпадак свай съмерці пры адсутнасьці дзедзічау даруе Нямецкаму ордэну ў Лівоніі ўсё сваё каралеўства разам з прылеглымі землямі – 1260 чэрв. сяр. (дак. I.9)

Паводле Seraphim. I.2. s. 93, nr. 106 у транс. пра пячаць каралаля Міндава гаварылася:
sigillo rotundo, ut prima facie apparebat in cera alba et cordula de filis albis lineis impendente.

II. Origo et chronologia documentorum Паходжаныне і храналёгія дакумэнтаў

1. Rex Mindowe et episcopus Christianus:

Rex Mindowe (1253–1264) – nr. I.1–10:

I.1	1253
I.2	1253 ліп.
I.3	1254 сак. 12
I.4	1255 каст.
I.5	1255 каст.
I.6	1257
I.7	1257
I.8	1259 жн.
I.9	1260 чэрв. сяр.
I.10a	1261 жн. 7
I.10b	s.d.

Episcopus Christianus (1253–1270):

I.11 1254 крас. 6

2. Summi pontifices Romani:

Innocentius IV (1243–1254) – nr. II.1–14:

II.1	1251 ліп. 15
II.2	1251 ліп. 17
II.3	1251 ліп. 17
II.4	1251 ліп. 17
II.5	1251 ліп. 17
II.6	1251 ліп. 26
II.7	1253 чэрв. 24
II.8	1253 жн. 21
II.9	1253 жн. 21
II.10	1254 вер. 3
II.11	1254 вер. 3
II.12	1254 вер. 3
II.13	1254 вер. 20
II.14	1254 вер. 20

Alexander IV (1254–1261) – nr. II.15–20:

II.15	1255 сак. 1
II.16	1255 сак. 6
II.17	1255 сак. 6
II.18	1255 сак. 7
II.19	1257 ліп. 13
II.20	1260 ст. 25

Clemens IV (1265–1268):

III.1	1268 ст. 20
-------	-------------

Clemens VI (1305–1314):

III.4	1310 чэрв. 19
-------	---------------

3. Ceteri:

Consules Rigenses, universitas, conventus ecclesiae Rigensis etc.:

III.2	1298 сак. 30
-------	--------------

Procurator (Conradus Bruel) Ordinis hospitalis sanctae Mariae Theutonicorum:

III.3	[пац. 1310]
-------	-------------

(Franciscus de Moliano, nuntius et inquisitor papaе):

III.5	[лют.–ліп. 1312]
-------	------------------

III. Incipit-index litterarum pontificalium
Паказальник incipit папскіх листоў

Ad hec semper	II.5
Carissimus in Christo	II.7
Catholice fidei cultum	II.16, 17
Cum a nobis	II.19
Ex tenore vestre	II.9
Exquisite diligentie studium	II.1
In tua mente	II.18
In tui magnificentia	III.1
In vinea domini	III.4
Inclinati precibus carissimi	II.11, 12, 13, 14
Inclinati serenitatis tue	II.10
Insinuavit nobis pridem	II.8
Multa cor nostrum	II.2, 3, 4
Olim nobis cum	II.15
Solet annuere sedes	II.20
Spiritu exultante perceperimus	II.6

IV. Explicit-index litterarum pontificalium
Паказальник explicit папскіх листоў

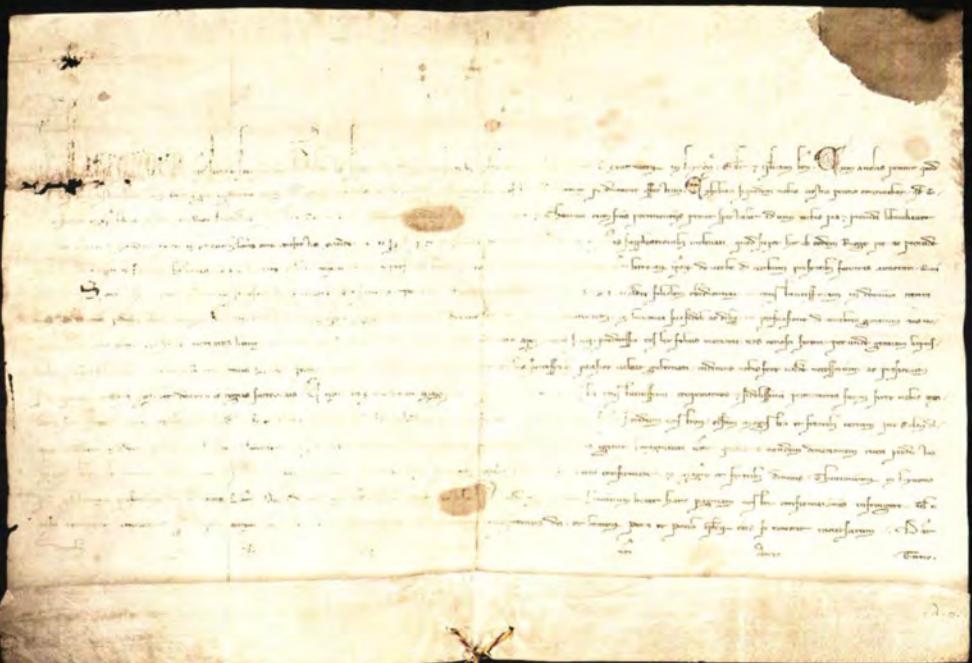
attemptari (contigerit)	II.7, 8
attemptatum (fuerit). Nulli [ergo ...]	II.13
communimus. Nulli [ergo ...]	II.17
communimus. Nulli ergo ...	II.9, 20
concedendas (litteras ...duximus)	II.15
differri (valeat)	II.12
exequatur	III. 4
[exequatur]	II.3
[generali (in concilio g.)]	II.6
generari. Nulli ergo ...	III.1
graciarum (proveniat actio g.)	II. 18
habeatur	II.14
incursurum	II.19
indulgemus. Nulli [ergo ...]	II. 16
memorato (transmisimus episcopo m.)	II.10, 11
[mentionem (non facientes ... m.)]	II.1, 4, 5
presumat (molestare). Nulli ergo ...	II.2

M. M. d[omi]n[u]m p[re]cii s[an]cti fidei ad quos p[re]ciosi p[re]ciosi salutis in filio dei vnu.
 Cum oblati nobis in ipso sagro et p[re]cioso domini p[er] agnus ihesu[m] in lumen sua fidei ac diligentem p[re]fusione te
 nenti genitum nos vocante ut in omni p[re]ciosa fidelitate nostra lumen et lumen genitum ualorem et omni auxilio mediante omni
 p[re]lio nos remissa fecit per uide sanguinem baptismales et de sua plena clementia nos in regnum eorum leticie leticie
 fecit clementiam. Cum itaq[ue] uigilante alliance medicamentis quid ad auxilium p[re]ceps amatores et protectors nobis
 expedire fidei speciem oculata nobis fecit ualde necessarium ac proficuum fidei sp[irit]uale q[ui]cunq[ue] nostra membra
 m[od]estas regem et fons de lumen donantes reges faciunt. Nec tam ordine p[re]dictis oboe ad huiusmodi
 eccl[esi]e singulare subdolum et duo sic felicius iustius ut ip[s]i in assistendo nobis et fidei ualeant for
 causa et nos et liberius ac potenter impugnabilius faciunt nisi fides et rebellis refuisse ualeam. et cum nisi
 nemo cogatur suis superponens militare de consensu heretibus itaq[ue] p[re]dictis sagro et fidei in lumen carmine
 que belis ut uide seddene dolere ualeatime ihesu[m] cum his armisq[ue] durum assignandam p[re]ponit libe
 possidentem In cuius itaq[ue] facti gloriam nomen. P[ro]latus pagina sigilli nostri munitione formis robustis datur anno mil
 g. cc. lxx. manu octobr.

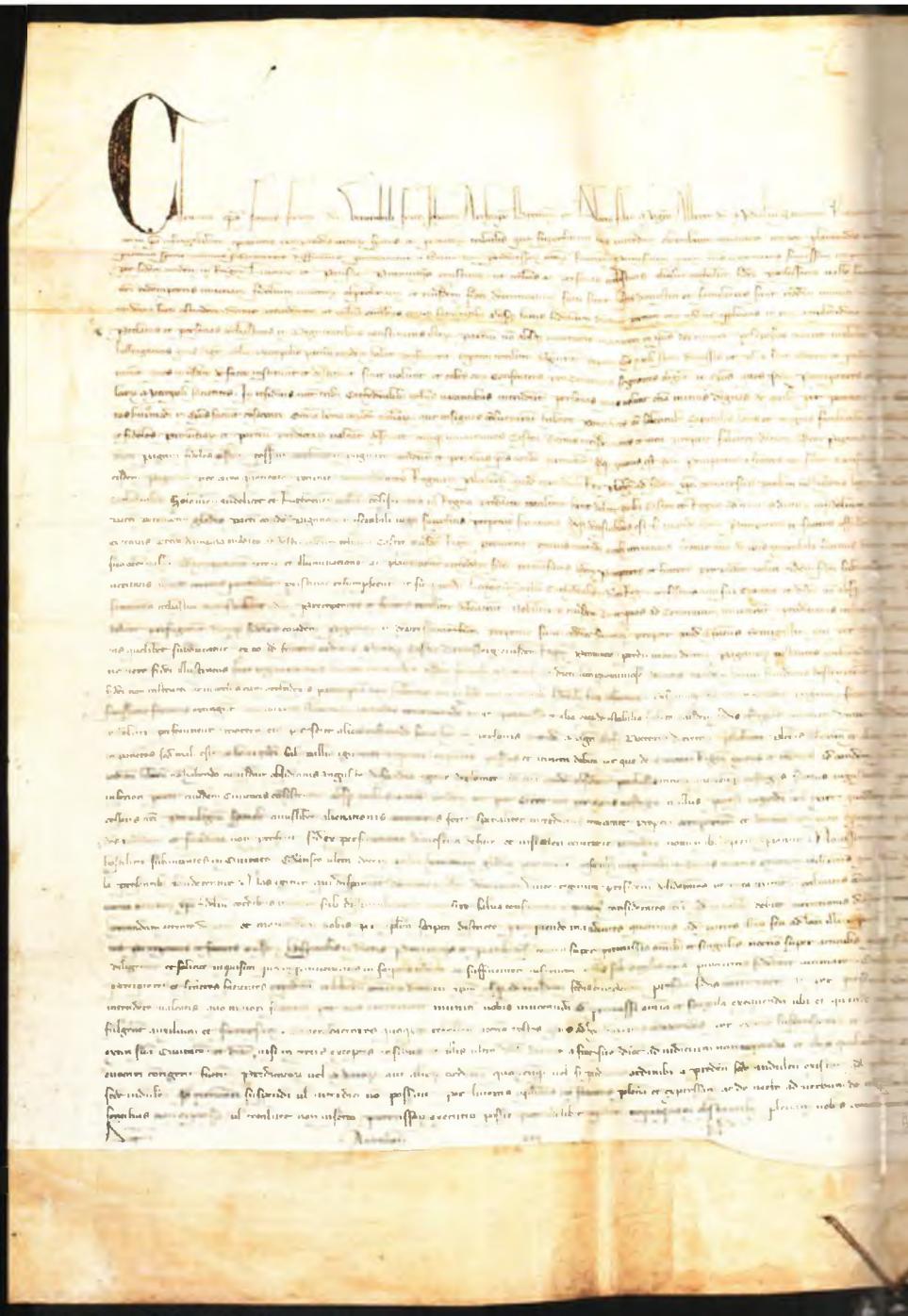
GStAPK, L.S. Schiebl, XI, nr. 9.
 Арыгнал листа караля Міндаава з дарэнънем Селенії,
 каstryчнік 1255 (дак. 1.4). Пэрф. 26.8 x 13.0

Onus breve deo et sacro litteris vobisque qui fideli prefecimus litteras infestantes salutem in nata ipsi ipsi. **O** nequam insipitam dicitur quia
faveat per consilium debet nobis ut ipso natus regnum regnante in locis de ceteris genitum ut certe ipsi ipsi sumptu usum finius ac donis p. m. e.
etiam leprosos. Le propositio patet ut nos non suauitatem papa quartus plenaria regnum et omnia bona sunt iuridica ac pietatis aperte fidei salutis
admirantur sua regis haec oportet ut regnum totius locorum ac terrarum omnium quia dante virtutis apud regnum de infidelium manu ut capere
poterimus infestantes ut fuit laudabilis voluntas conseruare quod in nobis infestans est fides; nobilis tuorumque regni utriusque potest reprimere in leprosum
neglectum non videtur magis et fidei secundum deinde quod - ut nobis forebatur ut in eis litteras sup hoc constat plenaria constitutus sicutur iurando fit
reuerce transire. **O** nequam vobis natus est p. m. e. ad hanc iustitiam iurandum contra fidei et ceteri iurabat - ipsi nobis plus quam coram ipsius regis
sum p. m. e. fidei obsecrare non posse ad resiliendum manuam fidei - diligenter uocato speciali uicem eternam sufficiens sibi superadditum reprobamus tam
sum p. m. e. nobis in hac iustitiae uicem iurandum efficiens ut uocato non credendo ualeat obsecrare regis iustitia nostra domini eccl. De ipsa
seniori hereditate uice conseruando libere ac quiete non possedendis uobis natus sum p. m. e. regis iustitiae et domini ut estremo reprobamus ex condicione interposita
ut ipso fidei per se ac fidei p. m. e. regis iustitiae - uobis ut regis non legamus hereditate uocato fidei manuam regis
ut terminus infestantes plenaria augustinus scripsit. hoc sunt Seniores tota quia etiam quidam iustitiae nascit europeis quibusdam terrulis solent Seniores
Denegi. Cessing - villa quo Guburensis dicunt cum reliqua villis in velutina quia non domino reprobamus p. m. fidei plenaria regis eternam
plenaria regis eternam illis sumerat bona quia fecimeta eorum que venerabili patre ac deo litteris ipso consilio p. m. ut in litteris designo amictus
plenaria regis eternam illa quia non fidei sibi cum hereditate uice confusa - uoluntate liberaliter ualeat ut quiete ut regis ut deo non fidei
ipsi de bonis suis cum mobilibus quia immobilia; vero ut in parte aliquod deducatur et iustitiam legavitur sua analogia reverentur ut fidei. seu dantur ut se
genitum sum p. m. regis etiam dia bona sua que ipsi consilii libere possesse ualeat fidei et habere. Iohannus usq; donatus ordinatus plenaria manu et p
fidei praelegitum inde constitutum signi uicem munimur formam sololari. Datum anno dicitur 1259 et locum p. m. plauso

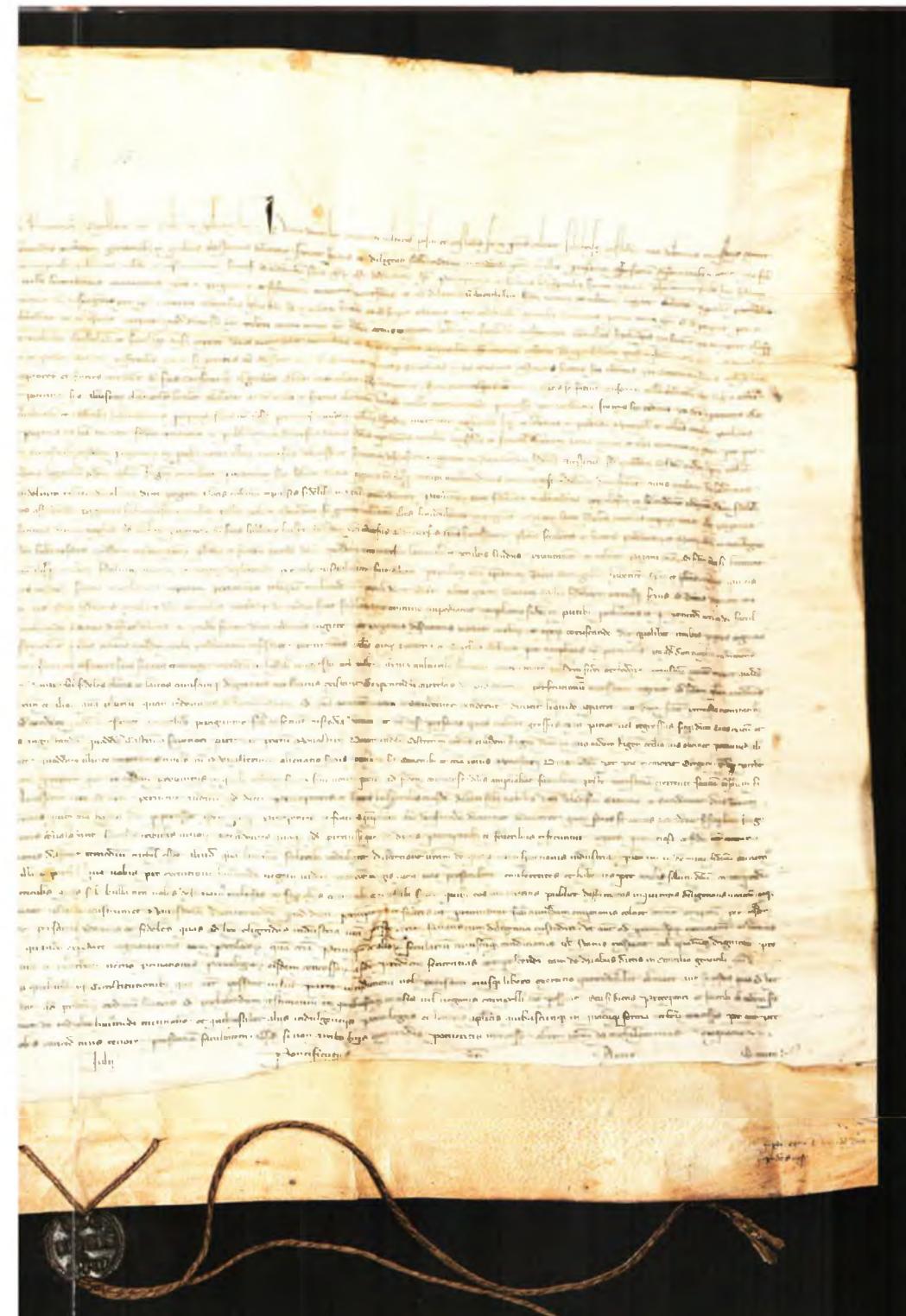
GSTAPK, Schiebl. IV, nr. 38.

Арыгінал ліста папы Аляксандра з зацвярдзеным дарнныя
карателем Міндавам Селеніі, 13 ліпеня 1257 (лак. II.19). Пэр. 50,3 x 34,8

Biblioteka Czartoryskich, sz. 2, nr 85

Актинал листа папи Климента V ад 19 чэрвеня 1310 (лак. III.4). Парт. 78,5 x 53,5

Літва, 1298 р. № 85. Інвентарний № 85. Гравюра на папері з позолоченого заліза.

Літва, 1298 р. № 85. Інвентарний № 85. Гравюра на папері з позолоченого заліза.

LVVA, 8. f., 3. арт., карт. А, 85. I.

Архінал съведенныя Рыскай рады, кантулу лиши пра намер літвініў навігіцца ў хрысціянства
ал 30 сакавіка 1298 (лак. III 2). Парт. 31,0 x 12,6

2. Averdovile dei qm̄ rex lethelie om̄bi p̄fentes latice infrecturis
p̄pensū salutē. In domi regni te sepe & gaudiā honore & p̄pensū
p̄m̄ dñosser̄ en̄tū ipso glori delecto adiutorio semper ingredi
te quet̄ et huius tranquillitatis iustitiae iugit obsecuet̄. Hi die igit̄
qui p̄ monasterium veritatis p̄p̄m̄ vni f. Colm̄ epi. Auctoritate sibi
in p̄p̄m̄ ac̄ i. San. Iusticiæ sibi p̄missa in regnum leprosorum cles
sicutas p̄m̄ regni suscepit. Dñs dñm̄ Cura nra. Curia p̄p̄m̄
& om̄bi iustitiae tleutonico plena et p̄tua dñm̄ libertatem ei
pacem p̄m̄q̄ p̄m̄ regni ac̄ tam & tene q̄ in aqua & venenosa
mortali iecozib⁹ absit dolimeo & en̄tū vident⁹ ḡre quoct̄q; nob̄
censeat. Et si in aqua ipso n̄ aqua n̄ dñtōm̄ p̄tia iustitiae
forte conatur decimus et velen⁹ ut in aqua ipso n̄ in ibi
sue sue in terra floscam sue magis aliquant⁹ molestam solubili
est sic de ipso veleno p̄tia solubili est ordine hoc magi
ne confessum p̄m̄ligna sic velen⁹ esse p̄tia & a nob̄ et sue
coſeib⁹ n̄t̄ uresigib⁹. Ait aut̄ ut quet̄q; ausu temerario p̄supſit
corire vte disternat velen⁹ & ut condignum debeat ne nimio
formidet. Dñs dñm̄ Cura iustitiae ac̄ et sibi ..

incipit Regulum. Nam Iacobus dominus. Inuenit
me papa. iij.

Confitemini in ipso filio. Illustri Regi Lutavie.

Vita mea unum est super te socianditatu p[re]f[er]sum
quod mihi et uideris protinus tuus. Huius apud te quod tuas
super te facias suam alia strata. Tibi in seruacitate
impeditum. quod te olim in tenebris postum ei mihi
nunc in uictoria. dum p[ro]digio ad gloriam domini nostri
regem. forte p[ro]inde gratia baptisimata. Personam
regem et omnia bona tua carborundum ut praecor
sedis ap[osto]l[ic]a totaliter fulminatende. Quia vero p[ro]stip[ul]e^m
meo ac speciale natus nobis humile supplicasti
ut resuens in speculo filium fecisti. Ne co[m]m]it
nos tuuilem. p[ro]leque deleremus. Nos tuus uobis de
ducendo que oignis favore p[er]fusso rep[re]missemus
et uenatio erruerentes Regnum Lutavie ac
terris omnis quas p[ro]dunne uirtus tua cum expulsi de infidilium manib[us] iudicis
capie p[ro]priae infinitas in iusta et leui p[ro]priae foliop[er]a. et ei cum uite
fugio et famula tuae filii p[ro]tectione et defensione. se ip[s]e p[ro]manante lucimam. distinxit
inuidemus. nequaquam te infidei et defensione. se ip[s]e p[ro]ficitore sap[er]tissimo Regno et
terris temere impeditur seu molestare planit. Juu[n]ge te nre p[re]ciousa omnia. et
uidebros. et dignos autem te. Dat exordium. vix. xl. Aug. anno domino ... O[st]endit
vita cor meum te. ut s[ecundu]s et matutina. vix. mactane. Cartonum p[ro]p[ri]o.

p[ro]tectione. Quis erit in te. datur Reges tu p[ro]mittunt sap[er]ta h[ab]ita contra p[re]ter. confi-
tu[m] ab aliis. ne uocem ab aliis quod inuidet molestan. croletib[us] hoc te. Non obstru-
ib[us]. aliquibus sed inuiditum quod suscepisti uel inuiditum autem quod non possunt p[ro]feri. ap[osto]l[ic]us
cum factis meo pleum et expostum de inuidito hi mentione. et confitit. datur.
O[st]endit s[ecundu]s luto. ab eo. Et p[ro]p[ri]o. C[on]tra Galbenum.

P[er]sona cor meum te. ut s[ecundu]s. vix. brevi gratia super te. in eis. filii tu. omnidoles. Illustrem
Lutavie regem sum faciens. et de s[ecundu]s verbis. cor. om. de s[ecundu]s amicorum. in te. accessi
tua aliquis ab aliis. p[ro]leque et religiosa plena domi. et in tota Lutavie ac tunc
omniem quo p[ro]utius uirtutis inuiditum tam exp[er]i[er]e ut inuiditum nimirib[us] uel eni[m]
poterit in futurum. autem uero corona in Regem. et s[ecundu]s ab omib[us] constitutum ibidem
tanta et erga catholicis sap[er]ta. diligenter intendi fasas que spectant. et dignissime
regem emulans. Ita tato quod ipse ac successor sui Regem p[ro]ducet et p[ro]ficitas eius
que ad hanc p[ro]leque instantia in tua et p[ro]priae boni paci suscepimus. sed ab ip[s]e se
tenet p[ro]prio regio oleum. Contraria. aut sicut fama uel rebello. mo. p[ro]p[ri]o.
et ap[osto]l[ic]us. s[ecundu]s. Item dicit. si aliquis sit inuiditum. et te. vix. mactane. dat ut s[ecundu]s.
de h[ab]itu semper uocans aperte affectio. ut sciat omnis tibi dei in uictoria. **Cedem.**

repletum. si et ubiq[ue] noctis sui glori. nos habentur. s[ecundu]s p[ro]inspirationis tue optimi
tam p[ro]ficiens p[ro]p[ri]o. qd. da. in te. filii tu. omnidoles. Il[le] rex Lutavie olim in re e
knos postus cu[m] numeris multitudine paginorum. ad gloriam domini nostri regem. et te.
et unde gratia baptisimata. Quia vero tam p[ro]p[ri]o et datus Regis euidenti mente nos indu-
cant ut quoniam uisbi desideria favore hominata complacemus. nos de tua circumspic-
tione confitit p[ro]p[ri]o et auctor amicorum. qd. uero honestum et p[ro]ducem ac in spiritu tua.

lib; et quilib; circumspicul qui pontificali cōuenienti oneri et honori praecebat. In hunc e' autem
missa prefatis in ep̄m et pastorem ac diob; ul' reb; aceris ep̄s fili; ministris consecra-
tione impeditas. prius tam ei ap̄redo Regis optimo tec' feso p̄ fundanda cathedrali eo
et honorabilib; ac deoculib; doctib; affigatus cui huius se volumen ut quoniam ope-
rarii fuerit tam ipso Regis iustitiae et cuncta ibidem exercata que no' possunt nisi
p̄p̄m exponat. Secundum precepta p̄fato ep̄s quem sibi volumen pm. volumen subiacet
p̄sum fuit ipsa mā in tenore tu ab ipso fideliter solle uitramur tūd' tec'. No' nō
recipias ipsa formā quā fabulla mā ē mātēm iustitiae. formā autē uolumen q̄
q̄ p̄p̄b; p̄tēt de celo ac uerbum p̄ tua p̄cepta lūcēt suo sigillo signata nob̄ p̄ p̄p̄m mā-
tēm quātorū dicitur p̄m. Contra d' sit siquā huius ul' reb'les et. Non oblit; si alii
qui est mātēlūm et. ut s. in prima. Dicit. Ut s. hagio. thadore. et. et. salutem
viam exultante p̄p̄p̄m p̄ suscipit omnes diuina ḡta faciente. Q. in vī. fil. n. Ep̄o.
condicō Regi Lichovie omnia cum ḡtā mātēlūm multitudine exultans in p̄fidei tendit
se ad diuina nos ḡtā regitā fuit p̄ unde ḡtā baptiſtālis. Tam itaq; dicti Regis ad
te feruent affectio ut p̄ suffragium sc̄. No' ec̄ ad uincere de nocte mātēlūm
exultantē paginaz adhuc matens in errore deo' coniunctio' fī. n. art. 10. dux. et
mo. mī. q̄. eidem Regi sup̄ condicō ul' subfiguratio' mātēlūm bi' obtempera' necō
sup̄ mātēlūb; seu quib; q̄ te sic molestatib; comprehendit sp̄ials. q̄p̄b; distinctione
mātēlūm cui dī fili' - orga' et fūmib; hōspitib; sic omne' dīmētōm mātēlūm mātēlūm
hāc efficiens p̄mātēlūm afflato'. non oblit; si aliquib; est mātēlūm et. ut s. Vlq; men-
tionem. Proxim' aut' et mātēlūm tālē mātēlūm qd' idem Regi fū p̄p̄m p̄tēm
liberis p̄tēt ualeat et regia se. ap. dñs anglican' ac circa uos affectum suorum
et fructuose benevolentie conope' gāranteur. Et si nō oīs. et. Non oblit; const. de
diab' dīcō. et. Dicit. qd' oblit; vī. h̄l dñs. anno. vīij. - Et. s. vīij.

E' equitū d' digerere fidūm plantū adhēbendū est teneris ut p̄fandis firmare in
diab' in aītūnū facilis. p̄fage ualeat et delectant' uerberū frumentū fūcūtūs fecim
deinceps. Sane de. Ca. mī. fil. n. condicō. II. Regi Lichovie sp̄m exultante
p̄p̄p̄m. quam p̄tēt omnia in errore deo' constitut' condicō omnia noctū nō brā-
se mātēlūm fūcūtūs fecit p̄ baptiſtālis suamētū. p̄ fine uirūtūlūe deside-
rāt. ut vāmōta paginaz mātēlūm s̄ fabula' xp̄m p̄fētūs rūculo deconēt.
Alia idē ḡtā bi' olīm solita legē nocte diuina mātēlūm obtempera' p̄p̄p̄m. art.
mī. sancionib; suāndū. nō p̄p̄t de fūlū sic plēt' dīmētōm applicare. nos patēt uolent
affectio. ut q̄p̄b; q̄tēt' s̄ fūmib; solitādū. in p̄dēt religio' cultu' p̄mātēlūm sp̄ials
laetis p̄cōlo' fōntētū. n. q̄. Ep̄o et p̄tēt ac Rectorib; et. qui fūtūt' mātēlūm
Vt' condicōt' autē mātēlūm dīb; p̄p̄p̄m. qd' in exordio ac p̄p̄p̄m decamus et
p̄tēt Regis ac euādūm fūcūtūs nūtēt' hāc. ut q̄p̄b; s̄b' onore ac uigiliū nō p̄fūt' aut
asp̄mētū redūm. sed leuitatis et humeris fūtēt' gārante' fūtēt' gārante' fūtēt' gārante' fūtēt'
scandalū p̄tēt' nō ualeat. nec a bone p̄p̄tēt' reuocāt'. Contra d' am' siquā fūtēt' ul' reb'les
accēt' mātēlūm. p̄. ap. re. cōpētās. non oblit; si aliquib; ē mātēlūm et. ut s. Dicit
condicō. II. July. anno. vīij. - Et. s. vīij. - Et. s. vīij. - Et. s. vīij.

O' fil. p̄tēt. Con. axii fa' sei. Alberic' ord' sei. Bend. ad. No' ec̄. mil. me. ut diu-
p̄tēt' p̄tēt' sāmētū. die. tūmātēt' nob̄. p̄. mātēlūm p̄tēt' ables' eidēn' mī. q̄tēt'
q̄tēt' ignorāt' q̄tēt' fūtēt' redēt' ad illud redēt' clāpē acto' mīlūm. et amplius non
cūtēt' ac q̄p̄b; tam' mātēlūm nequātēt' q̄p̄b; p̄dēt' loca' querēt'. p̄p̄b; q̄tēt'
q̄tēt' mātēlūm et q̄tēt' idem axii fūtēt' fūtēt' fūtēt' fūtēt' fūtēt' fūtēt' fūtēt' fūtēt' fūtēt'

afflere granosi. Nequum fuit quod non erit tunc. Dat. Anno. vi. Julij. anno. & Anglia. Archi-

In. eam. Dicitur etenim fratrem usq[ue] gratiosi. Dat. Anno. vi. Julij. anno. & ap[osto]l. ap[osto]l.

testificatio.

Gommissum est mihi p[ro]fessio nobis tuus superius ut p[re]dictum p[ro]p[ter]eum gratias esse mea regalis ap[osto]l. ap[osto]l. In. eam. Tunc etenim fratrem usq[ue] gratiosi. Dat. Anno. vi. Julij. anno. & ap[osto]l. ap[osto]l.

testificatio.

Propter hanc p[ro]fessio[n]em suam ac te sine dolo et dubia amplectere p[ro]p[ter]eum gratias esse mea regalis ap[osto]l. ap[osto]l.

testificatio.

Et si g[ra]m[atica] sive ad ipsa honestate. Et si g[ra]m[atica] sive ad honestate p[ro]p[ter]eum gratias esse mea regalis ap[osto]l. ap[osto]l.

testificatio.

Tunc etenim fratrem usq[ue] gratiosi. Et si g[ra]m[atica] sive ad honestate p[ro]p[ter]eum gratias esse mea regalis ap[osto]l. ap[osto]l.

testificatio.

Constitutum est mihi p[ro]fessio nobis fratris tunc ferentis iure regis. Et si g[ra]m[atica] sive ad honestate p[ro]p[ter]eum gratias esse mea regalis ap[osto]l. ap[osto]l.

Dicitur etenim fratrem usq[ue] gratiosi. Et si g[ra]m[atica] sive ad honestate p[ro]p[ter]eum gratias esse mea regalis ap[osto]l. ap[osto]l.

ASV, Reg. Vat. 22, f. 283v, ep. 788.

Рэгістар листа папы Іннокента IV архібіскупу Лівоніі і Пруссіі
з дарчэным наставіць і высьвяціць біскупу для Летовії.

24 чэрвеня 1253 (лак. II.7). Пэр.

ante omnia contra iudeos nisi n. abh o. eum si ipsos ut quod quis potest dicere et quod ibi debetur. premitur ut p. g. militares eveni pacis credidit. Eximuntur qd ne ualere debentur. tunc. a molo de tua membra regnus. Dat om. pti. m. kl. xixij. Ano. f. ab. *Contra iudeos* & *vnde Iudeorum regnum*.

cclxxv. **C**ui huius sententia nihil sit ap. qui erat patre: nunc sicut oboles os cataloque ut alio? Commissarii miliis id zbor. ii vno p. p. ubi legimus in iudeis qd oboles esse ostenduntur die amissi ux uenerantes. Et alibi dicitur denique ac filius p. iudeo iudeo cunctate. p. nos ad dicitur. ut p. ei ei dicitur. p. hic a nemore p. judei m. r. iudeo legimus oboles genua ualeant. illa dicitur enim qd p. quis ut quis vnde militiam comunitur. p. benebit. Tacta frustis & uerberis officio reuictus regnum ita a p. gloria & collaudato in eis vnde dicitur. Et omnis dicitur p. plurimando uocacione p. latus glori. honor. Dat Napoli. vni. kl. xxvij. Ano. f. ab. *Tacita* & *uide* *Uta* qd est judei cuncta tenetur & hoc puniri cum omni p. apli ut cetera p. omnia bunt p. qd. ut qd.

cclxxvi. **C**ontra nobis qm uide uenitios sententia p. deus. qd. ex quod mis. super h. de iudeo. p. deus ut qd. ut qd.

cclxxvii. **C**ontra nos qd. ex quod mis. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd.

cclxxviii. **C**ontra nos qd. ex quod mis. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd.

cclxxix. **C**ontra nos qd. ex quod mis. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd.

cclxxx. **C**ontra nos qd. ex quod mis. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd. ut qd.

l'phenie ualeat ipsius iustitiae: clementia esse de fini certe et peregrinis pleniorum preece eis
 facilius est et postea ex ipsius dominacione; illi i' ipsa latre et quibus comitatu. Quicunq' dñm i' u.
 m. ar. vno et monedis p. a. u. suadare q' eis elem elq' p' et p'ndre alia uita. Sed quis oculos et
 ira debitis ac q' l'utru et m'latru et uiuere efficiunt iustitiae. et ad genit' h'c ei nos de puerib' eis
 libi est ut iustitiae refomari et q' minime uitare statim s'c' uob' p'st'ri eis amuerat et r'c' et
 clementia dñm largere unde amulet. Illa qu' sua g'c' nra obsum. Dat Neapoli. Iun' 25. a.m. Etne
 p'nc. In s'c' m. p'nc. f'co. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.

Occup' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.
 s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.

Ocup' s'c' m. p'nc.
 s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.
 s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.
 s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.
 s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.

Cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.

Cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc.
 cuore fratre q' d' s'c' m. p'nc. s'c' m. p'nc.

andis i Romanorum Regis Clemente et philippus predicam pena decem milium mar-
carum, usq; ad viginti milia ex misericordia libi ut predicti potestate augmentasse dicitur.
Volunt si hoc ueritate fulasim: eam manere salter augmentata. Et si volunt ad id
nondum prestatum eent: p' estat: nos eam usq; ad primum Viginti milium avancatum
quantiitate ex consilio nob' sup' hoc arbitrio augmentam: ita q' p' vota dei quanti-
tate datur: p' Regi Regis deuillorum ydome a comite memoriis. Hanc uero Cri-
gini milii avaraz penam ab eode comite gemitu uolum: et ea arbitrii si p' Plato
Regi manifesta guerra p' s' ul' palium mouere presumat: Sed si dicimus Comes
no' guerra manifesta sed aggressum: ul' iniunctione fecerit: s' ipm: que mento
manifesta guerra die n' posset nisi monitus hoc emendaverit: infra ovesem
venire pena bi' amitteretur. Alii g' m' mandati arbitrii ordinatio: et p'su'isio' q'.
Act' Interb' vij. Jo. Januarii. Anno. m'. Regi Boemie. Illust'.

Exequi

In tu magna clemencia cibinaria mater et quadruplicem delectat: da intemus et deuone-

statis claloris sancti magnificante fidelium et patitur: ex parte religiosus augmentum.
Hoc g' prudenter fedit ap' digna officia ab illis licet omni dicti officiis ut termi-
nus de manib' Lemanorum et alior' infidelium si cum Tarciso ul' alijs christiani nos inviasse
fideles dampnab' copulatum' empores illis dominaret: exceptis que ad dilectoris
hospitium: et hoc hospitium se: carne: thermorum: ul' ad alios epi' fideles paneb' et
ad manum nrae libere posito ac lumen remittere: unde si h' alios signa uniuersi eius
assumpto: p' p' p' et breui tunc: diuina clementia: extento potente nre binicio
pedisse: et illis ac tando i finis loco: que p' p' infidelibus remanere origiter:
magnum ostium p' fideli bellorum: ad infidelium corda levare: populi libe' p' necessitas
angustias ad aquila omni reducendas: nos celum nrae deuotionis: quia cura cultum ortho-
doxi fidei amplius tunc: donossemus: cuiusq' p' i hac parte profici: ut p' ludo digni multipli: i duo conuentus: intendentes te p' leprou' fuius gen' pleniora.
Regi supplicium' indunam: te: fratrib' mro': osillo' plenior ubi aut p'cedim: ut li-
terum' letobus: de qua p'ce' fido' nre Regni exercit' ostendit: p'fident' illi clare me-
moris annuntia: qui post recepti baptismus sacramentum nre ap' coronat: Regi
fuit tando: a quib' p'fiderem: filio erudit' intercessus: de manib' munitione: nro' mini-
stero epi' atio' p'fident' regn' illa Regni solu' fuit p'nis' eriger' h' ualez: et illi
regnum' plenior fidelis: et ec' bonorum deuot' p'fice' q'ur' bono sancti fidelium: et au-
gements confidet' fidei uident' uilium' expeditio'. Nolam iam p' hec p'fides: et illi
Pospisilius se: carne: thermorum: quando' tunc bona: et una: spes uita: et collam' h'
ue' ea remittere: que ab alijs ena' infidelibus conservantur: et aliquo praesudiorum' genen'.

Et excellendam fidei catholice gloriam tam' princeps episcopissimum' fidei denore' meatus
Intendens: abominatione domini p' ap' lras' ubi' induit'q' ut termi-
nus: vel alior' infidelium: si cum ip' Tarciso: alijs christiani nos munias: deinceps p'nt'
fidei: dampnab' fidei copulatum' p' tua' potest' diuina p'ficio' inuisitans' empores

Plano nō amem. Domus alicuius eundem vultus sive quicunque est. Inde quoniam dicitur in scripto quod ac dom. omniū mītū de
mea pietatis erit. Ite domine misericordia mea ne agnosco bonum dñs ut quis. In pietate mea dicitur et regnante dominatore. Et hoc
venerabilis vocatio et regnum. Pol' et in cetero centum fidei dicitur. Et heretici exinde frām dicitur theomotice. Ihesu p' leonis in nono
hymno sic in cetero enim quatuor hinc adhibuit et in libroseru' publico' regni proprieitate vestra aliud inveniuntur dicta Regis
Lamiae et aliud sive angelis praeceps collato in libro Bergensis. Inde p' pietatis aperte et abdita in multis si considerari nec in alijs
fis per ceterationis latitudinem nec rite figurae subveniuntur. **M**odocne dei g̃is' dei heretici dicitur p' pietatis etiam in libro q̃ dicitur de leonis re mea
hunc generis et auctoritate p' p' hanc sunt' vestri et cetera. Et vnde aperte lapidatio de ceteris p' ac vnde regis. Tunc' qui quantum
pietatis regni et cetera hinc omnis vel p' latitudine p' etiam p' latitudine. Unde et alij latitudine heretico' hinc ac fidei ceteris. Et heretico' hinc
de heretico' ceteris p' tunc' vestrae hinc omnis. Vnde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris latitudine heretico' hinc
etiam regni et aperte latitudine. Unde etiam p' latitudine heretico' hinc. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris latitudine heretico' hinc
etiam regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.
Quod dicitur deinde multa p' pietatis etiam p' latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.
Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.
Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.
Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.
Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.
Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.
Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.
Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine. Unde et ceteris regni et aperte latitudine.

Per ago indicatio et lenem placitatem vestre eleemos
gallarum. Imaginibz alijs sicutenq; utrumq; p' latitudine remi
culationis p' latitudine hinc' p' p' latitudine' et' vnde' vnde' vnde'
bini' dicitur' latitudine' latitudine' et' vnde' vnde' latitudine' vnde' vnde'
et' vnde'
vnde' vnde' vnde' vnde' vnde' vnde' vnde' vnde' vnde' vnde' vnde'

GStAPK, L.S. Schiebl, XI, nr. 11.

Транскумпт ад 7 сакавіка 1352 з лістом караля Міндава з 1257 (дак. I.6)
і лістом папы Іннокента IV ад 21 жніўня 1253 (дак. II.9). Пэрф. 31,8 × 36,0

A nunc dñm dñe anno dñcentis oufse dñlio. eðre. secundo. Iustitiae qmni. cõfessum in cristo pñs. et dñm dñ
mñ dñlementum dñm pñdencem ipse dñce anno dñcentis. misericordia mñr beata vñtria hñri vñfray et dñm dñ
fons mei róteat et regnus salutis mea in hoc episcopatu vñctus et regnans. Pclg' dñi in criste dñcentis pñdencem
et regnus de hereticis agnus fñtum mñr bñtheitatem. Iustus pñ sonoriam in dñmo francos fuc. in capitulo hñri
pateros hñri olim agnitorum platio Regis leonis in uinculis vero suo sigillo integrus et illeto. in pñfilla pñ
mem pñdencem. nñ abdicans. nñ rafñs. nñ cõsultans nec mñlitia sua pñ vicem foris pñficiens exhibuit
in pñ. cum pñfiliis vñdigi pñm quod cõsulit. sicut in le verba agnitorum dei gñm Regis leonis. omnis
cõsulit hñris ad nos pñs scriptum pñsuum. vñligno in vñllo illi. Rommertatem vñm fuc. volum? qñ nñ
mñlita pñfilia mñlita ecclpsim? vñllo. dñm pñsuy vñllo. et sicut qñz róteat pñfiliun? in dñm Regis nñ
mñlita ipm in ecclpsim pñfili. et affigentes eam oculi pñs dñi. bñtisqñ mñbisterium. Abegnitorum
et ecclpsis latore mñlitionem. Iu en' dei pñmne memoriam pñtum pñgung sigillo nro fecim? Rommertate
hñri hñc pñdci et agnitorum filii. nro Reges et Gñtorum plieles fidei nro anno dñi dñlio. et. Iustitiae
qmni. cõsulit pñ. et regnus regis. Iustus. nro.
nro.
nro.
nro.
nro. nro.

Onus regis solifidionis de bunt. pñsibet bunt. et dñcitur. pñb
hñris Japah ante. dñmentis vñllo cum pñfiliis regnatis ecclpsis
vñllo pñfilius lñt. pñs nñfatu et vñllo te vñllo ab ecclpsis fide
let. tñferepsi et in hñre formis publicatis regnus. mñlitione et
mñlitas quod vñllo scilicet aut. mñlitas mñlitione. mñlitas fide
et regnus et vñllo scilicet regnus et regnus.

Unus et Dico filio Comodo Eber
se fum furo sit ualite ordino s' Augustin
professor Salt et Virtutibz clarenz et. Null
s' et Diquis autem dicit Janue xij. Et
cembri Non in Amo

O. G. hanc sult.

20.
In nomine domini amen. Homo naturaturus eisdem aliis
crecentissimo Reliquagies mortuauo Inductore unde
omni beneficioru exaltatissim in ipso p'ris eccl' dom'
domini innocency d'na p'udentia sanctissimo deca
mentio Aprilis die. Unde omnia hora nonnulli grati
in ipsius mei notari et testam' exhibitoris ad hoc
p'fectori ecclesiast' p'fessori Reliquie domini frater
Giovanni de hunc agro sum' domine. Theorem
constitut' p'ficiuntur in domo habitacione sue
in Castro Rige quasdam quatenus has non nisi
non abdicias non cancellias sed omni supplice et
baro avertentes more Romani. Omne vero bullis
plures bullatas solubilis et in Iustis publicis
redig' p'ficit' genit' tenore sequitur in hoc uerbis
et primo primu. Innocentius anno ferias senior
dei venerabilis p'fessori Urbano Ep' letichio d'nae et
vaticani eccl' p'ficiuntur p'fibus. Cartam in ipso filij
mi historio Regis Asturie de nobis Comensi de
uuln' p'ficiuntur. Venerabili p'f'nu. Archego
huius le p'ficiuntur accepimus sub certa forma
sedamus misericordiam mandatis ut Cathedrali ecce
qua d'na Regis in parvulus sine de novo sub p'fice vespere
eng' ac docere magnifice incendebat tenui frumenti
p'fibus hospitibus. Et Marie Chiesam' in
uicinitate resipictoni Regis eisdem uicibus p'ficiuntur
erect' in p'fatore et tibi munus consecutum.
Imperante ac debita obediens et reverentia facta
a subditis p'ficiuntur acceptum ac postmodum
pro nobis et celia romani fidelitudo sollicitu'.

ASV. Reg. Vat. 311, f. 27.

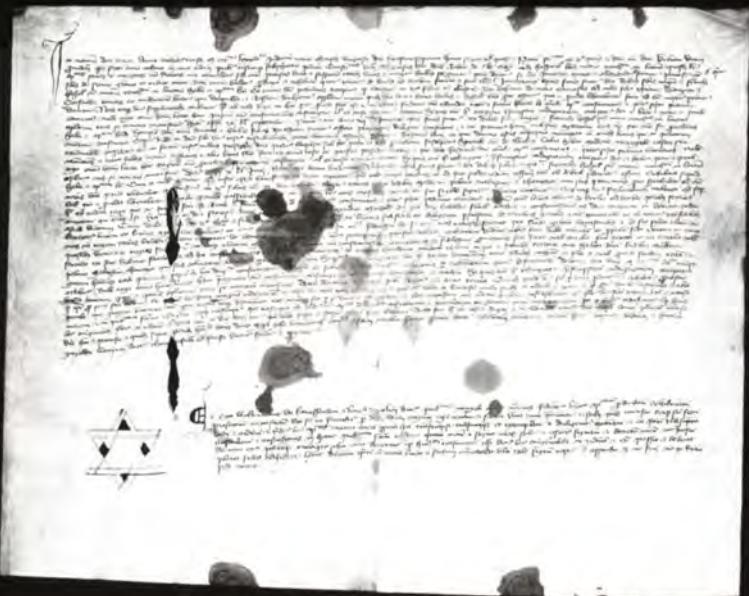
Копія транскумпту ад 11 красавика 1358 у реєстры папы Урбана VI:
пачатак ліста папы Іннокента IV біскупу Летовій Хрысціяніу З верасня 1254 (дак. II.11). П'ерг. 27.7x39.7

Justa forma quam filii filii bullae mea mōstrum me
diffidit. Sane enim dñeus p̄misit h̄ ad nos h̄mū
m̄i līc p̄uenientē de te p̄uidit ecclīe memorare.
Inventum fideicoris tuo et ecclīe sue nomine a
te recipimus h̄ec: hoc de memorie mea mōstrum
est ut p̄ mecum cum terra leprosa fūt. Tunc epp̄
etatis. Et tu ac pro custodi regis honore q̄d
a fūe roccatione mīro usq̄ p̄missim⁹ n̄ flui cale
p̄falem et regre dignitatis sc̄ulo p̄tūus m̄figurā
mūlūm ab eis p̄lūm. Ep̄d qui alij e tūm p̄m
tūfia fūr fideicoris. Quia b̄ idem p̄ postmodum
p̄ affidido bras p̄p̄lantur a nob̄is ut p̄t. Hoc p̄t
de cōcipacōne fēc̄o ap̄t̄o mārcāto n̄o dñs p̄t
lūmentis te ad offertūdīp̄p̄. Inveniēt tālēt̄ fūr
serenissim⁹ aliquid tūm non tēlēt̄. Ceter⁹ bolung
et mandamus quodēt̄ tēlēbili fāt mō. Ep̄d. Nūemborg⁹
ou fūp̄ hoc fēp̄am⁹ dīgnissim⁹ p̄ nob̄is et ecclīe
fōrm̄. Inventum fōrēt̄ fideicoris w̄hleas mōta
fōrm̄. H̄ec quod fūp̄ hoc infīnissim⁹ tēp̄o memo
rato dērūt̄ magis uiror⁹ Septemb̄ Pontificatus
m̄i līmo dñudicato. Tēnōr̄ h̄c fūt̄. sic.

Immaculata. Opt̄ form̄ servis dei tēlēbili fūr
Ep̄d. Nūemborg⁹ salte et aplīcō dñi. Indīmāt̄ p̄xi
bus. Sanctissim⁹ m̄ylo filii mō. Gl̄bissim⁹ Regis Leopoldi
de nouo cōuersi ad cultum fēc̄o sp̄mī vīcī p̄mō. In
ep̄o honore ac grātia p̄tūt̄ dāc p̄missim⁹ fūr ecclīe forma
dērūt̄ m̄i līmo m̄andamus ut cōsiderāt̄ ecclīe ipsa
dīgnissim⁹ m̄p̄t̄is fūr de nouo fūp̄p̄t̄ exēst̄ vīcī
ut dācāt̄ magnificēt̄. m̄tēdēt̄ vēnabiliem fāt̄
m̄i līmo dīgnissim⁹ fēc̄o tēp̄o p̄t̄m̄ h̄p̄atāt̄ fēc̄o
m̄arie. Et cōstatōt̄ m̄i līmo ad rēgūfīonēt̄ regi
ep̄d. Autē m̄a p̄fēc̄t̄ m̄ p̄t̄or̄ et ei minime
confūtēt̄. ut p̄t̄ a fūlēt̄ fāt̄
obedientia et cōfērēt̄ debetāt̄. s̄p̄t̄lēt̄ rēceptim⁹
ab eo postmodum p̄ nob̄is et ecclīe form̄ fidei
tāt̄. Solice. Inventum mōta fōrm̄ ipsa. ut fūr
bulla mōta mōstrum. Om̄e idem. M̄ep̄is
ipsa. ad p̄m̄ h̄mū. m̄i līc p̄uenientē ecclīe
memorare de p̄t̄. fūt̄ p̄uidit. Inventum fidei
tāt̄ suo et ecclīe sue nome ab illa recipiēt̄ h̄c

Hoc de mitemone non nulliter me priesset oratione:
 cum terra leholbie fidelis et quietus sit. Vnde
 a pro eiusdem regio honoris causa a sue confraternis
 misere afflitionis in filium ecclie fidelis et regis
 Sigismobus exculo fidelis insegnari nullum ibi esse
 possumus eum qui ali uero Romanus pomerit ac filius
 postulauit a nobis ut sup' hoc quod te conspicere
 fecissemus curiosus. Non enim publico annuncio
 fratnem tuum per apostolicam scriptam missoribus quodcumque
 eisdem episcopis ad observationem placitum nichil prestat
 Christus et papa demissus aliquatenus non terret populi
 se ab ipso pronosticando et ostendit Romanus pectoribus fidei tua
 mentem frater formidans quia sup' hoc confirmatus
 Christus mecum te formidans ante pectoribus tuis idem
 episcopus prestatibus deinde ad uocem nubis per eum per
 tenetus huius sive signatae pectorum mentem
 encosuus deinde patens. Conceditur autem mihi
 vellicione postulatio cognoscendo. Non offendo si ceteri
 impo aut auchus pectoris augmentis seu loco de pectoribus
 illis a fede aplatis ut nominabimur per pectora cuius superaddi
 velmetria aut secundum non posse infidei. In dulcis
 gaudio patitur et agit omnia scilicet cetera bona nostra
 secundum mecum, sine quaenam alia indulgentia
 et quia effectus mentis est in hac parte impedimenta
 stat vel difficit. Quod si magne iu non septem
 ponatur in uno anno duo decimorum diebus et actio
 domini domini indulgentie pomerit. nesci die horum et locorum
 pectoris pectoribus distretus sum et domini omniaco mens
 vult et Iohannes de vitore pectoris et castitatis pectoris
 et exercitio pectoris et exercitio a latrone de pectoris ac
 alijs pectoribus fidei gratia ad pectoris auxiliis pectoris beatitudine
 et beatitudine.

Et ego. Bulfinius de Somer. Clericus parvus
 non enim primus imperiali auctoritate coronatus sum
 sed aliis exhibicione et coauatum bona disponit. certe
 pectoris et casus de manu magis humore predicti
 pectoris auxiliis et in hoc inservit publicum aucto regis.

GStAPK, Schiebl 4, nr. 38a.

Транскуміт ад 27 жніўня 1386 з лістом папы Іннокента IV ад 21 жніўня 1253 (дак. II.9) і папы Аляксандра IV ад 13 ліпеня 1257 (дак. II.19). Нір. 47,0 x 36,3

GStAPK, Schiebl, 17, nr. 18.

Транскумт ад 26 траўня 1388 тъ лістом караля Міндаўга ад 12 сакавіка 1254 (дак. I.3),
лістом біскупа Хрысціяна ад 6 красавіка 1254 (дак. I.11), двумя лістамі папы Аляксандра IV
ад 7 сакавіка 1255 (дак. II.18) і ад 25 студзеня 1260 (дак. II.20). Пэрт. 52,6 × 53,0

68

In nomine domini. Et tecum benedictio patris nostro Iesu Christi.
Ar sancti baptisimatis corda confirmatione divina habemus et inter omnia gaudia
divinitatis acceptabilis est lucrum tuum / et non in errore peccatum impudicum / sed benevolenter
ab omnibus amatois esse ac in eisdem sum. in die dominica post pentecosten ergo episcopis
collegis die sancte dominice tunc huius fratrum in locis eiusdem / adhuc / sumus hinc
fidei matrem diligentes / cum eam zelante / tecum coligentes zelandum undique / cum
omnibus amemusque nos in dilectionibus fratrum misericordie paratis / Domine in tua misericordia
fratres tuos dñe / et zelantes / ex officio bellorum inobedientem deum beligerant / de locis quibus
relinquerent / tunc de fluminis sum domine transformando usque ad mundum terrarum per te tunc
affligimus / que volgante / de locis / ex officio bellorum / nunc prodest ipsi translati in domum
bonitatis vestrae aliae lacrimae domine inter zelantes et fratres apud nos obuenient transformando
sumus nos et volgant / deum beligerant / eandem / eam secundum ut te ad eum a deo liberantibz
hunc libenter desiderant / quoniam pueri illi alio nomine vocari quis die diebus distinguitur
propositi pueri desiderant / ergo fratres tuos qui / die sabbati / cum eis zelandum sumus transformando
usque ad flumen que bellum offebat / beligerant / tunc fratres / propositum / regnum / ordinationem
etiam / usque in eum / regnum que die / de locis / regnum / fratrum ascenderunt / nisi
in regnum trasferire / veltra pueri in regnum trasferire / ultra quod / in regno fratrum /
propositum regnum fratrum ubi a sepe / usque ad flumen que / die / fratres / a deo
transgallier a deo / usque in belicem mundi / et omnia bellum que dicunt / fratres
qui in regnum fratrum / fratres / venient ad omnes / acceptantibz / qui ex officio beligerant / fratres
deinde / ex officio / et / fratres / ab eodem / calix / plenarius / pallias / tubularibus
detinunt / et omnia alia / nulla / an / eum / beligerant / et / fratres / an / beligerant / omnia / fratres
facient / et / fratres / ergo / et /

13

GStAPK, L.S. Schiebl, VI, nr. 1.
Фрагмент з копії мэмарыялу пракуратара Нямсцкага ордэну [начатак 1310] (лак. III.3);
месца ў тэжэцце, якое датычыць карала Миндава. Пэрг.

Se fidei reforci certo si dix quod est firmo pia et priuata leniente qd in diffinientia certiora hoc faciat et hoc impetrare
de curia quando infirmis refutant hinc est probat. Hoc no refutant nec se fa impetrant. Tunc quia sicut ab his sententia
faciat de qua iurisdictio per hoc defensio in dicto Regum et Comitum
de fidei xvi et qui se impetrat de qd etiam dicit ad finit et est pia firma in leniente de hinc qd iurisdictio
de qd in de rebus suis fieri tam et hinc clara et vero intentio plures fuerit. Si de aliis sententiis in de fidei
de qd ubi docetur et Comitum Regum placita de eis rite agnoscunt.
de fidei quoniam iurisdictio se natura.

Secundum quod de regimis infirmis sententia est invenitur. Secundum Regum et Curie de regimis quod faciuntur hinc in de fidei qd regimis
de regimis come fidei et non de regimis sententia est de rebus publicis quod faciuntur et de his fidei se iurisdictio esse fa iurisdictio de qd
de Regum et Curie placita fieri quod est firmo sententia. Et si certe dicitur de fidei vel
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam dicit a priuata sua et pia et firmo fidei est in leniente
leniente de hinc quod in de rebus publicis quod faciuntur et de his fidei se iurisdictio de hinc.
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam dicit a priuata sua et firmo de hinc que in de rebus publicis
de fidei de qd qui se impetrat de qd nullus sententia de eis ad hinc quod in de rebus publicis in de fidei

Sed iurisdictio de regimis pia firma.
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam se natura.
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam videntur uera et que se fidei de qd etiam de curia
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam dicit de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam sententia de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam de curia
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam sententia de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam de curia

de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam sententia de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam de curia.
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam sententia de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam de curia.
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam sententia de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam de curia.
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam sententia de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam de curia.
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam sententia de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam de curia.
de fidei de qd qui se impetrat de qd etiam sententia de multis aliis sententiis de hinc que in de rebus publicis de qd etiam de curia.

Ille super dicitur quod sic magis etiam de Deo dicitur quod auctoritas eius potest in Ecclesiastice quod fuit scripturam dicere
et in libro quatuor Evangeliorum qui fuit in aliis quatuor scripturis. quia Christus fuit dominus Regis propterea quod auctoritas eius
translatio in Ezechiel applicatur a hoc ob causam cum dicitur quod in diebus Regis fuerit quatuor fuit dominus Regis fuisse
ad illas dies regnare fuisse quia in quatuor mensibus. sicut per prophetam ad fratres primi illas monitiones predicatae familiis abbas
in diebus dominorum Regis adhuc ad hanc fuit fuisse adhuc dicitur. Propterea in eo quod fuit et in diebus
potest. nomen qualiter dominus fuisse regis qui dicitur dicitur ergo in mensibus illis dominus Regis. fuisse enim regnum eius. et
mensibus illis ad fratres regnum de restituente regni predicti. et fratres nullum restituente nullum. sed ut est regnum eius
futurum. fidei regnum non est aliam fidei. restituente quod est in fratres nullum. sed ut est fidei regnum dominus Regis mensura. tunc episcopatus. et
magis episcopatus. sed ut est magis regnum et quod est secundum restituente fidei regnum. sed ut est regnum dominus Regis mensura.

He fup dñs qm su magist. He & peregrino dñe y qm eran en la catedral de Toledo. Dñ mñnd qm fui el dia qm fui nombrado obispo qm se cumplieron doce a±os de su nascencia qm fuo en Zaragoza en el dia de san juan bautista. Fueron siete dias qm se quedo en Toledo qm fui nombrado obispo. Fue qm se quedo en Toledo qm fui nombrado obispo qm se quedo en Toledo qm fui nombrado obispo. Fue qm se quedo en Toledo qm fui nombrado obispo qm se quedo en Toledo qm fui nombrado obispo. Fue qm se quedo en Toledo qm fui nombrado obispo qm se quedo en Toledo qm fui nombrado obispo.

que se multiplicó en el mundo y adquirió plena libertad. Es una evolución de tipo capitalista que condiciona la propia formación social, que es de tipo dominante. Es un modo de ser y actuar, de vivir que se basa en la explotación y la opresión.

... que se mapea y es la que se divide en Ega, Magdalena, fiume de San Juan, río Grande para abastecer

Il fut alors dit que les deux hommes devraient se nommer en vertu de l'ordre.

THE FIFTH. AT ONE TWO THREE THE GUN WOULD FIRE IN ANSWER TO A GUN WHICH HAD BEEN FIRED PREVIOUSLY OR WAS MENTIONED IN THE SONG.

There is a small amount due in this account which must be paid as soon as possible.

Et si quis est deo misericordia habens et non fecerit quae debet, debet restituere ut possit.

que se ha de dar en su nombre. No se ha de dar en su nombre. No se ha de dar en su nombre. No se ha de dar en su nombre.

PADSUMAVAŃNIE

Kniha “Mindaŭ, karol Litoviji, u dokumentach i šviedčańiach” daje ū ruki daśledčykom i paspalitamu čytaču dokumentalnyja krynicy XIII–XIV stst., dzie ašviatliajecca dziejnaśc zasnavalnika slavutaj siaredniaviečnej dziaržavy – karalieūstva Litoviji, viadomaj paźniej jak Vialikaje Kniastva Litoŭskaje.

U wydańie ūvajšli ūsie viadomyja dokumenty, dadzienja pry žyci Mindava, a taksama paźniejszyja (kanca XIII – pačatku XIV st.) akty i šviedčańi pra jaho, zasnavanyja na ūspaminach liudziej, jakija viedali karalia. Teksty ūdakladnienya i vyprălenya pavodlie aryhinalau abo vartych davieru kopijaū i publikujucca zhodna z sučasnymi normami vydańia lacinskich siaredniaviečnych dokumentau. Wydanie zabiliapiečanaje navukovym i daviedkavym aparatom. Fotavyjavы aktaū dajuć mahčymaść spraūdzić publikavanyja teksty i robiać ich boľš dastupnymi dlia roznabakovych histaryčnych daśledvańia.

Hetamu spryjaje taksama pieraklad dokumentau na bielaruskuju movu. U kamentaroch padajucca boľš padrabiaznyja źiestki pra niekatorych asobaū, jakija byli niedastatkova ašvietleniya ū raniejszych publikacyjach listou Mindava, a taksama pravodzicca papiareni linhvistyczny razhliad admietnaha anamastyčnaha materyjalu dokumentau. Taki razhliad daje padstavu dla dapuszczenia altermatyūnej interpretacyji pachodžanina nazovu dziaržavy i ūlasnych imionaū karalia i jaho blízkich.

Apoňsja publikacyi šerahu materyalaū, jakija ūvajšli ū hety zbor, datujucca pačatkam minulaha stahodźzia i užo nie adpaviadajuć vymoham času, da taho ź boľšasć ź ich stalisia rarytetami, a sami dokumenty zachoūvajucca ū ciažka dasiahańlych dla našych navukoūcaū zamiežnych archivach. Tamu haloūnaj metaj pracy bylo zrabić hetyja kaštoūnya krynicy jak maha boľš dastupnymi dla ajčynnych daśledčykaū, padać ich va ūsioj mahčymaj paūnacie i tym samym pašyryc arsenal krynicaū, na jakich hruntujucca histaryčnyja studyi pačatkaū Vialikaha Kniastva Litoŭskaha.

PRÉCIS

Mindau, the King of Lithowia, in Documents and Records presents documents that date from the 13th and 14th centuries and cover the activities of King Mindau, the founder of the legendary mediaeval Kingdom of Lithowia, which later became known as the Grand Duchy of Lithuania.

The book comprises all available documents, issued during Mindau's lifetime. It also contains later records, dating back to the late 13th and early 14th centuries and based on the memories of people who knew the king. The texts have been checked and corrected after the originals or veritable copies to meet the present-day standards for publishing mediaeval Latin documents. The edition has an index and reference materials. Presented in the book are also photocopies of the authentic documents in Latin, which enables researchers to check the texts with the originals and makes them easier to use for all kinds of historical research.

The Belarusian translations facilitate studies just as well. The commentary contains more detailed information about some historical figures who did not receive enough coverage in the earlier publications of Mindau's letters. Besides, the book includes a preliminary etymological study of the documents' distinctive onomastic material, which gives grounds for an alternative version as to the origin of the country's name, as well as the names of the king and his relatives.

Some of the documents, included into the corpus, were last published as early as in the 1910s. Those publications no longer meet the present-day requirements. Besides, most of them have become rarities, while the original documents are kept in foreign archives, hardly accessible to Belarusian historians. Thus, the book is meant to make the valuable sources available for Belarusian researchers. It offers a stock of sources as exhaustive as possible to provide the foundations for historical studies of the beginnings of the Grand Duchy of Lithuania.

Index nominum Показальник

Усе ўласныя назовы ў паказальніку падаючыя у альфабетным парадку. Адсылкі да асабовых імёнаў і геаграфічных назоваў, якія сустракаюцца ў тэксцыце дакумэнтаў і ў наўковым апарате да іх, даюцца на нумары дакумэнтаў, дзе рымская лічба азначае разьдзел, а арабская – нумар дакумэнту ў разьдзеле, напр.: I.2; II.9; III.4 ды г.д. Імёны і мисцовая назовы, якія зъмяшчаюцца ў прадмове і камэнтарах, падаюцца з адсылкамі на старонкі, якія пазначаюцца арабскімі лічбамі курсівам. Нумары дакумэнтаў аддзяляюцца ад нумароў старонак праз крапку з коскаю. Імёны аўтараў друкуюцца курсівам.

Скароты, прынятые ў паказальніку:

arch. – archiepiscopus; eccl. – ecclesia; ep. – episcopus; fl. – fluvius; fr. – frater; lac. – lacus; mag. – magister; t. – terra; v. – vide;
vill. – villa;
арц. – арцыбіскуп; б. – біскуп; бр. – брат; в. – вёска; г. – горад; р. – рака, рэчка; з. – зямля; м. – майстар; мс. – мастьчка.

- Abraham W.*, III.4
Adam Małdzis v. Małdzis Adam
Adolfus, fr. ordinis minorum, I.2, I.9
Albertus de Mediolano, canonicus Ravennatensis, capellanus papae, III.4
Albertus, arch. Livoniae et Prussiae, II.7, II.8, II.10, II.12, II.13, II.14
Alboruthenia, II
Legationis Procurator Sectionis Consularis, II
Legationis Secretarius prior, II
Reipublicae Superior Administrationis Consularis, II
Alboruthenicus t., 9
Alieh Hiert, v. Hiert Alieh
Alesius, mag., plebanus Thorunensis, III.4; *Alexius, III.4*
Alexander IV, papa, 9; I.5, II.15, II.16, II.17, II.18, II.19, II.20
Alexander, abbas Dunemundensis, III.2
Alexander, ep. Tharbatensis, II.6
Alexander Slabadčuk, v. Slabadčuk Alexander
Alexius, v. Alesius
Alezów, v. Alizava
Alizava, I.10b; Alezów, I.10b
Alleiten, I.10b
Alze, I.10b
American Council of Learned Societies, II, 14
Americanus Concilium Societatum Studiorum, II
Anagnia, II.10, II.11, II.12, II.13, II.14, II.20
Andreas, fr., I.2, II.9, II.19
Andreas, mag. fratrum ordinis Teutonicorum in Livonia, I.2, I.9; *Andreas von Felben (Velven), von Stirland, I.2*
Andreas von Felben (Velven), v.
Andreas, mag.
Andreas von Stirland, v. Andreas, mag.
Anna, ducissa de Littav, 104
- Ariogala, I.2; Ejragola, I.2; Erigola, I.2 Arndt J.G.*, 100
Assisium, II.7, II.8, II.9 Astroński Basilius, II Augustów, I.2 Avinioni, III.4 Awge, v. Vege Babates munde, v. Babatesmunde Babatesmunde, I.10a; Babates munde, I.10b Babites, lac., I.10a Balbinus B., III.1 Baranauskas T., 108 Base Iohannes, v. Iohannes Baso Basilus Astroński, v. Astroński Basilius Basilus Žlukta, v. Žlukta Basilius Baso Iohannes, v. Iohannes Baso Bender I., II.7, III.4 Beneš J., 102 Berca Nicolaus, v. Nicolaus Berca Berger E., II.1, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6, II.12, II.13 Bernhardus, ep. Tharbatensis, II.6 Bertholdus, fr. ordinis fratrum predicatorum in Riga, III.5 Betegalle, t., I.2, I.6; Betegallen, I.3 Betegallen, v. Betegalle Betigola, v. Betygala Betygala, I.2; Betigola, I.2; Betygola, I.2 Betygala, v. Betygala Bielenstein A., I.10a, I.10b Bielski M., 106 Bixe, I.9; Bixebune, I.9; Byxe Boheme, I.9 Bixebune, v. Bixe; Bune Boczek A., III.1 Boemer J.F., 109 Boemia rex, III.1 Bogala L., II.2 Bonnell E., I.1, I.2, I.4, I.5, I.7, I.8, I.9, I.10a, I.10b, II.1, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6, II.8, II.9, II.10, II.11, II.16, II.17, II.18, II.19, II.20, III.1, III.2, III.4, III.5; 100 Borchardus, v. Burchardus, fr.
- Boreš, I.10; Borsen, I.10; Borso, I.10 Boris, I.10; Borisen, I.10 Borisen, v. Boris Borsen, v. Boreš Borso, v. Boreš Borussica acta*, 9, I.2; I.6, I.8, I.9 Bourel C., II.15, II.16, II.17 Broze I.Ch., I.1, III.2 Brunsberg, castrum, III.4 Bune, I.9; I.12; Bixebune, I.9; Byxe Boheme, I.9 Bunge F.G., 9; I.1, I.2, I.3, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8, I.9, I.10a, I.10b, I.11, II.3, II.6, II.7, II.8, II.9, II.10, II.11, II.12, II.13, II.14, II.18, II.19, II.20, III.2, III.3, III.4, III.5 Bunislav, I.12 Buno, I.12 Burchardus, fr., commendator de Wenda, I.11; Borchardus, I.11 Burchardus, mag. ordinis Theutonicorum in Livonia, II.19, II.20 Byxe Boheme, v. Bixe; Bune Bzovius A., I.15 Cacrovia, v. Cracovia Calven, I.10a, I.10b Caro J., III.4 Carsouwe, v. Carsowé Carsowé, t., I.6; Carsouwe, I.6, II.9 Černý F., 104 Chlumecky P., 104 Chochenus, v. Henricus de Chochenus Christianus, v. Christianus Christianus, fr., ep. Lithowiae, 9; I.11, II.8, II.10, II.11, II.12, II.13, II.14, II.18, II.20; 108; Christianus, 103; Cristianus, I.3, I.11, II.11; 108 Chytíl A., 104 Chytíl J., 104 Clemens IV, papa, III.1 Clemens V, papa, III.4 Colayne, v. Kalnénai Colmisch Land, I.6, I.8, I.9, II.19 Cracovia, III.4; Cacrovia, III.4

- Crase, t., I.2, I.6
 Crasima, I.8
 Cresmen, I.8
 Christianus, v. Christianus
 Culmensis
 ep., I.1, I.2, I.9, II.1, II.4, II.5
 Curonia, I.11
 Curoniensis
 ep., II.3
 Czeloniensis, v. Zelonensis
Dainauskas J., I.4
 Dainaviskiai, I.2; Dejnowiszki, I.2
 Dainowe, t., locus, II.9; Daynowe, II.9;
 Denowe, I.8; Deynowe, I.2, I.6, I.8
 Daniel, prior ordinis predicatorum in
 Turbato, III.5
 Daniel, rex Russiac, I.13
Daniłowicz I., I.1, I.2, I.3, I.4, I.7, I.8,
 I.9, I.10a, I.11, II.1, II.2, II.4, II.5,
 II.6, II.8, II.9, II.10, II.11, II.12,
 II.14, II.16, II.17, II.18, II.20, III.1
 Danowo, I.2
 Darsuniškis, I.2
 Daugavpils, I.4, I.10a
David Lucas, 9
Davidek V., I.07
 Daynowe, v. Dainowe
 Dejnowiszki, v. Dainaviskiai
 Demetrius Mirončyk, v. Mirončyk
 Demetrius
Demuth K., I.04
 Denowe, v. Dainowe
 Dermen, I.8
 Deynowe, v. Dainowe
Dickenmann E., I.04
Dlugosz I., III.4
 Dobak, I.01
 Dobk, I.01
 Dobko, I.01
 Dobrk, I.01
 Dobrylko, I.01
Dogiel M., III.4
 Dole, I.10a
 Dolen, insula, I.10a, I.10b
Dreger F., 9; I.3, I.4, I.5, I.6, I.8, I.9, I.11,
 II.9, II.10, II.11, II.14, II.18, II.20; I.00
 Duna, fl., I.10a, I.10b
 Dunamundensis, v. Dunemundensis
 Dunemundensis, III.2; Dunamundensis,
 III.4
 abbas, III.2
 castrum, III.4
 monasterium, III.4
 Dusetas, I.10a
 Dussethe, ripa, I.10a, I.10b; Dussethe,
 de, I.10a
 Dziarnowo, I.8
 Ejragola, v. Ariogala
 Elk, I.2
Emler J., III.1
Erben C.J., I.03
 Eregalle, t., I.2; Ergalle, I.2, I.6; Ergille, I.6
 Erigola, v. Ariogala
 Estonia, I.11
 Europaes
 Centrum Conventum
 Studiorumque, I.0
 Europeo
 Centro Incontre Studi, I.0, I.4
Ewald L., I.2, I.7, I.8, I.10a
 Falkenau, III.5
 Felben, von, Andreas, mag.
 Frick Helmut, Legatus Germaniae
 Extraordinarius Plenipotentiariusque
 in Alboruthenia, II
Friedrich W., III.4
 Gąbin, v. Gumbinnen
 Gauja, fl., III.5
 Gawronska Vanda, Secretarius generalis
 Centri Conventum Studiorumque
 Europeorum, I.0
 Gdanscum, civitas, III.4
 Georgius, fr., commendator de Sigewalde,
 I.11
 Gerdanus, I.12
 Gerden, I.12
 Gerdin, I.12
 Gerdine de Naalse, I.9; I.12
 Gerdobor, I.12
 Geres, v. Jereš
 Germania, I.1
 Legatus Extraordinarius
 Plenipotentiariusque, II
 Gerolzaus, I.10
 Gerstut, v. Gerstuthen
 Gerstuthen, filius regis Mindowe, I.3;
 II.0; Gerstut, I.11; Gerstut(h)e, I.10;
 Gherstutten, I.10
 Gerstut(h)e, v. Gerstuthen
 Gerus, v. Jeruš
 Gerzlaus, I.10
 Gherdon, I.12
 Gherstuttin, v. Gerstuthen
 Giersch, v. Jérš
 Girdebor, I.12
 Girden, I.12
Golebiowska T., I.05
 Golovienis, v. Zelonensis
 Graciotti Sante, I.1
 Grdebor, I.12
 Grdibor, I.12
 Gregorius IX, papa, III.4
 Gridon, I.12
Grünhagen C., I.03
 Gubinten, vil., I.8
Gudavičius E., I.08
 Gumbinnen, I.8; Gąbin, I.8
Gumowski M., I.04
Haller J., III.4
 Hase Johannes, v. Johannes Baso
 Hassendorp, de, v. Theodericus de
 Hassendorp
 Heidenricus, ep. Culmensis, I.1, I.2, I.9,
 II.1, II.4, II.5
Hein M., III.3, III.4, III.5
Hennig E., 9; I.2, I.4, I.5, I.7, I.8, I.10a,
 III.3
 Henricus, ep. Curoniensis, II.3
 Henricus, ep. Osiliensis, II.3, II.6
 Henricus, prior monasterii in Wilchenna,
 III.5
 Henricus de Chochenus, fr. ordinis
 minorum in Riga, III.5
 Henricus Langueman, capellanus
 Osiliensis, III.5
 Herdebor, I.12
 Hermannus, ep. Tharbatensis, II.6, II.14
 Hermannus, fr. episcopi Christiani, I.11
Herquet K., I.08
 Hier Alich, Administrator Curationis
 Negotiorum Consocietatis
 "Tranex", II
 Hirdebor, I.12
 Holša, I.00
 Hordebor, I.12
Hosák L., I.03, I.04, I.06, I.07
Hubatsch W., I.2, I.3, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8,
 I.9, I.11
Hurmuzaki E., I.05
 Hyrdon, I.12
 Iacobus de Wasfalia, monachus
 monasterii de Walchenna, III.5
 Iagal, rex in Lettow, I.04
 Ierusalimitanus
 hospitale, I.10b
 Ietwesen, I.8
 Ihar Lašuk, v. Lašuk Thar
 Innocentius IV, papa, 9; I.1, I.2, I.5, I.6,
 I.8, I.9, II.1, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6,
 II.7, II.8, II.9, II.10, II.11, II.12,
 II.13, II.14, II.19; I.14
 Io(annes), prior conventus eccl. Rigensis,
 III.2
 Iohannes, arch. Bremensis, III.4
 Iohannes, arch. Rigensis, III.2
 Iohannes, pincerna, I.2
 Iohannes Baso, capellanus ep. Curoniensis,
 I.11; Baso, canonicus ep. Curoniensis,
 I.11; Baso, I.11; Hase, I.11
 Jurgen Kloosterhuis, v. Kloosterhuis
 Iurgen
 Jacek Odrowąż, św., I.14
 Jan, I.01
 Jandak, I.01
 Jando, I.01
 Jandow, I.01
 Jandowk, I.01
 Jank, I.01
 Jar, I.01
 Jarasz, I.10
 Jardo, I.01
 Jardow, I.01
 Jark, I.01
 Jaro, I.01
 Jaromir, I.10
 Jaroslaw, I.01, I.10

- Jarost, 110
 Jarota, 110
 Jarusz, 110
 Jerasz, 110
 Jereš, 110; Geres, 110
 Jerez, 110
 Jerezlaus, 110
 Jer(o)slav, 111
 Jerost, 110
 Jerota, 110
 Jérš, 110; Giersch, 110; Jersch, 110;
 Jersch, v. Jérš
 Jerstut, 111
 Jerus, v. Jeruš
 Jeruš, 110; Gerus, 110; Jerus, 110;
 Jerusz, 110
 Jerusz, v. Jeruš
 Jersch, v. Jérš
Joachim E., I.2, I.3, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8,
 I.9, I.11
Jordan Ē., III.1
Jurbarkas, I.2
Kallmeyer Th., I.2
Kalnėnai, I.2; Colayne, I.2; Kolajne, I.2;
 Kolniany, I.2
Karsowe, t., I.2
Karšuva, I.2
Kaunas, I.2
Keckow, ripa, I.10b
Kečkava, fl., I.10b
Kętrzyński W., I.1, I.2, I.3, I.4, I.5, I.6,
 I.7, I.8, I.9, I.10a, I.10b, I.11
Kielar P., I.14, I.15
Kienitz O., I.6
Kloosterhuis lürgen, dr., Moderator
 Publici Archivi Hereditatis Prussicæ
 Culturalis, I.I
Klymenko P., I.2, I.4, I.6, I.7, I.9, I.10a
Koch A., I.09
Kojałowicz A.W., I.08, I.15
Kokenes, v. Koknese
Kokenhausen, v. Koknese
Kohenhusen, v. Koknese
Kokenois, v. Koknese
Koknese, III.5; Kokenes, III.5;
 Kokenois, III.5; Kokenhausen, III.5;
 Kokenhusen, III.5
Kolajne, v. Kalnėnai
Kolniany, v. Kalnėnai
Köpwech, v. Kopwech
Kopwech, I.10a; Köpwech, I.10b
Kosyl Cz., I.07
Kotzebue A., I.8
Krasne, I.8
Krasno, I.8
Krasnopol, v. Krasnopól
Krasnopól, I.8; Krasnopol, I.8
Kražiai, I.2; Krožy, I.2
Krištof Š., I.07
Krožy, v. Kražiai
Kulene, t., I.2, I.6
- Kurczewski J.*, II.4
La Sapienza, Universitas Romana, II, I.4
Laków, I.2
Lambacher Ph., III.1
Langeman Henricus v. Henricus
 Langueman
Langvinus, v. Langwinus
Langwinus, sororius regis Mindowę, I.9;
 III.; Langvinus, I.9
Lašuk Ihar, pater, II
Latava, I.08
Latava, fl., I.10a
Latkowski J., I.1, I.2, I.3, I.4, I.7, I.8, I.9,
 I.10a, I.10b, I.11, II.16
Latvia, 9, II
 Archivum Publicum Historicum, 9
 Publici Archivi Historici Moderator, II
Latvija
 Valsts vēstures arhīvs, 9, II
Laukuva, I.2; Ławków, I.2
Lawków, v. Laukuva
Lechoniensis, v. Lethoviensis
Lecovia, v. Lithowia
Leciwiensis, v. Lithowiensis
Lectovia, v. Lithowia
Lemmens L., III.4, III.5
Lenene, v. Levene
Lengewin, I.9; II.11
Leo, dux, filius regis, I.13
Leotideviens, v. Lithowiensis
Let(t)howia, v. Lithowia
Let(t)owia, v. Lithowia
Leta, 107
Letavia, v. Lietava
Lethavka, v. Lietava
Lethawa, v. Lietava
Letheny, v. L'utina
Lethouia, v. Lithowia
Lethowia, v. Lithowia
Lethoviensis, III.4; Lechoniensis, III.4
 eccl. cathedralis, III.4
Lethowia, v. Lithowia
Lethuia, v. Lithowia
Letko, 107
Letovia, v. Lithowia
Letovice, 107
Letowia, v. Lithowia
Lettavia, ripa, v. Littowia, ripa
Lethovia, v. Lithowia
Lethowia, v. Lithowia
Lettouia, v. Lithowia
Lettovia, v. Lithowia
Lettow
 rex in, I.04
Lettow, borchwal, I.10a
Lettowia, v. Lithowia
Lettowia (curia), I.2, I.9; I.03
 datum (in), I.2, I.9; I.03
Lettowia, ripa, v. Littowia, ripa
Levene, ripa, I.10a, I.10b; Lenene, I.10a
Lévuo, fl., I.4, I.10a
Leyflant, I.10b
- Licovia*, v. Lithowia
Lielupe, fl., I.10a
Lietava, vil., castrum, provincia, I.04,
 I.04; Letavia, I.04; Lethavka, I.04;
Lethawa, I.04; Lietawa, I.04; Liptua,
 I.04; Lytwa, I.04
Lietawa, v. Lietava
Liptua, v. Lietava
Litt(t)owia, v. Lithowia
Litava, fl., I.04; Litwa, I.04; Lytava, I.04;
 Lytoua, I.04; Lytova, I.04; Lytowa,
 I.04; Lytoua, I.04; Lytua, I.04
Litava, vil. in Bohemia, I.04; Litawa, I.04;
 Litawan, I.04; Litowa, I.04; Litolowan,
 I.04; Littawa, I.04; Litwa, I.04;
 Lytavia, I.04; Lytava, I.04; Lytawia,
 I.04; Lytoua, I.04; Lytowa, I.04
Litava, vil., t. seu possessio in Slovacia,
 I.04; Litoua, I.04; Lytawa, I.04;
 Lytoua, I.04; Lytua, I.04; Lytwa, I.04
- Litawa*, v. Lietava
Litawan, v. Litava
Litawia, v. Lithowia
Litenka, fl., I.06; Лютенъка, р., I.06
Lithine, v. L'utina
Lithoviensis, v. Lithowiensis
Lithociensis, v. Lithowiensi
Lithomiriensis, v. Lithowiensi
Lithonia, v. Lithowia
Lithovia, v. Lithowia
Lithovia, v. Litovel
Lithoviensis, v. Lithowiensi
Lithowia, II.1, II.4, II.5; I.02; Lecovia,
 I.09; Lectovia, II.16, II.17; I.02;
Let(t)howia, I.02; Let(t)owia, I.02;
Lethouia, I.02; Lethovia, I.6, II.7,
 II.8, II.9, II.10, II.11, II.12, II.13,
 II.14, II.18, III.5; I.02, I.08; Lethowia,
 II.11, II.12, II.13, II.19; Lethuia, I.6;
Letovia, I.02, I.03; Letovia, III.1;
Lethovia, I.6; Letthowia, I.1; I.12;
Lettouia, I.02; Lettovia, I.3, I.11,
 II.18, II.20; I.02, I.08; Lettowia, I.1,
 I.2, I.3, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8, I.9, I.11,
 II.8, II.9, II.19, II.20; I.03, I.08;
Lcovia, I.09; Let(t)owia, I.02;
Litavia, I.8; Lithonia, I.4; Lithovia,
 I.14; Lithuania, III.2; Lithuania, I.9;
Litovia, II.15; I.02, I.03, I.04; Lithuania,
 I.4; I.04; Litovia, I.5, I.6, II.18, II.19;
Littowia, I.4, I.7, I.9, I.10a, II.19;
Litwania, I.04; Luthavia, I.09;
Lutavia, I.02; Luthavia, II.2;
Luthavia, II.2, II.3; I.02; Lithowia,
 II.4, II.5; I.02; Lutovia, I.02, I.03;
Lytovia, III.5; Lytovia, III.3
 eccl. I.11; cathedralis, II.8
 ep. (de), I.7, I.8, I.9, I.11, II.8, II.10,
 II.11, II.13, II.14, II.15, II.20; I.09
potentiores, III.5
regnum, I.9, II.2, II.3; III.3
rex, I.1, I.2, I.3, I.4, I.5, I.6, I.8, I.9,

- I.10a; I.11, II.1, II.2, II.3, II.4, II.5,
 II.6, II.7, II.8, II.9, II.10, II.11, II.12,
 II.13, II.14, II.16, II.17, II.18, II.19,
 II.20, III.2, III.3, III.5; *104*
 t., I.7, II.8, II.10; II.11, II.12, II.13,
 II.14; III.1
 Lithowiensi, *108*; Lecowiensi, *108*;
 Leoteviensi, *108*; Lithiviensi, *103*,
 II.4; Lithociensi, *108*;
 Lithomiriensi, *114*; Lithoviensi, *103*,
108, *114*; Litoniensi, *114*;
 Litoviensi, *103*, *114*, *115*;
 Litoviensi, *114*; Luthomiriensi, *103*,
114; Lutwinensi, *103*, *108*;
 Lythoviensi, *114*
 ep., *103*, *109*, *114*, *115*
 Lithowle, v. Litovel
 Lithowli, v. Litovel
 Lithuania, v. Lithowia
 Lithwani, *113*; Lituani, III.1; Lutwani,
102
 Mendogus, dux, *113*
 Lithuania, v. Lithowia
 Litmir, *107*
 Litoħoszce, vil., *106*; Lutoħoszce, *106*
 Litoniensi, v. Lithowiensi
 Litonina, *106*
 Litoslav, *107*
 Litotin, *106*
 Litoua, v. Litava
 Litovel, *103*, *105*; Lithovia, *103*;
 Lithowle, *103*; Lithowli, *103*; Littau,
103; Littavia, *103*; Lutouia, *103*;
 Litovia, *103*; Luthaw, *103*; Luthouia,
103; Luthovia, *103*; Luthoviensi,
103; Luthow, *103*;
 Litovia, v. Lithuania
 Litovice, *107*
 Litoviensi, v. Lithowiensi
 Litowa, v. Litava
 Litowan, v. Litava
 Litowia, v. Lithuania
 Litowic, oppidum, *106*; Lutowicz, *106*
 Litowisko, vil., *106*; Lutowisko, *106*
 Littau, v. Litovel
 Littav
 ducissa de, *104*
 Littavia, v. Litovel
 Littawa, v. Litava
 Litewini, v. Litwini
 Litovia, v. Lithuania
 Litovia, v. Litovel
 Litoviensi, v. Lithowiensi
 Littowia, ripa, I.10a, I.10b; Lettawia, de,
 I.10b; Lettowia, I.10a
 Littowia, v. Lithuania
 Litua, t., *107*
 Litua, v. Lytuoy
 Lituan, v. Lithwani
 Litva, *107*
 Litva, castrum, *104*; Lytua, *104*; Lythwa,
104
- Litvan, *106*
 Litvo, *106*, *107*
 Litwa, *107*
 Litwa, fl., v. Litava, fl.
 Litwa, v. Litava
 Litwania, v. Lithuania
 Litwini, I.10b; Litewini, I.10a; Lytuini,
 III.3
 rex, I.10b
 Livonia, I.1, I.2, I.4, I.5, I.9, I.10b, II.6,
 II.7, II.8, II.9, II.10, II.11, II.12,
 II.13, II.14, II.19, II.20, III.4, III.5;
 Lyvonia, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8, I.9,
 I.10a, I.11, II.9, II.10, II.11, II.12,
 II.14, II.19, II.20, III.3, III.5
 arch.; II.7, II.8, II.12, II.13
 preceptor, I.8
 provincia, III.4, III.5
 rex, III.5
 Ljutovja, viss., *103*
 Lödenbecke, v. Lödenbecke
 Lödenbecke, ripa, rivus, I.10a, I.10b;
 Lödenbecke, I.10b
 Lodewicus, v. Ludewicus
 Łodzie, v. Luodis
 Lokowe, v. Lukowe
 Loukovwe, v. Lukowe
 Loukowe, v. Lukowe
 Lowmianski H., I.4, I.6, I.7, I.9, I.10a
 Lubecensis, *114*; Lubožanuš, *114*;
 Lubucensis; Lubusensis, *114*;
 Lubužanuš, *114*; Lubuzensis, *114*;
 Lumbozanuš, *114*
 ep., *114*
 Lubožanuš, v. Lubecensis
 Lubucensis, v. Lubecensis
 Lubusensis, v. Lubecensis
 Lubužanuš, v. Lubecensis
 Lubuzensis, v. Lubecensis
 Lucas David, v. David Lucas
 Luccorie, v. Lithuania
 Ludewicus, fr., commendator de Riga,
 I.11; Lodewicus, I.11
 Lukowe, t., I.2; Lokowe, I.3; Loukovwe,
 I.6; Lukowe, I.6
 Lumbožanuš, v. Lubecensis
 Luodis, lac., I.10a; Łodzie, I.10a
 Luta, *107*
 Lutavia, v. Lithuania
 Luthavia, v. Lithuania
 Luthaw, v. Litovel
 Luthawia, v. Lithuania
 Luthomir, *107*
 Luthomiriensi, v. Lithuania
 Luthonin, *106*
 Luthouia, v. Litovel
 Luthovia, v. Litovel
 Luthoviensi, v. Litovel
 Luthow, v. Litovel
 Luthowia, v. Lithuania
 L'utina, *104*; Lethenyja, *104*; Lithine,
104; Lytunye, *104*
- Lutmir, *107*
 Lutoħoszce, v. Lutoħoszce
 Lutonina, *106*
 Lutotin, *106*
 Lutotine, *106*
 Lutouia, v. Litovel
 L'utovč, *103*
 Lutovia, v. Lithuania
 L'utovja, viss., *103*
 Lutovice, *107*
 Lutowicz, v. Litowicz
 Lutowisko, v. Litowisko
 Lutslav, *107*
 Lutwani, v. Lithuania
 Lutwania, *102*
 Lutwinensi, v. Lithuania
 Lutz F., I.2
 Lygeyke, I.9
 Lytaua, v. Litava, fl.
 Lytaua, v. Litava
 Lytava, v. Litava
 Lytawia, v. Litava
 Lythaua, v. Litava
 Lythawa, v. Litava
 Lythen, v. Lytuoy
 Lythovia, v. Lithuania
 Lythoviensi, v. Lithuania
 Lythwa, v. Litva, castrum
 Lythway, v. Lytuoy
 Lytoua, fl., v. Litava, fl.
 Lytoua, v. Litava
 Lytouga
 ep. (de), *109*
 Lytova, fl., v. Litava, fl.
 Lytovia, v. Lithuania
 Lytowa, fl., v. Litava, fl.
 Lytowa, v. Litava
 Lyttua, v. Litava, fl.
 Lytua, fl., v. Litava, fl.
 Lytua, t., *105*
 Lytua, v. Litava
 Lytua, v. Litva, castrum
 Lytui, v. Litwini
 Lytuoy, wojavoda, *105*, *107*; Litua, *14*;
 Lythen, *14*; Lythway, *105*, *107*
 Lytwa, v. Lietava
 Lytwa, v. Lithuania
 Lytune, v. Lutina
 Lyvonia, v. Livonia
 Maguntinus
 chronicon, *109*
 Maileisine, v. Maleysine
 Maiorino Marco, *11*
 Małdzis Adam, *11*
 Malec M., *101*, *107*, *110*, *113*
 Maleczynski K., I.1, I.2, I.3, I.4, I.5, I.6,
 I.7, I.8, I.9, I.10a, I.10b, *111*
 Malecise, v. Maleysine
 Malesine, v. Maleysine
 Maleysine, I.4, I.5, II.19; Maileisine, I.5;
 Malecise, II.19; Malesine, II.19;
 Mallaisen, I.10b; Mallaysen, I.10a

- Mallaisen, v. Maleysine
 Mallaysen, v. Maleysine
 Marco Maiorino, v. Maiorino Marco
Marsina R., 104
 Martha, uxor regis Mindowę, II.2
Maschke E., III.3, III.4, III.5
 Meddene, I.4, I.5, II.19; Meddennen,
 I.10a; Medennen, I.10b; Medone,
 II.19
 Meddennen, v. Meddene
Medeikiai, I.4; *Medeki*, I.4
Medeki, v. *Medeikiai*
 Medennen, Meddene
Mediolanum, II.1, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6
 de, v. Albertus de Mediolano
 Medone, v. Meddene
Melejszy, v. Mielejszai
Mena, I.102
Menda, I.102
Mendaw, v. Mindowe
Mendogus, v. Mindowe
Mendok, v. Mindowe
Mendosius, v. Mindowe
Mendowius, v. Mindowe
Mendo, I.102
Middowin, v. Mindowe
Mielejszai, I.4; *Melejszy*, I.4
Militzer K., I.2
Min, I.1, I.2
Mina, I.102
Minda, I.102
Mindaw, v. Mindowe
Mindo, v. Mindowe
Mindog, v. Mindowe
Mindok, v. Mindowe
Mindota, v. Mindowe
Mindou, v. Mindowe
Mindow, v. Mindowe
Mindow, rex Lithuaniae, 9, 10; I.2, I.3,
 I.5, I.7, I.10a, I.10b, I.11, II.1, II.2,
 II.5, II.6, II.7, II.8, II.9, II.10, II.12,
 II.13, II.16, II.17, II.18, II.19, II.20,
 III.4; I.100; *Mendog*, I.101; *Mendogus*,
 I.13; *Mendok*, I.101, I.102; *Mendosius*,
 III.2; *Mendowius*, III.2; *Middowin*,
 II.19; *Mindaw*, III.3; I.100, I.102;
Mindo, III.5; I.101, I.102; *Mindog*, I.101;
Mindok, I.102; *Mindota*, III.1; I.101,
 I.102; *Mindou*, III.2; I.100; *Mindow*,
 III.2; I.100, I.101, I.102; *Mindowin*, II.4;
 I.101, I.102; *Mindowk*, I.101, I.102;
Myndaw, I.100; *Myndouwe*, I.4; I.104;
Myndow, I.100; *Myndowe*, I.1, I.3,
 I.4, I.5, I.6, I.8, I.9, I.11, II.19; I.100
 filius eius Woylaus, I.13
Mindowin, v. Mindowe
Mindowk, v. Mindowe
Minigniew, I.101, I.102
M(j)inislav, I.101, I.102
Minko, I.102
Mirak, I.101
Mirk, I.101
Mirko, I.101
Mirončyk Demetrius, I.11
Mone F.J., I.103, I.108
Muka E., I.100, I.101, I.107, II.10, II.11
Mūša, fl., I.4; I.10a
Myen, I.102
Myn, I.102
Myndaw, v. Mindowe
Myndouwe, v. Mindowe
Myndow, v. Mindowe
Myndowe, v. Mindowe
Mynko, I.102
Naals, v. Naalsc
Naalse, I.9; *Naals*, I.9; *Nailse*, I.9;
 Nalsen, I.9
 de, v. Gerdine de Naalse
Nailse, v. Naalse
Nalsen, v. Naalse
Napiersky C.E., I.1, I.3, I.4, I.6, I.8, I.9,
 I.10b, I.11, II.8, II.9, II.10, II.11,
 II.14, II.18, II.19, II.20, III.2, III.3,
 III.4, III.5
Narbut Th., I.2, I.3, I.4, I.7, I.8, I.9,
 I.10a, I.11, II.8, II.11, II.14, II.18,
 II.20, III.3, III.5; I.10, II.4
Naruszewicz A., I.6, I.8, I.9, II.1, II.2,
 II.4, II.17, III.1
Naujene, I.10a
Neapolis, II.15, II.16, II.17, II.18
Nederowe, t., I.2; Niderowe, I.6;
 Nyderowe, I.6
Nemunėlis, fl., I.4
Nere, I.9; Rlere, I.9
Nicolaus, ep. Rigensis, II.6
Nicolaus Berca de Riga, fr. ordinis
 minorum in Riga, III.5
Nicolaus Ryžov, v. Ryžov Nicolaus
Niderowe, v. Nederowe
Novogrodecum, urbs, 9, I.108
Novogrodensis
 campi, I.108
 Museum Historico-Ethnologicum,
 II
Nowenene, I.10a, I.10b
Nuembergensis, v. Nuemburgensis
Nuemburgensis, II.12; Nuemburgensis,
 II.11, II.12; Nuemburgensis, II.10
Nuenburgensis, v. Nuemburgensis
Nyderowe, v. Nederowe
Odo, ep. Tusculanensis, II.15
Olecko, I.2
Osilia, insula, II.3
Osiliensis
 capellanus, III.5
 ep., II.3, II.6
Ostkom-Plus
 Societatis Negotiorum Moderator
 generalis, II
Otakarus II Přemysl, rex Boemiae, III.1
Otakarus II Přemysl, rex Bohemiae, III.13,
 II.19, III.3; Pruscia, II.7, II.10, II.11,
 II.12, II.13, II.14, III.4; Pruzia, II.11,
 II.11, II.12; Prutzia, II.11
 arch. 9; II.7, II.8, II.10, II.11, II.14,
 II.12, II.13
 chronicon, 9
 provincia, III.4
- Livonia, III.1
Pagano Sergio, II
Palacky F., III.1
Palone, v. Pelone
Pamemene, t., I.6
Panemunis, I.6
Parbus(s)e, v. Parbusse
Parbsen, v. Parbusse
Parbus(se), v. Parbusse
Parbusse, fidelis regis, I.9; II.10;
 Parbus(s)e, II.10; Parbus(se), III.1
 Parbusse, v. Parbusse
Parech, III
Parnach, III
Parnak, III
Parnus, I.3; II.10, III.1
Paszkiewicz H., I.1, I.2, I.3, I.4, I.5, I.6,
 I.7, I.8, I.9, I.10a, I.10b, I.11, II.1,
 II.2, II.3, II.4, II.5, II.6, II.7, II.8,
 II.10, II.11, II.12, II.13, II.14, II.15,
 II.16, II.17, II.18, II.19, II.20, III.1,
 III.2, III.3, III.4, III.5; II.4
Pelone, I.4, I.5, II.19; Palone, I.5
Perlbach M., I.1, I.2, I.8, I.9, I.11, II.1,
 II.4, II.5, II.7, II.8, II.9, II.10, II.11,
 II.12, II.13, II.14, III.1, III.4
Philippi R., I.3, I.4, I.5, I.8, I.11, II.8,
 II.9, II.10, II.11, II.12, II.13, II.14,
 II.16, II.17, II.18, II.19
Plochech, v. Plozech
Plochensis, v. Plothensis
Plozech, III.4; *Plochech*, III.4
 regnum, III.4
Plothensis, III.4; *Plochensis*, III.4
 rex, III.4
Polen, I.4, II.19
Poniemoň, I.6
Pothast A., I.1, I.2, I.1, II.2, II.3, II.4, II.5,
 II.6, II.7, II.8, II.9, II.10, II.11, II.12,
 II.13, II.14, II.16, II.17, II.18, II.19,
 II.20, III.1
Přemysl Otakarus II, v. Otakarus II
Přemysl
Preussisch
 Kulturbesitz, Geheimes Staatsarchiv,
 9, I.2
Prienai, I.2
Prochaska A., I.2, I.7, I.8, I.9, I.10a,
 I.10b; I.100
Profous A., I.107
Prokop K.R., I.115
Pruzia, v. Prussia
Pruscia, v. Prussia
Prussia, I.4, I.6, I.8, I.9, II.8, II.12, II.13,
 II.19, III.3; Pruscia, II.7, II.10, II.11,
 II.12, II.13, II.14, III.4; Pruzia, II.11,
 II.11, II.12; Prutzia, II.11
 arch. 9; II.7, II.8, II.10, II.11, II.14,
 II.12, II.13
 chronicon, 9
 provincia, III.4

- P**rußicus
Archivum Secretum Publicum
Hereditatis Culturalis, 9, II
series actorum, 10
Prutzia, v. Prussia
Przyalgowski W., II.14
Ptačník I., II.2, II.15
Pucheniensis, v. Rutheniensis
Pvessa, fl., I.10b
Rabatesmunde, v. Babatesmunde
Raczyński E., 9; I.3, I.4, I.6, I.8, I.9,
 I.10a, I.11, II.8, II.9, II.10, II.14,
 II.19, II.20
Ragensis, v. Rigensis
Raseiniai, I.2; *Rossienie*, I.2; *Rossiensi*, I.2
Rasseyene, t., I.2, I.6; *Rassiene*, II.9;
Rassione, II.9; *Rassyone*, II.9;
Rossegene, I.3
Rassiene, v. *Rasseylene*
Rassione, v. *Rasseyene*
Rassyne, v. *Rasseylene*
Ravennatenensis
canonicus, III.4
Raynaldus O., II.2, II.4, II.5, II.10, II.12,
 II.16, II.17
Regionitanus
Archivum Publicum, 9
Rep(e)l(e), v. Replen
Répik, II.0
Repinkow, II.0
Repl(en), v. Replen
Repla, II.0
Replen, filius regis Mindowe, I.3, I.10a;
 II.10; *Rep(e)l(e)*, II.10; *Repl(en)*, II.10;
Riga, I.11, III.2, III.5
commendator de, I.11
de, v. *Berca Nicolaus*
minores, III.2, III.5
predicatores, III.5
Rigensis, I.1, II.6, III.2, III.4, III.5;
Ragensis, II.6; *Rygensis*, III.2
arch., III.2
canonici, III.5
cives, 9; I.1
civitas, III.2, III.4
diplomata, I.1, III.2
eccl., III.2, III.4
eccl. metropolis, III.4
ep., II.6
Magistratus Archivum, 9
provincia, III.4
Ripoll T., II.1, II.4, II.5, II.7
Rilere, v. *Nere*
Romanus
curia, III.3, III.4
eccl., II.2, III.2, III.4, II.5, II.6, II.7,
 II.8, II.10, II.11, II.12, II.13, II.14,
 II.16, III.1
pontifex, 9; II.5, II.10, II.11, II.12,
 II.13, II.14
sedes, I.5, II.19
- universitas**, v. *La Sapienza*
- R**omel, I.10a
Rossegene, v. *Rasseyene*
Rossienie, v. *Raseiniai*
Rossiensi, v. *Raseiniai*
Roth W., III.4
Ruka, II.1
Russia, II.17; II.3
Daniel, rex, II.3
regnum, II.17
Ruthenensis, v. *Rutheniensis*
Rutheniensis, III.4; *Ruthenensis*, III.4;
Pucheniensis, III.4
ecc. cathedralis, III.4
Rygensis, v. *Rigensis*
Ryžov Nicolaus, II
Salaspils, I.10a
Sandomíria
dux, III.4
Sante Graciotti, v. *Graciotti Sante*
Sartai, lac., I.10a
Sarthe, lac., I.10a, I.10b; *Sarthe, de*, I.10a
Schabbe, I.9; *Schawo*, I.9; *Sthabbe*, I.9
Schalowen, I.8
Schawo, v. *Schabbe*
Schlümpert G., II.10
Schwartz Ph., I.2, I.9, II.3, II.6, II.19,
 III.1; 100
Sedlák V., I.04
Selen, t., I.4, I.5, I.10a, II.19
Selones, I.10a
Selonia, t., 9; I.10a
Semeyten, t., I.7; *Symeta*, I.8;
Seymeten, I.8
Semigaller A., fl. I.10a, I.10b
Semigallia, t., III.4
Sentane, I.8
Seraphim A., I.10; I.2, I.6, I.7, I.8, I.9,
 I.10a, I.10b, II.19, II.20, III.1, III.3,
 III.4, III.5
Sergio Pagano, v. *Pagano Sergio*
Seymeten, v. *Semeyten*
Seymeten, v. *Semeyten*
Sigewalde, I.11
Simson P., III.4
Simundis M., I.02, I.07
Sinderanus, fr. *fratribus*
predictoribus, I.2, I.9; *Sindramus*,
 I.9; *Syndarinus*, I.9
Sindramus, v. *Sinderamus*
Sithersu, dapifer, I.2
Sjörgen A., I.1, I.2, I.4, I.5, I.6, I.8
Skomętno, lac., I.8
Skomętno, vil., I.8
Slabadčuk Alexander, II
Šrámek R., I.03, I.04, I.06, I.07
Sthabbe, v. *Schabbe*
Stirland, von, v. *Andreas, mag.*
Strehlke E., I.1, I.2, I.3, I.4, I.5, I.7, I.8,
 I.9, I.10a, I.11, II.1, II.2, II.3, II.4,
 II.5, II.6, II.7, II.8, II.9, II.10, II.11,
- II.12, II.13, II.14, II.16, II.17, II.18,**
II.19, II.20
Stryjkowski M., I.06, I.08
Suwalki, I.2
Šventoji, fl., I.4, I.10a
Svoboda J., I.05, I.07
Swantoppe, v. *Swenteuppe*
Swenteuppa, v. *Swenteuppe*
Swenteuppe, *ripa*, I.10a; *Swantoppe*,
 I.10b; *Swenteuppa*, I.10a;
Swentoppe, I.10b
Swentoppe, v. *Swenteuppe*
Świętajno, I.8
Syfridus Lander, *praceptor Livoniae*,
 I.4, I.8, II.19
Syndarinus, v. *Sinderamus*
Szweda A., II.14
Tamara Viaršyckaja, v. *Viaršyckaja*
Tamara
Tarbatensis
diocesis, III.5
ep., II.13, II.14
Tarbatum
predicatores in, III.5
Tartari, III.1
Tauerkañl, I.4
Tauragnai, I.4; *Tauroginie*, I.4
Tauroginie, v. *Tauragnai*
Telek, II.0; *Telken*, II.0
Telken, v. *Telek*
Teuthonicus, v. *Theutonicus*
Teuthunici, v. *Theutonicci*
Teutonici, v. *Theutonicci*
Tharbatensis
ep., II.6
Tharbatum, II.6
Theiner A., 9; II.1, II.2, II.3, II.4, II.5,
 II.6, II.7, II.12, II.13, II.16, II.17,
 III.1, III.4; 103
Themaxe, v. *Thouraxe*
Theodoricus, ep. *Nuemburgensis*, II.11,
 II.12
Theodericus de Hassendorp, I.2
Theotonici, v. *Theutonicci*
Theuraxe, v. *Thouraxe*
Theuthonicci, v. *Theutonicci*
Theutonicci, I.4, I.5, I.10a, II.1, II.12,
 II.13, II.19, II.20; *Teutonicci*, III.1;
Teuthunici, II.9, II.11, II.14, II.18,
 II.19, II.20; *Theotonici*, I.4, II.11,
 II.12, III.4; *Theuthonicci*, II.6;
Theutonicci, I.11, II.18
domus, II.8, II.19, III.2
hospitale, II.6, II.9, II.10
Theutonicus, 9; I.1, I.2, I.6, I.7, I.9,
 I.10b; *Theutonicus*, I.8; *Theutonicus*,
 I.9
domus, I.8, I.9
domus in Livonia, I.2, I.6, I.7, I.9, I.10b
mercatores, 9; I.1
Theutonicci, v. *Theutonicci*

- Theutunicus, v. Theutonicus
 Thorunensis
 plebanus, III.4
 Thouraxe, I.5, II.19; Themaxe, II.19;
 Theuraxe, II.19; Thovraxe, I.4;
 Thowraggen, I.10a; Thowraxe, I.4;
 Towracken, I.10b
 Thovraxe, v. Thouraxe
 Thowraggen, v. Thouraxe
 Thowraxe, v. Thouraxe
 Toeppen M., I.2, I.8
 Toll R., I.2, II.3, II.6, II.19, III.1
 Torejda, III.5
 Torreya, de, v. Wesserus de Torreyda
 Totorajtis J., I.2
 Towracken, v. Thouraxe
 Tranex
 Curationis Negotiorum Consocietatis
 Administrator, II, I.4
 Transse-Roseneck A., I.2
 Turaida, III.5
 Turgenev A., 9; II.1, II.2, II.3, II.4, II.5,
 II.6, II.7, II.12, II.17
 Tusculanensis
 ep., II.15
 Tymieniecki K., III.4
 Uciany, v. Utena
 Uspal, v. Uszpal
 Uszpal, I.10b; Uspal, I.10a
 Uszpol, v. Užpalai
 Utena, I.10a; Uciany, I.10a
 Utten, I.10a, I.10b
 Užpalai, I.10a; Uspol, I.10a
 Vangai, I.2; Wangi, I.2
 Varsk B., 104
 Váša P., 104
 Vašuoka, fl., I.10a
 Vatican
 Archivio Segreto, 9, I.2
 Vaticanus
 Archivi Secreti Praefectus, II
 Archivum Secretum, 9, II
 Registra, 9
 Večernyi, II.10
 Vege, I.9; Awge, I.9
 Veisiejai, I.2; Wiejsieje, I.2
 Velven, von, v. Andreas, mag.
 Vesegiele, I.9; II.2; Wesegiele, I.9
 Vesinthe, ripa, I.10a; Wesinte, I.10b
 Vezemuisclen, II.10
 Viaršyckaja Tamara, II
 Viešinta, fl., I.10a
 Viterbium, II.19, III.1
 Vitus, ep. Lithuaniae, II.15; 103, II.4
 Vizlaw, II.13
 Voigt J., I.2, III.1, III.3, III.4, III.5; 106
 Voislav, II.3
 Voitech, II.3
 Vojslav, II.3
 Votek, II.3
 Voysalk, v. Woysalk
 Wadding L., III.4
 Walchenna, III.5; Wilchenna, III.5
 monasterium, III.5
 Walkena, III.5
 Wange, t., I.2; Wangen, II.9; Wanghe, I.6
 Wangen, v. Wange
 Wanghe, v. Wange
 Wangi, v. Vangai
 Waseweke, v. Wassenke
 Wasfalia, de, v. Iacobus de Wasfalia
 Wassenke, ripa, I.10a; Waseweke, I.10b;
 Wasseuke, I.10a
 Wasseuke, v. Wassenke
 Weizze, v. Weyze
 Welzowe, I.8
 Wenda, I.11
 Wesegele, v. Vesegiele
 Wesinte, v. Vesinthe
 Wesserus de Torreya, ordinis fratrum
 predicatorum in Riga, III.5
 Weyze, v. Weyze
 Weyze, t., I.2; Weizze, I.6; Weyse, I.2;
 Weyze, I.6
 Weyze, v. Weyze
 Wiejsieje, v. Veisiejai
 Wilchenna, v. Walchenna
 Will C., II.11; 100, 109
 Wiszniewski M., II.4
 Wizajny, I.2
 Wladislaus, dux Cracoviae et
 Sandomiriae, III.4
 Wociech, II.3
 Wocik, II.3
 Woelky C.P., I.1, I.3, I.4, I.5, I.11, II.1,
 II.4, II.5, II.8, II.9, II.10, II.11, II.12,
 II.13, II.14, II.16, II.17, II.18
 Wojdak, 101
 Wojk, 101
 Wojsza, II.3
 Wojszak, 101
 Wojszek, II.3
 Wojtecki D., I.3, II.11; 109, II.10
 Wolfson A., 104
 Woroniecki J., II.4
 Woslaw, II.3
 Wosz, II.3
 Woysalk, filius regis, II.3; Voysalk, II.3;
 Woyslaus, II.3
 Woysalk, v. Woyslens
 Wyszek, II.3
 Wyszel, II.3
 Wyszk, 101
 Wyszotk, 101, II.3
 Zabiela G., 108
 Zajczkowski S., I.2, I.6, I.7, I.8, I.9
 Zeissberg H., 103
 Zelland, v. Zelonia
 Zeln, v. Zelonia
 Zelones, I.10b
 Zelonia, t., I.10b; Zelland, I.10b; Zeln,
 I.10b
- Zeloniensis, III.4; Czeloviensis, III.4;
 Goloviensis, III.4; Zeloviensis, III.4
 eccl. cathedralis, III.4
 Żłutka Basilius, II
- Аа, гл. Земгальская Аа
 Авіньён, III.4
 Адам Мальдзіс, гл. Мальдзіс Адам
 Адольф IV, граф фон Шаўэнбург, I.2
 Адольф, бр., з братоў менших, I.2, I.9,
 I.11
 Адрованж Яцак, гл. Яцак Адрованж
 Айрагола, з., I.2, I.6
 Алег Герт, гл. Герт Алег
 Алезаў, I.10b
 Алейты, I.10b
 Алецка, I.2, I.8
 Алецкі
 пав., I.8
 Алтэнія, правиниця, 105
 Альберт II Суэрбр, арц. Лівонії і
 Пруссії, мэтрапаліт, II.7, II.8, II.10,
 II.12, II.13, II.14
 Альберт зь Мілану, м., Равенскі
 канонік, III.4
 Альзы, I.10b
 Аляксандар IV, папа, II.2; I.5, I.11, II.15,
 II.16, II.17, II.18, II.19, II.20; II.5
 Аляксандар, абат Дзюнамондзкага
 кляштару, III.2
 Аляксандар, Дорпакі б., II.6
 Аляксандар Слабадчук, гл. Слабадчук
 Аляксандар
 Амэрыканскі
 Рада Дасыледніцкіх Таварыстваў, I.4
 АナンЫ, II.10, II.11, II.12, II.13, II.14,
 II.20
 Андрей Васильевич Лутвица, гл.
 Лутвица Андрей Васильевич
 Андрэй, бр., I.2
 Андрэй, м., фон Вэльбэн (Штырлянд),
 I.2, I.9, II.6, II.9, II.19
 Аніччайскі
 р-н, I.10a
 Армага
 арц., II.7
 Арнот Е., 100
 Асіз, II.7, II.8, II.9
 Астроўскі Васіль, II.4
 Атакар Пжэмисл II, кароль Багемії,
 III.1
 Аўгустаў, г., I.2
 Бабат, гл. Бабіт
 Бабатэсмондз, I.10a, I.10b
 Бабіт, ваз., I.10a; Бабат, I.10a
 Багемія
 кароль, III.1
 Базо Ян, канонік б. Курляндзкага,
 капэлян б. Літавіі Хрысьціяна,
 I.11; 109

- Баранавіцкі
р-н, 110
Баранаўскас Т., 108
Баўгамы, 105
Баўэр Альбрэхт, 111
Беларусь, 14, 104, 107, 110
Пасольства першы сакратар, 14
Рэспублікі начальнік консульскага
Упраўлення, 14
Бельскі М., 106
Берка Мікалай, гл. Мікалай Берка
Бетыгола, з., I.2, I.3, I.6
Бікіш, I.9
Бікши, I.9
Біржайскі
р-н, I.4
Біржы, I.4
Бірла М., 102, 110, 111, 112, 113
Богдан, 11
Бонэль Э., 100
Брюно, 115
Бродзкі
пав., 106
Броціц І.К., I.1
Бругэнай, фон, гл. Мэнэмар фон
Бругэнай
Бруэль Конрад, гл. Конрад Бруэль
Брэмэнскі
арц., III.4
Бун, 112
Бунэг Ф.Г., I.2; I.2
Бундо, 112
Буневіч, I.12
Бунец, 112
Бунислав, 112
Бунюо, 112
Бунь, 112
Бунь, I.9, 112
Буня, 112
Бурхард, бр., кантур з Венды, I.11
Бурхард фон Горнгүзэн, м. Лівонскі,
II.19, II.20
Бурэн, фон, гл. Вульфард фон Бурэн
Бэла IV, каролі Вуторашчыны, 105
Бэрлін, I.3, I.4, I.5, I.6, I.8, I.9, I.10b,
I.11, I.8, I.9, II.10, II.11, II.14,
II.18, II.19, II.20, III.1, III.3, III.5
Бэрнард, б. Дорпакі, III.2; Бэрнгард,
II.6
Бэрнард, б. Селенскі, III.4
Бэрнгард, гл. Бэрнард, б. Дорпакі
Бэртольд, з Ордзну братоў
прапаведнік у Рызе, III.5
В(ъ)шелець, гл. Воншелкъ
Вайтэнкі Д., 109
Вайшэвіч, I.13
Валкена
кляштар Ордзну цыстэрцыянцаў,
III.5
Вальдэмар фон Гаўэсфардэн, натарый,
II.9, II.19
Вангі, з., I.2, I.6, II.9
Ванда Гавроньская, гл. Гавроньская
Ванда
Вармійскі
дымязія, I.3, I.11, II.9, II.10, II.11,
II.14, II.18, II.20
Вармінська-Мазурскі
в-ва, I.8
Васеўка, гл. Вашэўка
Васіль Астроўскі, гл. Астроўскі
Васіль
Васіль Жлутка гл. Жлутка Васіль, 14
Ватыкан, II.1, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6,
II.7, II.12, II.13, II.15, II.16, II.17,
III.1, III.4
Ватыканскі
архіў таемны, I.2, I.3, I.4
архіў таемнага прэфект, I.4
рэгістры, I.2
Ваўкаўскі
пав., II.10
Вашэўка, р., I.10a; Вацеўка, I.10b
Вея, I.9
Вейжы, з., I.2, Веісі, I.6
Веісі, з., I.2, I.6
Вельцау, I.8
Венда
комтур, I.11
Веселовскі С., III.1, II.2
Вешынта, гл. Вішынта
Вешэгел, I.9
Віль К., I.109
Вільгельм, б. Любускі, II.5
Вільня, I.108
Віт, б. Літавій, II.15; I.103, II.14, II.15
Віт, сыв., II.5
Вітэрбо, II.19, III.1
Вішынта, р., I.10a; Вешынта, I.10a, I.10b
Войборза, II.3
Вонгость, I.13
Воіславъ, I.13
Вонхехъ, I.13
Воншелгъ, гл. Воншелкъ
Воншелгъ, гл. Воншелкъ
Воншелко, гл. Воншелкъ
Воншелкъ, I.101, II.13; В(ъ)шелець, II.2;
Воншелгъ, II.2; Воншелкъ, I.101, II.13;
Воншелко, I.101, II.13; Воншелкъ, I.101, II.13;
Воншолькъ, II.3; Войселкъ, II.3;
Войселко, II.3; Войселокъ, I.101, II.13;
Войславъ, II.3; Войшалкъ, I.101, II.12;
Вошэлгъ, II.2; Воншелгъ, II.3;
Воншелгъ, II.2; Воншелгъ, II.3;
Воншелгъ, II.2; Воншелкъ, II.3
Воншелъ, гл. Воншелкъ
Воншолькъ, гл. Воншелкъ
Войселкъ, гл. Воншелкъ
Войселокъ, гл. Воншелкъ
Войславъ, гл. Воншелкъ
Войша, II.13
Войшалкъ, гл. Воншелкъ
Вольтер Э.А., I.108
Вошелегъ, гл. Воишелькъ
Вошелькъ, гл. Воишелькъ
Вроцлаў, II.5
Вугорскі
кароль, I.4
Вульфард фон Бурэн, натарый, I.3,
I.4, I.6, I.8, I.9, I.11, II.9, II.11, II.12,
II.19, II.20
Вішегель, гл. Воишелькъ
Вішегель, гл. Воишелькъ
Вышель, гл. Воишелькъ
Вышелькъ, гл. Воишелькъ
Вышеславъ, II.3
Вэльбэн, фон, гл. Андрэй, м.
Вэльдз, фон, гл. Еган фон Вэльдз
Вэрнэр, гл. Кірхбэрзг, фон
Вэстфалія, III.5
з., гл. Якаб з Вэстфалії
Вэсэр з Тарзайды, з Ордзну братоў
прапаведнік у Рызе, III.5
Вяршыцкая Тамара, I.4
Габрыэл, гл. Ян Габрыэл
Гавроньская Ванды, I.4
Гайдэнрык, Кульмскі (Хэлмінскі) б.,
I.1, I.2, I.9, II.1, II.4, II.5; II.4
Гайніяйтэ, горы, I.09
Галіцка-Валынскі
летапіс, I.3, I.9
Галіцкі Даніла, гл. Даніла Галіцкі
Гальбрытштадт
б., I.09
Гальшанскі
князь, I.00
Гасэндорп, з., гл. Тэадорык з
Гасэндорпу
Гасцініц, I.10a, I.10b
Гаўэсфардэн, фон, гл. Вальдэмар фон
Гаўэсфардэн
Гельмут Фрык, гл. Фрык Гельмут
Геніг Э., I.2; I.7, I.7, I.10a
Генрык I, б. Эзэльскі, II.3, II.6
Генрык, прыёр кляштару ў Валкене,
III.5
Генрык з Куkenосу, з Ордзну меншых
братоў у Рызе, III.5
Генрык Лянгвэман, эзэльскі калэзян,
III.5
Генрык фон Леотэленборх, б. Куронскі
(Курляндэй), II.3
Генрых II, гл. Кірхбэрзг, фон
Георг, гл. Георгій
Георгенталь
кляштар, II.0
Георгій, бр., з Сігевальдз, I.11; Георг,
I.11
Гердени, гл. Гердень
Гердены, II.2; Гердении, II.2; Гордении,
II.2; Ердень, II.2
Гердзен, князь Попацкі, I.9
Гердзен з Нальшаў, I.9
Гердзебор, II.2
Гердэр-Інстытут, I.11

- Герман, б. Дорпацкі, II.6, II.13, II.14
 Герман, брат б. Хрысьціяна, I.II; 109
 Германія, 14
 Герстут, сын карала Міндава, I.3,
 1.10a; II.0, II.1; Герстут, 109;
 Ерстут, II.0, II.1
 Герстут, гл. Герстут
 Герт Алег, 14
 Гергарт, сын графа Адольфа IV фон
 Шаўэйбург, 1.2
 Глесізы Мікалай, гл. Мікалай
 Глесізы
 Глувна
 святыни, II.5
 Гнёзененскі
 б., II.4
 Гольша, князь гальшанскі, 100
 Гольштайн, I.2, II.7
 Горденін, гл. Герден
 Горнігзэн, фон, гл. Бурхард фон
 Горнігзэн
 Госвін фон Геркъю, м. Лівонскі, I.3,
 I.4, I.6, I.8, I.9, I.11, II.9, II.11, II.12,
 II.19, II.20
 Госмар I, гл. Кірхбэрг, фон
 Готлянд, II.7
 Грапін Мікалай, гл. Мікалай Грапін
 Грачыці Сантз, 14
 Гроховік M., 101, 112, 113
 Грос-Рудзіштадт, II.0
 Губініты, в., I.8
 Гульєрм, кардынал, I.6, I.8, I.9, II.19
 Гусев, г., I.8
 Густынскі
 летапіс, 108
 Гэрыкъ, фон, гл. Госвін фон Гэрыкъ
 Дабравольскі В., 106
 Дауділ Лукаш, гл. Лукаш Дауділ
 Дайнова, з., II.9; Дэйнова, I.2, I.6;
 Дэйнова, I.8
 дамініканскі
 гадавікі, II.5
 кляштар, II.4, II.5
 місія, II.4
 ордэн, II.4
 правінцыя, II.4
 правінцыял, II.5
 святыни, II.5
 традицыі, II.5
 дамініканцы
 канвэнт, II.5
 Ордэн, II.3, II.15; II.4
 Дан, 105
 Даніла Галіцкі, кароль Русі, II.17; II.3
 каралеўства, II.17
 Даніэль, прыёр Ордзуны прапаведнікаў
 у Дорпнае, III.5
 Дарсунішкі, I.2
 Демчук M.O., 101
 Дэевалтоўскі
 князі, I.9
- Дзарны, з., I.8
 Дэзвіна, р., I.4, I.10a, I.10b, III.5
 Дэзвінск, г., I.4, I.10a
 Дымітры Мірончык, гл. Мірончык
 Дамітры
 Дзюномондз
 абат, III.2
 Дэяволтва, з., I.9
 Добровольскі В.Н., 106
 Довнэр-Запольскій М., 102
 Долен, I.10a, I.10b
 Дорпат, II.6, III.5; Тарту, II.6, III.5
 Ордэн прапаведнікаў, III.5
 Дорпацкі
 б., II.6, II.13, II.14, III.2
 дияцэзія, III.5
 Драгавин, 101
 Драгоў, 101
 Драгота, 101
 Драгаш, 105
 Дрэгер Ф., II, 100
 Дубіса, р., I.2
 Дзубурскі Петар, гл. Пётр
 Дзубурскі
 Дусята, воз., I.10a
 Дусята, р., I.10a, I.10b
 Дэйнова, гл. Дайнова
 Дэйнова, гл. Дайнова
 Ерден, гл. Герден
 Ерстут, гл. Герстут
 Ерзялемскі
 шпіталь, I.10b
 Етве́з, I.8
 Еган I Гранд, арц. Брэмінскі, III.4
 Еган II фон Фехтэн, арц. Рыскі, III.2
 Еган III з Шээрмыну, арц. Рыскі, III.2
 Еган, прыёр Рыскага касцёлу, III.2
 Еган, сын графа Адольфа IV фон
 Шаўэйбург, I.2
 Еган фон Вэльз, пракуратар
 Нямецкага ордэну, I.9
 Еганін дэ Манфредыніс, гл.
 Хрыстафор Еганін дэ
 Манфредыніс
 Жамойцкі
 з., I.2
 Жамойць, з., I.2, I.3, I.7, I.8; 109
 Жлутка A., 109
 Жлутка Васіль, 14
 Заміов Й., II, 102, 105, 107
 Зараасайскі
 р.-н., I.10a
 Зелёнія, гл. Селёнія
 Зелёнскі, гл. Селенскі
 Зелі, гл. Селенія
 Зелянд, гл. Селенія
 Земавіт, князь Мазавецкі, II.4
 Земгалія
 б., II.3
 Земгальская Аа, р., I.4, I.10a, I.10b,
 III.5
- Земгальскі
 дияцэзія, II.3
 Зігфрыд, гл. Кірхбэрг, фон
 Иван Мінкітч Луговец, гл. Луговец
 Іван Мінкітч
 Иван Рукля, гл. Рукля Иван
 Ігар Лашук, гл. Лашук Ігар
 Илчев С., 102
 Інаціят IV, пана, I.2; I.1, I.2, I.4, I.5, I.6,
 I.8, I.9, II.1, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6,
 II.7, II.8, II.9, II.10, II.11, II.12,
 II.13, II.14, II.15; 109, II.4, II.5
 Ілацеўскі
 летапіс, II.0, II.1
 Ірляндия, II.7
 Казлоў, в., II.4
 Калінінградскі
 вобл., I.2, I.8
 Кальбы, I.10a, I.10b
 Капэнгаген, I.11
 Карл IV, імпэратор, I.2
 Кастра Радольфі, дз., гл. Ота дз Кастра
 Радольфі
 Каяловіч А.В., 108
 Кекава, р., I.10b
 Кельмескі
 р.-н., I.2
 Кёльн, II.7
 Кёльнскі
 архідияцэзія, 109
 Кёнігсберскі
 таємны архіў, I.2, I.3
 Кёльвік, гл. Копвэх
 Кірхбэрг, фон, I.3, I.11; 109
 Вэрнэр, 109
 Генрых II, 109
 Госмар I, граф, 109
 Зігфрыд, 109
 род, I.09
 родавае гняздо, 109
 Рудольф, 109
 Фрыдрых II, дзядзьвика, 109
 Фрыдрых III, 109
 Хрысьціян, 109
 Кірхгольм, I.10a
 Кіткаўскас Н., 108
 Клэстэрзгур Юрген, I.4
 Клімант IV, пана, III.1
 Клімант V, пана, III.4
 Клодзк
 каліца францішканская, II.5
 Ковельскі
 пав., I.06
 Конрад Бруэль, пракуратар, III.3
 Копвэх, I.10a; Кёльвік, I.10b
 Коршава, з., I.2, I.6, II.9
 Коршово, I.2
 Костянтин Луготинич, гл. Луготинич
 Костянтин
 Коўна, г., I.2
 Кракаў, г., III.4; II.5

- Кракаускі
 кляштар дамініканскі, 114, 115
 нэкралёт дамініканскі, 115
- Крохы, з., 1.2, 1.6
- Крыж съв.
 капліца, 115
- Красны, з., 1.8
- Куценойс, гл. Куценос,
 Куценос, III.5; Куценойс, III.5
- Кулесні, з., 1.2, 1.6
- Кульмскі
 б., 1.1, 1.2, 1.9, II.1, II.4, II.5; 114
- Купішкаўскі
 р-н., 110b
- Курляндзкі, I.2, I.11, II.3; 109;
 Куронскі, II.3
 б., I.2, I.11, II.3; 109
 гаспадарчыя дакументы, I.11
 землі, I.2, I.11
- Куронія, I.11, II.3
- Куронскі, гл. Курляндзкі
- Кэнтышынскі В., I.6
- Лажска, гл. Лемена
- Лазльдзіскі
 р-н., I.2
- Лангвій, сястрынец карага, I.9;
 Лонькевені, III; Лонькевені, I.9,
 III;
- Ластоускі В., 102
- Латава, 108
- Латава, р., I.10a
- Латавіскі
 архіў дзяржайных гістарычных, 12, 14
Латавія, I.4, I.10a, I.10b, III.5; 14
- Лашук Ігар, 14
- Леальскі
 б., II.6
- Левена, р., I.10a, I.10b; Лавена, I.4, I.10a
- Лектовія, гл. Літавія
- Лемцюгова В.П., 107
- Леонітович О.Н., 106
- Летава, гл. Літава
- Летаў, замак, I.10a
- Летск, 107
- Летимир, 107
- Летавія, гл. Літавія
- Летавія, 108
- Летослав, 107
- Летоўскі
 касьцёл катэдralны, III.4
- Леттува, I.2, I.4, I.8, I.10a, I.10b; 108
- Леў, князь, сын карала Русл, 113
- Лёдзэнбэк, р., I.10a, I.10b
- Лівонія, I2; I.2, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8, I.9,
 I.10a, I.10b, I.11, I.7, I.8, I.9, II.10,
 II.11, II.12, II.13, II.14, II.19, II.20,
 III.3, III.5
- ары, II.7, II.10, II.11, II.12, II.13, II.14,
 II.14; 12
- правінцыя, III.5
- Лівонскі
 кроніка рыфмаваная, I.3, I.9; 110,
- Лігейка, I.9
- Ліелупуз, р., I.10a
- Лікеек, гл. Лікикік
- Лікикік, I.9; Лікеек, I.9
- Літава, р., I.10a, I.10b; Летава, I.10a,
 I.10b
- Літавіж, г., 106
- Літавой, ваявода, 105; Літвой, 105
- Літавор, 106; Лютавор, 106
- Літва, в., 104
- Літва, ваявода, 105
- Літва, гл. Літавія
- Літва, з., 105
- Літва, гл. Літавія
- Літвінка, в., 106
- літвіны, I.10b, III.2, III.3
- Літвой, гл. Літавой
- Літвиля, 103, 106
- Літавец, 106
- Літавія, I.1, I.3, I.5, I.7, I.10a, II.1, II.2,
 II.4, II.5, II.6, II.7, II.8, II.9, II.10,
 II.12, II.13, II.15, II.16, II.17, II.18,
 II.19, II.20, III.1, III.3, III.4, III.5;
 108, 109, II.14, II.15; Лектовія, II.16,
 II.17; Летавія, I.1, I.2, I.3, I.4, I.5,
 I.6, I.7, I.8, I.9, I.11, II.7, II.8, II.9,
 II.10, II.11, II.12, II.13, II.14, II.18,
 II.19, II.20, III.1, III.5; 108; Літва,
 I.9; 106, 107; Літава, 104, 107;
 Лютавія, II.2, II.3; 108; Літава, 106;
 Літавец, II.4, II.5; 108
 б., I.3, I.7, I.8, I.9, I.11, II.5, II.7,
 II.8, II.9, II.10, II.11, II.12, II.13,
 II.14, II.15, II.18, II.19, II.20; 108
- вяльможы, III.5
- двор каралеўскі, I.2, I.9
 з., I.7, II.10, II.11, II.12, II.13, II.14,
 III.1
- карапеўства, I.9, II.2, II.3, III.3
- кароль, I.1, I.2, I.3, I.4, I.5, I.6, I.7,
 I.8, I.9, I.10a, I.11, II.1, II.2, II.3, II.4,
 II.5, II.6, II.7, II.8, II.9, II.10, II.11,
 II.12, II.13, II.14, II.16, II.17, II.18,
 II.19, II.20, III.1, III.3, III.4, III.5
- Літово, урочище, 107
- Літавой, гл. Літавой
- Літавскій
 войско, 101
 метрика, 101, 106
- Літоўка, в., 109
- Літоўскі
 б., 115
- Вялікае Княства, 107; 109
- Вялікага Княства кроніка, 100
- Вялікага Княства лістапісы, 113
- Літэн(ъ), ваявода, 105
- Ліцьвіны, 106
- Локава, гл. Лукава
- Лонгін, II.2
- Лонькевені, гл. Лангвін
- Лонькевені, гл. Лангвін
- Лоўкава, гл. Лукава
- Лутвеній, гл. Лутвенъ
- Лутвенъ, III, II.2; Лугвеній, III
- Лутвін, II.2
- Лугвіца Андрей Васильевич, III
- Лутвец Иван Мікітіч, III
- Лутвіка, III
- Лугота Ольстратов, III
- Луготинич Костянтін, III
- Лукава, I.2; Локава, I.3; Лоўкава, I.6
- Лукаш Давід, 12
- Любеч, гл. Любча
- Любомльскі Сэвэрын, гл. Сэвэрын
 Любомльскі
- Любускі
 б., II.4, 115
- Любча, мс., II.4; Любеч, II.4
- Любозці
 б., II.4
- Люлзівік, бр., комтур з Рыгі, I.11
- Лютада, в., 103
- Лютавія, гл. Літавія
- Лютавор, гл. Літавор
- Лютва, гл. Літавія
- Лютвінка, р., 106
- Лютек, 107
- Лютенка, гл. Litenka
- Лютывія, 103, 106
- Лютимир, 107
- Лютю, 107
- Лютова, гора, 107
- Лютовец, 106
- Лютовія, гл. Літавія
- Лютвой, 105; Літвой, 107
- Лютовъя, р., 103
- Лютослав, 107
- Лютзленборх, фон, гл. Генрык фон
 Лютзленборх
- Лютзленборг, гл. Отэ зъ
 Лютзленбэргу
- Люшыны, 106
- Лянгвіман, гл. Генрык Лянгвіман
- Маёрына Марко, 14
- Мазавецкі
 князь, II.4
- Майнц, г., 109
- Майнці
- архідяцэзія, 109
- капітул съв. Пятра, 109
- кроніка, 109
- Малеевич С., 106
- Малейшы, I.4, I.5, I.10a, I.10b, II.19
- Малечынскі, I.4
- Маліяна, дз., гл. Францішак дэ
 Маліяна
- Мальдзіс Адам, 14
- Манфрэдыніс, дз., гл. Ёганіні дэ
 Манфрэдыніс

- Маравія, 114, 115
 Марквард фон Суворстэн,
 пракуратар, 1.4, 1.9, II.19
 Марко Маёрыно, гл. Маёрыно
 Марко
 Марта, жонка карала Міндава, II.2, II.3
 Мартынці дэ Навіяна, гл. Ян
 Мартынці дэ Навіяна
 Марія, Найсвяцейшая Панна
 хляштар, 110
 Маса
 б., 1.4, 1.9, II.19
 Маштаков П.Л., 106
 Медзэн, 1.4, 1.5, 1.10a, I.10b, II.19
 Мелейши, 1.10b
 Мендак, гл. Міндаў
 Міндзіла, 102
 Мендовг, гл. Міндаў
 Мендорг, гл. Міндаў
 Мендоук, гл. Міндаў
 Міндык, 102
 Менск, 104, 107
 меншы браты, гл. францішканцы
 Мікалай, б. Рыскі, II.6
 Мікалай Берка з Рыгі, бр. Ордэну
 прападеднікаў, III.5
 Мікалай Глесцзы, натарый, I.3, I.11,
 II.9, II.10, II.11, II.12, II.18, II.20
 Мікалай Грапій, пракуратар, I.4, I.9,
 II.19
 Мікалай фон Пантэліц, натарый, I.9
 Мікалай Рыжоу, гл. Рыжоу Мікалай
 Мілан, II.1, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6,
 III.4; Мідельян, II.1, II.2, II.3, II.4,
 II.5, II.6
 Мінда, гл. Міндаў
 Мінда, 102
 Міндаў, кароль Літвіві, 12, 13; I.1, I.2,
 I.3, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8, I.9, I.10a,
 I.10b, I.11, II.1, II.2, II.5, II.6, II.7,
 II.8, II.9, II.10, II.12, II.13, II.16,
 II.17, II.18, II.19, II.20, III.2, III.3,
 III.4; 100, 102, 103, 104, 105, 106,
 108, 109, 110, 111, II.2, II.3;
 Мендак, кароль літвінай, II.3;
 Мендовг, 108; Мендовг, 101;
 Мендорг, 101; Мендоук, 101;
 Мінда, III.5; 102; Миндовг, 101;
 Миндовін, II.4; 102; Миндовь, 100;
 Миндорг, 101; Міндолта, III.1; 102;
 Міндоў, 101
 дзяржава, 100, 104, 105, 106
 яго сын, III, 113
 Міндоукевіч, 102
 Мінdziоль, 102
 Миндо, 102
 Миндов, 102
 Миндовг, гл. Міндаў
 Миндовін, гл. Міндаў
 Миндовь, гл. Міндаў
 Миндорг, гл. Міндаў
 Міндолта, гл. Міндаў
- Міндоў, гл. Міндаў
 Минко, 101, 102
 Минкс, 101, 102
 Міргараd, г., 106
 Мірончык Дымітры, 14
 Міхал, съв.
 касыцёл, 115
 Мірошкін М., 107, III, II.2, II.3
 Муша, р., I.4, I.10a
 Мушата, 105
 Медыёлян, гл. Мілян
 Мінэмэр фон Бругзной, м. Нямецкага
 ордзу ў Лівоніі, I.7, I.10a
 Мюльгаўзэн, 109
 Мюнстэр, 109
 Наваградак, г., 12, 104, 107, 108, 109
 Наваградакі
 музей гісторыка-краязнаўчы, 14
 пав., II.0
 Наваградчына, 114
 Навіяна, гл. Мартынці дэ Навіяна
 Надровія, тэрыторыя племянная, I.2
 Нальшаны, з., I.9
 Нальшы, I.9
 Напольскі К.Э., 1.9
 Нарбут Т., 110
 Наўмбурскі
 б., II.10, II.11, II.12
 Недзюрова, з., II.2; Нідзюрова, I.6
 Неры, гл. Парбусь зь Неруа
 Нёман, р., I.2, I.6, I.8
 Неманка, р., I.4
 Нідзюрова, гл. Недзюрова
 Ноўян, I.10a
 Ноўгарод Вялікі, 101
 Ноўгародзкі
 летапіс першы, II.2
 летапіс пяты, II.3
 летапіс чацверты, II.3
 летапіс, II.3
 Нэзаль, II.15, II.16, II.17, II.18
 Намешкі
 дом, I.2, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8, I.9,
 I.10a, I.10b, I.11, II.19, III.2
 купны, I.; I.3
 ордэн, I.2, I.3, I.4, I.5, I.6, I.7, I.8,
 I.9, I.10a, I.11, II.6, II.8, II.9, II.10,
 II.11, II.12, II.13, II.14, II.18, II.19,
 II.20, III.1, III.3, III.4, III.5; II.2, II.3,
 II.9, II.15
 ордэн у Лівоніі, I.2, I.4, I.7, I.8, I.9,
 II.6, II.8, II.11, II.12, II.13, II.14, II.20
 ордэн тасемны архіў, II.2
 ордэн шпітал, II.9
 Нямецчына, III.5; 109, II.0
 Оўстравтос Лугота, гл. Лугота
 Оўстравтос
 Оламаўц
 хляштар дамініканскі, II.5
 Остком-Плюс
 ТАА генэральны дырэктар, I.4
 Ота дэ Кастра Радольфі, б.
- Тускулянскі і кардынал, II.15
 Отазь Лютэленбург, III.1
 Павэлэці Ян, гл. Ян Павэлэці
 Пагана Сэрджо, 14
 Падляскі
 в-ва, I.2, I.8
 Падэрборн, I.9
 Падэрборскі
 дэльцэзія, I.3, I.6, I.8, I.11, II.9,
 II.11, II.12, II.20
 Пазнанскі
 катэдра, II.5
 Палаб'е, II.4
 Памезанскі
 б., II.19
 Пантэліц, фон, гл. Мікалай фон
 Пантэліц
 Панявеjыскі
 р-н, I.10a
 Панямонь, I.6
 Пара, III
 Парб(у)сь, верны карала, I.3; II.0
 Парбусь зь Неруа, I.9
 Парбусь меншы, I.9
 Шаричкі, III
 Парма, I.4, II.19
 Пачичь I., 107, II.2
 Пелён, з., I.4, I.5, II.19
 Пёттар, съв.
 калитуп, I.09
 Пёттар Дзэзбурскі, I.8, I.9
 Пжэмысл II, гл. Атакар Пжэмысл II
 Півеса, р., I.10b
 П(о)лотэк
 карапеўства, III.4
 П(о)лоцкі
 кароль, III.4
 Полацак, 103
 Полацкі
 князь, I.9; II.2
 княства, III.4
 удзел, III.5
 Польскі
 дамініканская правінцыя, II.4
 кронікі, I.00, I.08, II.3
 Польща, I.2, I.9; II.4, II.5
 правінцыя дамініканскі, II.5
 Прусія, I.2; I.9, I.11, II.7, II.8, II.10,
 II.11, II.12, II.13, II.14, III.3; I.06
 арц., I.2; II.7, II.10, II.11, II.12, II.13
 кроніка, II.2, I.06
 Прускі
 б., I.06
 з., I.8
 збор дакумэнтаў, I.3
 культурнай спадчыны Дзяржавы
 тасемны архіў, II.12, II.14; I.9
 кроніка зямлі, I.9
 Прэзголя, р., I.2
 Прэнайскі
 р-н, I.2, I.6
 Прэны, I.2

- Піску, 101
 Піску́ски
лєтапіс, 112
 Пілка
Б. Гнезынскі, 114
 Равенскі
канонік, III.4
 Радо, 105
 Радов, 101
 Радовин, 101
 Радольфі, гл. Кастро Радольфі
 Радота, 101
 Ракішкавскі
р-н., 1.10a
Рапанович Я.Н., 104, 106
 Расейны, 1.2, I.3, I.6; Расіены, II.9
 Расейскі
імпзрыя, 107
 Расея, 1.2, 1.8
 Расіены, гл. Расейны
 Расійнянскі
р-н., I.2
Рачынскі Э., 12
 Рен(е)ль, гл. Рэп(л)
 Рена, 110
 Репек(ъя), гл. Рэп(л)
 Речиц, 110
 Репля, 110
 Репня, 110
 Репович, 110
 Ретыг, 110
 Робін фон Элем, м. Лівонскі, I.3, I.11,
I.9, II.10, II.11, II.14, II.18, II.19, II.20,
II.21, II.22, II.23, II.24, II.25
 Ромель, I.10a
 Рокільдан
дышцзія, 1.9
 Роукля, гл. Руکл(ъ)
 Рудольф, гл. Кірхбэрг, фон
 Рука, 111
 Рукаль, гл. Руکл(ъ)
 Руклец, гл. Руکл(ъ)
 Рукля, Іван, 111
 Руклянскі, 111
 Руколь, 111
 Рукуля, 111
 Румынія, 105
 Румынскі
ваяводы і гаспадары, 105
землі, 105
 Русінскі
біскупства, III.4
касьцёл катэдральны, III.4
 Русь, II.7, II.17; 108, 113
карапеўства, II.17
кароль Даніла, II.17; 113
кроніка усея, 108
 Ручка, 111
 Рыга, I.1, I.2, I.3, I.4, I.6, I.8, I.9, II.10a,
I.11, II.9, II.10, II.11, II.12, II.14,
II.18, II.19, II.20, III.2, III.5
б., II.6
комтур, I.11
Ордэн меншых братоў, III.5
Ордэн прапаведнікаў, III.5
 Рымкоў Мікалай, 14
 Рым, II.15
 Рымскі
Касцьцёл, II.5, II.6, II.7, II.8, II.10,
II.11, II.12, II.13, II.14, II.16, III.1
курыя, III.3
пантыфік, II.5, II.10, II.11, II.12,
II.13, II.14
папа, I.1, I.4, I.5, III.4
універсытэт, 14
 Рыски
арц., II.7, III.2, III.3
біскупы, III.5
грамадзяне, I.1
затока, I.10a
канвэнт, III.2
канонікі, III.5
капітул, III.2
касьцёл, III.2, I.11.4
магістрат, I.1
магістрату ўнутраны архій, 12
места, III.2
мэтраполія, III.4
рада, III.2
 Рэвель, I.7, I.10a
 Рэвельскі
б., I.7, I.10a
дышцзія, II.9, II.19
 Рэпа, II.0
 Рэпік, I.10
 Рэпікай, II.0
 Рэпікай, уладаныне, II.0
 Рэпік, I.10
 Рэпічы, в., II.0
 Рэпіл(ъ), сын караля Міндава, I.3, I.10a;
Репек(ъя), I.3; II.0; Рен(е)ль, II.0
 Рэпіля, фальварк і уладаныне, II.0
 Рэпікай, II.0
 Саармаа, гл. Ээзэль
 Сантэ Грачыёці, гл. Грачыёці Сантэ
 Сарт, воз., I.10a, I.10b
 Сафійскі
лєтапіс, 112
 Сафонович Ф., 106
 Сахачув, II.4
 Сігевальд, гл. Сігевальдз
 Сель, з., I.4, I.5, I.10a, II.19
 Селёнія, з., I.2, I.3; I.4, I.5, I.10a, II.19,
III.4; Зелёнія, I.10b; Зелі, I.10b;
Зелінд, I.10b
 Селенскі, III.4; Зеленскі, III.4
б., III.4
біскупства, III.4
касьцёл катэдральны, III.4
 Селищев А.М., 102, 105
 Сенеслау, ваявода, II.05
 Сентана, з., I.8
 Сігевальдз, I.11; Сігевольд, I.11
 Сілезія, II.5
 Сіндарын, гл. Сіндэрам
 Сіндэрам, бр. Ордэну прапаведнікаў,
I.2; Сіндарын, I.9
 Сітэр, столнік, I.2
 Скаловая, з., I.8
 Скаловія, з. пруская, I.8
 Скуманд, з'верхнік зямлі, I.8
 Слабадчук Аляксандар, 14
 Славаччына, 104
 Славянскі
краі, II.4
краіны, I.03
насельніцтва, I.07
тэрыторы, I.03, I.06, II.0
 Слонімшчына, III
 Смаленішчына, I.06
 Смалицкая Г.П., I.03
 Станіслав, съв.
рэліквіі, II.5
Стрыжкоўскі М., 106, 108
 Сувалкавскі
пав., I.2
 Сувалкі, I.2, I.8
 Суворстэн, фон, гл. Марквард фон
Суворстэн
Судовія, з., I.2
 Суздальскі
з., I.07
князь, III
 Суэрбр Альбэрт, гл. Альбэрт II
 Сьвентопл, гл. Сьвентэуп
 Сьвентэуп, р., I.10a; Сьвентопл, I.10b
 Съвятая, р., I.4, I.10a
Сэзэрн Любамльскі, II.5
Сэрафім А., I.3
 Сэрджо Пагана, гл. Пагана Сэрджо
Тайнэр А., I.3
 Тамара Вяршыцкая, гл. Вяршыцкая
Тамара
 Тарту, гл. Дорпат
 Тарэйда, III.5
 Таўраскі
р-н., I.2
 Торунь, I.4, I.9, II.19
 Тоўпарі, I.4, I.5, I.10a, I.10b, II.19;
Тэўпарі, II.19
 Трайца Святая
касьцёл дамініканскі, II.5
 Туликов Н.М., II.0, II.11
 Тургемеу А., I.3
 Туровья, р., I.03
 Турула, воз., I.03
 Турынгія, I.09
 Тускуло, II.15; Тускулом, II.15
тэрыторыя, II.15
 Тускулом, гл. Тускуло
 Тускулинскі
б., II.15
 Тэадорык, б. Наўмбурскі, II.11, II.12

- Тэадорык з Гасэндорпу, I.2
 Тэўрагі, гл. Тоўрагі
 Україна, 101, 106, 114
 Уладзімер Валынскі, г., 105
 Уладзіслаў, 105
 Урбан VI, папа, II.11, II.12
 Урбанавіччыца В., 108
 усходнеславянскі
 землі, 111
 летапісы, 100
 тэрыторыі, 106
 Уцяна, I.10a, I.10b
 Уцянскі
 р-н., I.4, I.10a
 Ушаль, I.10a, I.10b
Філіпі Р., I.7, I.10a
 Фогт Е., 106
 Францішак дз Маліяна, папскі
 інквізітар, III.5
 францішканскі
 капліца, 115
 францішканцы (меншыя браты), I.2,
 II.3, III.2
 Ордэн, I.2, II.3
 пячаць, III.2
 Фраскаці
 біскупская сядзіба, II.15
 ФРГ
 Пасол надзвычайны і
 паўнамоцны, 14
 Фрыдрых II, гл. Кірхбэрг, фон
 Фрыдрых III, гл. Кірхбэрг, фон
 Фрыдрых, арц. Рыскі, III.3
 Фрык Гельмут, 14
 Фэхтэн, фон, гл. Ёган II фон Фэхтэн
 Хрыстафор Ёганіні дэ Манфрэдыніс,
 натарый, I.4, II.19
 Хрысьціян, б., прускі, 106
 Хрысьціян, бр., б. Літавіі, I.2; I.3, I.4,
 I.5, I.8, I.11, II.8, II.10, II.11, II.12,
 II.13, II.14, II.18, II.20; 103, 108,
 109, 110, 114
 брат Герман, 109
 дзялізька Фрыдрых II, 109
 Хрысьціян фон Кірхбэрг, гл.
 Кірхбэрг, фон
 Худаш М.Л., 101
 Хэлмінскі, гл. Кульмскі
 цвястэрцыяны
 Ордзі, II.15, III.5
 Чартков А.Ф., 105
 Чремошник Г., 112
 Чэски
 г., 103, 106
 Чэхія, 114, 115
 Шаб, I.9
Шадэвальд Д., I.11
 Шаўзенбург, фон, гл. Адольф IV; Ёган,
 сын
Шварц Ф., 100
 Швэрын, гл. Ёган III
 Шпротў
 касьцёл парафіяльны, 115
 Штырлянд, фон, гл. Андрэй, м.
 Шылальскі
 р-н, I.2
 Ээзль, востраў, II.3, II.6; Саарэмава, II.3
 Ээзльскі
 6, II.3, II.6
 калэян, III.5
 Элк, г., I.2, I.8
 Элкаўскі
 пав., I.2
 Эльч, фон, гл. Робін фон Эльч
 Энгельман А., 100
 Эрфурт, 110
 Эрфурці
 кляштар Найсьвяцейшай Панны
 Мары, 110
 Эстонія, I.11, II.3, II.6, II.7, III.5
 Эўрапейскі
 цэнтар дасыледвання і кантактаў,
 14
 Юра, р., I.2
 Юрбак, г., I.2
 Юрбакскі
 р-н, I.2
 Юрген Клэстэргуз, гл. Клэстэргуз
 Юрген
 Юрмала, г., I.10a
 Якаб з Вэстфаліі, мніх Ордэну
 ныстэрнічыяу кляштару У
 Валкене, III.5
 Ян, б. Рэвельскі, I.7, I.10a
 Ян, чашнік, I.2
 Ян Базо, гл. Базо Ян
 Ян Габрыэлі, б. з Масы, пасаж
 нуццый, I.4, I.9, II.19
 Ян Мартынавіч Немікоў, матарый,
 I.6, I.8, I.9, II.19
 Ян Памозес, матарый, I.6, I.8, I.9,
 II.19
Яржомін В.С., 106
 Янек Адамовіч, сан., II.15, II.14, II.15
 Янек, сан., гл. Янек Адамовіч

Навуковае выданьне

**МІНДАЎ, КАРОЛЬ ЛІТОВІ,
У ДАКУМЭНТАХ І СЪВЕДЧАНЬЯХ**
На беларускай і лацінскай

Рэдактары

Марыя Кавальчук, Алесь Зымітровіч

Мастацкае афармленыне

Віталь Катовіч

Макетаваньне

Наталя Санько

Карэктар

Марыя Ігнаценка

ISBN 985-458-113-6

9 789854 581132

Падлісана ў друк 12.04.05. Фармат 60×84 $\frac{1}{2}$. Папера афсетная. Гарнітура Times New Roman.

Друк афсетны. Ум. друк. арк. 15,81+3,72 укл. на крэйд. паперы. Ул.-выд. арк. 13,6.

Наклад 250 пасобнікаву (50 пасобнікаву нумараваныя). Замова № 1391
НВК «Тэхналогія». ЛВ № 02330/0133466 ад 09.02.05. 220007, Мінск, вул. Ляўкова, 19.

Рэспубліканская ўнітарнае прадпрыемства «Выдавецтва “Беларускі Дом друку”».
220013, Мінск, прасп. Ф. Скарны, 79.